ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ : ଏକ ଅଧ୍ୟୟନ

ମହୀମଣ୍ଡଳର ଗୀତା

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ

ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ : ଏକ ଅଧ୍ୟୟନ

ମହୀମଣ୍ଡଳର ଗୀତା

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ

ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ : ଏକ ଅଧ୍ୟୟନ

ମହୀମଣ୍ଡଳର ଗୀତା

ରଚନା :

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

■

ପ୍ରକାଶକ :

ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ,

ସଂସ୍କୃତିଭବନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭୫୧୦୧୪

■

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ : ୨୦୦୪ ମସିହା

■

ମୁଦ୍ରଣ :

ଟେକ୍‌ନୋ ଆର୍ଟସ ଅଫ୍‌ସେଟ୍,

କଲ୍ୟାଣୀନଗର, କଟକ-୧୩

■

ମୂଲ୍ୟ : ଟ. ୪୦/- (ଚାଳିଶ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର)

Sri Arakhita Das : Eka Adhyayana

Mahimandalara Gita

Written by :
Chittaranjan Das

■

Publisher :
Orissa Sahitya Akademi
Sanskruti Bhawan
Bhubaneswar-751014

■

First Edition ■ 2004

■

Printed at :
Techno Arts Offset
Kalyani Nagar, Cuttack-13

■

Price : Rs. 40/-
ISBN : 81-7586-098-7

ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ସାଧନା କେନ୍ଦ୍ର

ଅଗ୍ରଲେଖ

ଭାରତୀୟ ସନ୍ଥ-ସାହିତ୍ୟ ପରମ୍ପରାରେ ଓଡ଼ିଶାର ସନ୍ଥ-ସାଧକମାନେ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ତେଲଲୁଣର ସଂସାରରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇଯାଇଥିବା ସାଧାରଣ ଜନତାଙ୍କ ପାଇଁ ଆଶ୍ୱାସନାର ବାଣୀ ଶୁଣେଇଛନ୍ତି । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଲୋକେ ବୁଝିଲା ଭାଷାରେ ନିଜ ଜୀବନର କଥା, ସଂସାରରେ ଭରି ରହିଥିବା ମାୟା ବଦଳରେ ମା'ପଣିଆର କଥା ଓ ମନଘେନା ଅନୁଶାସନ ମାଧ୍ୟମରେ କେମିତି ଖଟିଖିଆ ତଥା କୃଷିଜୀବୀ ମଣିଷର ଆଧାତ୍ମିକ ଉତ୍ତରଣ ପାଇଁ ଥିବା ଅଜସ୍ର ସମ୍ଭାବନାର କଥା ଅତି ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାଷାରେ କହିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ସାରଳା ଦାସ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ଯଶୋବନ୍ତ, ବଳରାମ ଦାସ ଓ ଏଇ ନିକଟରେ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ଉପରେ ଜୀବନାଲେଖମାନ ପ୍ରକାଶ କରିଛି । ଶିଶୁ ଅନନ୍ତଙ୍କର ଜୀବନାଲେଖଟି ଆଉ କିଛିଦିନ ପରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ଶ୍ରୀ ଚିତ୍ତରଂଜନ ଦାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ସନ୍ଥଭକ୍ତି ସାହିତ୍ୟ ୧୯୮୨ ମସିହାରେ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପ୍ରକାଶ କରି ଓଡ଼ିଶାର ସୁଧୀସାଧକବର୍ଗଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିପାରିଛି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକରେ ବିଶଦ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ ସନ୍ଥ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ମହିମାଧର୍ମର କବି ଭୀମ ଭୋଇଙ୍କ ଉପରେ ବିସ୍ତୃତ ଆଲୋଚନା କରି ସମସ୍ତଙ୍କର ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ ହୋଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ମଧ୍ୟ ସନ୍ଥକବି ସୁରଦାସଙ୍କର ମୌଳିକ ରଚନାର ଅନୁବାଦ ଏବଂ ଭୀମ ଭୋଇଙ୍କ ଉପରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁସ୍ତକମାନ ରଚନା କରି ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ଅବଦାନକୁ ସସମ୍ମାନ ସ୍ୱୀକୃତି ଜଣାଇଛି । ସନ୍ଥମାନେ ସାହିତ୍ୟ କଳେବରକୁ ଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତ କରିବା ପାଇଁ କେବେହେଲେ ଚାହିଁନାହାନ୍ତି ।

ସେମାନେ ଜନତାର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ନିଜର ସାଧନାପୂତ ଅନୁଭବଗୁଡ଼ିକୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ବାଢ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି, ଯାହାକୁ ଆମେ ପରେ ସାହିତ୍ୟାୟିତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଛୁ ।

ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଏଇଭଳି ଜଣେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରତିଭା । ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣଗୁଡ଼ିକ ଜଗତବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାରେ ସହଜ ସାବଲୀଳ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥିବା ତାଙ୍କ ସ୍ପନ୍ଦିତ ଜୀବନର ଅମୂଲ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଆକଳନ କରି ପାଠକମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ଏକ ଶାଶ୍ୱତ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦର୍ପଣ ଟେକି ଧରିଛନ୍ତି, ଯେଉଁଠି ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ବିଶ୍ୱମାନବର ସନ୍ତୁଳିତ ଆତ୍ମା, ଆବେଗ ଓ ଅଭୀପ୍ସା । ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ପିଣ୍ଡଟି ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଛାଏଁ ଛାଏଁ ସ୍ଥିର ହୋଇଯିବ ବୋଲି ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ବହୁଚର୍ଚ୍ଚିତ ଉକ୍ତିକୁ ସମୀକ୍ଷକ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ବିକଶିତ କରିଛନ୍ତି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ଲେଖକ ମହୀମଣ୍ଡଳଗୀତାରେ ଥିବା ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଗଦ୍ୟଅଂଶଟିର ଐତିହାସିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ଗଦ୍ୟଶୈଳୀ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସଙ୍କର ଏହି 'ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ – ଏକ ଅଧ୍ୟୟନ, ମହୀମଣ୍ଡଳର ଗୀତା' ଶୀର୍ଷକ ଆଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥଟି ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପ୍ରକାଶ କରି ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ ଅମୂଲ୍ୟ କୃତି ସମ୍ପର୍କରେ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଅବହିତ କରିବା ସହିତ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନଙ୍କର ଅନୁପମ ଭାଷାଶୈଳୀ ଯେ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବ –ଏହି ଆଶା ପୋଷଣ କରିଛି ।

ରାଜକିଶୋର ମିଶ୍ର
ସମ୍ପାଦକ

ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧, ୨୦୦୪

୧

ପ୍ରାଚୀନ ପୋଥିମାନଙ୍କରେ ଜ୍ଞାନକୁ ଗୁପ୍ତ କରି ରଖିବା ବିଷୟରେ କୁହାଯାଇଛି । ଜ୍ଞାନ ସହିତ ପରିଚିତ କରାଇ ଦେବାପାଇଁ ଶାସ୍ତ୍ର ଲେଖା ହୋଇଥାଏ । ଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ହୁଏ; ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ତଥାପି ବାଟଟିଏ ରହିଛି ବୋଲି ବାରତା ମିଳିଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ଶାସ୍ତ୍ର ଲେଖନ୍ତି, ସର୍ବାଦୌ ସେହି କାରଣରୁ ହୁଏତ ସେମାନେ ଚରାଚରର ହିତସାଧନ କରନ୍ତି ବୋଲି ଆମେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କୁଣ୍ଠାଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ ଅବଶ୍ୟ କହିପାରିବା । ସେହି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଯେଉଁମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଲେଖିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ବିଧିଟିଏ ମାନି ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସନ୍ଥ ତଥା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ତଥାପି ସଂସାର ପାଇଁ ହିଁ ଶାସ୍ତ୍ର ଲେଖିଛନ୍ତି । ଉଚିତ ଜ୍ଞାନଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସଂସାରକୁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରି ହେବ ବୋଲି ହିଁ ତ ଜ୍ଞାନ ସହିତ ଜ୍ଞାନକୁ ଗୁନ୍ଥି ଆଣି ସେମାନେ ଶାସ୍ତ୍ରରଚନା କରିଛନ୍ତି । ସଂସାର ବର୍ଜନ କରି ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଯାହାସବୁ ଲେଖିଛନ୍ତି, ସଂସାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହିଁ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଯେତେ ସଂସାରବିମୁଖ ହୋଇ ଏଠା ଛାଡ଼ି ଏକାନ୍ତକୁ ଚାଲି ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଳିନ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ହିଁ ସବାଆଗ ସଂସାରକୁ ମଝିରେ ରଖି ସେମାନେ ଯେ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି, ସେହି କଥାଟିର ଆଭାସ ସହଜରେ ମିଳିଯାଏ ଓ ଆମକୁ ଆଚମ୍ବିତ ବି କରାଏ । ମହୀମଣ୍ଡଳର ଚିନ୍ତା ହିଁ ସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ମହୀମଣ୍ଡଳର ଗୀତା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦିଏ ।

ଜଣେ ଜଣେ ସନ୍ଥ ଏହି ପୃଥିବୀରୁ ଚାଲିଯିବା ଅନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ମଝିରେ ଥାପି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ରଞ୍ଜନା କରା ଯାଇଥାଏ । ଏବଂ, ସନ୍ଥପ୍ରେରଣା ତଥା ସନ୍ଥବାର୍ତ୍ତା ନାମକ ଏକ ଉତ୍ତରାଧିକାର ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ହାତକୁ ଚାଲି ଆସିବାପରେ ସମ୍ଭବତଃ ଅଧିକ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ଶାସ୍ତ୍ର ଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋପ୍ୟ ରଖିବାର ପରାମର୍ଶ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । ଶାସ୍ତ୍ରଲିଖିତ ଜ୍ଞାନକୁ ଗୋପ୍ୟ କରି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ତାଗିଦ୍ କରି ଦିଆଯାଏ । ଶାସ୍ତ୍ରମାନେ ଗାଦୀ ମରାହୋଇ ରହନ୍ତି । ସେହି ଗାଦୀର ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରାଯାଏ । କେତେ ଭାବାବେଗ ସହିତ ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରୁ

ହିଁ ଓଡ଼ିଶାରେ 'ଗାଦୀବ୍ରହ୍ମ' ନାମକ ଯୋଗରୂଢ଼ ଶବ୍ଦଟି ସୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିଛି କି ? ସମ୍ଭବତଃ, ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଣେ ଦ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ପରେ ଦ୍ରଷ୍ଟାର ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିବା ସକାଶେ ସେପରି କେହି ନଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ସତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସତେଅବା ଏକ ଗଡ଼ିଆର ଚେହେରା ଦେଇ ବାନ୍ଧି ଦିଆଯାଏ ଏବଂ ଗାଦୀ ହିଁ ପୀଠର ମୁଖ୍ୟତମ ପରିଚାୟକ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଶାସ୍ତ୍ରଚୟ ସମ୍ପତ୍ତିପ୍ରାୟ ଦିଶନ୍ତି । ସେହି ସମ୍ପତ୍ତିଜ୍ଞାନ ଗଣଙ୍କୁ କୃପଣ ହେବାର ସେହି ଅନ୍ୟ ପ୍ରେରଣାକୁ ଆଣି ଦେବାରେ ଭାରି ଉତ୍ସାହ ଦିଏ ଓ ଯାହା ଚରାଚରର ସନ୍ଦୀପନ ଲାଗି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ତାହାକୁ 'ଗୁପତ' କରି ରଖିବାର ପ୍ରାୟ ଏକ ଅନୁଜ୍ଞା ବଳରେ ଅନ୍ତରାଳ ମଧ୍ୟରେ ବାନ୍ଧି ରଖାଯାଏ । ଦ୍ରଷ୍ଟାମାତ୍ରେ ହିଁ ଦୁଆର ଖୋଲନ୍ତି ସିନା, ଶିଷ୍ୟମାନେ ସର୍ବତ୍ର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ଗାଦୀରେ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ପୋଥିଗୁଡ଼ିକ ଏବେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲାଇ ଯୁଗର ଅଗୋଚର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଏହି ଯୁଗ ପାଇଁ ହୁଏତ ସେଗୁଡ଼ିକର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ତଥାପି ଜଉମୁଦ ବାଟ ଛାଡ଼ି ପାରୁନାହିଁ ।

ଜ୍ଞାନ ସଂସାର ପାଇଁ, ଶାସ୍ତ୍ର ବି ସଂସାର ପାଇଁ; ସଂସାରକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଇଥିବା ସନ୍ଥମାନେ ସତକୁ ସତ ସଂସାରକୁ ତୁଚ୍ଛ ମଣୁଥିଲେ ସେକଥା କଦାପି ସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ସଂସାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଭଳି ହୋଇ ରହିଛି, ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଦାନ କରି ପାରିନାହିଁ । ଏକ ବୃହତ୍ତର ସତ୍ୟର, ସେମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଯାହାକୁ ଭଗବାନ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି, ଦର୍ପଣ ଉପରେ ମନୁଷ୍ୟ ତଥା ତା'ର ଏହି ସଂସାରର ଯେଉଁ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଚିତ୍ର ହୁଏତ ଉକୁଟି ଉଠିଥିବ, ସେମାନେ ତାହାରି ଆକର୍ଷଣରେ ଏହି ସଂସାରକୁ ଛାଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏହି ଉପସ୍ଥିତ ସଂସାରର ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସେହି ଅନ୍ୟ ଚିତ୍ରର ବାସନା ପାଇଲେ ସିନା ସନ୍ଥମାନଙ୍କ ସହିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଶ୍ରଦ୍ଧାଗୁଡ଼ିକର ପଥକୁ ସ୍ୱୀକୃତ କରାଇଆଣିବାରେ ସହଯୋଗ କରିପାରନ୍ତେ । ସେଇଟିର ଅନୁରାଗକୁ ବୁଝି ଏହି ଉପସ୍ଥିତ ବିଷୟରେ ସକାରାତ୍ମକ ଭାବରେ ବୈରାଗୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତେ । ତେଣୁ ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ କାହିଁକି ଆଦୌ ଗୋପ୍ୟ କରି ରଖାଯିବ ? ହୁଏତ ଏପରି ହୋଇପାରେ ଯେ, ଯେଉଁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅନୁଗାମୀମାନେ ଗୁରୁ ବଖାଣି ଯାଇଥିବା ମାର୍ଗକୁ କାନ୍ଥ ଦେଇ ଏହା ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ଆମର ଏବଂ ତେଣୁ ସେଥିରେ ପୃଥିବୀର ଆଦୌ କୌଣସି ଭାଗ ନାହିଁ ବୋଲି ଆଣ୍ଟ ଧରି ବସନ୍ତି, ସେମାନେ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ଶୁଦ୍ଧତର ହୋଇ ରହିବା ବୋଲି ଭ୍ରମ କରିବାରେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହୀ ହୁଅନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ, ଏହିପରି ଭାବରେ ବହୁତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବସ୍ତୁତଃ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଧର୍ମରେ ତଥା ବହୁତ ବହୁତ ସତ୍ୟବାର୍ତ୍ତା ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ସଂପ୍ରଦାୟ ଭିତରେ ଖଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ରହିଯାଇଛି ।

ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଅଗଣିତ ସଂଖ୍ୟାରେ ପୋଥି ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି । ଅରଣ୍ୟରେ ଆପଣାର ସେହି ସତ୍ୟାନ୍ୱେଷଣର ପର୍ଯ୍ୟାୟମାନଙ୍କରେ ହିଁ ଅଧିକାଂଶ ପୋଥି ଲେଖାଯାଇଛି । ଲେଖନ ଅଭାବରୁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଗୁଳ୍ମମାନଙ୍କର କଣ୍ଟା ସାହାଯ୍ୟରେ ଲେଖା ଯାଇଛି । ସେ ପୃଥିବୀର ମଣିଷଙ୍କର ହିତ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଏତେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ପୋଥିଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ପୃଥିବୀର ଗୋଚରକୁ ଆସୁ, ଜଗଦ୍‌ବାସୀଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗୁ, ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟ-ଉନ୍ମୀଳନ ଘଟାଉ, ପ୍ରେରଣା ପ୍ରଦାନ କରୁ । ବିଶେଷ କରି ଆମ ଭାରତବର୍ଷ ନାମକ ଏହି ଭୂମିରେ ଲୋକମାନସ ପ୍ରାୟ ପରମ୍ପରାଗତ ଭାବରେ ଏଭଳି ଗୋଟିଏ ରୀତିରେ ଢ଼ୁଆ ହୋଇ ରହିଆସିଛି ଯେ, ତାହା ପଣ୍ଡିତର ଯୁକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଅପେକ୍ଷା ସନ୍ଥର ବାକ୍ୟରେ ହିଁ ଅଧିକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ରଖିଆସିଛି । ଜଣେ ସନ୍ଥର ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ତା' ଜୀବନ ସହିତ ସଚରାଚର ଭାରି ମେଳ ଖାଇ ଯାଉଥାଏ ବୋଲି ଏଭଳି ହୋଇଛି କି ? ପଣ୍ଡିତର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରୁ ତା' ଜୀବନର ଢାଙ୍କୁଣୀ ମଧ୍ୟ ଖୋଲି ଯାଉଥିବା ପରି ମନେହେଉ ନ ଥାଏ କାହିଁକି କେଜାଣି ? ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ଜୀବନକାହାଣୀ ତଥା ଉଦୟ-କାହାଣୀ, ଉଭୟେ ଏକାଠି ହିଁ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ନିଜଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ସମ୍ଭବତଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୋଥିରେ ସିଏ ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ହିଁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ଆଦୌ ପଣ୍ଡିତାଇ କରିନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ରଚିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପୁସ୍ତକ ଏଣିକି ଲୋକଗୋଚରକୁ ଆସୁ । ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ ରହିଥିବା କାର୍ପଣ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଅପସରି ଯାଉ । ସେହି ଗୋଟିଏ ଗୁହାର ତପସ୍ୟାଲବ୍ଧ ସମ୍ପତ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କର ବେଢ଼ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରୁ । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ଅଧିକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ସହିତ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉ । ଏବେ ତ ତଥାକଥିତ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତମାନେ କେତେ ନା କେତେ ଔପଚାରିକତାର ବେଶମାନ ପରିଧାନ କରି ଏହି ମଣିଷ ମୂଳତଃ ନିଃସଙ୍ଗ ବୋଲି କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେଣି । ଏକାଧିକ କାରଣରୁ ରୁଷି ବସିଛନ୍ତି । ସନ୍ଥମାନେ ଚିରକାଳ ମଣିଷମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗୀ ହୋଇ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କୁ ପାଇବାର ମହିମାମୟ ବହୁ ବହୁ କଥା କହିଆସିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ପହଡ଼ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ ଖୋଲିଯାଉ । ଆମକୁ ଏକାଠି ଗୋଟିଏ ସୂତାରେ କେତେ କ'ଣ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମଧ୍ୟରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିବା ସତ୍ୟଟି ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଉଠୁ ।

୨

ମୁଲକ ମୁଲକର ସନ୍ଥଗୋଷ୍ଠୀ ଯାହାସବୁ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅବଶ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରିବ ସିନା, ମାତ୍ର ଏହି ଅନ୍ୟ କଥାଟିକୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ଯେ, ସେମାନେ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି କରିବା ନିମିତ୍ତ ଆଦୌ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଚେତନତା ସହିତ କିଛି କରିନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ରଚନାଚୟରେ ଲୋଡ଼ି ବସିଲେ ସାହିତ୍ୟିକ ସକଳ ମଣ୍ଡନର ନିଶ୍ଚୟ ଆବିଷ୍କାର କରାଯାଇପାରିବ ସତ, କିନ୍ତୁ ନିଜର ରଚନାଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ସିଏ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ଉଚ୍ଚମାନ ଆଣିଦେଇପାରିଛନ୍ତି ବୋଲି କୌଣସି ସନ୍ଥଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଯାଇ କହିଲେ ସିଏ ହୁଏତ ଆଦୌ କିଛି ବୁଝିପାରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଆମ ମୁହଁକୁ ଖାଲି ବଲବଲ କରି ଚାହିଁ ରହିବେ । ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ଅନୁଭବଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ସେମାନେ ଭାଷା ଦେଇ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ସାହତ୍ୟର, ସାହିତ୍ୟର ବାହନ ବୋଲାଉଥିବା ଭାଷାର ମଧ୍ୟ ବହୁ ଉପକାର କରିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଅସଲ ହୃଦୟ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏକାବେଳେକେ ଅନ୍ୟ ପରିମଳ ଭିତରେ ଯାଇ ରହିଛି । ଏବେ, ଯହୁଁ ଯହୁଁ ସାହିତ୍ୟକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଏକ ମାହାଲ ବୋଲି କହି ବିଶେଷ ଚର୍ଚ୍ଚାକାରମାନେ ସାହିତ୍ୟର ମପାଚୁପା କରିବା ଲାଗି ମନ ବଳାଇଲେଣି, ତହୁଁ ତହୁଁ ସନ୍ଥମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଟଣାଓଟରା ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ଆସି ଯୋଚା ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେଣି । ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ସେହି ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ଭିତରେ ପଶି ସର୍ଜନାତ୍ମକତା କହିଲେ ଏବେ ଅନେକେ କେତେକ ବିଶେଷ କଳା ଏବଂ କାରିଗରୀର କର୍ଷଣ ଓ ଅନୁଧାବନକୁ ବୁଝିଲେଣି ।

ସନ୍ଥମାନେ ବୁଲୁଥିଲେ, ସାହିତ୍ୟ ସଭାରେ ବସି ହେଉଥିଲା । ସାହିତ୍ୟର ପଂକ୍ତିରେ ବସିବା ନିମନ୍ତେ ଭାଜନ ବିଶେଷ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସାହିତ୍ୟରସିକ ବୋଲି କହି କାଳେ କାଳେ ଆମୋଦିତ କରି ରଖିବାର ଉଦ୍ୟମମାନ କରାଯାଇଆସିଛି । ସାହିତ୍ୟାମୋଦୀମାନେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ସତେ ଅବା ଆଠପହରୀ ଜୀବନଟାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ନ ପାରି ସେମାନେ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ଆସି ପଶିଛନ୍ତି କି ? ଅଥଚ, ଅପର ପକ୍ଷରେ, ଭିତରୁ ସନ୍ଥଟିଏ କ୍ରମପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଆସିଲେ ସତେ ଅବା ଏକ ଏକ ପ୍ରିୟତରର ଉଚ୍ଚାଟନ- ସ୍ପର୍ଶ ଲାଭ କରି ନିତାନ୍ତ

ନଗଣ୍ୟ ମଣିଷ ନିଜ ଘର ଛାଡ଼ି ଏକ ବୃହତ୍ତର ସନ୍ଧାନର ଆକର୍ଷଣରେ ହିଁ ବାହାରିଯାଇଛି । ସେହି ସନ୍ଧାନ ତା' ଲାଗି କ'ଣ ସବୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରାଇ ଆଣିଛି କେଜାଣି, ତା'ପରେ ସିଏ ଆଉ ଆଦୌ ସେହି ପୁରୁଣା ଗାରଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ରହିପାରି ନାହିଁ । ସଂବେଦନାର କ୍ଷେତ୍ରରେ କେଡ଼େ ସହଜରେ ବିଶ୍ୱନିକେତ ହୋଇଛି; ତା'ପରେ ନିଜ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ଭୁବନ ପାଇଁ ହିଁ ବିଶ୍ୱକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଦଇନି ଜଣାଇଛି । ପ୍ରତିମାମାନଙ୍କୁ ମୋଟେ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ନାହିଁ ସତ, ମାତ୍ର ପ୍ରତିମାମାନଙ୍କୁ ଡେଇଁ ଯାଇଛି । ସତେଅବା ସାରା ପୃଥିବୀ ଲାଗି ଏକ ନିମିତ୍ତ ହୋଇଛି । ସନ୍ଥମାନେ କାଳେ କାଳେ ସଭାଗୁଡ଼ିକର କଟାଳକୁ ସହ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ତଥାପି ମାନି ନେଇନାହାନ୍ତି । ମାନି ନେଉଥିବା ମଣିଷ ଯେ ମୋଟେ ଦ୍ୱିଜ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ, ସେହି ସତ୍ୟର ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ଜୀବନ ବଂଚିଛନ୍ତି ଏବଂ ତହିଁରୁ ଉପଲବ୍ଧ ସତ୍ୟକୁ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ଖାଲି ଚିତା ବା ପଇତା ପିନ୍ଧି ପକାଇଲେ ଯେ ସେଇଥିରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେବା କଦାପି ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ, ଠିକ୍ ସେହିପରି କ'ଣ କେତେଧାଡ଼ି ଲେଖିଦେଲେ ଯେ ସାହିତ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ, ପୃଥିବୀଯାକର ସନ୍ଥମାନେ ସବୁଦିନେ ସେହିଭଳି ଏକ ଉଦ୍‌ଘୋଷଣର ପ୍ରତିଭୂ ହୋଇ ରହିଆସିଛନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍, ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କୁ ଆମେ ଆଗ ସନ୍ଥ ବୋଲି କହିବା, ନା ତଥାକଥିତ ଆମ ସନ୍ଥ-ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟର ରଚୟିତା ବୋଲି କହିବା– ଆମଦ୍ୱାରା କୃତ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯାବତୀୟ ଆକଳନ ସବା ଆଗ ତାହାରି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ । ସବାଆଗ ଏକ ଆସ୍ପୃହା, ସେହି ଆସ୍ପୃହାର ଅନ୍ଦାଜ ଅନୁସାରେ ଜୀବନ ନାମକ ଆମର ଏହି ପ୍ରୟାସ- ଆପଣାକୁ ନେଇ ଏକ ପ୍ରୟୋଗ- ସେଥିପାଇଁ ଆମର ସବୁକିଛି ଅର୍ଜନ ତଥା ଅନ୍ୱେଷଣ- ଏବଂ ତାହାରି ଭିତରୁ ହିଁ ଅନୁସୃଜିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଆମର ଏହି ସାହିତ୍ୟ-ରଚନାଗୁଡ଼ିକ । ଏହାହିଁ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କାରଣ, ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଯାବତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ସନ୍ଥମାନେ ପୂରାପୂରି ବାରି ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି, ସେମାନେ ଯାବତୀୟ ଧର୍ମରେ ମଧ୍ୟ ବାରି ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ମୋଟେ ସହଜରେ ଆମର ବୋଲି କହିହୁଏ ନାହିଁ । ବରଂ, ସେମାନଙ୍କର ଆହୁରି ଓ ଆହୁରି କତିକୁ ଯାଇ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ସେହିମାନଙ୍କର ହିଁ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଆମ ଭିତରେ ଏକ ବ୍ୟାକୁଳତା ହିଁ ଜନ୍ମଲାଭ କରୁଥିବାର କେତେ କେତେ ସନ୍ତକ ମିଳିଯାଉଥାଏ । ଏକ ଦୀକ୍ଷାଗ୍ରହଣର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ହିଁ ଉପଗତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ପରି ମନେହେଉଥାଏ । ବନ୍ଧନମାନେ ଫିଟି ଫିଟି ଯାଉଥାଆନ୍ତି ।

ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଆପଣାର ସବୁକିଛି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଘରେ ଏବଂ ବାହାରେ ସେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଭାଷାର କାରବାର ଥିଲା, ସିଏ ସେହି ଭାଷାରେ ହିଁ ଲେଖିଛନ୍ତି ଓ ତେଣୁ କେଡ଼େ ସହଜ ହୋଇ ଲେଖିପାରିଛନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ଯେକୌଣସି

ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟରେ ସେଠା ସନ୍ଥମାନେ ସେହି ଭାଷାରେ ଲେଖିଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଖୁବ୍ ବାରି ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି । ସେମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନିଜ ଭାଷାରେ ଲେଖିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପରର କେତେ ନିକଟ ପରି ପ୍ରକୃତରେ ବୋଧ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ସନ୍ଥର ଶୈଳୀ, ସବୁଠାରେ ସତେ ଅବା ସେହି ଏକ ପ୍ରକାରର । ସତେ ଅବା ସେମାନେ ସେହି ଏକା ଭୁବନରେ ଏକାବେଳେକେ ଏକା ସମ୍ପଦଟିଏ ଖୋଜି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ବଙ୍କା ବୋଲି କିଛିହେଲେ ନାହିଁ– ଏବଂ ଆକୃତିଗୁଡ଼ିକ ସମାନ, ଉପଲବ୍ଧିମାନ ସମାନ ଏବଂ ଆହୁରି ବଡ଼ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ନିଜ ଇପ୍‌ସିତ ଶିଖରଗୁଡ଼ିକରେ ପହଞ୍ଚି ଭେଟିବାର ଅନୁଭୂତିଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସେହି ଏକା ଗ୍ରନ୍ଥିମୁକ୍ତ ସହଜତାର ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିପାରିଛନ୍ତି ତଥା ସେଠାରୁ ପୁନର୍ବାର ଆମର ଏହି ସଂସାର ଭିତରକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ସେହି ଗୋଟିଏ ସଂବେଦନାରେ ହିଁ ନିଜ ଭେଟିବାର କାହାଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଣାଇ ପାରିଛନ୍ତି । ସନ୍ଥର ଶୈଳୀ ସତକୁ ସତ ଜଣେ ସନ୍ଥର ହିଁ ଶୈଳୀ, ଆଦୌ କୌଣସି ଦୂରତା ବାରୁ ନ ଥିବା ଜଣେ ମିତ୍ରର ଶୈଳୀ । ଏକ ଏକାତ୍ମତାବୋଧ ଦ୍ୱାରା ପରିପ୍ରେରିତ ଖୁସିର ଶୈଳୀ । ଭାରତୀୟ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ଗୀର୍ବାଣର ସୂତ୍ରଘନ ଶୈଳୀରୁ ଭୂଇଁଯାଏ ଓହ୍ଲାଇ ଆଣିବାର କଳାତ୍ମକ ଶ୍ରେୟ ସବାଆଗ ସେହି ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ।

ଏବେ ତ ମାନୀ ଓ ସ୍ୱାଭିମାନୀମାନଙ୍କର ଯୁଗ । ତେଣୁ ଭାଷା ମୋ ଭାଷା । ସାହିତ୍ୟ ମୋ' ସାହିତ୍ୟ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଆମର । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ତେଣୁ ଆମର । ସିଏ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ବୋଲି ଯେତେ ନୁହେଁ, ସିଏ ଆମ ସାହିତ୍ୟର ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ବୋଲି ତେଣୁ ମୋ' ଫୁଲେଇ ଆହ୍ଲାଦପଣ ଅଲବତ ସବାବଡ଼ ହୋଇ ଦିଶିବ । ଏବେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ବିଶ୍ୱ ଦରବାରରେ ସମତୁଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱୀକୃତ କରାଇବାର ଏକ ମନ୍ଦ ଉତ୍ସାହରେ ଆମେ ଅନୁବାଦ ଦ୍ୱାରା ଭୀମ ଭୋଇଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ଆମ ସାହିର ତାଜିଆଟା ପରି ନେଇ ଥୋଇ ଦେଲୁଣି । ସାହିତ୍ୟ ଯଦି ଶବ୍ଦକୁ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ି ବସାଣ କରିଦେବାର ଏକ ଧନ୍ଦାମାତ୍ର ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ଅବା ଆମର ଏହି ଅଲିଅଳଟାର କୌଣସି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରହନ୍ତା । ଭୀମ ଭୋଇଙ୍କୁ ଜୀବନପ୍ରେରଣାର ସେହି ବିଶେଷ ସଂକ୍ରମଣ-କ୍ଷେତ୍ରଟିରେ ଆମ ସକଳ ଖୋଜିବାର ଖୁସି ମଧ୍ୟରେ ସତକୁ ସତ ଜଣେ ସାଙ୍ଗ କରି ନ ପାଇଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ସେହି ତୁଚ୍ଛା ଧାଡ଼ିଗୁଡ଼ାକରୁ ଆମେ ବସ୍ତୁତଃ କଣ ବା ପାଇବା ? ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କ ସହିତ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ମହୀମଣ୍ଡଳର ଚିନ୍ତାରେ ନ ବାହାରିଲେ ଆମେ ତାଙ୍କ ମେଦିନୀଟି ଭିତରେ ପାଦ ବା ପକାଇ ପାରିବା କିପରି ? ଜଣେ ରାଜାପୁଅ ଆହୁରି କ'ଣ ସବୁ ଆକର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ଟାଣିହୋଇ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କର ସଂସାର ଭିତରକୁ ବାହାରି ଚାଲିଯାଏ, ଖାଲି ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ରହି କିଏ କିପରି ସେହି କଥାକୁ ସମଝି ବା ପାରିବ ? ଜୀବନର ସେହି କେଉଁ

ଅନ୍ତରଙ୍ଗତର ଆକର୍ଷଣଗୁଡ଼ିକର ସୂତାଏ ପରିଚୟ ପାଇଲେ, ତଥାକଥିତ ସେହି କେବଳ ସାହିତ୍ୟ ଯେ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ କେତେ ଅଳପ ଓ କେତେ ଅସମର୍ଥ, ସେହି କଥାକୁ ବୁଝିବା ହୁଏତ ଆଉ ମୋଟେ କଷ୍ଟକର ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ରାଜା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଯିଏ ଏକଦା ବାହାରିଗଲେ ଓ ଆମ ଲାଗି ଏତେ ଏତେ ପୋଥି ଲେଖିଦେଇପାରିଲେ, ସମୀକ୍ଷକମାନେ ହୃଷ୍ଟ ମନରେ ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ରାଜର୍ଷି ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଶାକ୍ୟସିଂହ ଗୌତମଙ୍କ ସହିତ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି । ଏତିକି କହି ବହୁତ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ସନ୍ଥମାନେ ରଚନା କରିଯାଇଥିବା ସାହିତ୍ୟରେ ସବାଆଗ ସାହିତ୍ୟର ନୁହେଁ, ସଂପୃକ୍ତ ସନ୍ଥଦୃଷ୍ଟିର ଆଲୋଚନା ହୋଇପାରୁଥିବା ନିଶ୍ଚୟ ଅଧିକ ସମୀଚୀନ ହୁଅନ୍ତା । ଏପରି ‘ହୋଇପାରିଲେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଆମେ ପଞ୍ଚସଖା, ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଏବଂ ଭୀମ ଭୋଇଙ୍କର ଅନାଲୋଚିତ ବହୁ ବହୁ ପ୍ରସ୍ଥର ପରିଚୟ ପାଇପାରନ୍ତେ । ସେମାନେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ଅଭାବନୀୟ ଏକାଧିକ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରେରଣା ଦେଇପାରନ୍ତେ । ଆମ ସାହିତ୍ୟ-ଭଣ୍ଡାରର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସଂପତ୍ତି ସଦୃଶ ନ ଲାଗି ସତକୁ ସତ ସମକାଳୀନ ପରି ଲାଗନ୍ତେ । ଆମକୁ ସଚଳ କରି ନିଅନ୍ତେ । ଆମ ଜିଜ୍ଞାସା- ସ୍ତରଗୁଡ଼ିକରେ କେତେ ଭଳି ଉତ୍ତୋଳନର କାରଣ ହୁଅନ୍ତେ । ଆମକୁ କେତେ କେତେ ସଂପ୍ରସାରଣ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟ କରିନିଅନ୍ତେ । ଗୁମ୍ଫାଟା ଆମପାଇଁ ଏକ ଆଧୁନିକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ସହିତ ଆଲୋକିତ ହୋଇଉଠନ୍ତା । ତା’ପରେ ଆମ ନିଜ ଭିତରୁ ଆମେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ବାଣୀ ଶୁଣିବାକୁ ପାଆନ୍ତେ ଯେ, ସତକୁ ସତ ଯେଉଁ ଆଦେଶ ଆସିବ ବୋଲି ଅପେକ୍ଷା କରାଯାଇଥିଲା, ସେହି ଆଦେଶ ଆସିଗଲା । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ କଦାପି ସେହି ଅତୀତ ଏକ କାଳର ନୁହନ୍ତି । ବସ୍ତୁତଃ ସେହି ଅର୍ଥରେ ଅତୀତର ସାହିତ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଅତୀତ କାଳର ହିଁ ନୁହନ୍ତି । ସନ୍ଥ ସବୁକାଳର, ସାହିତ୍ୟ ସବୁକାଳର, ସଚଳ ଲାଗି ସର୍ବଦା ସଚଳ ।

୩

ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ଅସଲ ଘରନାମ ହେଉଛି ବଳଭଦ୍ର ଦେବ । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗ ଲଗାଏତ୍ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆଦ୍ୟଭାଗର ମଣିଷ । ୧୭୮୦-୮୮ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଇଛି । ଏବର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ହେଉଛି ସେକାଳର ଏକ ଜମିଦାରୀ । ସେତେବେଳେ ଜମିଦାର ବଂଶକୁ ରାଜବଂଶ ବୋଲି କୁହା ଯାଉଥିଲା । ତେଣୁ ବଂଶର ମୁଖ୍ୟ ରାଜା କୁହାଉଥିଲେ । ସେମାନେ ନିଜ ନାମର ଶେଷରେ ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବ ବୋଲି ଉପନାମ ମଧ୍ୟ ଯୋଡୁଥିଲେ । ବଳଭଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ବାପାଙ୍କ ନାମ ହେଉଛି ରାଜା ପଦ୍ମନାଭ ଦେବ, ସଂକ୍ଷେପରେ ମଣିଦେବ । ବଳଭଦ୍ର ବଡ଼ ପୁଅ, ତେଣୁ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ପିତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ସେଇ ମାହାଲର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ । କିନ୍ତୁ ସିଏ ସତର ବର୍ଷ ବୟସରେ ରାଜ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କିଶୋର ବୟସରୁ ହିଁ ତାଙ୍କର ଚିତ୍ତରେ ରାଜପଦ ତଥା ତାହାକୁ ଘେରି ରହିଥିବା ସଂସାର ପ୍ରତି ବୈରାଗ୍ୟ ଜାତ ହୋଇଥିଲା; ଅର୍ଥାତ୍ ଏପରି କୌଣସି ଅନ୍ୟ ଅନୁରାଗଟିଏ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଆକର୍ଷଣ ସହିତ ଅଧିକାର କରି ଆସୁଥିଲା, ଯାହା ତୁଳନାରେ କି ଆମର ଏହି ସାଧାରଣ ଅର୍ଥର ସଂସାରଭୋଗ ତୁଚ୍ଛପ୍ରାୟ ମନେ ହେଲା । ବାପା ତାଙ୍କୁ ବାଟରେ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ବିବାହବଂଧନରେ ଗଅଁଠାଇ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ, କିନ୍ତୁ ପୁତ୍ରକୁ ସମ୍ମତ କରାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ନିଜର ଜୀବନକଥାକୁ ଅରକ୍ଷିତ 'ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା'ରେ ଠିକେ ଠିକେ ସରଳ ନବାକ୍ଷରୀ ପଦରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ସ୍ୱୟଂ କହିଛନ୍ତି:

ରାଜବାଟୀରୁ ବାହାରିଯାଇ ସେ ପ୍ରଥମେ ଦିଗପହଣ୍ଡିରେ ଦୁଇବର୍ଷ ରହିଲେ । ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷଣରେ ସେ ଇଶ୍ୱରଭାବନାରେ ହିଁ ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ରହୁଥିଲେ । ତଥାପି ସେଠାରେ ସେତିକିରେ ଆଦୌ ମନ ମାନୁନଥାଏ ଓ ସିଏ ଅରଣ୍ୟକୁ ଚାଲିଯିବେ ବୋଲି ଚିନ୍ତା କରୁଥାଆନ୍ତି । ସେଠି ବନଭୂମିରେ ଏକା ରହିବେ ଏବଂ ଗ୍ରାମକୁ କେବେହେଲେ ଆସିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବୁଥାନ୍ତି । ଦିନେ ସତକୁ ସତ ବାହାରି ଆସିଲେ, ସଂସାରତ୍ୟାଗ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଘରକୁ ଲେଖି

ଜଣାଇଦେଲେ । କୌପୁନୀ ପରିଧାନ କଲେ । ବୈଶାଖ ମାସ, ଅଧରାତ୍ରିକୁ ଜହ୍ନ ବୁଡ଼ିଯିବା ପରେ ଚଉଦିଗ ଅନ୍ଧାର ହେଲା । ମେଘ ଘୋଟି ଆସିଲା ଓ ବିଜୁଳି ମାରିଲା । ଶୀତ ପବନରେ ଦେହ ଥରି ଯାଉଥାଏ । ନାନା ପ୍ରକାରେ ଭାରି ଶଙ୍କିତ ବି ଲାଗୁଥାଏ । ଅରଣ୍ୟ ଭିତରେ ପଶୁ ନପଶୁଣୁ ଗୋଟିଏ ଭାଲୁ ସହିତ ଭେଟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସାହସ କରି ଆଗକୁ ବାହାରିଗଲେ ଓ ଭାଲୁ ଯେଉଁଠାରେ ବସିଥିଲା, ସେହିଠାରେ ହିଁ ବସି ରହିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ରାତି ପାହି ସକାଳ ହେଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକରେ ମାର୍ଗ ବାରି ବଳଭଦ୍ର କେରାଣ୍ଡିମାଳ ପାହାଡ଼ରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ, ପାଖରେ କି ହାତରେ ତ କିଛି ନାହିଁ, ସେ ଖାଇବେ କ'ଣ ? ଭୋକ ଓ ଶୋଷ ଉଭୟେ ଆସି ଘାରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କାହାକୁ ମାଗିଲେ କ'ଣ ଅବା ମିଳିବ ବୋଲି ସେ ଗୋଟିଏ ଗାଆଁ ଠଉରାଇ ସେଠାରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଗାଆଁପିଲାଙ୍କ ସହିତ ଭେଟ ହୋଇଗଲା । ପିଲାମାନେ ଗୀତ ଗାଉଥାନ୍ତି ଓ ମଝିରେ ମଝିରେ ପଦ ମନେ ନ ପଡ଼ିବାରୁ ବାଉଳା ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତି । ବଳଭଦ୍ର ସେତେବେଳେ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ହେତୁ କରାଇ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଏହି ଖବର ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ପିଲାମାନଙ୍କର ବାପାମାଆମାନଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଗଲା । ସେମାନଙ୍କର ଅନୁରୋଧରେ ବଳଭଦ୍ର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ନିମନ୍ତେ ସେହି ଗ୍ରାମରେ ରହିବା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରୁଥାନ୍ତି । ସିଏ ତ ରାଜପୁତ୍ର, ତେଣୁ ହାତରେ ରାନ୍ଧି ଖାଇବାର ଧନ୍ଦା ତାଙ୍କୁ କିଭଳି ବା ଆସିଥାନ୍ତା ? ଲୋକେ ନିଜେ ରାନ୍ଧିଦେଲେ ସିନା ସିଏ ଖାଇପାରିବେ ବୋଲି ଉତ୍ତର ଦେଲେ । ଗାଆଁର ଲୋକେ ହେଉଛନ୍ତି ଶବର, ନୀଚ ଜାତି । ସଙ୍କଟକୁ ଅତିଦେବା ସକାଶେ ବଳଭଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଆପେ ଶବର ଘରର ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ମାଟି ଛେଲୁଆରେ ଭାତ ବାଢ଼ି ଦିଆଗଲା ଓ ଗୋଟିଏ ଆମ୍ବକଷି ଦେଇ ବଳଭଦ୍ର ସେଥିରୁ ଚାରି ପାଞ୍ଚଗୁଣ୍ଡା ଯାଏ ଭୋଜନ କରିଥିଲେ । ସିଏ ପ୍ରଥମେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯିବେ ଏବଂ ଫେରନ୍ତି ଏହି ଗାଆଁରେ ରହି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବେ ବୋଲି କହି ସେଠାରୁ ବାହାରି ଯାଇଥିଲେ ।

ବେଳ ବୁଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରେ ପହଞ୍ଚି ସାରିଥିଲେ । ଗାଆଁ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମାତ୍ରକେ ''ଇରେ, ଗୋଟାଏ ବାଇଆ ଆସିଛି'' ବୋଲି ପାଟିକରି ଗାଆଁର କିଛି ପିଲା ଟେକା ମାରି ତାଙ୍କୁ ଘଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ । ରାତିରେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣଘରେ ଭୋଜନ ମିଳିଲା, ସେଠାରେ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଏହି କଠୋର କଷ୍ଟମାନ ନକରି ଘରକୁ ଫେରି ସଂସାର କରିବାଲାଗି ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । କାଳେ ଗୋଡ଼ ଖସିଯିବ, ସେହି ଭୟରେ ବଳଭଦ୍ର ସେଠାରୁ ସେହି ରାତ୍ରିରେ ହିଁ ବାହାରି ଯାଇଥିଲେ । ଦିନ ପରେ ଦିନ

ଗଡ଼ି ଯାଉଥାଏ, ଦାନାପାଣି ମିଳୁନଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗାଆଁରେ ଦିନସାରା ଗ୍ରାମଦାଣ୍ଡରେ ବସି ରହିଲେ ମଧ୍ୟ କେହି ଖାଇଛି କି ନାହିଁ ବୋଲି ପଚାରୁନଥାନ୍ତି । ଭୋକର ଜ୍ୱାଳାରେ ନିଦ ହେଉନଥାଏ । ବଳଭଦ୍ର ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଓ ବାଣପୁର ହୋଇ ସୋରଣରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ।

ସୋରଣ ଗାଆଁ ବିଷୟରେ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କର ସ୍ମୃତି ଆଦୌ ପ୍ରୀତିକର ନୁହେଁ । ସଂଜ ବୁଡ଼ିଯିବାପରେ ସେଇଠି ସେ ଗୋଟିଏ ମଣ୍ଡପ ଉପରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପାଖରେ ବାସ କରୁଥିବା ଗୃହସ୍ଥ ଜଣେ ଚିତ୍ତରେ ଦୟା ବହି ତାଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଡାକିଲା । ବଳଭଦ୍ର ନିଜର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ସେହି ଏକା ଉତ୍ତର ଦେଇ କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କୁ ମୋଟେ ମାଗି ଆସେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଆଣିକରି ଦେଲେ ସେ ଅବଶ୍ୟ ଖାଇବେ । ‘‘ହଉ, ଅପେକ୍ଷା କର, ମୋ’ ପୁଅ ଆସି ଘରକୁ ଡାକିନେବ ।’’ ବୋଲି କହି ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ସେଠାରୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ, ସେଦିନ ପାଇଁ ବିଧାତାଙ୍କର ବରାଦ ଏପରି ଥିଲା ଯେ ଅନିଷା କରି ରାତି ପାହିଗଲା ସିନା, କେହି ଡାକିବାକୁ ଆସିନଥିଲେ । ସେଇ ଭୋକିଲା ପେଟରେ ହିଁ ତହିଁଆର ଦିନକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ସେହିମନ୍ତେ କେତେଦିନ ଅନ୍ନ ପାଇ ଏବଂ ଆଉକେତେଦିନ ଭୋକରେ ରହି ବାଟ କଟୁ କଟୁ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କୁ ବଡ଼ଦେଉଳର ଚୂଡ଼ା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଗଲା । ଚିନ୍ତା ପରିହାର କରି ଏବଂ ତରତର ପାଦ ପକାଇ ବଳଭଦ୍ର ଛଣକେ ଯାଇ ଅଠରନଳା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଯାଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଜଗୁଆଳି ବାଟ ଛାଡ଼ି ନଥିଲା, ବେତ ଦେଖାଇ ମାରିବ ବୋଲି ଦଉଡ଼ି ଆସିଲା । ବଳଭଦ୍ରଙ୍କର ନିଜ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ–

କେମନ୍ତେ ଭିତରେ ପଶିବି, ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବି ।
ଏମନ୍ତ ମନେ ମୁଁ ପାଞ୍ଚିଣ, ରହିଲି କିଛି ନଖାଇଣ ।
ଏମନ୍ତେ ପାଞ୍ଚଦିନ ଗଲା, ଭୋକରେ ସାହସ ଉଡ଼ିଲା ।

ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବାର ସେହି ସମୟରେ ଜଣେ କିଏ ତାଙ୍କୁ ଚୋର ବୋଲି ସନ୍ଦେହ କଲା ଏବଂ ବିଧା ଗୋଇଠା ମାରି ଭୂଇଁ ଉପରେ ପକାଇ ଦେଇଥିଲା । କହୁଣି ଆଉ ଖୁନ୍ଦାର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସୁମାରି ନଥାଏ । ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି, ବଳଭଦ୍ର ନଡ଼ିଆ ଚୋରି କରିବା ନିମନ୍ତେ ତା’ ତୋଟା ଭିତରେ ଯାଇ ପଶିଥିଲେ । ବୟସ ଉଣେଇଶି ହୋଇଥାଏ । ଏବଂ ସହିବାର ସୀମା ଡେଇଁ ଯାଇ ମନ ଭିତରେ ମୁଁ କ’ଣ ପାଇଁ ଘରର ସବୁ ସୁଖ ତ୍ୟାଗ କରି ଏତେ ସରି ହେଲି ବୋଲି ବାହୁନି ହେବାର ସମୟ ବି ଯାଉଥାଏ । ସେହି ଗୀତରେ ସେ କହିଛନ୍ତି:

‘‘ଏତେକ ମାଗୁଣି ମାଗଇ, ଏ କଷ୍ଟ ସହି ନପାରଇ ।
ଆଜକୁ ଦଶଦିନ ହେଲା, ଅନ୍ନ ହିଁ କିଛି ନମିଳିଲା ।

ଯୋଗନ ସାଧନା କେନ୍ଦ୍ର
ହଂଜିଲିଆ

ପାଣି ଖାଇଣ ଏହି ପ୍ରାଣ, ରହିଛି କାହିଁପାଇଁ ପୁଣ ।
କ୍ଷୁଧା ତୃଷାରେ ଦହି ହୋଇ, ତହିଁଉପରେ ମାଡ଼ ଖାଇ ।
ତୋତେ ଭରସା କରେ ଯେହୁ । ଏତେ କଷ୍ଟ କି ପାଏ ସେହୁ ?''

ଏହି ସବାଶେଷ ପଦକୁ ଆମେ ବାରମ୍ବାର ପାଠ କରିବା, ସ୍ୱଚିତ୍ତ ଭିତରେ ଗୁଣିହେବା । ହୁଏତ ତେବେ ଯାଇ ନିଜର ପ୍ରମୁଖତମ ବାସନା ଅନୁସାରେ ଆମକୁ ସତକୁ ସତ ଛୁଇଁ ପାରିଲାଭଳି ଉତ୍ତରଟିଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଆଭାସଟିଏ ପାଇ ପାରିବା । ଅନେକେ ଖୋଜିକରି ପାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆହୁରି ଅନେକେ ଯାହା ପାଇଯାଇ ଥାଆନ୍ତି, ତାହାକୁ ହିଁ ଅସଲ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ମାନି ନେଇଥାଆନ୍ତି । ସଂପ୍ରଦାୟ ଭିତରେ ଗୁଳାଗୁଡ଼ିକ ଆଗରୁ ପଡ଼ିକରି ରହିଥାଏ ଏବଂ ତୁମ ପାଖରେ ନିଜର ଶଗଡ଼ ବା ଅର୍ଜନ ଅଥବା ଏପରିକି ଅନ୍ୱେଷଣ ବୋଲି ସେପରି କିଛି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମେ କେଡେ ଆଣ୍ଟରେ ତୁମ ନିଜ ଶଗଡ଼ ମଧ୍ୟ ଗୁଳା ଉପରେ ସତେଅବା ପୂର୍ଣ୍ଣାଶୀର୍ବାଦପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଚାଲି ଯାଉଥିବାର ଏକ ସତ୍ୟାନୁମାନ କରିନିଅ ଓ ଅତୀବ ଆନନ୍ଦରେ କୋଢ଼ି ହୋଇ ବସିଯାଅ । ଅନ୍ୱେଷଣର କାହାଣୀ ହେଉଛି ଏକ ଅନ୍ୟ କାହାଣୀ, ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଧନାଢ୍ୟ ହୋଇଥିବାର ସତକୁ ସତ ଗୋଟିଏ ଅନନ୍ୟ କାହାଣୀ ।

ପରିଶେଷରେ ଦିନେ ସକାଳେ ଦ୍ୱାରୀମାନେ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସତ, ମାତ୍ର କଉଡ଼ି ମାଗିଲେ ।

''ମୁହିଁ ବୋଇଲି କିଛି ନାହିଁ, ଛାଡ଼ ବା ନଛାଡ଼ ଯେ କହି ।''

କ'ଣ ହେଲା କେଜାଣି, ଏତିକି ଶୁଣି ଜଗୁଆଳିମାନେ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେଲେ !

''ତା' ଶୁଣି ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦେଲେ, ଭିତରେ ପଶିଲି ମୁଁ ଭଲେ ।
ଅରୁଣ ଖମ୍ବଠାରେ ମୁହିଁ, ବସିଲି ସିଂହଦ୍ୱାର ଚାହିଁ ।
ବେତ ବାଡ଼ିରେ କୋଳାହଳ, ତା' ଦେଖି ମନ ମୋ' ବିକଳ ।
କେମନ୍ତ ଭିତରକୁ ମୁହିଁ, ଯିବି ହେ ପ୍ରଭୁ ଭାବଗ୍ରାହୀ ।
ଏମନ୍ତେ ମନେ ବିଚାରିଲି, ପାଞ୍ଚଦିନ ତହିଁ ରହିଲି ।
ବୋଇଲି ପ୍ରଭୁ ଦୟା ନାହିଁ । ଏଥି ମୁଁ ଥିବି କାହିଁ ପାଇଁ ।
ଅନ୍ନ ପାଣି ହିଁ ନମିଳିଲା, ଭୋକରେ ସାହସ ବୁଡ଼ିଲା ।''

ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ନିତାନ୍ତ ଅସହାୟତା ଅର୍ଥାତ୍ ଅଥଳ ବ୍ୟାକୁଳତାର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କୁ ବାଟ ମିଳିଗଲା । ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ହିଁ ମିଳି ଯାଇଥିଲା ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ସେହି ଦେବମୁହୂର୍ତ୍ତଟି । ସନ୍ଦେହମୋଚନକାରୀ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଯାହାକି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଅଚାନକ ସେହି ଭିତରୁ ହିଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇ ଆସେ ଏବଂ ବାହାରର

ବହୁମାର୍ଗର ଗୋଲକଧନ୍ଦା ଭିତରେ କେତେ ସହଜରେ ନିଜର ବାଟକୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦେଇ ଯାଏ । 'ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା'ର ସେହି ପଦଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ–

"ବୋଇଲି ଏଥି କାର୍ଯ୍ୟନାହିଁ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ପୂରିଅଛି ସେହି ।
ଏମନ୍ତେ ମନେ ମୁଁ ପାଞ୍ଚିଲି, ଅଠରନଳା ପାରି ହେଲି ।
କହଇ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ, ମହୀମଣ୍ଡଳେ ବଡ଼ କ୍ଳେଶ ।"

ସମାଧାନ ମିଳିଗଲା । ତଥାପି କଷଣଭୋଗ ସରିନଥିଲା । ମାତ୍ର ତେଣିକି କଷଣଭୋଗ ଆଉ ମୋଟେ କଷଣଭୋଗ ବୋଲି ଲାଗିନଥିବ ।

ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ, ହଠାତ୍ ବର୍ଷା ଓ ପବନ ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ବଳଭଦ୍ର ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ସେଠାରୁ ଦଉଡ଼ି ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ । କୁଆଡେ ବା କେଉଁ ଦିଗକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ଆଦୌ କୌଣସି ଚେତା ହିଁ ନଥାଏ । ବାଟରେ ଗୋଟିଏ ଗଛକୁ ଯାବୁଡ଼ି ଧରିଥାଆନ୍ତି । ପାଖରେ କୌଣସି ଗାଆଁ ଅଛି ବୋଲି ଅଦାଜ ହେଉନଥାଏ । ସେହିଠାରେ ହିଁ ବେଳ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ପଛକୁ ଅନାଇ ସେ କେତେ କ'ଣ ଭାବି ଯାଉଥାଆନ୍ତି ।

"ଘରେ ମୁଁ ଥିଲି ଯେଉଁଦିନ, କି ଭୋଗ କରିନାହିଁ ପୁଣ ।
ପାଟ ପଟନି ପୀତାମ୍ବର, ଚୂଆ ଚନ୍ଦନ ଅଳଙ୍କାର ।
ଖଟ ପଲଙ୍କ ଯେ ସୁପାତି, କୁଙ୍କୁମ ଶରୀରେ ଲେପନ୍ତି ।
ନାନା ପୁଷ୍ପ ଯେ ଶିରେ ଘେନି, ତୁରଙ୍ଗ ଉପରେ ଯେ ପୁଣି ।
କ୍ଷୀରି ଖେଚେଡ଼ି ପିଠା ଅନ୍ନ, ଖଣ୍ଡଶାକର ଘୃତ ପୂଣ ।" ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି ।

ପୁଣି, ମାର୍ଗର ଆଶ୍ରା କରି ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ହେଲା । ଆହୁରି ଶୁଣନ୍ତୁ–

ଏମନ୍ତେ କେତେ ଦୂର ଯାନ୍ତେ, ଗହଳ ତୋଟା ଦେଖି ଚିତ୍ତେ ।
ବୋଇଲି ଆମ୍ବ ପଡ଼ିଥିବ, ଦେଖିଲେ କେ ଅବା ମାରିବ ।
ଏମନ୍ତ ଭୟଚିତ୍ତ ହୋଇ ମିଳିଲି ତୋଟା ପାଶ ଯାଇ ।
ଦେଖିଲି ଦେଉଳ ପୋଖରୀ, ଅତି ନିର୍ମଳ ସେହୁ ପୂରି ।
ବୋଇଲି ଏ ସ୍ଥାନେ ରହିବି, ଦେହ ସୁସ୍ଥ ହୋଇଲେ ଯିବି ।
ଏମନ୍ତେ ମନେ ମୁଁ ପାଞ୍ଚିଲି, ଦେଉଳ ପାଖରେ ବସିଲି ।
ବେଳ ଯେ ଦୁଇଘଡ଼ି ଅଛି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ସର୍ବେ ମିଳେ ଆସି ।
ପାଚିଲା ଆମ୍ବ ଆଣିଥିଲେ, ଦେବତା ଭୋଗ କରାଇଲେ ।
ଭୋଜନ କରି' ଯେଝାମତେ, ବଳନ୍ତେ ନେଲେ ଘର ପଥେ ।
ମୁହିଁ ତ ବସିଥିଲି ଚାହିଁ, ଗୋଟିଏ ମୋତେ ଦେଲେ ନାହିଁ ।"

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଶ୍ୟମାନ ଏହି ଭାଷାରେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ବସ୍ତୁତଃ ଅନ୍ୟ କେହି ହେଲେ ଲେଖି ପାରିନଥାନ୍ତା । ସନ୍ଥମାନେ ଚିରକାଳ ଆମ ସଂସାରର କେତେ ପାଖରେ ନ ରହିଥାନ୍ତି ।

ଏହିଭଳି କେଉଁଠି ଆଦର ଓ କେଉଁଠି ଅନାଦର । ଆଖର ସେ ଖଣ୍ଡଗିରି ପାହାଡ଼ର ପାଦଦେଶରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଲୋକମାନେ କାଳେ ବାୟା ବୋଲି ଭାବିବେ ଓ ଘଉଡ଼ାଇ ଦେବେ, ସେହି ଭୟ ନିରନ୍ତର ରହିଥାଏ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବା ସାଧୁର ଭେକ ଯେତେବେଳେ ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ସବୁକିଛି ଆଶଙ୍କା ମଧ୍ୟ କରାଯାଇପାରିବ । ଏହାପରେ ସେ ମହାନଦୀର ତଟମାର୍ଗ ଧରି କଣ୍ଟିଲୋ ଗଲେ ଓ ନୀଳମାଧବଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କଲେ । କଣ୍ଟିଲୋରୁ ବାଙ୍କି ଦେଇ ବାଲକାଟି । ସେଠାରୁ ହରିହରପୁର ଏବଂ ତା'ପରେ ଝଙ୍କଡ଼ । ସବାଶେଷରେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ହୋଇ ଓଲାସୁଣି ପାହାଡ଼ର ଗୁମ୍ଫା । ସେହିଠାରେ ହିଁ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ଡେରା ପଡ଼ିଲା । ସେହିଠାରେ ସିଏ ସ୍ଥାୟୀ ଆସ୍ଥାନ କରି ରହିଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଆସ୍ଥାନ କହିଲେ ସକଳ ଅର୍ଥରେ ଓଲାସୁଣିକୁ ବୁଝାଉଛି ।

ବଳଭଦ୍ର ଦେବ କିପରି ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ହେଲେ, ସେ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ସିଏ ବୁଝାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ଗଡ଼ରୁ ଯାଇ ସେତେବେଳେ ସିଏ ଦିଗପହଣ୍ଡିରେ ରହୁଥାଆନ୍ତି । ସେଠାରେ ବହୁ ଅତିଥି ଓ ଅଭ୍ୟାଗତଙ୍କର ସମାଗମ ହେଉଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ମଧ୍ୟ କମ୍ ଆନନ୍ଦ ମିଳୁନଥାଏ । ଦିନେ ସଂଜ ବୁଡ଼ି ଆସିବା ବେଳକୁ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ଦିନମାନର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରି ଘରକୁ ଚାଲି ଯାଇଥାନ୍ତି, ରାତ୍ର ଅଧିକ ହୋଇ ଆସୁଥାଏ ଏବଂ ସେତିକିବେଳେ ଆଉ କେତେ ମୂର୍ତ୍ତି ଅତିଥି ଆସି ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବିହିତ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଯିବାର ସମସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଚୁଲିମାନଙ୍କ ଉପରେ ପୁନର୍ବାର ହାଣ୍ଡି ଚଢ଼ାଗଲା । କଦଳୀପତ୍ର ଘରେ ନଥାଏ । ତା'ହେଲେ ଅତିଥିବୃନ୍ଦ ମଣୋହି କରିବେ କିପରି ? ସ୍ୱୟଂ ବଳଭଦ୍ର ହିଁ କଦଳୀପତ୍ର ଯୋଗାଡ଼ କରିଆଣିବା ସକାଶେ ବାହାରକୁ ବାହାରି ଯାଇଥିଲେ । ପାଖରେ ଥିବା ଜଣେ ବିଧବା ବ୍ରାହ୍ମଣୀର ବାଡ଼ି ଭିତରେ ପଶିଲେ । ତରତର ହୋଇ ପତର କାଟିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଅଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ଗୃହସ୍ୱାମିନୀ ଶବଦ ଶୁଣି ବାଡ଼ି ଭିତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ । କିଏ ଚୋରଙ୍କ ପରି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ବୋଲି ଖୁବ୍ ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କୋଉ ଅରକ୍ଷିତ ମୋ'ର ବାଡ଼ିରେ ପଶି ପତର କାଟୁଛ ବୋଲି ଭର୍ତ୍ସନା କରିଥିଲେ । ଶବ୍ଦକୁ ବାରି ଅଗ୍ରସର ହେଉ ହେଉ ସିଏ ସେହି ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ହିଁ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ପାଖରେ ଆସି ହାବୁଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ । ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ସେଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିବେ ବୋଲି ସେ ଆଗରୁ କିପରି କଳ୍ପନା ବି କରି ପାରିଥାନ୍ତେ ? ତେଣୁ, ତାଟକା

[illegible]

ହୋଇ ରହିଗଲେ । ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ ନଥାଏ । ଏହି ବୃତ୍ତାନ୍ତ ପୋଥିବାକ୍ୟରେ ଏହିପରି ଲେଖା ହୋଇ ରହିଛି :

"ପତ୍ର ଯେ ନପାଇଣ ମୁହିଁ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ବାଡ଼ିରେ ମିଳଇ ।
ପତ୍ର କାଟିଲି ଖଣ୍ଡଦଶ, ଶୁଣି ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମନେ ତ୍ରାସ ।
ଡାକିଲା ଉଚ୍ଚେ କୋପ କରି, କେ ମୋ' ବାଡ଼ିରେ ଚୋରି କରି ।
ଏଡ଼େ ଭରସା ଯେ ତୋହର, ପତ୍ର କାଟୁ ନିଶା ରାତ୍ରର ।"

ବଳଭଦ୍ର ଜବାବ ଦେଇ ସାରିବା ବେଳକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପ୍ରାୟ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲେ । ପୋଥିର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ –

"ଏହା ଶୁଣି କୋପେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଅକ୍ଷିତ ମାଗିଖିଆ ପୁଣି ।
ତୁ କାହା ଭରସାରେ ଆସି ମୋହ ବାଡ଼ିରେ ଅଛୁ ପଶି ।
ରହ ରହରେ ଯିବୁ କାହିଁ, ଘରୁ ଅଇଲ ବେଗେ ଧାଇଁ ।
ମୁଁ ତହିଁ ଅଛି ଉଭା ହୋଇ, ଦେଖି ବଚନ ନ ସ୍ଫୁରଇ ।
ରାଜା ବୋଲିଣ ଭୟ କଲା, ରାଜା ରାଜା ବୋଲି କହିଲା ।"

ଏହିପରି ଭାବରେ ଅସଲ ନାଆଁ ମିଳିଗଲା । ବଳଭଦ୍ର ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ହେଲେ । ସବୁଦିନକୁ ସେହି ନାମରେ ହିଁ ପରିଚିତ ହୋଇ ରହିଲେ । ସର୍ବପ୍ରଥମେ ସାଥିରେ କଦଳୀପତ୍ର ଧରି ଘରକୁ ଗଲେ, ଅତିଥିବର୍ଗଙ୍କୁ ଭୋଜନ କରାଇଲେ ଏବଂ ତାପରେ କୌପୀନ ପିନ୍ଧି ବାହାରି ଯାଇଥିଲେ ।

ସଂସାର ଯଦି ସତକୁ ସତ ଆପଣାର କୌଣସି ଧାତୁଦୋଷରୁ ହିଁ ପାତକଗୁଡ଼ାକୁ ବହନ କରୁଥିବା ପିଣ୍ଡଟିଏ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତା, ତେବେ ସଂସାରତ୍ୟାଗ ମଧ୍ୟ ସେହି ନ୍ୟାୟରେ ପୁଣ୍ୟର ପରିଚାୟକ ହୁଅନ୍ତା । ତଥାପି ଭାରତୀୟ ସନ୍ନ୍ୟାସରେ ସଂସାରତ୍ୟାଗକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମହତ୍‌ପଣର ପ୍ରତୀକବତ୍ ପ୍ରଦର୍ଶାଇ ବିଚାର କରିବାର ପ୍ରୟାସଗୁଡ଼ିକୁ କରାଯାଇଛି । ସଂସାରତ୍ୟାଗୀମାନେ ହିଁ ସମ୍ଭବତଃ ସେହିଭଳି ଏହାକୁ ଗୋଟାଏ ସାଧନାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ସହିତ ଆଣି ଯୋଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସଂସାର ତଥା ସନ୍ନ୍ୟାସ ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବହୁ ବିଡମ୍ବନାର ରଚନା କରାଯାଇଛି । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟମାନ ଲୋକପ୍ରତ୍ୟୟର ଭୂମିକୁ ବେଶ୍ ଆଚ୍ଛାଦିତ କରି ରହିଥିବ । ଏବଂ ସେଥିରେ ସଂସାରତ୍ୟାଗୀମାନେ ହିଁ ଅଧିକ ପ୍ରାମାଣିକ ଭୂମିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ମଧ୍ୟ ସଂସାରତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ଏବଂ କୌପୀନବସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରିଥିଲେ । କୌପୀନବନ୍ତଃ ଖଳୁ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତଃ ବୋଲି ସେକାଳେ କୌଣସି କୌପୀନବନ୍ତ ହିଁ ପଦ ଲେଖି ପ୍ରଚାର କରି ଯାଇଥିବେ । ସନ୍ତକମାନେ ଯେ କୌଣସି ଦୁର୍ଗତି

ହେତୁ ସତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବାର ଏକ ମାରାତ୍ମକ ଚେଷ୍ଟା କରିପାରେ, ଅରକ୍ଷିତ ସେହି ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ହିଁ ସତର୍କ ଥିଲେ । ନିଜ ଚାରିପାଖରେ ଯାହା ଜଳଜଳ ହୋଇ ଦେଖାଯାଉଛି, ଅସଲ ବାସନା ପାଇ ଘରୁ ବାହାରିଥିବା ଜିଜ୍ଞାସୁ ସେଇଟିକୁ କିଭଳି ବା ତଥାପି ଦେଖି ନଥାନ୍ତା ? ସେଥିପାଇଁ ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାରେ ତାହାର ବିଶଦ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଯାଇଛି ଓ ବିଶଦ ଉଲୁଗୁଣାମାନ ବି ଦିଆଯାଇଛି ।

''କେ ଅବା ଅନ୍ନ ନପାଇଣ, କୌପୀନ ମାରି ଯାନ୍ତି ପୁଣ ।
କେ ଅବା ଘରେ ଧନ୍ଦା ପାନ୍ତି, କୌପୀନ ମାରି ଯେ ପଳାନ୍ତି ।
କେ ଅବା ବିଭା ଯେ ନୋହିଲେ, ଘରକୁ ତେଜି ଯାନ୍ତି ଭଲେ ।
ବୋଲନ୍ତି ଘରେ କିମ୍ପା ଥିବା, କୌପୀନ ମାରିଣ ଫେରିବା ।
କେ ଅବା କଳିଗୋଳ କରି, କୌପୀନ ମାରି ଯାନ୍ତି ଫେରି ।
କେ ଅବା ଅପବାଦ ପାଇ, କୌପୀନ ମାରି ଫେରି ଯାଇ ।
କେ ଅବା ପାଇଟି ଚିନ୍ତାରେ, କୌପୀନ ମାରି ସେହୁ ଫେରେ ।
କେ ଅବା ପରବୁଦ୍ଧି କରି, କୌପୀନ ମାରି ଯାନ୍ତି ଫେରି ।
କାହାର ପୁତ୍ର ଯେ ନୋହିଲେ, ଘରକୁ ତେଜି ଯାନ୍ତି ଭଲେ ।
କେ ଅବା ଶିଖାଶିଖି ହୋଇ, କୌପୀନ ମାରି ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ।
କେ ଅବା ରୋଗ ପାଇଁ ଦେହେ, କୌପୀନ ମାରି ଫେରିଯାଏ ।
କେ ଅବା ମାତା ପିତା ଦେଲେ, ବୈଷ୍ଣବ ପାଦେ ସମର୍ପିଲେ ।
ତେଣୁ ସେ କୌପୀନ ମାରଇ, ତା'ର ଆୟତ୍ତ ଯେ ନଥାଇ ।''

ଏବଂ

''କେ ଅବା ଜ୍ଞାନ ପାଇ ଦେହେ, ପଳାନ୍ତି ଘର ଛାଡ଼ି କହେ ।
ଗୁରୁ ଖୋଜି ସେବା କରଇ, ତାଙ୍କଠାରୁ କୌପୀନ ନେଇ ।
ଗୁରୁ ଯା' ଶିଖାଇ ଦିଅନ୍ତି, ତହିଁରେ ମଜ୍ଜିଥାଇ ନିତି ।
ସେଟି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନଚିହ୍ନଇ, ଭକତି ପାଇବ ସେ କାହିଁ ।''

ଏବଂ କେଡ଼େ ସଫା ଓ ସିଧା ଭାବରେ ନିଜ ବିଷୟରେ ଅରକ୍ଷିତ

''ମୁହିଁ ତ ଏତେ ଯେ କଥାରେ,
ଗୃହ ତେଜିନାହିଁ ମନରେ'' ବୋଲି କହି ପାରିଛନ୍ତି ।

ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଜାଣିଥିଲେ ସିଏ କାହିଁକି ସଂସାର ଛାଡ଼ିଥିଲେ । ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ସିଏ ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ରର ତେଜସ୍ୱିତା ସହିତ ହିଁ ଘର ଛାଡ଼ିଥିଲେ, ଅର୍ଥାତ୍

ଦ୍ୱିଜ ହେବାର ସେହି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସକାରାତ୍ମକତାର ବୋଲ ମାନି ତଦନୁରୂପ ମାର୍ଗ ବାଛିଥିଲେ । ସମସ୍ତେ କଦାପି ଏତିକି ମଧ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଏପରିକି, ଆଦୌ କୌଣସି ଅପରାଧ ନକରି ଏଭଳି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ଯେ, ସନ୍ଥମାତ୍ରକେ ସମସ୍ତେ ତାହା କଦାପି କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟମାତ୍ରକେ ସମସ୍ତେ, ସିଏ ସଂସାରରେ ଥାଆନ୍ତୁ ଅଥବା ସଂସାରକୁ ଛାଡ଼ି ବାହାରି ଯାଇଥାନ୍ତୁ ପଛକେ, ଆଦୌ ସେତିକି ମୀମାଂସା କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ସେହି କାରଣରୁ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଏଭଳି ଅବକ୍ର ତଥା ଅକୃତ୍ରିମ ଭାବରେ ନିଜର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ କହି ପାରିଛନ୍ତି, -ଆପଣାର ଉପଯୁକ୍ତ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜ, ସରଳ ଅଥଚ ଶକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷା ଉଦ୍‌ଭାବନ କରି ଆଣିଛନ୍ତି ।

ସଂସାର ଗୁମ୍ଫା ପରି ଲାଗେ । ରାଜପ୍ରାସାଦ ଗୁମ୍ଫା ପରି ଲାଗେ । ତଥାକଥିତ ସୁଖଗୁଡ଼ାକ ସତେ ଅବା କୌଣସି ଅସଲ ସୁଖରୁ ହୁଡ଼ାଇ ନେଉଥାଏ । ଏଠି ଅନ୍ୟଟିଏ ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ବୋଲି ଏକ ଉଚ୍ଚାଟନା ଭାରି ଅଧୀର କରୁଥାଏ । ସେହି ଯେଉଁ ଈପ୍ସିତ ଅବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟଟି, ତାହାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି, ଭଗବାନ ବୋଲି, ଭୂମା ବୋଲି କହିବାକୁ ସାହସ ବି ହୁଏ । ଏବଂ, ସେଇଟି ସତକୁ ସତ ଖୁବ୍ ଟାଣେ । ଏ ଘର ଶୂନ୍ୟ ଲାଗେ । ଏତିକିରେ ବୋଧ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଅଳପ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ଏହି ଅଧିକ କିଛି ଟାଣିବା ହିଁ ଜଣେ ଆପଣାକୁ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ମଣିଷକୁ ଏହି ସଂସାରରୁ ବାହାର କରି ନେଇଯାଏ । ସତେଅବା କେହି ହାତ ଧରି ଏଠୁ ସେଠିକି ନେଇଯାଏ । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ନଥିଲେ, ଏହି ସଂସାରରେ ସିଏ ଆଉଭଳି ସଂସାର- ସମ୍ପର୍କ ଅର୍ଥାତ୍ ଆକର୍ଷଣ- ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ବହୁ ବିତୃଷ୍ଣା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏଠାରେ ତଥାପି ପଡ଼ି ରହିଛୁ, ଏଠାରେ ଏପରି ଭାବରେ ବୁଜି ହୋଇ ଏବଂ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛୁ, ସେହି ଆମମାନଙ୍କୁ ହିଁ ସିଏ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ବୋଲି ମନେ ହେଲା । ଏହି ସଂସାରକୁ କେତେ ନିବିଡ଼ ତଥା ସମ୍ଭାବନାମୟ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ଯେ ଏହିଠାରେ ହିଁ ଆହୁରି ଉପରକୁ ପାହାଚମାନ ପଡ଼ିଛି ବୋଲି ସିଧା ଦେଖିହୁଏ, ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ସରଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଗୁଡ଼ିକରୁ ହିଁ ସେହି କଥାକୁ ଖୁବ୍ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିହୁଏ । କ'ଣସବୁ ହୁଅନ୍ତା ଓ ତଥାପି କାହିଁକି ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ, ସେହି ବିଷୟରେ କେତେ ଆଭାସ ମିଳିଯାଏ । ସଂସାର ସହିତ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ରହିଥିବା ଅଧିକତର ସଂଖ୍ୟାର ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସଂସାର ବିଷୟରେ ଯାହା କହି ପାରିନାହାନ୍ତି, ଯୁଗେ ଯୁଗେ ପ୍ରାୟ ସେହି ଏକାଭଳି ଆବେଦନ ଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ସନ୍ଥମାନେ ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ କହିଛନ୍ତି; ଗୁମ୍ଫାବାସୀ ଅରକ୍ଷିତ ମଧ୍ୟ ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ କହିଛନ୍ତି ।

ସିଏ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ପାଇଁ ଯେ ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି, ସେହି କଥାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଜାଣିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ନିଜକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜସ୍ୱ ଭାବରେ ଚିହ୍ନାଇ ଦେବାକୁ ସିଏ ପଦ ପରେ ପଦ ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି;

''ମୁହିଁ ତ ତାଙ୍କ ଭରସାରେ, ଅନ୍ୟ ଦେବ ସେବା ନକରେ ।
କେ ଅବା ଈଶ୍ୱର ପୂଜନ୍ତି, ତୁମ୍ଭ ଭକତି ନଜାଣନ୍ତି ।
କେ ଅବା ଜଟା ମୁଣ୍ଡେ ବହେ, ତୁମ୍ଭ ଭକତି ନାହିଁ ଦେହେ ।
କେ ଅବା ସଖି ରୂପ ହୁଅନ୍ତି, ତୁମ୍ଭ ଭକତି ନ ଜାଣନ୍ତି ।''

ପୁନଶ୍ଚ କିଏ ଗଞ୍ଜାଇ ଖାଏ, ଆପୁ ଖାଏ, ଆହୁରି କେତେବିଧ ଅମଳର ଆଶ୍ରୟ ନିଏ, ପବନମାନଙ୍କୁ ସାଧେ... ହଁ, ତୀର୍ଥ କରିଯାଏ, ମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ଆବୃତ୍ତି କରୁଥାଏ, ଛାତି ଉପରେ ନାନାବିଧ ତିଳକ କାଟି ଦାସ ବୋଲାଏ, ଅଙ୍ଗରେ ବିଭୂତି ବୋଳି ହୁଏ ଓ ଆପଣାକୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବୋଲି କହେ, କିଏ ଗୁମ୍ଫା ଭିତରେ ଲୁଚେ ଓ ମୋଟେ କାହାକୁ ଦେଖା ଦେବିନାହିଁ ବୋଲି କହେ, କିଏ ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ବୁଲେ, ଆଉକିଏ ମଉନ ରହିଥାଏ, କିଏ ଚାରିଧାମ ଭ୍ରମଣ କରେ, ଆଉ କିଏ ଆସନ ଓ ପ୍ରାଣାୟାମରେ ମଜ୍ଜି ରହିଥାଏ, ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି । କିଏ ଗୁରୁର ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକଙ୍କୁ ଶିଷ୍ୟ କରି ନେଉଥାନ୍ତି । ଏବଂ, ଅରକ୍ଷିତ ମୁଣ୍ଡି ମାରି ଦେଲାପରି

''ଏ ସର୍ବ କଥା ଛାଡ଼ି ମୁହିଁ,
କୌଣସି କଥା ନକରଇ ।' ବୋଲି ସବାଶେଷରେ କହିଛନ୍ତି । ଆଉ କିଛି କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ହିଁ ତ ଏସବୁ କିଛି କରୁନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଯାହା କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ହିଁ ତାଙ୍କର ବାଟ- ସେଇ ଅନନ୍ୟକୁ ବା ଅନନ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନିଲେ ଯାଇ ଆମେ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ଏବଂ ତାଙ୍କର ସର୍ବାଧିକ ପରିମାଣରେ ଭାଜନ ହୋଇ ପାରିବା ।

ସନ୍ଥସାହିତ୍ୟର ଅଧ୍ୟାୟ ଆମ ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ ଅଧ୍ୟାୟ । ଲୋକମୁଖର ସହଜ ପ୍ରକାଶ ରୀତିକୁ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରକୁ ଆଣିବାରେ ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ଏଠାରେ ଏକ ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ଅବଦାନ ରହିଆସିଛି । ତଥାପି ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ସାହିତ୍ୟର ଚିହ୍ନା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଚିହ୍ନିବାର ପ୍ରୟାସ କରି ସେତିକିରେ ଆହ୍ଲାଦିତ ହୋଇ କଦାପି ରହି ଯିବା ନାହିଁ । ସନ୍ଥମାନେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି, ତଥାପି ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଜଣେ ଜଣେ ଅନନ୍ୟ ପଥିକରୂପେ ଚିହ୍ନିବା ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା କରିବା । ଅର୍ଥାତ୍ ସେହିଭଳି ଚିହ୍ନିବାର ଯୋଗ୍ୟ ହେବା । ପଞ୍ଚସଖା, ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ, ଚୈତନ୍ୟ ଦାସ ଓ ଭୀମ ଭୋଇ, ଆମ ସାହିତ୍ୟଶାଳାର ନାମକରଣ ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ସନ୍ଥ; ତଥାପି ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଅନନ୍ୟ ।

ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ଜୀବନ ଚରିତ ସମ୍ଭବତଃ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ତୁଳନାରେ ଅନନ୍ୟ । କୌଣସି ଗୁରୁ କରିନାହାନ୍ତି । ପାରମ୍ପରିକ କୌଣସି ରୀତିର ଅନୁସରଣ କରି ନିଜର ଗଣଟି ମୋଟେ ଗଢ଼ିନାହାନ୍ତି । ଏକାବେଳେକେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଆଖିରେ ତାଙ୍କୁ ବେଢ଼ି କରି ଏକାଠି ହୋଇଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ଦୁଇଶହ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ପୁରୁଣା ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏବେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତା ତଥା ଦୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକର ସର୍ବାଧିକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ରହିଛି । ଆହୁରି ଆଗକୁ ଯେଉଁ ପୃଥିବୀ ଆସୁଛି, ଖୁବ୍ ଅନୁମାନ ବି ହେଉଛି ଯେ ସେହି ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଅସଲ୍ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ଭବତଃ ଏହିପରି ପ୍ରାୟ ନିତ୍ୟକାଳ ଲାଗି ହିଁ ଏକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ରହିଥାଏ । ତେଣୁ, ଭାରି contemporary ବୋଧ ହେଉଥାଏ ।

୪

'ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା'ର ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଲେଖିଛନ୍ତି:

କାଷ୍ଠ ପାଷାଣ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷରେ,
ଖୋଜିଲେ ନାହିଁଟି ତହିଁରେ ।
ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର ଧ୍ୟାନରେ ନାହିଁ,
ତୀର୍ଥବ୍ରତରେ ସେହୁ କାହିଁ,
ଗୁମ୍ଫା ଭିତରେ ପଶି ରହୁ,
ତୋତେ ପାଇବ ସେହୁ କାହୁଁ ।
ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ଭ୍ରମୁଥାଇ,
ବଚନ କାହାକୁ ନକହି ।

ସେହିଟି ଅଜ୍ଞାନ ଅଟଇ । ଆପଣାର ଏକାଧିକ ରଚନାରେ ଅରକ୍ଷିତ ପ୍ରାୟ ସେହି ଏକା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସେହି କଥା କହିଛନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ସନ୍ଥଧାରାରେ ସେହି ଏକା ବର୍ଣ୍ଣନାଗୁଡ଼ିକ କେତେକେତେ ପ୍ରକାରେ ରହିଛି । ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ସର୍ବମୂଳ ଆବେଦନ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ତଥାପି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଖୁବ୍ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇ ରହିଛି । ବାର ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଭ୍ରମି ଓ ଯାବତୀୟ ପ୍ରତିମାର ଏକାନ୍ତ ଅତୀତ ହୋଇରହିଥିବା ପରମସତ୍ୟରାଶିଙ୍କୁ ପ୍ରତିମା ଭିତରେ ଆରୋପିତ କରିବାର ପ୍ରୟାସକରି ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କରୁଥିବା ପରି କେତେ କଥା କହିଛନ୍ତି :

ତୋର ମାୟାରେ ମୁଁ ଭ୍ରମିଲି, ଗୁମ୍ଫା ଗୁଡ଼ାଏ ଓଳାଇଲି ।
ବୃକ୍ଷ ଗୁଡ଼ାଏ ମୁହିଁ ହାଣି, ଅପ୍ରାଧ ଅର୍ଜିଲି ମୁଁ ପୁଣି ।
ପାଷାଣ ଗୁଡ଼ାଏ କଟାଇ, ଲୋକଙ୍କୁ ବଡ଼ କଷ୍ଟଦେଇ ।
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଜୀବଙ୍କୁ ମାଇଲି, ତୋର ମାୟାରେ ମୁଁ ଭ୍ରମିଲି ।

ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ରଚନାଗୁଡ଼ିକରେ ଗୋଟିଏ ପଟେ ଅର୍ଜୁନ କିମ୍ବା ଉଦ୍ଧବ କେହିନାହାନ୍ତି ଅଥବା ଅପରପଟେ କୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ପଚାରୁଥିବା ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେଉନାହାନ୍ତି ।

ମନ ପଚାରୁଛି ଓ ଚୈତନ୍ୟ ଉତ୍ତର ଦେଉଛନ୍ତି । ମନ, ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ଭବତଃ ଆମର ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମନ ପଚାରୁଛି ଏବଂ ସେ ପାଖରେ ଏକ ବୃହତ୍ତର ମନ ହିଁ ଯାବତୀୟ ଉତ୍ତର ଦେଉଛନ୍ତି । ମନ, ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିସତ୍ୟ; ଚୈତନ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ପରମସତ୍ୟ; ଏବଂ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ସ୍ୱକୀୟ ପରିଭାଷା ଅନୁସାରେ, ତାହା ହେଉଛି ବିଶ୍ୱସତ୍ୟ, ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସତ୍ୟ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ରହିଥିବା ସତ୍ୟ ବୋଲି କହିଲେ ହୁଏତ ତଥାପି କାଳେ ଭ୍ରମ ରହିଯିବ, ସେଥିପାଇଁ ଏକ ଅଧିକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ସହିତ ଏହାକୁ ଆମେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରୂପୀ ସତ୍ୟ ବୋଲି କହିପାରିଲେ ଏକ ଅଧିକ ସମୀଚୀନ ସମାଧାନଟିଏ ଅବଶ୍ୟ ପାଇପାରନ୍ତେ । ତେଣୁ, ଚୈତନ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ଈଶ୍ୱର, ଚୈତନ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମ । (ମହୀମଣ୍ଡଳଗୀତା, ୧୩ଶ ଅଧ୍ୟାୟ) ଏବଂ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୋଥି 'ମୋକ୍ଷ ଉପାଧି'ରେ ପରମ ହେଉଛନ୍ତି ସଦ୍‌ଗୁରୁ ଓ ଜୀବ ହେଉଛି ଶିଷ୍ୟ, ଜୀବ ଭିତରେ ପରମ ବିଦ୍ୟମାନ, ଏହି ସେହି ଉପସ୍ଥିତି ହେତୁ ଜୀବ ମୋଟେ ମାୟା ନୁହେଁ, ଭ୍ରମ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଦେଉଳ ଆଗ ନା ଦେବତା ଆଗ ? 'ଦେବତା ନ ଦେଖିଲେ ଦେଉଳ ଅଛି କାହିଁ ?' ବୋଲି ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ 'ଭକ୍ତିଟୀକା' ପୋଥିରେ ପଚାରିଛନ୍ତି । ଦେବତା ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ସିନା ସଦନକୁ ଦେଉଳ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ଆସିଛି । ଯଦି କୌଣସି କାରଣରୁ ଆମେ ତୁଚ୍ଛା ଦେଉଳକୁ ଦେଖିବୁ ଏବଂ ଦେବତାଙ୍କୁ ସେଇଟି ଭିତରେ ଆଦୌ ଠାବ କରି ନ ପାରିବୁ, ତେବେ ଆମଲାଗି ସିନା ଦେଉଳ ଦେବତାଙ୍କୁ ଆମଠାରୁ ଅନ୍ତର କରିରଖିବ, କିନ୍ତୁ ତା' ବୋଲି ଦେଉଳ କାହିଁକି ଅସଲ ମର୍ଯ୍ୟାଦାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇରହିବ ? ସେହିଭଳି କୌଣସି ଚପଳତାବଶତଃ ମାୟାବାଦୀମାନେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ହିଁ ମାୟା ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ଦେବତା ଦେଖୁଦେଖୁ ଦେଉଳକୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କରି ସଦନ ରୂପେ ଏବଂ ଦେଉଳକୁ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦେବତାଙ୍କୁ ହିଁ ସେଠାରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ସତ୍ୟରୂପେ ଦେଖିବାର ସହଜ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ହରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି କି ? ପୃଥିବୀରେ ଏତେ ଏତେ ଦେଉଳ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଦେବତାଟି ଆମ ଲାଗି ସୁଦୂରପରାହତ ହୋଇ ରହିଛି ଓ ଦେବତା ନ ଥିବା ଦେଉଳମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଆମର ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ଏତେ ଗୋଳ ଲାଗିରହିଛି ?

ତେଣୁ, ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ-ବିବେକ ଅନୁସାରେ ନିଜ ଭିତରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବା ଚୈତନ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ଏକମାତ୍ର ଗୁରୁ, ଅସଲ ଗୁରୁ ଏବଂ ଉନ୍ମୀଳନକାରୀ ଗୁରୁ । 'ଏ ଘେନି ଗୁରୁ ନ ସେବିଲି' ବୋଲି ଅରକ୍ଷିତ କେଡେ ଶାନ୍ତ ଓ ଅବିଚଳିତ ରହି କହି ପାରିଛନ୍ତି । ମନକୁ ଚୈତନ୍ୟଯାଏ ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେବାକୁ ହିଁ ତ ସଂସାରରେ ଗୁରୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କାଳୀନ ଭୂମିକାମାତ୍ର ରହିଥାଆନ୍ତା । ମାତ୍ର ଗୁରୁମାନେ କ'ଣ ଭାବି

ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଆଉ କେଉଁ ଆଡ଼େ ଭୁରୁଡାଇ ନେଲେ, ଭାରି ଅନ୍ୟମନସ୍କ କରିରଖିଲେ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ହାନି ହେଲା, ସଂପ୍ରଦାୟମାନେ ହିଁ ବଳୀୟାର ହୋଇ ପ୍ରାୟ ସବୁଯାକ ଜାଗାକୁ ଆସି ମାଡ଼ିବସିଲେ । ଲୋକୋଦୟର ଯାବତୀୟ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ତଥା ଯାବତୀୟ ସମ୍ଭାବନା ସେହି ଅପପରମ୍ପରାଟିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ନିତାନ୍ତ ଅସମର୍ଥ ହୋଇରହିଲା । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ନିଜ ଭାଷାରେ,

ସର୍ବେ ଗୁରୁସେବା କରନ୍ତି, ତାଙ୍କଠାରୁ କୌପୀନ ନ୍ୟନ୍ତି ।
ଦୀକ୍ଷା ଶିକ୍ଷା ହିଁ ମନ୍ତ୍ର ଯେତେ, ଗୁରୁଙ୍କୁ ମାଗି ଘେନି ଚିତ୍ତେ ।

ଗୁରୁ ନାମକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଇତିବୃତ୍ତ ଅନୁସାରେ, ଶିଷ୍ୟ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଯାହା ପାଇଛି, ତାହାକୁ ସିଏ ସେହି ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ପାଇଛି ବୋଲି ଖୁବ୍ ବହଳ ଭାବରେ ଭାବିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହୋଇଛି ଏବଂ ସମ୍ମୋହିତ ହୋଇ ସେହିଠାରେ ବା ସେତିକିରେ ଅଟକି ଯାଇଛି । ଚୈତନ୍ୟ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍କାର ଗୌଣ ହୋଇଛି । ଈଶ୍ୱରଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଛି ପଛକେ, ଗୁରୁଦ୍ରୋହୀ ହେବାକୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଭୟ କରିଛି । ଗୁରୁ ଯାହା ହୁଅନ୍ତୁ ପଛକେ, ସିଏ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ, ସକଳ ଅର୍ଥରେ ଜଣେ ଅନ୍ୱେଷଣକାରୀ ମନୁଷ୍ୟ । ତେଣୁ, ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଏକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟବାଟଟିଏ ଚାଲିଲେ ।

''କାହାକୁ ସେବା ମୁଁ ନକରେ, ନ ସେବେ ଦେବାସୁର ନରେ ।''

କେବଳ ସେହି ତାଙ୍କ ଯୁଗରେ ନୁହେଁ, ଏ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଆଦୌ କମ୍ କଥାଟିଏ ନୁହେଁ । ମହୀମଣ୍ଡଳଗୀତାର ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ିର ଏକ ସୂଚନା ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ମିଳିଯାଉଛି ଯେ (୪୭ଶ ଅଧ୍ୟାୟ) ଅରକ୍ଷିତ ନିଜ ହାତରେ ହିଁ ନିଜକୁ କୌପୀନବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧାଇଥିଲେ । ସିଏ ନିଜେ ନିଜର ଗୁରୁ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଦୀକ୍ଷାଦାନ ଓ ଦୀକ୍ଷାଗ୍ରହଣର ବିଧିଗୁଡ଼ିକ ସଂପୃକ୍ତ କୌଣସି କାଳର କେତେ ବାହ୍ୟାଚାର ମଧ୍ୟରେ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଥିବା ସମୟରେ ଏତିକି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ କମ୍ କିମାକାର ଭଳି ଲାଗିନଥିବ । ବାହ୍ୟାଚାର ଯେ ଅସଲ ଆଚାର, ଏଭଳି ଗୋଟିଏ କଥାରେ ମଜ୍ଜି ରହିଥିବା ମନୁଷ୍ୟବର୍ଗର ସମ୍ଭବତଃ ଆମ ପୃଥିବୀରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ରହିଛି । ଯେଉଁମାନେ ବାହ୍ୟଜୀବନ ତଥା ବାହ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକର ଆୟତନ ଭିତରକୁ ଈଶ୍ୱରସତ୍ୟର ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରବେଶ କରାଇ ଦେବାପାଇଁ ହୁଏତ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଅରାଜି ହୁଅନ୍ତି, ସଚରାଚର ସେହିମାନେ ହିଁ ବାହ୍ୟାଚାରର ବିଡ଼ାଗୁଡ଼ାକୁ ପରମ ଆଦର ସହିତ ମୁଣ୍ଡରେ ମୁଣ୍ଡାଇ ଥାଆନ୍ତି କି ?

'ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୁପ୍ତଗୀତା'ରେ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ''ଜୀବ ପରମ ମିଶିକରି ବ୍ରହ୍ମ'' ବୋଲି ଠାଏ କହିଛନ୍ତି । ଜୀବ-ପରମ ତତ୍ତ୍ୱଟି ପ୍ରାୟ ଆବହମାନକାଳରୁ ହିଁ ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନଚର୍ଚ୍ଚାରେ

ଏକ ମୁଖ୍ୟ ତଥା ବିବଦମାନ ବିଷୟ ପରି ହୋଇ ରହିଆସିଛି । ଜୀବ-ପରମ, ଜୀବାତ୍ମା-ପରମାତ୍ମା, ପିଣ୍ଡ-ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି । ସେଇଟି ଅଛି, ତେଣୁ ଏଇଟି ଅଛି, ତଥା ଏଇଟି ଅଛି, ତେଣୁ ସେଇଟି ଅଛି,-ଏଇଟି ଆଗ ଓ ସେଇଟି ଯାଇ ତା'ପରେ ବୋଲି ପୂର୍ବପକ୍ଷ ତଥା ଉତ୍ତରପକ୍ଷମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଥାଲଢ଼ାଲଢ଼ିର ଉତ୍ସାହରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ହ୍ରାସ ହୋଇନାହିଁ । ସେହି ଅନୁସାରେ ସାଧନାର ମାର୍ଗ ଏବଂ ମାର୍ଗଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ପରିଚିତ କରାଇ ଦେଉଥିବା ସଂପ୍ରଦାୟମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଆଗଭଳି କେତେକେତେ ଶାସ୍ତ୍ରଗୋଳ ମଧ୍ୟରେ ନିବିଷ୍ଟଚିତ୍ତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ''ଖଲୁ ସର୍ବଂ ଇଦଂ ବ୍ରହ୍ମ'' ବୋଲି ସମସ୍ତେ ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଇଛନ୍ତି ସିନା ''ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ମି'' କଥାଟିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସତର୍କ ବୁଦ୍ଧିରେ ଗୋପ୍ୟ କରି ରଖାଯାଇଛି । ଯଦି ସକଳ ଘଟରେ ବ୍ରହ୍ମରାଶି ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ଏଠାରେ ଆମ ସାମୂହିକ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ଅବସରଗୁଡ଼ିକରେ କେଉଁ ଖଲ୍ୟକାର କାହିଁକି ଏତେ ଏତେ ହୃଦୟହୀନ ଦୂରତା ତଥା ତଜ୍ଜନିତ ବଞ୍ଚନାଗୁଡ଼ିକୁ ଯେ ଦୋରସ୍ତ କରି ଜାରି କରିଦେଇଗଲା, ସେହି କଥାକୁ ମୋଟେ ବୁଝି ହୁଏନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ବୁଝିହୁଏ, ମାତ୍ର ଦର୍ଶନମାହାଲରେ ଗାଦୀନସୀନମାନଙ୍କୁ ତଥାପି ବୁଝି ହୁଏନାହିଁ । ଜୀବ ହିଁ ତ ସ୍ପର୍ଶ ପାଇଛି ବୋଲି ଏତେ ସାହସ କରି ପରମର ଅନ୍ଦାଜ କରିଛି । ଆପଣାକୁ ପରମର ଦର୍ପଣ ଉପରେ ବନ୍ଦନା କରିଛି, ଆପଣାକୁ ଭୂମି କରି ପରମ ନାମକ ସେହି ସକଳ ଏବଂ ଅଖଣ୍ଡକୁ ନିଜର ସଦନ ଭିତରକୁ ଆବାହନ କରିଆଣିଛି । ଜୀବ ପରମ ଭିତରେ ଜଣେ ଏପରି ମତିହୀନ ଅଲିଅଳ ଭାବରେ ଲୀନ ହୋଇ ଯିବନାହିଁ, ଯାହାଦ୍ୱାରା କି ପରମଙ୍କୁ ତା ନିଜର ଏହି ନିତ୍ୟଆତଯାତର ଭୂମି ଆଡକୁ ଅବତରଣ କରାଇ ଆଣି ପାରିବନାହିଁ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଏତେ ଧର୍ମ, ଏତେ ତତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଏତେ ଏତେ ଗାଦୀ, ତଥାପି ନିତାନ୍ତ ଭଗବଦ୍‌ବର୍ଜ୍ଜିତ ହେଲାପରି କ'ଣ ପାଇଁ କୋଟି କୋଟି ମନୁଷ୍ୟ ଏଠାରେ ଅବଦଳିତ ହୋଇ ରହିଥିବେ, ନିଜ ଭିତରେ ପରମ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ସଭାମାନଙ୍କରେ କାନଅତଡ଼ା ପକାଇ କୁହାହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ଭିତରକୁ ବାଟ ପାଉନଥିବେ, ଅର୍ଗଳଗୁଡ଼ାକୁ ତାଡ଼ି ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ପାରୁନଥିବେ । ସେମାନଙ୍କୁ କେଡ଼େ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭରସାମାନ ଦିଆଯାଇ ଏଥର ସକାଳ ପାହିବ ବୋଲି ଘଣ୍ଟାପିଟା ହେଉଥିବ, ଏଥର ସବୁ ବଦଳିଗଲା ବୋଲି ନୂଆ ନୂଆ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଉଥିବ- ତଥାପି ଅକିଞ୍ଚନମାନେ ଯେଉଁଠି ସେଇଠି ରହିଥିବେ, ସହ୍ୟ କରୁଥିବେ- ଜୀବସତ୍ୟକୁ ପରମସତ୍ୟ ସହିତ ମିଶାଇ ପାରୁନଥିବେ । ମିଶାଇ ପାରିବାର ସେହି ଅସଲ ଅଧ୍ୟାତ୍ମଗୁଡ଼ିକର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ହୋଇ ପାରିଲେ ସିନା ଆମ୍ଭେ ମଣିଷମାନେ ବିଶ୍ୱସତ୍ୟ ନାମକ ସେହି ଅବହେଳିତ ମଧ୍ୟସେତୁର ଉପଯୁକ୍ତ ବାରତା ପାଇପାରନ୍ତେ ।

ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ନାନାବିଧ ଭାଷାରେ ଆମକୁ ସେହି ବିଶ୍ୱସତ୍ୟ ମଧ୍ୟକୁ ଜାଗରୂକ କରିନେବାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉଦ୍‌ବୋଧନକୁ ଦେବାର ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି କି ? ଆମ ଭିତରେ ଯାହା ଓ ଯାହା ଭୂମାରୂପେ, ପରମ ଭୂମିରୂପେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ, ସବୁକୁ ଆବୋରି ରହିଛି, ଏକ ବିଶ୍ୱସତ୍ୟର ବାସ୍ତବ ପରିପ୍ରକାଶ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ଉଭୟଙ୍କର ହିଁ ପ୍ରକାଶ ଘଟିବ । ନ ହେଲେ, ସେହି ପୁରୁଣା ଦାଣ୍ଡିଗୁଡ଼ାକରେ ଉପାସନାଦିର ଭିଡ଼ ଲାଗି ରହିଥିବ– ତତ୍ତ୍ୱକାରମାନେ ତତ୍ତ୍ୱ ବଖାଣି ଆମକୁ କେଡେ କୋଳାହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଭଣ୍ଡାଇ ରଖିଥିବେ ଏବଂ ଆମ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ପର୍କ ଯୋଡ଼ିବାର ସକଳ ସମ୍ଭାବନା ତଥା ସର୍ବବିଧ ପୁଞ୍ଜି ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଯଦି ଭଗବତ୍ ସତ୍ୟକୁ ମହୀମଣ୍ଡଳ ଯାଏ ଓହ୍ଲାଇ ଅଣାଯାଇ ପାରନ୍ତା, ତେବେ ଜୀବ ଓ ପରମ ସିନା ପରସ୍ପରକୁ ଚିହ୍ନନ୍ତେ ଏବଂ ପରସ୍ପରକୁ ବଞ୍ଚି ମଧ୍ୟ ପାରନ୍ତେ । ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନିମିତ୍ତ ହୋଇ ଭଗବାନଙ୍କୁ, ପରମଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିପାରନ୍ତେ– ତେଣୁ ଯାବତୀୟ ପ୍ରବଞ୍ଚନାର ଗାଦୀମାନେ ଧଡ଼ଧଡ଼୍ ହୋଇ ଭୁଷୁଡ଼ି ପଡ଼ନ୍ତେ । ସଂପ୍ରଦାୟ-ପ୍ରାର୍ଥନାର ଧୂଳି ଉଡାଇବାରେ ଲାଗିଥିବା ଗୁରୁମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୁଅନ୍ତେ । ପରମକୁ ଠାବ କରିଥିବା ମନୁଷ୍ୟାତ୍ମାଟିଏ ଯେତେ ପ୍ରଲୋଭନ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଯେ ଅଲବତ ଏହି ମହୀମଣ୍ଡଳରୂପୀ ମହାଖଣ୍ଡକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବ, ପୃଥିବୀରେ ତାହାର ନିତ୍ୟପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିବା ମୂଳ ପ୍ରେରଣାଟିଏ ମିଳିଯାଇ ପାରନ୍ତା ।

ଯୁବରାଜ ବଳଭଦ୍ର ଯେତେବେଳେ ନଅର ଛାଡ଼ି ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରିଲେ, ସେତେବେଳେ ସିଏ ଏହି ଓଳାସୁଣି ପାହାଡ଼ଠାରୁ ବହୁଦୂରରେ ରହିଥିଲେ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ ସଂସାର ଯେତେବେଳେ ଗୁମ୍ଫା ସଦୃଶ ମନେ ହୁଏ ଏବଂ ପ୍ରାୟ ଅଣନିଃଶ୍ୱାସୀ କରିପକାଏ, ସେତେବେଳେ ଅନେକ ମଣିଷ ସଂସାରତ୍ୟାଗ ନିମନ୍ତେ ବାସନା ବଳାନ୍ତି । ତପଶ୍ଚାରଣା କରନ୍ତି– ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଗୁମ୍ଫାକୁ ଯାଇ ଆଦରନ୍ତି । ଗୃହତ୍ୟାଗର ପ୍ରଥମ ଚରଣରେ ବଳଭଦ୍ର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରକୁ ହୁଏତ ନିଜର ନିଘା ଆଗରେ ରଖିଥିଲେ । ଏକ ଗାଆଁରେ ସେଠା ପିଲାମାନଙ୍କୁ କେତୋଟି ଗୀତର ପଦଗୁଡ଼ିକୁ କହିଦେବାରୁ ବାଇଆ ପରି ଦିଶୁଥିବା ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ବାଇଆ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ବୁଝିପାରି ଯେତେବେଳେ ଅଭିଭାବକମାନେ ସେହି ଗାଆଁରେ ସିଏ ରହିଯାଆନ୍ତୁ ଓ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତୁ ବୋଲି ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସିଏ ପ୍ରଥମେ ପୁରୀ ଯାଇ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବେ ଏବଂ ଲେଉଟାଣି ବାଟରେ ସେହି ଗାଆଁରେ ରହିବେ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କୁ ଜବାବ ଦେଇଥିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍, ହୁଏତ ଆହୁରି ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ପାରିବ ଯେ ସେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଳଭଦ୍ର ନିଜ ପାଇଁ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ସେପରି କିଛି ସ୍ଥିର କରିନଥିଲେ । ଦୀର୍ଘ ପଥ ଅତିକ୍ରମ କରି ସେ ଆଖର ପୁରୀରେ

ଅବଶ୍ୟ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ପ୍ରାୟ ଏକ ଆକସ୍ମିକ ଭାଗ୍ୟବଳରେ ଅଠରନଳା ପାରି ହୋଇ ଗରୁଡ଼ସ୍ତମ୍ଭ ଯାଏ ପହଞ୍ଚି ପାରିଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ଏରୁଣ୍ଡିବନ୍ଧ ପାର ହୋଇ ଆଉ ମୋଟେ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିନଥିଲେ । ଫେରି ଆସିଲେ, ଏକ ଅନ୍ୟ ସତ୍ୟର ଉନ୍ମେଷଣା ପାଇ ସେହିଠାରୁ ଫେରିଗଲେ । ଭାରି ଭଲ ହେଲା, ଏପରି ହେଲା । ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ଭିତରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ନୂଆ ଭ୍ରୂଣର ଶୁଭାଧିବାସ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ପଥଚାରୀ ପଥର ସନ୍ଧାନୀ ତା'ପରେ ଖଣ୍ଡଗିରି ଯାଇଛନ୍ତି, ଚିତ୍ରକୂଟ ଓ ଯୋଗୀଗୁମ୍ଫା ନାମକ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଛନ୍ତି । ସବାଶେଷରେ ଯାଇ ଓଳାସୁଣିରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ।

ବଳଭଦ୍ର ବାଟଯାକ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମରେ ଭଜନ ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଲେଖୁ ଲେଖୁ ନିଜ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ କିଛି କିଛି ତଥ୍ୟାନୁମାନ ପ୍ରକଟ କରାଇଆଣିଛନ୍ତି । ସଚେତନ ଭାବରେ ଆଦୌ ସେପରି କରିନାହାନ୍ତି । ନିଃସଙ୍କୋଚ ଭାବରେ ନିଜର ଅନ୍ତର୍ଗତତମ ସ୍ଥିତିଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜ ତତ୍କାଳୀନ କଳ୍ପନାର ପରମାସ୍ପଦଙ୍କ ପାଖରେ ନିବେଦନ କରି ଦେଉଦେଉ ସିଏ ନିଜ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ପରୋକ୍ଷରେ କେତେ କଥା କହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରିବାଲାଗି ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କର ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବାର କ୍ରମବଦ୍ଧ ସୋପାନଗୁଡ଼ିକୁ ଘ୍ରାଣ କରିପାରିବାକୁ ଆମକୁ ବେଶ ସୁରାଖମାନ ବି ଯୋଗାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଆହୁରି ଅଧିକ ସହଜ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ମଣିଷମାତ୍ରକେ ଯେଉଁମାନେ ସତକୁ ସତ ନିଜ ବାଟକୁ ଚାଲୁଥିବା ସମୟରେ କିଛି ଖୋଜୁଥିବେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯୁଗପତ୍ ଭାବରେ ଅନୁରାଗୀ ହୋଇଥିବେ ଏବଂ ଜିଜ୍ଞାସା ରଖିଥିବେ, ସେମାନେ ଜଣେ ଅନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ଭିତରେ ସେହି ସମଧର୍ମୀ ଗାରଗୁଡ଼ିକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିନେଇ ପାରିବେ । ଭାରି ଭଲ ହୋଇଛି ଯେ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭଜନ ସହିତ ତାହା ତାଙ୍କ ପ୍ରବ୍ରଜ୍ୟାସମୟର କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଲିଖିତ ହୋଇଛି, ସେହି କଥା ଜଣା ପଡ଼ିଯାଉଛି । ସଂଗ୍ରହ କହୁଛି ଯେ, ବଳଭଦ୍ର ଆଦୌ ଗୁଡ଼ାଏ ସଂଖ୍ୟାରେ ଭଜନ ଲେଖିନାହାନ୍ତି । ତଥାପି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭଜନ ସହିତ ତାହା ଲେଖା ହୋଇଥିବାର ସ୍ଥାନ ସୂଚିତ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ଓ ସିଏ କେଉଁ ଥାନରୁ କେଉଁ ଥାନମାନଙ୍କୁ ଯାଇଛନ୍ତି, ତାହାର ଏକ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ବିବରଣୀ ଜଣାଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ କେଉଁଭଳି ନିଜସ୍ୱ ବିବର୍ତ୍ତନମାନ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିବ, ତାହାର ଏକ ବେଶ୍ ସଂଗତିଯୁକ୍ତ ଧାରଣା ମିଳିଯାଇ ପାରୁଛି ।

ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଭଜନଗୁଡ଼ିକ ଖଣ୍ଡଗିରିଠାରେ ଅବସ୍ଥାନକାଳର ଲେଖା । ମୋଟ ସଂଖ୍ୟା ତିରିଶିରୁ ଚାଳିଶି ଭିତରେ । ଅବଶ୍ୟ ଭଜନସଂଗ୍ରହର ପ୍ରଥମ ଭଜନ ଚିତ୍ରକୂଟରେ ଲେଖା ହୋଇଛି ବୋଲି ସୂଚିତ କରାଯାଇଛି । ଚିତ୍ରକୂଟର ଶୀର୍ଷକ ସହିତ ଯେତିକି ଭଜନ ରହିଛି, ଉପସ୍ଥିତ ସଂଗ୍ରହରେ ସେହି ସବୁଗୁଡ଼ିକ କାହିଁକି ଦିଆଯାଇ ପାରିନାହିଁ କାହିଁକି

କେଜାଣି ? ପୋଥିରୁ ଅଥବା ଖାତାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକର ଚୟନ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ କି ? ଅଥବା, ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ପୁସ୍ତକର ସମ୍ପାଦନା ସମୟରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଇଛି ? ପ୍ରଥମ ଭଜନରେ ଅରକ୍ଷିତ ନାମକୁ ଆଶ୍ରା କରିବାର ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି, 'ନାମ ଲୟ କଲେ ଏ ସଂସାରୁ ପାରି ହେବୁ' ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ନାମ ଜଗତଯାକ ପୂରି ରହିଛି, ନାମ ଥିବାରୁ ହିଁ ଦେହ ରହିଛି । ନାମ ଜଗତଯାକ ପୂରି କରି ରହିଛି । ସେହି ନାମକୁ ଲୟ କରିପାରିଲେ ଯାଇ ଏହି ସବୁକିଛି ଏକାକାର ରୂପେ ଦେଖିହେବ । ଯେଣିକି ଚାହିଁଲେ କେବଳ ସେହି ନାମ ହିଁ ଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ପାରୁଥିବେ । ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି ।

"ତୋ ନେତ୍ର ପଡ଼ିବ ଯହିଁ ଯହିଁ, ସେ ତ ଦିଶୁଥିବେ ତହିଁ ତହିଁ ।
ଦେଖିଲେ ଉପେକ୍ଷି ଆଉ ନ ପାରିବୁ ହସି ନାଚିଣ ତୁ ଖେଳୁଥିବୁ ।"

ପୁନଶ୍ଚ,

"ସେହି ନାମ ମୋତେ ଦୟା ଯେ କରିବେ
ଘଟେ ଘଟେ ତୋତେ ଦୃଶ୍ୟ ହେବେ ।"

ଏହି ଭଜନରେ ଅରକ୍ଷିତ ଚିତ୍ରକୂଟରେ ଅସଲ ସୁଖ ଆଦୌ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ ବୋଲି କିଞ୍ଚିତ୍ ଖେଦ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ଚିତ୍ରକୂଟ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅଗମ୍ୟ ବନସ୍ତ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଭିଳାଷ କରିଛନ୍ତି, ଏହାପରେ ଏକାବେଳେକେ ଚିତ୍ରକୂଟରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ୧୮ଶ, ୧୯ଶ ଓ ୨୦ଶ ଭଜନ । ପ୍ରଥମରେ ଅରକ୍ଷିତ ମାୟା ସଂସାରକୁ ତେଜିବା ବିଷୟରେ ପୁଣି ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଏଇଟି ପରେ ସଂଗ୍ରହର ଏକାବେଳେକେ ମଝିରେ ଯାଇ ଚିତ୍ରକୂଟର ୧୮ ଓ ୧୯ ଏବଂ ୨୦ ନମ୍ବରର ତିନୋଟିଯାକ ଭଜନ । ଅନ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକୁ କାହିଁକି ବାଦ୍ ଦିଆଯାଇଛି କେଜାଣି ? ଅଥବା, ସେଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ଭବତଃ ସେହି ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ହଜିଯାଇଛି ଓ ସଂଗ୍ରହକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ସମୟରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ଏହି ତିନୋଟିରେ ମଧ୍ୟ ମାୟା ସଂସାରକୁ ତେଜିବା ସକାଶେ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି । ସେହି ପରମଙ୍କ ଠାରୁ ମିଳିଥିବା ଦେହକୁ ମନ କିପରି ନାମରୁ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ବରବାଦ କରିଦେଉଛି ଅର୍ଥାତ୍ ଦେହକୁ ତା'ର ଅଭିଳଷିତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନ ଲଗାଇ ଦେହ ହିଁ ସବୁକିଛି ବୋଲି ଭ୍ରମ କରାଯାଉଛି, ସେଥିଲାଗି ଖେଦ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରତିକାର ସ୍ୱରୂପ ଖରା, ବରଷା ଓ ଶୀତକୁ ସହି ହିଂସା ଏବଂ ରାଗକୁ ପରିହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ବରାଦ ହୋଇଛି । ହଁ, ପୁନର୍ବାର ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯିବାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବି ହୋଇଛି । ବନସ୍ତକୁ ଯିବାକୁ ବାରଣ କରାଯାଇଛି । ହଁ, ସିଏ ତ ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯାଇ ଦର୍ଶନ ନ ପାଇ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରଭୁ ହିଁ ମାୟାକରି

ସେଠାରେ ତାଙ୍କୁ ଏତେ ଦଶା ଭୋଗାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି, ସେହି ମାୟାରେ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ମାଡ଼ ମରାଇଛନ୍ତି । ଭଜନ ଗୁଡ଼ିକ ଏକାବେଳକେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନର କାରୁଣ୍ୟ-କଥାରେ ଅନୁରଞ୍ଜିତ ହୋଇରହିଛି । କଞ୍ଚା ଅବସ୍ଥାରେ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିବାବେଳେ ସକଳ ସାଧନାରେ ବୋଧହୁଏ ତାହାହିଁ ହୋଇଥାଏ ।

ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖଣ୍ଡଗିରିକୁ ଫେରି ଆସିବା । ଖଣ୍ଡଗିରି ବୋଲି ସଂଖ୍ୟା-୨୦ ଯାଏ ନାମିତ ସର୍ବମୋଟ ୧୯ଟି ଭଜନ । ସେହି ପୁରୁଣା ଧିସାରେ, ମୁଖ୍ୟତଃ ଦଇନି ଜଣାଇବାର ସେହି ପ୍ରାୟ ଅତିସଚେତନ ଏକ ଆରମ୍ଭକାଳୀନ ବ୍ୟାକୁଳତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇରହିଛି । ନଅର ଛାଡ଼ିବା ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦଶବର୍ଷ ହୋଇଗଲା । ଠିକଣା ବାଟଟି ମୋଟେ ମିଳିନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ କେଉଁଠାରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଭିତରେ ପଥଚାରୀ ଇଚ୍ଛା କରି ପଥକୁ ବାହାରିଥାଏ, ସିଏ ନିଜେ ବା ଯଦି ସେହି କଥାକୁ ଅଙ୍କ କଷିଦେବା ବେଳକୁ ସତକୁ ସତ ଜାଣିପାରୁଥାନ୍ତା । ତଥାପି, ଭିତରେ କେଉଁଠାରେ ଆପଣାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆସ୍ପୃହାଟି ରହିଥାଏ, ବାହାରେ ନାନା ଘାଟ ହୋଇ ବୁଲୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ମନ ମାନେନାହିଁ । ତେଣୁ ଖାଲି ଅସନ୍ତୋଷ—ଅନେକ ସମୟରେ ରୁଷି ବସିବାକୁ ମନ ହୁଏ । ଅରକ୍ଷିତ ବେଳେ ବେଳେ ଅସ୍ଥିରପ୍ରାୟ ହୋଇ ଭାବୁଛନ୍ତି-ବନସ୍ତରେ ନପଶିବା ଯାଏ ଅସଲ କଥା କଦାପି ମିଳିବ ନାହିଁ । ଏକା ହୋଇ ବନସ୍ତରେ ରହିବେ ଏବଂ ଭକ୍ତିସାଧନା କରିବେ । ଭକ୍ତିଯୋଗ ତ ଆମ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବା ଗୋଟାଏ କେଡେ ପୁରୁଣା ଗୁଳାର କଥା । ଭକ୍ତି ବାରବିଧ ଭାଙ୍ଗର ଓ ଭକ୍ତ ମଧ୍ୟ ବାରବିଧ ବେହରଣର । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଆପଣାର ଏକାଧିକ ପୋଥିରେ ଭକ୍ତିର ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏବଂ ନିଜସ୍ୱ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ଦେଇ ସିଏ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବାର ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ଆମେ ପରେ ଏକ ଅଧିକ ଉଚିତ ଅବସରରେ ସେହି ବିଚାର ସହିତ ପରିଚିତ ଅବଶ୍ୟ ହେବା । ଖଣ୍ଡଗିରି ରହଣିର ସେହି ପ୍ରାଥମିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସେ କେଡେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଦୁଃଖ ଜଣାଇ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଯାକ ଏତେମନ୍ତେ ଖୋଜିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଯାହାର ଅନୁସରଣ କଲେ ପ୍ରକୃତରେ ମନ ମାନନ୍ତା ଓ ପଥ ଦିଶି ଦିଶି ଯାଆନ୍ତା, ସେଭଳି ଗୁରୁକୁ ତଥାପି ପାଇଲେ ନାହିଁ; "ଅର୍କ୍ଷିତ ଦାସକୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ତାରିବାକୁ କେହି ନାହିଁ ହେ ।"

ଏହି ପୃଥିବୀରେ ପରମ ଆସ୍ପଦଙ୍କର ଏତେ ଏତେ ନାମ, ସେଥିରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନାବଟିଏ ହୋଇ ମୋତେ ସେକୂଳରେ ନେଇ ଲଗାଇଦେବ କି ? ଏହିଭଳି ଗୋଟିଏ ନାମ ହେଉଛି ରାମନାମ । ତଦନୁରୂପ ଗୋଟିଏ ଭଜନରେ ଅରକ୍ଷିତ ରାମନାମକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ବଶିଷ୍ଠ, ହନୁମାନ ଅମର ହୋଇ ରହିଗଲେ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଧ୍ରୁବ, ନାରଦ,

ବାସୁକୀ, ଅରକ୍ଷିତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମନେ ପକାଇଛନ୍ତି । ରାମନାମ ଧରି ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ଏବଂ ଅସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି; ବାରାନିଧି କ୍ଷୟ ବା ବୃଦ୍ଧି ନହୋଇ ଯେତିକି ସେତିକି ହୋଇ ରହିଛି, ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି । ସେହି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଆଉ ଏକ ଭଜନରେ ଅରକ୍ଷିତ ନିଜକୁ 'ହୀନପାପୀ' ବୋଲି ମଧ୍ୟ ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ତା'ପରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଜୟ ଜୟ କରିଛନ୍ତି :

ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ ଦୟା ତୁ କର,
ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ ବାରେ ଉଦ୍ଧର
ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ ଜଣାଉଅଛି,
ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ ଦୟା ନୋହୁଛି ସେ
କି ପାପ କଲି ମୁଁ କହ ହେ,
ପାପୀ ବୋଲି କରି ଦୟା ଦମ୍ଭ ନାହିଁ
ପତିତ ବାନା କିମ୍ପାଇ ହୋ ।

ସେହି ଧାଡ଼ିରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ହୃଷୀକେଶ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ପୀତବାସ, ଗୋବିନ୍ଦ, ମାଧବ, ମୁକୁନ୍ଦ, ହରି, ମଧୁସୂଦନ ଓ କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଡାକରା ଦିଆ ଯାଇଛି । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ମାୟା ଭିଆଇଲେ ଏବଂ ନିତ୍ୟ ମାୟାମୋହରେ ଭ୍ରମାଇଲେ ବୋଲି ଉଲୁଗୁଣା ଦିଆ ହୋଇଛି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ସଜାତୀୟ ଭଜନରେ ରାଧିକାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦୋଷ କ୍ଷମା କର ବୋଲି କହି ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇଛି । ତଥାପି, ଆଉ ପ୍ରକାରର ହେତୁଟିଏ ଛୁଇଁଦେଇ ଚାଲି ଯାଉଥିବା ପରି ଖଣ୍ଡଗିରିରେ ରହି ଅଥବା ବନସ୍ତରେ ପଶିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋଟେ କିଛି ହେବନାହିଁ ବୋଲି ଏକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଉପରକୁ ଯେତେ ନକାରାତ୍ମକ ଶୁଣା ଯାଉଥିଲେ ହେଁ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ ଭିତରେ ଆହୁରି କେତେ କେତେ ଶିଖର ପରବର୍ତ୍ତୀ ନାନା ସୋପାନ ରୂପେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବାର ଆଭାସ ମିଳିଯାଉଛି । କ୍ରମେ ଏପରି ନୂଆ ଅନ୍ଦାଜ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ଆସୁଛି ଯେ, ଅସଲ ଅର୍ଥାତ୍ ଉଚିତ୍ ବାସନା ପାଇ ପାରିଥିବା ଦେହଟିଏ କଦାପି ସଂସାରର ଲୀଳାକୁ ଡରିବ ନାହିଁ ଓ ତେଣୁ ଏଠୁ ପଳାଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବନାହିଁ ।

''ହେତୁ ଦେହ ପାଇଥିଲୁ,
ଅଣହେତୁ କିମ୍ପା ହେଲୁ ।''

ଏହା ହେଉଛି ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ନିଜଭାଷାରେ ରଚିତ ହୋଇଥିବା ପଦଟିଏ । ଅଣହେତୁ ଦେହ ମଧ୍ୟ କାହିଁକି ହେତୁଦେହର ସେହି ଅନ୍ୟ ସଦନକୁ ଲେଉଟି ଆସି ନପାରିବ, ତା'ପରେ ଏହା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଅବଶ୍ୟ ଆସି ଯାଉଥିବ ।

ସମ୍ଭବତଃ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଚୈତନ୍ୟ ସହିତ ଭେଟ ହୋଇଯିବ । ଖଣ୍ଡଗିରି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ନବମ ଭଜନଟିରେ ତେଣୁ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ହୁଏତ ପ୍ରଥମ ଆବିର୍ଭାବ ଘଟିପାରିଛି:

''ଚୈତନ୍ୟ କହେ ମନ ଶୁଣ, ହେତୁ ବଚନ ।'' ମନ ଏବଂ ଚୈତନ୍ୟ-ଉଭୟେ ସେହି ଭିତରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ରହିଛନ୍ତି । ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିରନ୍ତର ଏକ dialogue ଚାଲିଛି । ଭିତରୁ ପ୍ରଶ୍ନ ବାହାରୁଛି, ସେହି ଭିତରୁ ହିଁ ଉତ୍ତର ଆସୁଛି । ଏବଂ ସେହି ରୀତିରେ ହିଁ ଏକ ନିତ୍ୟ ଆରୋହଣ ଲାଗିରହିଛି, ଆରୋହଣ ଏବଂ ସଂପ୍ରସାରଣ । ଏହାପରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟାକରଣରେ ହିଁ ସବୁକିଛି ପରିଚାଳିତ ହେବାପାଇଁ ବାଟ ଖୋଲିଯାଉଛି । ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ନକାରାତ୍ମକ ସିନା ଲାଗୁଛି, କିନ୍ତୁ କେଡ଼େ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଅତିପରିଚିତ ଏହି ସବୁକିଛି ଆଡେଇ ହୋଇ ଯାଉଛି ଏବଂ ସେହି ଛଳରେ ହିଁ ଅସଲ ଆଉ କ'ଣ ଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରାଇ ଆଣୁଛି :

''ଚାରି ବେଦରେ ନାହିଁ ଶୁଣ,
କହିଲି ପୁଣ ଆଉ ଖୋଜିବୁ ନାହିଁ,
କହିଲି ଏବେ ମୁହିଁ ତିନି ଭୁବନେ ନାହିଁ ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଯାକ ଖୋଜି ମଲେ, ନ ପାଇ ଭଲେ ।
ଖୋଜିବୁ କାହିଁପାଇଁ ।''

ପୁନଶ୍ଚ

''ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ପୂରିଛଇଁ
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଯାକ ଘୋଟିଅଛି,
ଲୀଳା କରୁଛି ସକଳ ଘଟେ ସେହି,
ବିଲଗେ ଖେଳୁଛଇଁ,
ଲାଗିଟି କାହିଁ ନାହିଁ ।
ତିନି ଭୁବନେ ଘୋଟିଅଛି,
ପୂରି ରହିଛି ।
ତାହା ନଥିବା ହୋଇ, ଠାବ ହିଁ କାହିଁ ନାହିଁ ।''

ଏତିକି ଆବିଷ୍କାର ପ୍ରକୃତରେ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ କେତେ ଘରେ ଆଣି ଠାବ ବଢ଼ାଇ ଦେଇନଥିବ, ତାଙ୍କୁ କେଡେ ଉଲ୍ଲସିତ କରିଥିବ ! ତା'ପରେ ପୂରା ଗୋଟିଏ କବିର ଭାଷାରେ :

କଣ୍ଠେ ମୁକୁତା ବାନ୍ଧିଅଛୁ, କିମ୍ୱା ଗୋଳୁଛୁ ।
ତୋତେଟି ଚାହିଁରହି, ସେଇଟି ତୁହି ମୁହିଁ ।
ଏବେ ଖୋଜୁଛୁ କାହିଁ ।

ସେଇଠାରେ ଆଦେଶ ଆସିଗଲା:
ଖଣ୍ଡଗିରିରେ ରହି କିସ କରୁଛୁ ଥାଇ,
ଭକତି ସାଧ ତୁହି ।

ସମ୍ଭବତଃ ଏତିକିରେ ସବୁ ସରି ଯାଏନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାରର 'ଯୁକ୍ତ- ବିଯୁକ୍ତ' ଦଶା କାବୁ କରି ରଖିଥିବା ପରି ଭାରି ଏପାଖ ସେପାଖ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ଏକାବେଳେକେ ଦୁଇଟା ଆକର୍ଷଣ ମାଡ଼ି ବସିଥିବା ପରି ଦୁଇ ପାଖରେ ହିଁ କଚାଡ଼ି ହୋଇ ପଡୁଥିବା ପରି ଲାଗୁଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ତଥାପି ଟାଣ ହୋଇ କେଉଁ ଗୋଟିଏକୁ ଧରି ନେଇ ରହି ହେଉନଥାଏ । ଏହିପରି କଟି ହେଉ ହେଉ କ୍ରମେ ଦୁଇଟିଯାକ ପାଖକୁ ଗୋଟିଏ ସୂତାରେ ବାନ୍ଧି ଦେଖିହୁଏ, ବିରୋଧମାନେ କଟି କଟି ଆସନ୍ତି, ସବୁଥିରେ ସବୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଆଶ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ରହିଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ହୁଏ । ହୁଏତ ଆପଣାକୁ ଏପରି ଜଣେ ବଣିଆ ବୋଲି ଜାଣିହୁଏ, ଯିଏକି କିସମ କିସମର ସୁନାଗୁଡ଼ିକୁ ତଥାପି ସୁନା ବୋଲି ଜାଣିନେଇ ପାରିବ ଅର୍ଥାତ୍ ବହୁ ନକାରାତ୍ମକତାକୁ ଗୋଟିଏ ସମଗ୍ର ସକାରାତ୍ମକତାର ବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଏକତ୍ର ଦେଖି ପାରିବ । ଚୈତନ୍ୟ ଏଣିକି ''ସଂସାର ତୁହି ସମାନ ଦେଖ'' ବୋଲି କହିଲେ ମନ ବି ତାହାକୁ ସମଝି ନେବାରେ କ୍ରମେ ସମର୍ଥ ହୋଇ ଆସିବ । ତାହାରି ବଳରେ ଭୟ ଦୂର ହୋଇ ଯାଉଥିବ । ଭୟ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତ ବାଧ ହେଲାପରି ସବୁକିଛି ଖଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ଦେଖା ଯାଉଥାଏ, – ତାହାରି ଫଳରେ ହିଁ ଭିତରର ଯାବତୀୟ ପ୍ରୟାସ ଏବଂ ପ୍ରେରଣା ମଧ୍ୟ ଭାରି ଦୟନୀୟ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । ଆପଣାକୁ ହେୟ ଓ ହୀନ ମନେହୁଏ । ''ଉଇଁଅଛୁ ତୁହି ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଘର ଭିତରେ ବାହାରେ ତୁହି ହେ ପ୍ରଭୁ'' । ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ ଭାଷାରେ ଏତିକି ଘୋଷଣା କରିପାରିବା- ସାଧନାକୁ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଉଥିବାର ମାର୍ଗରେ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ମହାଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ।

ଏହାପରେ ଅଧିକତମ ସଂଖ୍ୟାର ଭଜନ ଓଲାସୁଣୀରେ ଲେଖା ହୋଇଛି । ମଝିରେ ଯୋଗୀଗୁମ୍ଫା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ଭଜନ ଛାପା ଭଜନ ସଂଗ୍ରହଟିରେ ରହିଛି । ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଭଜନ ଲେଖିଥିବେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ସବୁଯାକ କଦାପି ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ସନ୍ଥ ସହିତ ତା' ପୀଠରେ ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଗତ ରହିଥାଏ, ଅନୁରାଗୀମାନଙ୍କର ହିଁ ଗୋଟିଏ ସଂଗତ । ମୁଖ୍ୟତଃ ସେହିମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସନ୍ଥମାନେ ଭଜନଗୁଡ଼ିକର ରଚନା କରନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଗାଇବେ ସେହିମାନଙ୍କର ଗମିବା ଏବଂ ରମିବା ଶକ୍ତିକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ହିଁ ସଚରାଚର ସେଗୁଡ଼ିକ ଲେଖା ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକରେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ବେଶି ନ ଥାଏ ।

ସମପଂକ୍ତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ସନ୍ଥମାନେ ସେହି ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚୟ ବିଶେଷ ଭାବରେ ହିଁ ସଚେତନ ରହିଥିବେ । ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ନିଜ ରଚିତ ଭଜନମାନଙ୍କରେ ସେହି ଗାରଗୁଡ଼ିକୁ କଦାପି ଭୁଲି ନାହାନ୍ତି । ଏକାବେଳେକେ ଚଳନ୍ତି ଲୋକବିଶ୍ୱାସର ପାରମ୍ପରିକ ସ୍ତରରୁ ସାଧାରଣ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତୋଳିତ କରାଇ ଏକ ନୂତନ ଅନ୍ଦାଜ ଓ ଅନୁମାନ ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରେରିତ କରି ଆଣିବାକୁ ହେଲେ ସର୍ବାଦୌ ଅଭ୍ୟସ୍ତ କଳ୍ପନା ଏବଂ କଳନାଗୁଡ଼ିକର ସାହାଯ୍ୟ ନିଆ ଯାଇଥାଏ । ସେଇଟା ଛାଡ଼ିଦିଅ ଏବଂ ଏଇଟି ଭିତରକୁ ଉଠିଆସ, ଉଚ୍ଚରେ ଥାଇ ଏହିପରି କହିଦେଲେ ଜଣେ ମିଶନାରିର କାମ ହୁଏତ ଚଳି ଯାଉଥିବ, କିନ୍ତୁ ଲୋକଟିର ଏବଂ ଲୋକବାସନାରେ ସତକୁ ସତ ଏକ ଅନ୍ୟ ଉଚ୍ଚତା ଓ ଅନ୍ୟ ବିସ୍ତାର ସମ୍ଭବ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ଜଣେ ସନ୍ଥ ସେପରି କଦାପି କରିବ ନାହିଁ । ଲୋକମାନେ ଚେତନା ଓ ଉପାସନାର ଯେଉଁ ସ୍ତରରେ ଅଛନ୍ତି, ପ୍ରାୟ ଏକ ନିଷ୍କପଟ ଅନୁରାଗ ନେଇ ସେ ସେହି ସ୍ତରକୁ ଓହ୍ଲାଇଯିବ, ସେହି ସ୍ତରର ଭାଷା ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିବ । ସେ ବନ୍ଧୁଭଳି ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ହୋଇଥିବ ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିବ । ଲୋକମାନେ ଗାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଲେଖିଥିବା ଭଜନଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଭାବତଃ ସେହି ସ୍ତରର ହୋଇଥିବ । ଏକ ଲୋକପ୍ରିୟ ଶୈଳୀରୂପେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଚଉତିଶାର ଅଧିକତର ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ 'ଅ'ରୁ ଆରମ୍ଭ କରି 'କ୍ଷ' ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଛନ୍ତି ଓ ଆଉବେଳେ ଅଗରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମୂଳଯାଏ ଆସିଛନ୍ତି । ପଦକ୍ରମରେ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବହାର ନକରି ସେ ଧାଡିକ୍ରମରେ ଓ ଏପରିକି ଅଧଧାଡ଼ିରେ ମଧ୍ୟ ଚୌତିଶାର ଗଠନକୁ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି ।

ଅତି ସହଜ ବାନ୍ଧ ଭିତରେ ଲେଖା ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଠାଏ ଠାଏ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ଅସଲ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉଦ୍‌ଭାସ ଗୁଡ଼ିକ ମିଳଯାଉଛି । ଓଡ଼ିଆ ସନ୍ଥ ଗହଣଭିତରୁ ଯେଉଁସବୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ରହିଥିବାରୁ ଆମେ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବାରିନେଇ ପାରିବା, ସେହିଗୁଡ଼ିକର କିଛି କିଛି ବ୍ୟଞ୍ଜନା ମିଳିଯାଉଛି; ଜଗି ବସିଥା, ଜଗତକୁ ତୁ ଯେହ୍ନେ ନମଣୁ ପିତାରେ । ଝରଣା ଯେହ୍ନେ ଅଚଳରୁ ବାହାରେ, ଝରି ଝରି ଜଗତ ହିତ ଆଚରେ ରେ, ଝିମିଟି ଛାଡ଼ ଝିଙ୍ଗାସ କରିବେଟି ଜଗତ ନର ରେ । ଜଗତକୁ ପିତା ମଣିବାକୁ ଯେଉଁମାନେ ଭାରତବର୍ଷୀୟ ବୃହତ୍ ପରମ୍ପରାର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଏଠାରେ ଏକ ଘୋର ବିଡମ୍ବନାକୁ ଆଣି ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦିଆଯାଇଛି ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ ଆପତ୍ତି କରିବାକୁ ବାହାରି ଆସିବେ । ସାର କଥା ହେଉଛି ଯେ, ସନ୍ଥମାନେ ସବାଆଗ ହେଉଛନ୍ତି ଜଣେ ଜଣେ ଅନୁରାଗୀ: ଏକାଧାରରେ ଈଶ୍ୱର-ଅନୁରାଗୀ, ଜଗତ-ଅନୁରାଗୀ ଏବଂ ଜୀବନ-ଅନୁରାଗୀ । ଏକ ବଡ଼ ସମ୍ପଦକୁ ଆସ୍ପୃହା ବୋଲି ଅଳପକୁ, କ୍ଷୁଦ୍ରକୁ ଓ କ୍ଷଣିକକୁ ଆପାତତଃ ଏକ

ବିମୁଖତା । ଆଲୋଚ୍ୟ ସଂଗ୍ରହର ବୃହତ୍ତମ ଭଜନରେ ସେହି ସମଗ୍ର ଅନୁରାଗ ହିଁ ଯାବତୀୟ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ହୋଇ ଫୁଟି ଉଠି ପାରିଛି । ଏଠାରେ କେତୋଟି ନମୁନା ପାଠ କଲେ ଆମେ ନିଶ୍ଚୟ ସେହି ଅନୁରାଗ ଭିତରେ ଏପରି ଯାଇ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇଯିବା, ଯାହା ଆମକୁ ସିଧା ନେଇ ସ୍ୱୟଂ ସନ୍ଥଙ୍କର ଏକାବେଳକେ କତିରେ ନେଇ ବସାଇ ଦେଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ଆଣିଦେବ; ''ପ୍ରଭୁ ହେ, ଛପନକୋଟି ଜୀବରେ ଏକା ଜୀବନ ଫେରେ ଏକରୁ ସେ ଦୁଇରୂପ ତହିଁ । ଆସୁଛି ପରମ ହୋଇ । ଜୀବରୂପେ ଯାଉ ତୁହି, ଇଚ୍ଛାରେଟି ଯାଉ ଆସୁ ତୁହି ହେ ପ୍ରଭୁ, ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ତୋର କେବେ ନାହିଁ, ଅବିନାଶୀ ପୁରୁଷ ତୁ କହି ହେ ପ୍ରଭୁ ।'' ସେଇଠି ଉପନିଷଦୀ ବର୍ଣ୍ଣନାର କେତେକ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ରହିଛି ସତ, ତଥାପି ଏକ ଅନୁକରଣ ବୋଲି ମନେ ହେଉନାହିଁ । ଉପନିଷଦର ଋଷିଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ହିଁ ଅଧିକ ସଚଳ ତଥା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ସେପରି କରି ପାଠକ ଆଦୌ କୌଣସି ଅପରାଧ କରୁଥିବା ପରି ଆଦୌ ମନେ ହେଉନାହିଁ । ସନ୍ଥର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉପସ୍ଥାପନା ସ୍ଫଟିକବତ୍ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ପୁନଶ୍ଚ, ''ପ୍ରଭୁ ହେ ! ମୁଁ ମଲେଟି ତୁ ମରିବୁ, ମୁଁ ଥିଲେଟି ତୁହି ଥିବୁ, ମୁଁ ଗଲେଟି ତୁ କାହିଁ ରହିବୁ । ଏହା ନଚେତିଣ ତୁହି, ମୋତେ ଛାଡ଼ିଲୁ କିମ୍ପାଇ, ତୁ ଛାଡ଼ିଲେ ମୁଁଟି ନଛାଡ଼ଇ ହେ ପ୍ରଭୁ, ଯେଣେ ଗଲେ ତେଣେ ସଙ୍ଗେ ଥାଇ, ଏକା ଅଙ୍ଗ ବେନି ଆମ୍ଭେ ହୋଇ ହେ ପ୍ରଭୁ ।'' ଏଇଠି ଅରକ୍ଷିତ ଦେଇଥିବା ଉପମାଟି ହେଉଛି, ''ପ୍ରଭୁ ହେ, କ୍ଷୀରରେଟି ଘୃତ ଥାଇ, ତାକୁଟି ନଦେଖେ କେହି, ସେହିରୂପେ ସିନା ତୁହି ମୁହିଁ । କ୍ଷୀରଟି ମୁହିଁ ଅଟଇ ଘୃତରୂପେ ତୁମ୍ଭେ ରହି, ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭେ ଭିନ୍ନା ଭିନ୍ନ ନାହିଁ ହେ ପ୍ରଭୁ । ପ୍ରକୃତି ସଙ୍ଗରେ ପଡ଼ି ଆମ୍ଭେ ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନ କରି ମରେ ସର୍ବେ ହେ ପ୍ରଭୁ ।'' ଏହି ନ୍ୟାୟଟି ଋଷି ଗୌତମଙ୍କର ନୁହେଁ, ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର; ଏବଂ ଏହାକୁ ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବସିଲେ ଗୌତମଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଦୌ କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟ କରାହେବ ନାହିଁ । କପିଳମୁନିଙ୍କର ରଚିତ ସାଂଖ୍ୟଦର୍ଶନର ପୁରୁଷ-ପ୍ରକୃତି ବିରୋଧକୁ ମଧ୍ୟ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ କେଡ଼େ ଅବଲୀଳା କ୍ରମେ ଅତିକ୍ରମ କରି ଚାଲିଯାଇ ପାରିଛନ୍ତି । ଅସଲ ଦର୍ଶନ ସନ୍ଥର ହିଁ ହୁଏ ଏବଂ ତେଣୁ ସନ୍ଥ ହିଁ ପୋଥିସୂତ୍ରର ଦର୍ଶନକୁ ନିତାନ୍ତ ଅସୂୟାହୀନ ଭାବରେ ଅତିକ୍ରମି ଚାଲିଯାଏ । ଯିଏ ସ୍ୱୟଂ ଦେଖିଛି, ଭେଦିଛି ଏବଂ ଏହି ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସାକ୍ଷାତ୍‌କାର ହେଲା ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଭକରିଛି, ସିଏ କଦାପି ଶାସ୍ତ୍ର ପାଖରେ ଝୁଣ୍ଟି କରି ରହି ଯିବନାହିଁ । ଆହୁରି ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି, ପୋଥି ଉପରେ ସୂତ୍ରଘନ ଦର୍ଶନ ଲେଖୁଥିବା ନୁହେଁ, ସିଧା ହୋଇ ମୂଳତଃ ଏକ ଆତ୍ମୀୟତା ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଏବଂ ଯାବତୀୟ ଦୂରତାକୁ କାଟି

ଦେଖିପାରୁଥିବା ସନ୍ଥ ହିଁ ଆପଣାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭବଗୁଡ଼ିକୁ ଲୋକଚିତ୍ତର ଆମର ଏହି ନିମ୍ନଭୂମିକୁ ମଧ୍ୟ ବହନ କରିଆଣିପାରିବ !

ପ୍ରଭୁ ହେ, ପ୍ରକୃତି ବୋଲନ୍ତେ ତୁହି,
ମନରୂପେ ଭ୍ରମୁ ରହି, ଜୀବରୂପେ କଷ୍ଟ ପାଉ ତୁହି,
ପରମ ରୂପ ତୁ ହୋଇ, ପାଳୁଅଛୁ ସର୍ବ ଦେହୀ,
କାଳରୂପେ ନାଶୁଅଛୁ ମହୀ ହେ ପ୍ରଭୁ ।
ଏମନ୍ତ ମାୟାଟି ତୋ'ର ହୋଇ,
ତୋତେ କେ ଚିହ୍ନିବ ମନେ ଧ୍ୟାୟି ହେ ପ୍ରଭୁ !

ବିଶୁଦ୍ଧ ଦର୍ଶନକୁ ଏସବୁ କଥା ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ହୁଏତ ଏକ ବାଲୁତବୁଦ୍ଧି ପରି ହିଁ ମନେ ହେବ । ତେଣୁ, ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଏଠାରେ ମାୟା ଶବ୍ଦକୁ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଆମେ ତଥାପି ସାବଧାନ ରହିବା ଓ ବସ୍ତାନି ଭିତରର ମାୟାବାଦ ଭିତରେ ଯାଇ ପଶିଯିବାନାହିଁ । ମୋଟେ ଜାଲରେ ଯାଇ ପଶିବାନାହିଁ, ଦର୍ଶନର ଲୋଭରେ ଜୀବନକୁ ହରାଇଦେବା ନାହିଁ ।

"ପ୍ରଭୁ ହେ, ଜାଲରେ ନପଡୁ ତୁହି, ପାଂଶରେ ନଲାଗୁ ତୁହି, ନାନା ଯୋଗ କଲେ ଯେ ନପାଇ, ଧ୍ୟାନ ସୂତ୍ର କରେ ଯେହି, ତୋତେ ସେ ପାଇବ କାହିଁ, କୀଟୁ ବ୍ରହ୍ମଯାଏ ତୁମ୍ଭ ଦେହୀ ହେ ପ୍ରଭୁ । ପ୍ରଭୁ ସର୍ବଭୂତେ ପୂରି ରହି, ତୋତେ ଯେ ନ ଦେଖିପାରେ କେହି ହେ ପ୍ରଭୁ ।" ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ, "ପ୍ରଭୁ ହେ ! ତୋ ଦୟାଟି ଯାକୁ ଚିତ୍ତେ, ସର୍ବଭୂତେ ଦେଖେ ତୋତେ, ସେଚି ଆଉ ଯୋଗ ନ ସାଧଇ । ଅଣସାଧନାରେ ଥାଇ ହସି ଖେଳି ନାଚେ ସେହି, ତୁମ୍ଭର ଦୟାଟି ତାର ତହିଁ ହେ ପ୍ରଭୁ । ସେଚି ଆଉ ମୃତ୍ୟୁ କେବେ ନୋହେ, ପୃଥ୍ୱୀ ପ୍ରଳୟେ ନ ଥାଇ ନା ଭୟେ ହେ ପ୍ରଭୁ ।" ଏବଂ, ଆହୁରି ଆଗକୁ ସତକୁ ସତ କେତେ ଦୁଃସାହସୀ ସେହି ମଞ୍ଜି କଥାଟି : । "ପ୍ରଭୁ ହେ ! ସର୍ବଘଟେ ତୁହି ମୁହିଁ, ବିହାର କରୁଅଛଇଁ, ତୁମ୍ଭ ଆମ୍ଭ ଭିନ୍ନ କେବେ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭ ଆମ୍ଭ ସଙ୍ଗ ହୋଇ ସର୍ବ ଜାତ କରୁଛୁଇଁ, ତୁମ୍ଭ ଅର୍ଦ୍ଧ ଅଙ୍ଗ ମୁଁ ଅଟଇ ହେ, କିମ୍ବା ମୋତେ ଦୟା ତୁମ୍ଭ ନାହିଁ, କି ଦୋଷ କଲି ମୁଁ କହ ତୁହି ହେ ପ୍ରଭୁ ।" ଏବଂ "ପ୍ରଭୁ ହେ ! ତୋର ଦେହେ ଦେଖ ମୁହିଁ, ମୋହ ଦେହେ ଦେଖ ତୁହି, ଏକା ଅଙ୍ଗ ବେନି ସର୍ବ ଦେହୀ, ତୁହି ମୁହିଁ ମୁହିଁ ତୁହି ଏକା ଅଙ୍ଗ ଭିନ୍ନ ନାହିଁ, ସ୍ତିରୀ ପୁରୁଷଟି ତୁହି ମୁହିଁ ହେ ପ୍ରଭୁ । ଏକା ରୂପ ବେନି ଆମ୍ଭ ହୋଇ, ସଂସାରେଟି ଲୀଳା କରୁଛଇଁ ହେ ପ୍ରଭୁ ।" ଶ୍ୱେତାଶ୍ୱତର ଉପନିଷଦରୁ ଦୁଇ ଚଢ଼େଇଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱଗୁମରକୁ ପାଇଥିବା ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଣି ଗାଲରେ ଠୋ' ଠୋ' ଦୁଇଟା ଚଟକଣା ଆସି ବାଜି ଯାଉଥିବା ପରି ହୁଏତ ଅନୁଭବ କରିବ । କିନ୍ତୁ କୋଉ ତତ୍ତ୍ୱ ଠିକ୍ ଓ ତେଣୁ

କୋଉ ତତ୍ତ୍ୱ ଭୁଲ୍ ? ତତ୍ତ୍ୱମାନେ ଆଗରୁ କୌଣସି ସିଆଡୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିବା ପୁସ୍ତକରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିନାହିଁ ଯେ ଆମେସବୁ ସେଥିରୁ ଗୋଟିକୁ ଆପଣାର ବୋଲି ବାଛିନେବା କିମ୍ବା ସେହି ଅନୁସାରେ ଅଙ୍କ କଷି ପ୍ରମାଣ କରିଦେବା । ସନ୍ଥମାନେ ଚିରଦିନ ଅନୁରାଗରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ଖିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଅନୁରାଗ ଦ୍ୱାରା ଦେଖିଛନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ- କରତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅନୁରୂପ ଏକ କଳନା ଓ ଚିତ୍ର ପାଖରେ ଆଣି ପହଞ୍ଚାଇଦେଇଛି । ପ୍ରଥମେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଅନୁରାଗ ସହିତ ଦେଖିବାରୁ ତାହାର କର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଧାନତଃ ଅନୁରାଗ ଦ୍ୱାରା ଧରାଦିଅନ୍ତି ଅଥବା ଅନୁରାଗ ଦ୍ୱାରା ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଆଡକୁ ଯିବାର ବାସନା ଜନ୍ମିଲେ, ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ମଧ୍ୟ ଅନୁରାଗ ସହିତ ଦେଖିହୁଏ, ତଥାକଥିତ ତତ୍ତ୍ୱନିଷ୍ଠମାନେ ସେହି କଥାକୁ କଦାପି ଗାରଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ମାପି କହିଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ ।

ସିଏ ମୋ'ର ଓ ମୁଁ ତାଙ୍କର, ସିଏ ମୁଁ ଓ ମୁଁ ସିଏ- ଏପରି ଗୋଟିଏ ସ୍ତରକୁ ଆସିଲେ ସବୁ ଆପେ ଆପେ ବଦଳିଯାଏ । ସେହି ଅଭ୍ୟସ୍ତ ପୁରୁଣା ନାମଗୁଡ଼ିକରେ ନାମାତୀତକୁ ଦେଖିହୁଏ । ବସ୍ତୁତଃ ହୁଏତ କିଛି ଆଦୌ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ, ଏକ ସଂପ୍ରସାରଣ ଦ୍ୱାରା ହିଁ କେତେ ନୂଆ ନୂଆ ଅଧିକାର ମିଳି ମିଳି ଯାଉଥାଏ । ସଂପ୍ରସାରଣ ନିମନ୍ତେ ରାଜିହେବା, ଅର୍ଥାତ୍ କତିକୁ କତିକୁ ଯାଇ ପାରୁଥିବା । ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଭୟ ଭାଙ୍ଗେ । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ କତିପୟ ଭଜନରୁ ସେହି ସଂପ୍ରସାରଣର ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି କତିକୁ ଯାଇ ପାରୁଥିବାର ପରତେମାନ ମିଳି ଯାଆନ୍ତି ! ''କର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନାମ ଭଜନ ହୋ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚୈତନ୍ୟ, କ୍ଷିତିର ମଧ୍ୟରେ ଦେଖ ଅନାଦି ପରଂବ୍ରହ୍ମ ।'' ତା'ପରେ ଏକ ଗୋଲାହାଟର କଥା କୁହାଯାଇଛି ଯେଉଁଠାରେ ଗୋପିକାମାନଙ୍କୁ ଘେରି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବସିଛନ୍ତି । ଚିତ୍ତକୁ ନିଶ୍ଚଳ ରଖିଲେ, ନୟନ ନିଶ୍ଚଳ ରଖିଲେ ଓ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ନିଶ୍ଚଳ ରଖିଲେ ଦିବ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି ଦିଶିବ, ଏପରିକି ତତ୍କାଳେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବବୋଲି ଭରସାମାନ ଦିଆଯାଇଛି । ''ପରମାନନ୍ଦଟି ପୂରିଛି ତାଙ୍କୁ ପରତେ ହୁଅ'' ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶଟିଏ ହୋଇଛି । ଏବଂ, ''ଭୟ ଛାଡ଼ି ନିର୍ଭୟ ହେଲେ ଆତ୍ମା ପାଶେ ମିଳଇ'' ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି । ଏବଂ, ପ୍ରାୟ ଏକ ଅଭାବନୀୟ ଭାଷାଚିତ୍ରର ପ୍ରୟୋଗରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ''ବହିଲା ନଦୀର ପରାଏ ସେତ ବହିଣ ଯାନ୍ତି'' ବୋଲି ଦେଖାଇ ଦିଆଯାଇଛି ।

ସେହି ଠିକଣା ଥାନରେ ଆଉ ଯେତେ ଯେତେ ଚିହ୍ନା କଞ୍ଚନା ମାଳ ମାଳ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ଦ୍ୱାରଗୁଡ଼ିକୁ ଜଗିଛନ୍ତି । ''ସାତ ଖର୍ବ ଜଗନ୍ନାଥ ପୂର୍ବ ଦ୍ୱାରକୁ ଜଗିଛି... ଦକ୍ଷିଣ ଦ୍ୱାରରେ ସାତ ଖର୍ବ ରାମ ରହିଛନ୍ତି, ପଶ୍ଚିମ ପଟ ଦୁଆରେ ସାତ ଖର୍ବ କୃଷ୍ଣ ଏବଂ ସାତ ଖର୍ବ ନାରାୟଣ ଉତ୍ତର ଦ୍ୱାରକୁ ଜଗିଛନ୍ତି ।" ସେହି ଧାମକୁ ଅରକ୍ଷିତ ନିତ୍ୟଧାମ ବୋଲି

କହିଛନ୍ତି । ସିଏ ନିତ୍ୟ ମହିମା, ଅରୂପ ଅବର୍ଣ୍ଣ ସେତ ଥଳକୂଳ କିଛି ନାହିଁ । ସିଏ ପୁଣି ଅନନ୍ତ ମୂରତି । ହସ୍ତପାଦ କିଛି ନାହିଁ । ସିଏ ଅଜ୍ୟୋତି, ଅବର୍ଣ୍ଣ, ପୁଣି ପରମଦେହୀ । ଅନନ୍ତପୁରୁଷ, ଯିଏ କି କେତେ ନାମ ବହିଛନ୍ତି । ସେହି ପୁଣି ଆମ ନିଜର ମଧ୍ୟ ଅସଲ ପରିଚୟ । ଏସବୁ ସତ ଅନୁଭବର କଥା, ସୋପାନ ପରେ ସୋପାନ ଆରୋହଣ କରି ଉଠି ଯାଉଥିବାର କଥା ଏବଂ ସୋପାନକୁ ସୋପାନ ଅବତରଣ କରି ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବାର କଥା, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଚିହ୍ନି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ଯଥାର୍ଥ ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିବାର କଥା । ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନର ସେପରି କୌଣସି ଜଞ୍ଜାଳ ନାହିଁ । ଗୁରୁର ଗଞ୍ଜଣା ନାହିଁ । ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନାମକ ବେଢ଼ା ଭିତରେ କେତେଟା ଭେକ ତଥା ବିଧି ଭିତରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିବାର କୌଣସି ଦଣ୍ଡଭୋଗ ନାହିଁ । ପୃଥିବୀରେ ଅଧିକାଂଶ ସଂପ୍ରଦାୟ ତ ସେହି ବିଧିମାନଙ୍କର ବୋଜଟା ଗୁଡ଼ିକୁ ବୋହି କୂର୍ମବତ୍ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ତଥାକଥିତ ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ତଥା ବାହାରେ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ କୁଜା କରି ରଖିବାର କୋଳାହଳ ହିଁ ଅଧିକ ଦର୍ପର ସହିତ ଲାଗିରହିଛି । ଭଗବାନମାନେ ଗଢ଼ା ହେବାରେ ଓ ଭଙ୍ଗା ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ନିତାନ୍ତ ଅନୁରାଗହୀନ ଭାବରେ ପୀଠମାନଙ୍କରେ, ଗାଦୀମାନଙ୍କରେ ବାନାମାନେ ସବୁଯାକ ଗଡ଼କୁ ଜୟକରି ଫେରିଆସିଥିବାର ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ ଭୟ ବଢ଼ୁଛି, ଅକିଞ୍ଚନତାମାନେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସନ୍ଥମାନେ ସତେଅବା ଏକ ବିକଳ୍ପର ଅନ୍ଦାଜ ଆଣି ଦେଇଛନ୍ତି । ଆମରି ସ୍ତରକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ଆମ ହୃଦୟ ବୁଝୁଥିବା ଭାଷାରେ ଆମକୁ କେତେନାକେତେ ସାହସ ଦେଇଛନ୍ତି । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ ଆମେ ସେହିଭଳି ଏକ ପରିଚିତିର ସାନିଧ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।

୫

ଷୋଡଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ସନ୍ଥ ବଳରାମ ଦାସ 'ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ' ଲେଖିଥିଲେ । ସେହି ପୋଥିରେ ସେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଆସ୍ଥାନରୂପେ ସଂକୀର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଆସିଥିବା ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରନାମକ ତୀର୍ଥର ଏକ ନୂତନ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେଯାଏ ଚଳିଆସିଥିବା ତୀର୍ଥ-ପରମ୍ପରାକୁ ସେ ଏପରି ଭାବରେ ଦୋହଲାଇ ଦେବାପାଇଁ କାହିଁକି ଏତେ ଜରୁରୀ ବୋଲି ଭାବିଲେ କେଜାଣି ? ସେତେବେଳେ ଗଜପତି ମହାରାଜାମାନେ ନିଜକୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଆଦ୍ୟସେବକ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ସାରିଲେଣି ଏବଂ ଶାସନଗୁଡ଼ିକର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସେହି ଘୋଷଣାଟିକୁ ଗୋଟାପଣେ ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହିସାରିଛନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ଚାରିଧାମରେ ଏକ ଅନ୍ୟତମ ଧାମ ପୁରୀକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯେତେବେଳେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟର ଅତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯେଉଁ ତତ୍ତ୍ୱପ୍ରଚାରକ ପ୍ରଖ୍ୟାତମାନେ ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ମାର୍ଗାଚାରରୁ କେତେଟା ବିଧିକୁ ସିନା ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ପ୍ରଚଳିତ କରାଇ ନେଇଛନ୍ତି, ତଥାପି ଜଗନ୍ନାଥ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଗୁଳାଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ରହିଛନ୍ତି, ସେହିଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ହିଁ ବଡ଼ ଠାକୁର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଯାନି ଯାତ୍ରା ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସେହି ସୁବିସ୍ତୃତ ଆଡମ୍ବରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ମଣ୍ଡନଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ବହିରାଗତ ସମସ୍ତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଔପଚାରିକତା ସହିତ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ମାନିନେଇଛନ୍ତି ଓ ଭାରି ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା ଯେ ତାହାରି ବଦଳରେ ନିଜର ମଠ ବା ଗାଦୀଟିଏ ଥାପି କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିବାକୁ ବିହିତ ଅନୁମତି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଭୂଗୋଳଗୁଡ଼ିକ ଗତାନୁଗତିକ ଭାବରେ ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ କେଡ଼େ ପରିଷ୍କାର ହୋଇ ଦେଖାଯାଉଛି । ସେତିକିବେଳେ ବଳରାମ ଦାସ 'ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ' ଲେଖି କ'ଣ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ବିକ୍ଷୋଭ ସୃଷ୍ଟି କରି ବାହାରିଲେ କେଜାଣି ?

'ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ' ଜଗନ୍ନାଥ-ତୀର୍ଥ ଏହି ଶରୀର ଭିତରେ ରହିଛି ବୋଲି ଠାବ କରି ଦର୍ଶାଇ ଦେଇଥିଲା । ପରମତତ୍ତ୍ୱକୁ ବାହାରେ ନଖୋଜି ସବାଆଗ ଆମର ଯଥାର୍ଥ ଭଗବଦ୍‌ବାସନା ନିଜ ଭିତରେ ହିଁ ଠାବ କରିବାକୁ ମନକରିବ, ଏହା ଭାରତୀୟ ସନ୍ଥ-

ସାହିତ୍ୟରେ କାଳେ କାଳେ ଉକ୍ତ ହୋଇ ଆସିଛି । ସିଏ ତୀର୍ଥରେ ନାହାନ୍ତି, ମୂର୍ତ୍ତିରେ ନାହାନ୍ତି, ବିଧି ଅଥବା ବ୍ରତରେ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ବହୁତ ମାରଣାକଥା କୁହାଯାଇଛି । ତାଙ୍କୁ ଆମେ ନିଜ ଭିତରେ ସନ୍ଧାନ କରିବା, ନିଜ ଜୀବନରେ ସନ୍ଧାନ କରି ପାଇବା, ସମ୍ଭବତଃ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଇ ପ୍ରଚଳିତ ଶକ୍ତି- କ୍ଷୟକାରୀ ନାନା ବାହ୍ୟ ଉପାସନାରୁ ଆମକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ସେହିସବୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି । ପୁରୀକ୍ଷେତ୍ରର ତଥା ମନ୍ଦିରବେଢ଼ାର ଭିତରେ ଅବସ୍ଥିତ ବାଇଶି ପାହାଚ, ଜଗମୋହନ ଇତ୍ୟାଦି ଆମ ଶରୀର ଭିତରେ ରହିଛି ବୋଲି କହି 'ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ' ସେହିପରି ଏକ ଅନ୍ୟ ବାସନା ତଥା ଜିଜ୍ଞାସାର ଜାଗୃତି ଘଟାଇବାର ପ୍ରୟାସ କରିଛି । ତଥାପି ସମଗ୍ରତଃ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ, ପଞ୍ଚସଖା ନାନାବିଧ ବାହ୍ୟମଧ୍ୟରୁ ସାଧକର ଚିତ୍ତକୁ ବାହାର କରି ଆଣିବାର ଯେତେଯାହା ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଖରେ ଆସି ଥମି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଷୋଳ କଳା ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କଳା ବୋଲି ମାନିଛନ୍ତି । ସେହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମସନ୍ଦେଶ ହିଁ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡରେ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଧ୍ୱଜାର ଅଧିକାରୀ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ନିଜେ ଗଜପତି ମହାରାଜା ମଧ୍ୟ ସେହି ମାର୍ଗକୁ ରାଜସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇସାରିଥିଲେ । ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କାଳିନ୍ଦୀତଟର କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ହିଁ ଠାବ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଗହଣରେ ପୁରୀଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବା ଗୌଡୀୟ ଅନୁଗାମୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଆନୁଗତ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ନାଡୀଗୁଡ଼ିକରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ବିଚାରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କୁ ନର-ବ୍ରହ୍ମ ତଥା ସଚଳ ଜଗନ୍ନାଥ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପଞ୍ଚସଖା ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପୁରୀକୁ ଆସି ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଗହଣରୁ ହିଁ ନିଜନିଜର ସର୍ବପ୍ରଥମ ମାର୍ଗଦୀକ୍ଷା ନେଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝି ହେଉଛି ଯେ ସେମାନେ ସେକାଳର ବହୁ ହିଡକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଆସି ପାରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଖରେ ଆସି ଅଟକି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ସେକଥା ଅରକ୍ଷିତ କଲେ । ସିଏ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଖରେ ଅଟକି ରହିଗଲେ ନାହିଁ । ପରମର ସନ୍ଧାନରେ ଭାରତବର୍ଷ ସମେତ ପୃଥିବୀ ତମାମ ଅନେକ ଅନେକ ମାର୍ଗରେ କେତେକେତେ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଛି । ତଥାପି କେଉଁଠି କ'ଣ ମୋହ ବା କ୍ଲାନ୍ତି ପଶିଯାଇଛି କେଜାଣି, ହଠାତ୍ ଯେପରି ଗୋଟାଏ ଠିକଣା ଯାଏ ପହଞ୍ଚି ସଂପୃକ୍ତ ଅନ୍ୱେଷଣକାରୀମାନେ ଅଟକି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେହିଠାରେ ହିଁ ସବୁକିଛି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଗଲା ବୋଲି ଖୁବ୍ ଉଲ୍ଲାସରେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି । ଖାଲି ଧର୍ମରେ ତଥା ଖାଲି ଅଧ୍ୟାତ୍ମରେ ନୁହେଁ, ପୃଥ୍ୱୀ-ଇତିହାସରେ କେତେ କେତେ ସତ୍ୟ ତଥା ସମାଧାନ ଖୋଜି ବାହାରିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମାନଙ୍କରେ କ'ଣ ପାଇଁ

ସେପରି ଘଟିଛି କେଜାଣି ? ବୋଧିପ୍ରାପ୍ତ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ ଆପଣାର ଉପଲବ୍ଧ ସେହି ଅନୁଭବ-ସମ୍ପଦକୁ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ନିମନ୍ତେ ଏକ ଦୀପ ପରି ଧରି ରଖିବାର ପରିବ୍ରଜରେ ବାହାରୁ ବାହାରୁ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ବୋଲି ଏକାବେଳେକେ ଏକ ଅନ୍ୟପଣ୍ୟର ଉଦ୍‌ଭାବନ ହୋଇଛି ଓ ମୂଳ ସାହସ ବଡ଼ ଶୋଚନୀୟ ଭାବରେ ଏକ ଧର୍ମତୃଷ୍ଣା ଭିତରେ ହିଁ ଚୂରମାର ହୋଇଯାଇଛି । ସତ୍ୟମାନେ ଅବଶ୍ୟ ପଛରେ ପଡ଼ିରହିବେ ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରଦାୟମାନେ ସଂଖ୍ୟାରେ ବହୁଗୁଣିତ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବେ, ଏହି ପୃଥ୍ୱୀନାମକ ଜୀବନଭୂମି ଉପରେ ଦେବତାର ଅବତରଣ ଘଟୁ ଘଟୁ ଅଚାନକ କାହାକୁ ଇଷ୍ଟଦେବତା ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ନିଆଯିବ ଓ ସେହିଠାରେ ହିଁ ସବୁକିଛି ଆସି ଅଟକିଯିବ । ଠାକୁରଙ୍କୁ ବଡ଼ ଠାକୁର ଓ ଦେଉଳଙ୍କୁ ବଡ଼ ଦେଉଳ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ପରିମଳଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟାଏ ତୁଚ୍ଛ ତୀର୍ଥଧର୍ମର ଅନ୍ୟମନସ୍କକାରୀ କାହାଣୀରେ ପରିଣତ କରି ଦିଆଯିବ ।

ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅଧ୍ୟାତ୍ମକ୍ରମରେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ସତକୁ ସତ ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଅଭ୍ୟସ୍ତବୁଦ୍ଧି ଆମର ଅନ୍ଦାଜଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ଗୁଳାଭିତରେ ଆଣି ପକାଇ ପାରୁନାହିଁ । ସେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଅତିକ୍ରମ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଯାବତୀୟ ମାର୍ଗୀୟବୃନ୍ଦ ଏକ ବୃହତ୍ ସ୍ଥାନରୁ ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇ ବିଶେଷ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିବେ ବୋଲି ସାଉଁଟା ସାଉଁଟି ହୋଇ ଜଗନ୍ନାଥ-ଧାମରେ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି । ଜାଗାଟିଏ ଯୋଗାଡ କରି ମଞ୍ଜି ପୋତିଛନ୍ତି । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ମଧ୍ୟ ସକଳ ଅର୍ଥରେ ସେହିଭଳି କୌଣସି ମନାସରେ ଘରୁ ବାହାରି ଅଠରନଳା ଯାଏ ମାଡ଼ି ଆସିଥିଲେ । ଅଠରନଳାରେ ପ୍ରଥମେ ଟିକିଏ ଝୁଣ୍ଟିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସିଏ ତଥାପି ସାହସ କରି ସିଂହଦ୍ୱାର ଯାଏ ଆସି ପାରିଥିଲେ ଓ ସେହିଠାରୁ କଚଡ଼ା ଖାଇ ଲେଉଟିଲେ । ଅତିକ୍ରମ କରିବାର ଯୋଗ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ହୋଇ ରହିଥିଲା ବୋଲି ଘଟଣାବଳୀ ତାଙ୍କୁ ସେହି ସିଂହଦ୍ୱାରରୁ ଲେଉଟାଇ ଦେଇଥିଲା କି ? ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଯେ ଏକ ଅନ୍ୟ ନିୟତି ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅପେକ୍ଷା କରିରହିଛି, ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ସମ୍ଭବତଃ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଠଉରାଇ ପାରିନଥିବେ । ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାରେ (୭୦ଟା ଅଧ୍ୟାୟ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖର ସହିତ ସିଏ ''ମହୀମଣ୍ଡଳେ ବଡ଼ କ୍ଳେଶ'' ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ନିଜର ଯଥାର୍ଥ ସଦନଟିରେ ଯାଇ ନ ପହଞ୍ଚିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏହି ମହୀମଣ୍ଡଳ ସତକୁ ସତ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳେଶପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଅବଶ୍ୟ ଲାଗୁଥିବ । ଯେଉଁ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ବାକ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସିଂହଦ୍ୱାରରୁ ବିମୁଖ କରି ନେଇ ଯାଇଥିଲା, ତାହା ଉପରୁ ବୁଝିବାଲାଗି ତୁମ ଆମ ସାଧାରଣ ମଣିଷମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ କେତେ ସହଜ ମନେ ନ ହୁଏ ! ମାତ୍ର ଏହିପରି ବାକ୍ୟ ସତକୁ ସତ ଅସଲ ଅନ୍ତର୍ଦେଶରୁ

ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇ ଆସିଲେ ତାହା ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନର ପଥକୁ ମଧ୍ୟ ବଦଳାଇ ଦେଇପାରେ । ସଂଶୟଗୁଡ଼ିକୁ ଫେଡ଼ିନିଏ ଏବଂ ନିଜର ଯଥାର୍ଥ ପଥକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ କରି ଦେଇଯାଏ ।

ବୋଇଲି ଏଥି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ପୂରିଅଛି ସେହି ।''

ଏହି ବାକ୍ୟକୁ ଉପରେ ଉପରେ ବୁଝିବା ସକାଶେ କୌଣସି ମାମୁଲି ମନୁଷ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ କେଡେ ସହଜ ବୋଲି ମନେ ହେଉଥିବ । ତଥାପି ବାକ୍ୟକୁ ଏକାଧିକ ବାର ଶୁଣୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର ଅନ୍ତଃସ୍ମରଣରେ ତ ସେପରି କିଛି ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ନାହିଁ । ସିଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ପୂରି ରହିଛନ୍ତି- ଏହି କଥାକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ତଥାପି ତାଙ୍କୁ କ'ଣ ପାଇଁ ଖାସ୍ ଗୁମ୍ଫାମାନଙ୍କରେ ଦେଖିବାଲାଗି ଏତେ ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଉଥାଉ କେଜାଣି ? ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଦେଖିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନ ଥାଉ ବୋଲି ପରୋକ୍ଷରେ ଦେଖିବାଲାଗି ଏବଂ ଦେଖିଲୁ ବୋଲି ନିଜକୁ ଭଣ୍ଡାଇ ରଖିବାଲାଗି ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇ ଧାଇଁଥାଉ କି ? 'ବୋଇଲି ଏଥି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ' ବୋଲି ଆମେ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ କହି ପାରୁନାହିଁ କି ? ହଁ, ପୁଣି କଥାର ଖିଅ ଧରି କହିଲେ, ସମସ୍ତେ ଚାରିଆଡୁ ଟାଣି ହୋଇ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ମଞ୍ଜି ପୋତିଲେ ଏବଂ ଅରକ୍ଷିତ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ କପାଳରେ ଏହି ସୌଭାଗ୍ୟ ନାହିଁ ବୋଲି ଆଦୌ କୌଣସି ଖେଦଦ୍ୱାରା ଟାଣି ହୋଇ ସେ ଆପଣାକୁ ସେଠାରୁ ପ୍ରତ୍ୟାହୃତ କରି ନେଇନଥିଲେ । ଏକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟୟର ବୋଲ ମାନି ସେ ସେଠାରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବେଢ଼ାକୁ ଯେଉଁମାନେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବୋଲି ଧରିନିଅନ୍ତି, ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ତାଙ୍କଠାରୁ ଏକାବେଳେକେ ଜଣେ ଭିନ୍ନ ବାସନାର ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ ।

ସିଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ପୂରି ରହିଛନ୍ତି, ଏହା କ'ଣ ତୁଚ୍ଛା ଗୋଟାଏ ବାକ୍ୟ ? ତୁଚ୍ଛା ତତ୍ତ୍ୱଟାଏ ? ଏହି ତତ୍ତ୍ୱକୁ ମୁଖ୍ୟ କରି ପୃଥିବୀରେ କେତେ କେତେ ଧର୍ମର ବୃହତ୍‌ମଥା ସାମରଥାମାନେ ଲଢ଼େଇ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଆରେକକୁ ଆଦୌ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବେ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରହରୀ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ସିଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ପୂରି ରହିଛନ୍ତି- ଏହି କଥାର ସିଧା ସମବାଚୀ ତଥା ପରିପୂରକ ବାକ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ତାଙ୍କରି ଦ୍ୱାରା ପୂରିରହିଛି । କେତେ କେତେ ଧର୍ମରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱର୍ଗର କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ସେହିଠାରେ ହିଁ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ନିବାସରୂପେ ଅଲଗା କରି ଚିହ୍ନାଇ ଦିଆ ବି ଯାଇଛି । ଏଭଳି କଳ୍ପନାଟିଏ ଆମକୁ ଆବୋରି ଧରିନଥିଲେ ଆମର ଏହି କାହାଣୀମୟ ପୁରାଣମାନେ ମଧ୍ୟ ଆଉ କିପରି କିମ୍ୱା କାହିଁକି ରଚିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତେ ? ଏହି ପୃଥିବୀକୁ

ସତେ ଅବା ମଙ୍ଗାଟା ଠାରୁ ଦୂଷିତ ଏବଂ ଯାବତୀୟ ସତ୍ୟରୁ ବର୍ଜିତ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି 'ମୋ'' ନାମକ ସେହି ଅନ୍ୟ ଉଙ୍ଗାଟକୁ ମଧ୍ୟ କିପରି ଧରାଇ ଦିଆ ଯାଇଥାନ୍ତା ? ତେଣୁ ଏଇଠି ଆମରି ଭୂଇଁର ଜଣେ ଏତେ ପରିଚିତ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଏହି ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ପୂରି ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ସତ୍ୟକୁ ସବା ଆଗ ବୋଲି କହି ତାଙ୍କ ସମୟରେ ସଂପୃକ୍ତ ସମାଜକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଭାରି ବିଚଳିତ କରି ପକାଇଥିବେ । ଏପରିକି, ସମସାମୟିକ ସନ୍ଥ-ପରମ୍ପରାକୁ ମଧ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଦୋହଲାଇ ଦେଇଥିବେ । 'ମୋକ୍ଷଉପାଧି' ବୋଲି ନିଜ ରଚିତ ଗୋଟିଏ ସାନ ପୋଥିରେ ଅରକ୍ଷିତ ସେଥିଲାଗି 'ଚେତାରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଦେଖ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ଛନ୍ତି ଜ୍ୟୋତିରୂପ' ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଛାଡ଼ି ପଳାଇବା ଆଦୌ ଚେତନା ନୁହେଁ । ଚେତା ନଥାଇ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଦେଖିବାର ଅନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିଟିଏ କରିଥିବା ତତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ମାର୍ଗମାନେ ତେବେ ଆମକୁ ଅଚେତା କରି ରଖିବାର ଅଭିପ୍ରାୟରେ ପୃଥିବୀ ମାୟା ବୋଲି କହି ଆସିଛନ୍ତି କି ? ଏବଂ, ପୃଥିବୀ ଭିତରେ ରହି ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀକୁ ତଥାପି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଏବଂ ଆତ୍ମୀୟ ଭାବରେ ଚିହ୍ନିବା ନିମନ୍ତେ ଆମକୁ ଆଦୌ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଆମ ବରିଷ୍ଠ ଗୁରୁଜନମାନେ ଆମକୁ ଏପରି ଅତିରଞ୍ଜନ ସହିତ ଏଠାରେ ମାୟାବାଦର ଧ୍ୱଜା ଉଡାଇ ଆମକୁ ବାଉଳା କରି ପକାଇଛନ୍ତି କି ? ପୃଥିବୀଯାକର ମଣିଷ ଅନୁରୂପ ଆଖିକୁ ଲାଭ କରି ଯଦି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ସେହି ପରମସତ୍ୟଠାରୁ ଅଭେଦ କରି ଦେଖି ପାରନ୍ତେ, ତେବେ ପୃଥିବୀ ସେମାନଙ୍କୁ ମୋଟେ ଅସୁନ୍ଦର ଓ ତେଣୁ ବର୍ଜ୍ୟ ବୋଲି ଦିଶନ୍ତା ନାହିଁ ।

ଅଚେତନା ଅର୍ଥାତ୍ ଖଣ୍ଡଚେତନା । ଖଣ୍ଡଚେତନାକୁ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣଚେତନ ଅନ୍ୟ ଜୀବନାଚାରରେ ପରିଣତ କରି ପାରିବା ନିମନ୍ତେ ପାରମ୍ପରିକ ଗୁରୁସନ୍ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଆମକୁ ଖଣ୍ଡକୁ ବର୍ଜନ କରି ଅଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେବାଲାଗି ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ଖଣ୍ଡ ଏଠି ରହିଛି ଏବଂ ତଥାକଥିତ ଅଖଣ୍ଡ ଏଠାରୁ ବିଲଗ ହୋଇ ଆଉ କେଉଁ 'ସେଠାରେ' ଯାଇ ରହିଛି । ଖଣ୍ଡକୁ ଆମେ ସବୁକାଳରେ ଆମର ଏହି ପିଣ୍ଡ ବୋଲି ହିଁ ବୁଝି ଆସିଛୁ । ପିଣ୍ଡ ହେଉଛି ମାୟା ଏବଂ ଆମେ ସେଇଥିରେ ମଜ୍ଜି ରହିଛୁ । ପିଣ୍ଡକୁ ଛାଡ଼ି ଆସିଲେ ଯାଇ ଏକ ଅଖଣ୍ଡ ଚେତନା ଭିତରେ ଆମର ମୁକ୍ତି । ସଂସାରକୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକତର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର ଚଳନ୍ତି ବୈରାଗ୍ୟ- ଦର୍ଶନ ପିଣ୍ଡରୂପେ କଳ୍ପନା କରିଥିବାରୁ ସଂସାରକୁ ବି ମାୟା ବୋଲି ସୂଚାଇ ଦିଆଯାଇଛି କି ? ପିଣ୍ଡ ଆଗେ ଆଗେ ରହିଛି ଓ ତାହାକୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ହିଁ ଧାରଣ କରି ରହିଛି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂମିରୂପେ ରହିଛି ବୋଲି ପିଣ୍ଡର ଯାବତୀୟ ଆତଯାତ ସମ୍ଭବ ହେଉଛି । ତେଣୁ, ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ପିଣ୍ଡ ମାୟା, ତୁଚ୍ଛା ଖଣ୍ଡିଆ ଓ ତେଣୁ ଅସତ୍ୟ । ସମଗ୍ରକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଆମେ ସମସ୍ତେ କେବଳ

ମାୟାକୁ ନେଇ ବାରବିଧି କୋଳାହଳ କରୁଛୁ ଏବଂ ଏଠାରେ କେଉଁଠି କିଛି ନାହିଁ ବୋଲି ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରି ବୁଲୁଛୁ ଓ ମିଛ ଆଶ୍ରାମାନ ଖୋଜିବାରେ ଲାଗିଛୁ । ପିଣ୍ଡ ପଛେ ପଛେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ– ଏହା ହେଉଛି ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ବିକଳ୍ପ ଉକ୍ତି ତଥା ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟାଖ୍ୟା । ସେହି 'ମୋକ୍ଷଉପାଧି'ର କେତୋଟି ବାକ୍ୟର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ କହିଲେ :

"ଆଗରେ ଅଛି ଦୃଶ୍ୟ ପଥ, ପଛରେ ଅଛଇ ଅଦୃଶ୍ୟ ।
ପଛକୁ ଜୀବ ଛାଡ଼ି ଦେଇ, ଆଗକୁ କଳ୍ପଣା କରଇ ।
ଆଗେ କଳ୍ପଣା ନ କରିବୁ, ପଛକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉଥିବୁ ।"

ତେଣୁ, ମୋଟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ତଥା ପରାମର୍ଶ ହେଉଛି: ପଛରେ ରହିଛି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ଆଗରେ ରହିଅଛି ପିଣ୍ଡ । ଆମେ ଖଣ୍ଡିତ ଚେତନାର ବେଢ଼ ମଧ୍ୟରେ ଯେତିକି ଦେଖୁଛୁ, ସେଇଟିକୁ ପିଣ୍ଡ ବୋଲି ଜାଣୁଛୁ ଓ ତାହାର ଗାରଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ କିଳିଦେଇ ରଖିଛୁ । ସେହି ପିଣ୍ଡ ହିଁ ଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛି, ଆଗରେ ରହିଛି । ଯେତିକି ଦୃଶ୍ୟ, ସେତିକି ଆଦୌ ସବୁ ନୁହେଁ । ତେଣୁ, ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ କିଳି ରଖିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ କଦାପି ଯଥାର୍ଥ ଆୟତନର କଳନା କରି ପାରିବା ନାହିଁ । ପଛକୁ, ସମଗ୍ରକୁ, ସମଗ୍ରକୁ ଛାଡ଼ି କଦାପି ଏହି ଆଗର, ତାତ୍କାଳିକର ବିଚାର କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ପଛରେ ବୃହତ୍ତର ଆବେଷ୍ଟନ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଆଗକୁ ଦେଖିପାରିଲେ ଆଗଟିକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସ୍ଥ ସହିତ ଅନୁଭବ କରିହେବ । ମାୟାରହିତ ହୋଇ ବଞ୍ଚି ହେବ ।

ଆମ ବଞ୍ଚିବାର ଭୂମିକୁ ଆହୁରି ପରିଷ୍କାର କରିଦେଇ ଅରକ୍ଷିତ ସେହି ପୋଥିରେ ଆଉ ଠାଏ କହିଛନ୍ତି :

କଳ୍ପଣା ପଛେ କାଳ ରହି, ସେ ପୁଣି ଖଣ୍ଡନ କରଇ ।
ସେ ଯୋଗୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅଦୃଶ୍ୟ, କେବେ ହେ ନୁହଇଟି ଦୃଶ୍ୟ ।
ବିଶ୍ୱକଳ୍ପଣା ଦୁହି କର, ନିର୍ବିକଳ୍ପେ ପଶ ସଂସାର ।
ତେବେ ତୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଦେଖିବୁ, ନିର୍ଭୟ ହୋଇ ବୁଲୁଥିବୁ ।

ଆମେ ଯେଉଁ କାଳ ଭିତରେ ରହିଛୁ, ସଂସାରଗୁଡ଼ିକୁ ସେହି କାଳ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସୀମାଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ହିଁ ପୃଥିବୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ସଂସାରକୁ ଦେଖୁଛୁ । ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଖଣ୍ଡିଆ କରି ଦେଖୁଛୁ । ଏବଂ ଖଣ୍ଡିଆ କରି ଦେଖୁଛୁ ବୋଲି କେତେ ଗର୍ବ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରୁଛୁ । ଅସଲ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ କେଡେ ଖଳମନା ହୋଇ ଆମରି ଗୋହରୀ ଭିତରକୁ ମୋଡ଼ିମାଡ଼ି ବଙ୍କାଇନେଇ ଆସୁଛୁ ଏବଂ ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ସବୁକିଛି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଗଲା ବୋଲି କେଡେ ଉଲ୍ଲାସ ସହିତ କହିବାରେ ଲାଗିଛୁ । ପୃଥିବୀର ଧର୍ମମାନେ, ପଥମାନେ, ଏପରିକି ଶ୍ରେୟମାନେ

ମଧ ସେହି ରୀତିରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରେୟରୂପେ ପୃଥୁଳ ହୋଇ ଆପଣାକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ପରି ବିଚାରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବହୁ ସ୍ଥାନୀୟତାର ଅଧୀନ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ଫାଶ କରି ନାକରେ ଫାଶ ଗଳାଇ ରଖିଛନ୍ତି । କେବଳ ନିଜକୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଦେଖିବେନାହିଁ ବୋଲି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ କୋଦଣ୍ଡ ଧରି ବାହାରିଛନ୍ତି । ଟିକିଏ ଥିର ହୋଇ ଅନୁଭବର ଆଖି ଦ୍ୱାରା ଅନାଇ ଦେଖିପାରିଲେ ଆମେ ହୁଏତ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରନ୍ତେ ଯେ ଆମରିଦ୍ୱାରା ହିଁ ପୃଥିବୀରେ ଏତେ ଏତେ ଦୁଃଖ ଓ ଉତ୍ପୀଡନ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇରହିଛନ୍ତି । ସମ୍ପ୍ରଦାୟମାନେ ଆମକୁ ତାତ୍କାଳିକତାର ଅଧୀନ କରି ରଖିଛନ୍ତି ବା ଆମେ ହିଁ ନାନା କାରଣରୁ ଏହି ତାତ୍କାଳିକଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚୟ ରହିବୁ ଏବଂ ସବୁକିଛିର ଭୂମି ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ କଦାପି ହେଜିବୁନାହିଁ ବୋଲି ପଣ କରି ରହିଥିବାରୁ ପୃଥିବୀରେ ସଂପ୍ରଦାୟଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ହିଁ ପାଳକ ପଡ଼ିଛି ଓ ଏହି ପୃଥିବୀ ନାମକ ଘର ଏଡେ ଅଲକ୍ଷଣା ହୋଇ ରହିଛି, ସେକଥାକୁ କିଏ ଅଙ୍କ କଷି ଦେଇ କହି ପାରିବ ? ଏଠି ଧନ ଯାହାକୁ ଯେତେ, ବୁଦ୍ଧି ଯାହାକୁ ଯେତେ, ପଥଗୁଡ଼ାକ ସୁମାରି ମଧ କରି ହେବନାହିଁ- ତଥାପି ଖଣ୍ଡସତ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ପରସ୍ପରର ପରିପନ୍ଥୀ ଏବଂ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ରୂପେ ଛିଡ଼ା କରାଇଦେଇ ମିଛ କନ୍ଦଳମାନେ କାହିଁକି ଏଠି ପଥ ରୋଧି ରଖିଥିବେ ?

ତେଣୁ, ''ବିଶ୍ୱ କଛଣା ତୁହି କର''– ଏହା ହେଉଛି ଆମ ଲାଗି ଜଣେ ସନ୍ଥର ପରାମର୍ଶ । ସଂପ୍ରସାରିତ ହୁଅ- ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଯେତିକି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛୁଇଁକରି ରହିଛି, ଆପଣାର ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିକୁ ସେହିଯାଏ ସଂପ୍ରସାରିତ କରି ପାରିବାର ଶ୍ରଦ୍ଧାଟିକୁ ଅର୍ଜନ କରେ । ସ୍ୱାର୍ଥ ସଂପ୍ରସାରିତ ହେଲେ ସମଗ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ହିଁ ଆମର ଏହି ତାତ୍କାଳିକ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଗୁଡ଼ିକର ଅସଲ ଭିତ୍ତିଭୂମି ରୂପେ ଦୃଶ୍ୟ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ । ପୁନର୍ବାର ସେହି ପୁରୁଣା କଥାଟି : ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମାୟା ନୁହେଁ, କାରଣ ତାହା ହିଁ ଆମକୁ ସକଳ ମାୟାର କଷଣଭୋଗରୁ ମୁକ୍ତ କରିଆଣିବ । ନିଜକୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଓ ବିଲଗ କରି ରଖିଥିଲେ ମାୟା ଆମକୁ ନଚାଇବାରେ ଲାଗିଥିବ । ଏବଂ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସାରଟା ଆମକୁ ଭୟ ଦେଖାଉଥିବ- ଯାବତୀୟ ଅଭ୍ୟୁଦୟରୁ ଆମକୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖୁଥିବ । କାହାର ଲୁଟିନେଲେ ଯାଇ ଆମର ନିଜ ମାଣ ପୂରିବ ବୋଲି ଆମେ ଗୁଡ଼ାଏ ମିଛ ଉତ୍ତାପ ଭିତରେ ସନ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଲିଅଳ ଭାବରେ ସଂସାରକୁ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି କହିବାରେ ଲାଗିଥିବା; ସଂସାର ଭିତରେ ଥିବା, ଏବଂ ତାହାକୁ ସତେଅବା ଗୋଟିଏ ଶତ୍ରୁଦୁର୍ଗ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଥିବା, ଅର୍ଥାତ୍, ସଂସାର ଭିତରେ ପଶିଥିବା ସିନା, ତଥାପି ସଂସାର ଭିତରେ ନଥିବା । ବହୁ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ତଥା ଦୁର୍ଗତିର କାରଣ ହୋଇ ରହିଥିବା । ବିବାଦମାନେ ହିଁ ଆମ ସଂସାର- ସମ୍ପର୍କର ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ହୋଇ ରହିଥିବେ । ତେଣୁ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଠାବ ନ କରିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ନିଜର ଜୀବନ

ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଯଥାର୍ଥ ଠାବଗୁଡ଼ିକୁ ଆଦୌ ପାଇ ପାରିବା ନାହିଁ । ଆପଣାକୁ ପାଇବା ପାଇଁ ଏହି ସଂସାରକୁ ବୃଥା ଜ୍ଞାନ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଆମକୁ ପୃଥିବୀରେ ପଶିବା ନିମନ୍ତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି :

ପୃଥ୍ୱୀରେ ତୁହି ଯେ ପଶିବୁ, ମାଆ ଶରୀରକୁ ଦେଖିବୁ ।
ସୁଖ ପାଇବୁ ତୁ ଅପାର, ଫିଟିବ ମୋକ୍ଷର ଦୁଆର ।

(ତତ୍ରୈବ, ୨୨ଶ ଅଧ୍ୟାୟ)

ପୁନଶ୍ଚ,

ନିର୍ବିକଳ୍ପ ଚେତନା ହୁଅ, ମାଆକୁ ନିତି ଦେଖୁଥାଅ ।
ମୋକ୍ଷପଥ ଦୃଶ୍ୟ ହୋଇବ, ସେ ହୃଦେ ଭୟ ନ ରହିବ ।

(ତତ୍ରୈବ, ୨୪ଶ ଅଧ୍ୟାୟ)

କେତେ ସକାରାତ୍ମକ ଏବଂ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇ ପାରିଲେ ଯେ ଏହି ପୃଥିବୀ ମାୟା ବୋଲି ବୋଧ ନହୋଇ ମାଆ ବୋଲି ଅନୁଭବ ହେବ, ସେଇଟିକୁ କଳନା କରିବା ଆମ ନିଜ ନିଜର ରାଜି ହେବା ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ଭର କରିବ । ଉଲ୍ଲେଖ କରି ରଖିବାର କଥାଟିଏ ହେଉଛି ଯେ, ସନ୍ଥ-ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ମାଆ-କଳ୍ପନା ସଚରାଚର ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ଅବଶ୍ୟ ବୈଦିକ କଳ୍ପନାରେ ଏହି ପୃଥିବୀ ଆମର ମାଆ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି । ମାତ୍ର, ସେଠାରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅର୍ଥରେ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ସେପରି କରା ଯାଇନାହିଁ । ପୃଥିବୀ ହେଉଛି ମାତା ଓ ଆକାଶ ପିତା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ମଧ୍ୟ ପୃଥ୍ୱୀକୁ ମାଆର ଶରୀର ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ଏକ ଅନ୍ୟଭଳି ସଙ୍ଗତି ଦେଇ ଏହି ଖିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅର୍ଥରେ ତାହା କହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ରଚନାଗୁଡ଼ିକୁ ଖୋଜି ଓ ମିଳାଇ ଏହି କଥାର ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଯାଇପାରିବ ।

ଆଗ ଓ ପଛକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା କରି କଳ୍ପନା କରିବା, ସମ୍ଭବତଃ ତାହାହିଁ ମାୟା; ଏବଂ ଆଗ ଓ ପଛକୁ ଏକତ୍ର ଏବଂ ଏକସମଗ୍ର ଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ଜୀବନର ବାଟଟିଏ ବାହାର କରି ଚାଲିବା, ତାହାହିଁ ମୁକ୍ତି । ଆଦୌ କୌଣସି ଅଡୁଆ ସୃଷ୍ଟି ନକରି ଆମେ ତାହାକୁ ମୋକ୍ଷ ବୋଲି ବି କାହିଁକି କହି ନ ପାରିବା ? ଅର୍ଥାତ୍, ଏହି ସଂସାର ଭିତରୁ ପଳାୟନ କରିବା, ଏଠି ସୁଖ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ, ସୁଖ ବୋଲି ଯଦି କିଛି ଅଛି, ତେବେ ତାହା ସେଇଠି ରହିଛି– ଏହା ମୋକ୍ଷ ନୁହେଁ, ଏହା ହେଉଛି ଏକ ପଳାୟନ, ଏବଂ ଯେଉଁ ଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ତାହାକୁ ସମର୍ଥନ କରାଯାଇ ଆସିଛି, ତାହା ହେଉଛି ଏକ ଚକ୍ରାନ୍ତକାରୀ ଦର୍ଶନ । ଏହିପରି ମିଛବାଇଆ ହୋଇ କେତେ କେତେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦୀ ଅଧ୍ୟାତ୍ମରୁ ହୁଡ଼ିଛନ୍ତି; ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ହୁଡ଼ିଛନ୍ତି

ଓ ତେଣୁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମରୁ ହୁଡ଼ିଛନ୍ତି । ଗୁଡ଼ାଏ ପାଚେରୀ ଠିଆ କରାଇ ଦେଇ ସେମାନେ କେତେ କେତେ ଆଡମ୍ବର ସହିତ ପୃଥିବୀରେ ଏହି ଅସହିଷ୍ଣୁ ଧର୍ମମାନଙ୍କୁ ଫାନ୍ଦି ଆଣି ଥୋଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ କାଳଟାକୁ କେଡ଼େ ଦରିଦ୍ର କରି ରଖିଛନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସେହି ବୃହତ୍ତର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀ ଉପରେ ନିଜର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଏବଂ ପରିଚିତ ନିତ୍ୟଜୀବନ ତଥା ଏହାର ଅବଲମ୍ବନଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିପାରୁଥିଲେ ପୃଥିବୀଟା ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ହୋଇନଥାନ୍ତା ! ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥାଆନ୍ତା, ତଥାପି ସବୁକିଛିକୁ ଗୋଟିଏ ସୌଷମ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଛନ୍ଦିରଖିବାକୁ ସେହି ସୂତା, ସେହି ସେତୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ପ୍ରୀତି ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥାଆନ୍ତା । ପରମବିଧାତାକୁ ଆମର ସବାଆଗ ସ୍ୱୀକୃତି ଦ୍ୱାରା ସେହି ସୂତା ପରି ସେତୁଟିଏ ପରି ତଥା ପ୍ରୀତି ପରି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବା ଓ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବା, ସେହି ଅନନ୍ତ ସମ୍ଭାବନାମୟ ପାରସ୍ପରିକତା କେବଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭାବନା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆମର ବୋଧଗମ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ ।

୧୬ଶ-୧୭ଶତାବ୍ଦୀର ଇଉରୋପୀୟ ଦାର୍ଶନିକ ବେନେଡ଼ିକ୍ଟ୍ ସ୍ପିନୋଜା ଯେତେ ଅଲଗା ଭାଙ୍ଗର ଭାଷାରେ ହୋଇଥିଲେ ସମ୍ଭବତଃ ସେହି କଥାର ସୂଚନା ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଇଉରୋପୀୟ ଦର୍ଶନରେ ଏକାଧିକ ଔଚିତ୍ୟ ସହିତ ହୁଏତ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଶୟମୁକ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ହୃଦୟଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ସିଏ ଈଶ୍ୱର, ଜଗତ୍ ଏବଂ ପ୍ରକୃତିକୁ ମୂଳତଃ ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟର ହିଁ ପରିପ୍ରକାଶ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଏକତ୍ର ଦେଖିଲେ ହିଁ ଯଥାର୍ଥ ସମାଧାନ ମିଳିଯିବ ଏବଂ ସେହି ସମାଧାନ ଏଠି ଆମ ସକାଶେ ଯଥାର୍ଥ ସୁଖର କାରଣ ହେବ । ଅଲଗା ଅଲଗା ଦେଖିବା, ଖଣ୍ଡିଆ କରି ଦେଖିବା, ଗୋଟାକୁ ପରିଚିତ ବୋଲି ଆଦରିନେଇ ଆଉ ସକଳ କିଛିକୁ ବର୍ଜନୀୟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିବା, ସ୍ପିନୋଜାଙ୍କର ମେଦିନୀ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଧୁନିକ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣର ଭାଷାରେ ହୁଏତ ଏକ death instinct ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ନାନା ଅମଙ୍ଗଳ ପ୍ରାୟ ସଲା କରିଥିବା ପରି କେତେ କେତେ ଅଭ୍ୟୁଦୟର ସମ୍ଭାବନାରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବା ଆମର ସାମୂହିକ ଜୀବନୋଦ୍ୟମଗୁଡ଼ିକୁ ଆମଠାରୁ ଅନ୍ତର ତଥା ଆମଲାଗି ଅନ୍ତରାଳ କରି ରଖିଛି । ଅମଙ୍ଗଳମାନେ ସତେଅବା କେତେ କେତେ ମଙ୍ଗଳକୁ ଗିଳି ପକାଇଛନ୍ତି; ମନୁଷ୍ୟମାନେ ନିଜକୁ ନେଇ, ପରସ୍ପରକୁ ନେଇ ଏବଂ ବିଶ୍ୱକୁ ନେଇ କେତେ କେତେ ସୁଖ ତଥା ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟର ଅନ୍ଦାଜ କରିପାରୁଛନ୍ତି, ମାତ୍ର କ'ଣ ପାଇଁ ଦୁଃଖଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ସନ୍ତାପିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ? ପରସ୍ପରକୁ ଦୋଷ ଦେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ତଦନୁସାରୀ ଏକାଧିକ ଉତ୍ସାହରେ ପରସ୍ପରକୁ ନିପାତ କରିବାର ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଅସ୍ତ୍ର ପଜାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଆଦର୍ଶଗୁଡ଼ାକ ତୁଚ୍ଛା ଅଫିମଖୋର ଏକଦର୍ଶୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼ି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଆଦର୍ଶବାଦରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଉଛି । ପାଠ ବଢୁଛି, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କୌଶଳମାନ

ହାସଲ ହେବାରେ ଲାଗିଛି; ତଥାପି ନିଜ ଭିତରେ, ପରସ୍ପର ଭିତରେ କ'ଣ ସବୁ ଅସମର୍ଥତାକୁ ଏବଂ ଅସହିଷ୍ଣୁତାକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଇଛି କେଜାଣି, ଅସଲ ଘରକୁ ସତେ ଅବା କେହି ମନ କରୁନାହାନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ଚାରିଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ସ୍ପିନୋଜା ସେଥିର ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିବିଧାନ ବତାଇଥିଲେ, ଯାହାର ସନ୍ଦର୍ଭରେ ଆମେ ହୁଏତ ଏଠାରେ ଆମ ନିଜ ଘରେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ଲାଗି ସୁରାଖ ପାଇଯିବା ।

ବେନେଡ଼ିକ୍ଟ୍ ସ୍ପିନୋଜା Sub specie aeternitatisରେ କଥା କହିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ ଭାଷାରେ ବିଶ୍ୱ-କଲ୍ୟାଣର କଥା କହିଥିଲେ । କ୍ଷଣଟି ପଛରେ ଶାଶ୍ୱତଟିଏ ରହିଛି, ଅଳପଟି ପଛରେ ଭୂମା ରହିଛି । ଅଳପରେ ସୁଖ ନାହିଁ, ଭୂମାରେ ସୁଖ ଅଛି, ଅଳପକୁ ଆମେ ଭୂମାର ଭୂମିବିସ୍ତାର ମଧ୍ୟରେ ଦେଖିବା । ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସନ୍ଦର୍ଭ ଉପରେ ଦେଖିପାରିବା ନିମନ୍ତେ ଆମ ଅନୁଭବର ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଗ୍ୟ କରିବା, ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ କରିନେବା । ତେଣୁ, ମୋ' ଦୁଃଖ ହେଉଛି ଏହି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ଦୁଃଖର ଏକ ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶମାତ୍ର । ମୋ'ର ତଥାକଥିତ ସୁଖଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ସୁଖସମଷ୍ଟିର ପରିପନ୍ଥୀ ହେବାକୁ ଆଦୌ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ନାହିଁ । ପରିପନ୍ଥୀ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ମାତ୍ରକେ ହିଁ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଉପୁଜିବ । ସକଳ ବିଶ୍ୱର ସୁଖକୁ ଆଖି ବୁଜିଦେଇ ଅର୍ଥାତ୍ ଅବଶିଷ୍ଟ ବିଶ୍ୱକୁ ଦୁଃଖ ଭିତରେ ପକାଇଦେଇ ମୁଁ କେବଳ ମୋ' ପାଇଁ କୌଣସି ଯଥାର୍ଥ ସୁଖ ସମ୍ଭବ କରିପାରିବି ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସୁଖ ବିଷୟରେ ନିର୍ମମ ରହି ଆପଣାର ସୁଖ ନିମନ୍ତେ ଯାହା ବି ଶ୍ରମ ଖଟୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତଥାପି ସୁଖ ପାଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁଚ୍ଛା ନିଜକୁ ନେଇ ରମଣ କରୁଥିବି ଓ ମିଛ ମୃଗୟାମାନଙ୍କରେ ମାତି ରହିଥିବି ସିନା, ମାତ୍ର ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ନିଜ ଜୀବନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ରାକ୍ଷସଟାଏ ହୋଇ ରହିଥିବି । ଏବଂ, ବିଶ୍ୱବିଧାତାଙ୍କର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସବାଆଗ ରାକ୍ଷସମାନେ ହିଁ ନିଃସଙ୍ଗ ହୁଅନ୍ତି । କାହାକୁ ହେଲେ ସାଙ୍ଗ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ, ତେଣୁ ମୋଟେ ସାଙ୍ଗ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ତୁଚ୍ଛା ନିଜପାଇଁ ମସ୍ତ ଏବଂ ମହାମସ୍ତ କାମନାଗୁଡ଼ାକୁ କରି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଆଡ଼କୁ ଦୁଆର ବନ୍ଦ କରି ରଖିଥାନ୍ତି- ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକ ବଡ଼ ଦେଖାଯିବେ ବୋଲି ପ୍ରାୟ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ନାନା ଅନାଚରଣ ମଧ୍ୟରେ ନିତ୍ୟ ହନ୍ତସନ୍ତ ହୋଇ ରହନ୍ତି- ତଥାପି 'ଗୁମ୍ଫାରୁ ମୁକୁଳି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଅଥବା ଆଲୋକକୁ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଖିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସେହି ବୃହତ୍ତର ମଣ୍ଡଳ ଭିତରେ ନିଜର ଜୀବନକୁ ବଞ୍ଚିବାରେ ହିଁ ଅସଲ ସୁଖ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅସଲ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା, ଏହି ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଆଦରି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ ଅଧିଗମି ପାରିବା ନିମନ୍ତେ ସଂପ୍ରତି ଆମ ବିଜ୍ଞାନମାନେ ମଧ୍ୟ କେତେ କଥା କହିଲେଣି । ସତେ ଅବା ଆମର ପୃଥିବୀ କ୍ରମେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ମିଳନତୀର୍ଥ ଭାବରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବାକୁ ଯାଉଛି,

ଯେଉଁଠାରେ କି ସେହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭାବନା ହିଁ ଯାବତୀୟ ସମ୍ପର୍କର ଭୂମି ହୋଇ ରହିବ । ଭିନ୍ନତା ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିବ, କିନ୍ତୁ ଭିନ୍ନତାବୋଧ ରହିବ ନାହିଁ । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ ଭାଷାରେ,

"ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନଟି କରେ ଯେହୁ, ତୋତେ ପାଇବ କାହିଁ ସେହୁ ।"

ଏବେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମୋଟେ ଦିଶୁନାହିଁ ବୋଲି ସବୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ଦେଖାଯାଉଛି । ଦୂରତାମାନେ ସତେଅବା ସର୍ବମୀମାଂସାକାରୀ ସତ୍ୟପରି ଲାଗୁଛି । ପୃଥିବୀଯାକ ସମସ୍ତେ ସୁଖ ହିଁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି, ଅଥଚ ସେହି ସୁଖକୁ ସମଗ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସନ୍ଦର୍ଭ ଉପରେ ଦେଖିବାକୁ ଆଦୌ ସାହସ କରୁନାହାନ୍ତି । ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାରେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ହିଁ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ସେଥିଲାଗି ସତେଅବା ଅସଲ କଥାଟିର ଉତ୍ଥାପନ କରାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଆମର ଅନିଚ୍ଛାଗୁଡ଼ାକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛନ୍ତି;

ପୃଥ୍ୱୀ ନଥିଲେ ତୁହି ମୁହିଁ, କି ଘେନି ଲୀଳା କରିବଇଁ ।
ପୃଥ୍ୱୀ ନଥିଲେ ଲୀଳା କାହିଁ, କି ଘେନି ବିହରିବୁ ତୁହି ।
ପୃଥ୍ୱୀ ଥିଲେ ହିଁ ସବୁ ସୁଖ, ନାନାଦି ଲୀଳାମାନ ଦେଖ ।

ନହେଲେ, ମୋ'ସୁଖ ଓ ତା' ସୁଖ, ମୋ' ଧର୍ମ ଓ ତା' ଧର୍ମ, ମୋ ମାର୍ଗ ଓ ତା' ମାର୍ଗ; ଏବଂ ଏପରିକି, ମୋ' ଭଗବାନ ଓ ତା' ଭଗବାନ୍- ଏହି ତାମସାଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ହିଁ ରହିଥିବ ଏବଂ ବହୁ ଲଜ୍ଜାକର ଅସହିଷ୍ଣୁତା ହିଁ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମ୍ଳେଚ୍ଛତୁଲ୍ୟ କରି ରଖିଥିବ । ସ୍ପିନୋଜା ଏବଂ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଯେ ସେକାଳରେ ଏହିକଥାକୁ କହି ପାରିଥିଲେ, ସେଥିଲାଗି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଆମେ କୃତଜ୍ଞ ହୋଇ ରହିବା । ଏବଂ, ତାହାରିଦ୍ୱାରା ହିଁ ସମ୍ଭବତଃ ବହୁତ ସହଜରେ ଭୁଲିହୋଇ ଯିବ ଯେ, ସ୍ପିନୋଜା ଯାହା କହିଛନ୍ତି, ତାହାକୁ କେବଳ ତାଙ୍କର ସେହି ଗୋଟିଏ ସମୟର ଇଉରୋପବାସୀମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ କହିଛନ୍ତି ଅଥବା ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ କେବଳ ତାଙ୍କର ସେହି ସମୟର ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କ ନିମନ୍ତେ କହିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସମଗ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ପକ୍ଷନେଇ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏସବୁ କହିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟନାମକ ସମୂହର ସେହି ତପସ୍ୟା ସେତେବେଳେ ଚାଲିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ବି ଚାଲିଛି ।

ପୁନଶ୍ଚ, ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥର ନବମ ଅଧ୍ୟାୟରେ :

ମୁଁ ଏବେ କହୁଅଛି ତୋତେ, ଡରଭୟ ତୁ ଛାଡ଼ ଚିତ୍ତେ ।
ସଂସାର ଦେଖ ଏକାକାର, ତେବେ ହୋଇବୁ ଅଜ୍ରାମର ।
ତେଣୁ ''ସକଳ ସମାନ ଦେଖିବୁ ।'' (୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟ)

ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ପଞ୍ଚଭୂତ ସହିତ ଏକାତ୍ମ ହେବାରୁ ହିଁ ଆପଣା ମାର୍ଗର ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ସକଳ ସମାନ ଦେଖିବାର ଯେଉଁ ସାଧନାକ୍ରମ ସହିତ ଆମର ପରିଚୟ କରାଇ ଦିଆଯାଇଛି,

ତାହା ହେଉଛି ପଞ୍ଚଭୂତ ସହିତ ଏକାତ୍ମ ହେବାର ସାଧନା । ମଣିଷ ତ ସେହି ପଞ୍ଚଭୂତ ଦେଇ ତିଆରି, ତେଣୁ ସେହି ପଞ୍ଚଭୂତର ଏକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡମୂଳ ଏକାତ୍ମତାରୁ ହିଁ ସାଧନା ଆରମ୍ଭ ହେବ । ପଞ୍ଚଭୂତ ସହିତ ଏକାତ୍ମତାରୁ ହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ପୃଥ୍ୱୀ ସହିତ ଏକାତ୍ମତା । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ କେତୋଟି ସାଧନା-ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ତାହାର ବିସ୍ତାରିତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା । ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାର ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ସମଗ୍ର ଭାବରେ ''ପୃଥ୍ୱୀ ସହିତ ପୃଥ୍ୱୀ ହେବୁ'' ବୋଲି ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି । କାରଣ,

ଏ ପଞ୍ଚଭୂତ ସଙ୍ଗେ ଦେହ, ମିଶାଇ ଆନନ୍ଦରେ ରହ ।
ତେବେ ଅମର ହେବୁ ଜାଣ, ତୋ ପୃଥ୍ୱୀ ଥିବ ସଦା ଦିନ ।

ଏବଂ, ଅନୁରୂପ ଭାବରେ :

"ଜଳ ସଙ୍ଗତେ ଜଳେ" ଥିବୁ

ଏବଂ "ଅଗ୍ନିସଙ୍ଗତେ ଅଗ୍ନି" ହୋଇ, ରହିବୁ ଶୁଣ ମନ ତୁହି ।

ପବନ ସଙ୍ଗତେ ପବନ, ମିଶିଣ ରହିଥିବୁ ଜାଣ ।
ଆକାଶ ସଙ୍ଗତେଣ ତୁହି, ମିଶି ଆକାଶେ ଥିବୁ ରହି ।

ଏବଂ, ଏହି ଧାଡ଼ି ଗୁଡ଼ିକର ପଛକୁ,

ପଞ୍ଚଭୂତ ସଙ୍ଗେ ମିଶି, ଖେଳୁ ହୋ ଥିବୁ ଦିବାନିଶି ।
ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖେଳୁଥିବୁ, ମହାଶୂନ୍ୟେ ହେତୁ ରହିବୁ ।
ତେବେ ତୋହର ନାହିଁ ଭୟେ, ଅଜାମର ହେବ ତୋ କାୟେ ।

ପଞ୍ଚଭୂତରୁ ପୃଥିବୀ ଜାତ ହୋଇଛି, ପଞ୍ଚଭୂତ ବ୍ରହ୍ମରେ ରହିଛନ୍ତି । ସେହି ଉପଲବ୍ଧି ହିଁ ଅସଲ, ଏବଂ

"ସଂସାରେ ଯେତେ ନାମ ପୁଣ, ଭକତେ ଦେଇଛନ୍ତି ଜାଣ ।
ବ୍ରହ୍ମରେ ସର୍ବେ ଜନ୍ମିଛନ୍ତି ସଂସାରେ ଲୀଳା ଯେ କରନ୍ତି ।
ବ୍ରହ୍ମରୁ ପଞ୍ଚଭୂତ ଜନ୍ମ, ଲୀଳା ନିମନ୍ତେ ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନ ।"

ଏହି ଉପଲବ୍ଧିର ମାର୍ଗରେ ସାଧନାର ଆରୋହଣ-କ୍ରମ । ଏବଂ, ଏତିକି କହି ମାୟାବାଦକୁ କେଡେ ସହଜରେ ପ୍ରାୟ ଫୁଟ୍‌କି ମାରି ଉଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ପୃଥିବୀ ମାୟା, ଠିକ୍ ରଜ୍ଜୁକୁ ସାପ ବୋଲି ଭ୍ରମ କରିବାର ମାୟା; ଏବଂ ଏହିପରି ଭାବରେ କେବଳ 'ନେତି ନେତି' ବୋଲି ବର୍ଜନ କରି ପରମସତ୍ୟକୁ ଅଲଗା କରି ଠାବ କରିବା- କେତେ ସମୀକ୍ଷକ ତାହାକୁ ଭାରତୀୟ ତତ୍ତ୍ୱଦୃଷ୍ଟିର ମୂଳ ଆବେଦନ ବୋଲି ମନ୍ତବ୍ୟ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । କୌଣସି କାରଣରୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ତାହାକୁ ଭାରତବର୍ଷର ସବୁକିଛି ବୋଲି ଏକ ସାଧାରଣ

ହିସାବ ମଧ୍ୟ ବାହାର କରି ପକାଇଛନ୍ତି । ମାତ୍ର, ଅପର ପକ୍ଷରେ ସମାନ ସଙ୍ଗତି ସହିତ ଏପରି କାହିଁକି କୁହାନଯିବ ଯେ ସମାନ୍ତର ଭାବରେ ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ଅନ୍ୟ ଧାରା ମଧ୍ୟ ନିରନ୍ତର ରହିଆସିଛି, ଯାହାକି ବ୍ରହ୍ମ ଏବଂ ଜଗତକୁ ଅଭେଦ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛି ।

ଏବଂ, ନେତିବାଚକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କାହିଁକି ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟ ସର୍ବତ୍ର ଆଦୃତ ହୋଇଛି ଏବଂ ସନ୍ଥମାନେ ଅଧିକତର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ ଯାବତୀୟ ସାଧନାର ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପୃଥିବୀର ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋକଜୀବନର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରିରଖିବା ଲାଗି ନିରତ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି, ସମ୍ଭବତଃ ଆବଶ୍ୟକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ସେହି କଥାର ଏକ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇ ପାରେ । ପଣ୍ଡିତମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଉପେକ୍ଷା ଏବଂ ଉଦାସୀନତା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଦୂରରେ ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ସନ୍ଥମାନେ ହିଁ ପ୍ରାୟ ଏକ ପରମ ଶ୍ରଦ୍ଧା- ଭାବର ଆହ୍ୱାନରେ ଓହ୍ଲାଇ ଓହ୍ଲାଇ ଏକାବେଳେକେ ତୁମ ଆମ ଜୀବନର ମାମୁଲି ସ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆକର୍ଷିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାତ୍ମଗୁଡ଼ିକର ଭୂମିସ୍ପର୍ଶ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି, ସଂଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ବାରତାମାନେ ଯେ ନ୍ୟାୟତଃ ତଥା ଧର୍ମତଃ ଏହି ଇହଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ସେମାନେ ତାହାକୁ ସର୍ବଦା ସର୍ବାଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ହୁଏତ ସେହି ସର୍ବପ୍ରଥମ କାରଣରୁ ହିଁ ଲୋକ ଭାଷାର ମାଧ୍ୟମକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଏକଥା ମଧ୍ୟ କଦାପି ଆକସ୍ମିକ ନୁହେଁ ଯେ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ବିଧିନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଭାବରେ ଆମ ସମାଜର ନିମ୍ନତର ସ୍ତରଗୁଡ଼ିକରୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ରାଜାର ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଯେତେବେଳେ ସେହି ମାର୍ଗକୁ ମନ କରିଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନଅର ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସମୁଚିତ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ବାହାରି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ବଳଭଦ୍ର ଦେବ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ହୋଇଛନ୍ତି । କେତେକେତେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ପାହାଚକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଅରକ୍ଷିତ ସ୍ୱଧର୍ମରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ସଭାର ପଣ୍ଡିତବର୍ଗ ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ବଖାଣିଛନ୍ତି, ତତ୍ତ୍ୱବ୍ୟାଖ୍ୟାର ତାରିଫ ଦେଖାଇ ପରସ୍ପରକୁ ପରାସ୍ତ କରିବାର କେତେ ଶ୍ରମ ବି କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକରୁ ସେମାନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣିହୁଏ ସିନା, ମାତ୍ର ସେଗୁଡ଼ିକରେ ସେମାନଙ୍କର ନିଜ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଚରାଚର କୌଣସି ସୋରଶବଦ ନଥାଏ । ସନ୍ଥମାନଙ୍କ ବେଳକୁ ଏକାବେଳେକେ ଭିନ୍ନ କଥା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । ସେମାନେ ନିଜ ରଚନା ଗୁଡ଼ିକରେ କେଡ଼େ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଆପଣାର ଜୀବନ କାହାଣୀଟିକୁ ମାଧ୍ୟମ କରି ଅନୁସୃତ ମାର୍ଗଟିର ତଥା ଆବିଷ୍କୃତ ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକର କଥା କହିଥାଆନ୍ତି । ଏଭଳି କ'ଣ ପାଇଁ ହୁଏ କେଜାଣି ? କିନ୍ତୁ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସଂଦେହ ନାହିଁ ଯେ ସେହିଭଳି କରି ସେମାନେ ପାଠକ ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ୱେଷୀମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏକାବେଳେକେ ହାତପାଆନ୍ତାରେ ଆସି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବା ପରି ଓ ଏପରିକି ହାତ ଧରି ବାଟରେ ନେଇ ଯାଉଥିବା ପରି ମନେ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଠିକ୍ ଜଣେ ଜଣେ ମିତ୍ର ଭଳି ।

"ସକଳ ସମାନ ଦେଖିବୁ !" ଏହା ହେଉଛି ସାଧନାର ପ୍ରଣାଳୀ । ତାହାକୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସମତ୍ତା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ସମତା ଏକ ଗୁଣ ଅଥବା ତଥାକଥିତ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ନୁହେଁ । ସମତା ହେଉଛି ଏକ ସ୍ଥିତି, ଏକ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ପରିମଳ । ଉଦାସୀନତା, ସଂସାରବିମୁଖତା ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ମୂଳଭୂତ ଉପେକ୍ଷା- ଭାବକୁ ଆମେ କଦାପି ସମତା ବୋଲି କହି ପାରିବାନାହିଁ । ଯଦି ସିଏ ସଂସାରଯାକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ସିଏ ଯଦି ମୋ' ଭିତରେ ବିରାଜିତ ରହିଛନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ କାହାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି କେଉଁଠାକୁ ପଳାଇ ଯିବି ଓ ତଥାପି ଖଣ୍ଡିଆ ହେଲି ନାହିଁ ବୋଲି ଦାବି କରିବାରେ ଲାଗିଥିବି ? ସମତାର ବିପରୀତ ସ୍ଥିତି ହେଉଛି ବୈରାଗ୍ୟ । ବୈରାଗ୍ୟ ଏକ କସରତ, ସମ୍ଭବତଃ ସେହି କାରଣରୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ସହଜ । ମୁଁ ସଂସାର ଛାଡ଼ିଲି, ପ୍ରିୟ ପରିଜନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଲି, ସୁଖ ଛାଡ଼ିଲି- ଏଇଥିରୁ ନିଜ ହିସାବବଳରେ ନିଜ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରମାଣପତ୍ର ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେଇ ବୈରାଗୀମାନେ ଯେତେବେଳେ ଭଗବତ୍- ପଥକୁ ପାଇବାଲାଗି ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା କରିବସନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ବସ୍ତୁତଃ ନିଜ ବାହାରେ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି କୌଣସି କ୍ଷମତାସମ୍ପନ୍ନ ଦୟାବାନ୍ କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରି ରଖି ସେହି ଛଳରେ ତାଙ୍କଠାରୁ କିଛି ହାସଲ କରିବାର ଫିକରରେ ହିଁ ମଜ୍ଜିରହିଥାନ୍ତି ।

ସାଧନାର ଏହି ଇତିହାସରେ ବୈରାଗ୍ୟର, ଉଦାସୀନତା ଏବଂ ଉପେକ୍ଷାର ଏକ ଦୀର୍ଘ କାହାଣୀ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ବୈରାଗ୍ୟରେ କେତେ କେତେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଚିରକାଳ ଲାଗିଛି, ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାରୁ ଅସୂୟା ଏବଂ ଅସୂୟାରୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଗୁଡ଼ିକର ଭିଆଣ । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ନିମନ୍ତେ କେତେନା କେତେ ନିଷ୍ଠା ଏହିପରି ଭାବରେ ନାନାବିଧ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ଭିତରେ ବରବାଦ ହୋଇ ଯାଇଛି କି ? ଭିତରେ ସମତା ନଥିଲେ ବୈରାଗ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସାଧନା ସାଧନା ମଧ୍ୟରେ ମାର୍ଗ ମାର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ଭେଦଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହ ସହିତ ଦେଖାଇ ଦେବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ନିଜର ମାର୍ଗକୁ ଆଉ କେଉଁ ଅନ୍ୟ ମାର୍ଗର ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ସରସ ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦନ କରିଦେଇ ଭାରି ହୃଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ କେତେ ବାଗରେ ଅଟକି ଯାଇଥାନ୍ତି ।

ସାଧନାର କାହାଣୀ ଉପରେ ଆଖି ବୁଲାଇ ଦେଖିଲେ ସହଜରେ ଅନୁମାନ କରିହୁଏ ଯେ, ବୈରାଗ୍ୟର ବାଟ ପ୍ରାୟ ଧର୍ମତଃ ଜ୍ୱରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଏବଂ, ଆମେ ହୁଏତ ମୂଳରୁ ହିଁ କହିଦେଇପାରିବା ଯେ, ସମତା ହେଉଛି ସର୍ବତୋଭାବେ ଗୋଟିଏ ଜ୍ୱରମୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥା । ପରମ ବିଧାନକର୍ତ୍ତା ଅମୁକକୁ ତାରିଲେ, ଅମୁକକୁ ନାଶିବାଲାଗି ଚକ୍ର ପେଷିଲେ, ବିବିଧ ଅବତାରରେ ଏବଂବିଧ ଭୂମିକାମାନଙ୍କରେ ଅମୁକମାନଙ୍କର ସଂହାର କରି ଏହି ଧରାକୁ ସମ୍ଭାଳିଲେ, ଅଥଚ ମୋ ପାଇଁ କ'ଣ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୋଇ ରହିଲେ– ଏଗୁଡ଼ିକ

ସେହି ଜ୍ୱରଗ୍ରସ୍ତ ବୈରାଗ୍ୟର ହିଁ କଥା । ନିତାନ୍ତ ଆର୍ତ୍ତମାନଙ୍କର କଥା । ସତକୁ ସତ ମହୋଦଧିଟିଏ କେଉଁଠି ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ମୋତେ ମଧ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶ କରି ରହିଛି ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟୟ ନହୋଇଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆର୍ତ୍ତ ସାଧନା ସମ୍ଭବତଃ ଏହିଭଳି ଭାବରେ ନାଲିଶ୍ କରିବାରେ ହିଁ ଲାଗିଥାଏ । ଆପଣାକୁ ଦୀନ ଓ ହୀନ ଭାବରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ କରାଇବାରେ ଲାଗିଥାଏ ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ ସେଇଥିରୁ ବେଶ୍ ପ୍ରେରଣା ମଧ୍ୟ ପାଉଥାଏ । ତାକୁ ସେତିକି ମଧ୍ୟରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବାକୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ପୃଥିବୀରେ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଗୁରୁ ମଧ୍ୟ ରହିଥାନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଉନ୍ମୋଚନ ବଦଳରେ ବୈରାଗ୍ୟ ଉପରେ ହିଁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଏବଂ, ଜ୍ୱରାକ୍ରାନ୍ତ ବୈରାଗ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀରେ ଆଦୌ କୌଣସି ଉନ୍ମୋଚନ ତଥା ଉନ୍ମୀଳନ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ପୁଣି ଉନ୍ମୋଚନ ଲାଗି ଅସଲ ବ୍ୟାକୁଳତା ଆମ ଭିତରେ ଅନୁକୂଳତା ଲାଭ ନକରିଥିବା ଯାଏ ଆମେ ସମତା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଭାଜନ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ଭିତରେ ଆସ୍ଥାନଟିଏ ଗଠିତ ହୋଇ ଆସିବାର ଅସଲ ପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲେ ହିଁ ସମତା ଲାଗି ବାଟ ଫିଟିଯାଏ । ଅଭିନୟ ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ । ଡୋରଟିଏ ମିଳିଯାଏ; ଏବଂ ତା'ପରେ ଆଉ କାହା ସହିତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବାର ଅବକାଶ ନଥାଏ । ବୈରାଗ୍ୟ ପ୍ରୀତିକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦିଏ । ଏବଂ, ପ୍ରୀତି ହିଁ ଏହି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ସହିତ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅନନ୍ତ ସଂହତି ଦ୍ୱାରା ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ଏକ ସାତତ୍ୟ ଆଣି ଦେଇଯାଏ । ସମତାରୁ ଏକ ଅଭାବନୀୟ ସଂବେଦନଶୀଳତା ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମଲାଭ କରେ, ଯାହାକି ଜଣେ ମାର୍ଗଚାରୀକୁ ନିମିତ୍ତଟିଏ ହୋଇ ଗଢ଼ି ହୋଇ ଆସିବା ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ଖୋରାକଗୁଡ଼ିକୁ, ବଳଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଗାଇଦିଏ । ସିଏ ମୋ' ପାଇଁ ଶୀଘ୍ରାତିଶୀଘ୍ର କ'ଣ ସବୁ ଆଣି ଖଞ୍ଜି ଦେବେ, ଏକଥା କହି ଆପଣାକୁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ କରି ରଖିବାକୁ ଭାରି ଲାଜ ମାଡ଼େ । ପରିକର ହୋଇ ରହିବାର ସେହି ଦ୍ୱିଜତ୍ୱଟି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଯାଏ । ସମତା ଏହିପରି ଏକ ସତତ କୃତଜ୍ଞତାରେ ନେଇ ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଏ କି ? ଏବଂ ତା'ପରେ ବଳଭଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ନାମକ ସେହି ଅନ୍ୟ ଉଚ୍ଚତା ମଧ୍ୟକୁ ଉଠିଯିବା ସକାଶେ ଆଦୌ ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗେ ନାହିଁ ।

ଏହାକୁ ହୁଏତ ଏକ ପ୍ରାଥମିକ ଶବ୍ଦପ୍ରୟୋଗରେ ଗୃହ-ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ମାତ୍ର, ଅଧିକତର ସଙ୍ଗତି ସହିତ ତାହା ହେଉଛି ଏକ ଆବିଷ୍କାରର ହିଁ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା, ତାହା ଆବିଷ୍କାର କରିବାର ସେହି ଥାନଟିକୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ, ସେଠାରେ ବୈରାଗ୍ୟ ବୋଲି କିଛି ନଥାଏ । ସମତା ହିଁ ରହିଥାଏ । ଏକ ସ୍ୱଭାବ-ଅନୁରାଗର ସ୍ଥିତି, ତାହା ସମତାର ସ୍ଥିତି । ଆପଣାର ଘରେ ରହିଥିବାର ସ୍ଥିତି । ସେଠାରେ ବିଲଗ ହୋଇ ପଡ଼ିବାର ଆଦୌ କୌଣସି ଆଶଙ୍କା ନଥାଏ । ତେଣୁ, କାହାସହିତ ଆଦୌ ଯୁଝିବା ଆବଶ୍ୟକ

ହୁଏ ନାହିଁ । ଏକାଧିକ ଅର୍ଥରେ ଆମେ ସେହି ଯୁଝିବାର କସରତକୁ ତ ବୈରାଗ୍ୟ ବୋଲି କହି ପାରିବା । ନିଜ ଭିତରେ ସତେ ଅବା କୌଣସି ଅମଙ୍ଗ ଦୋସର ସହିତ ଯୁଝିବା, ତାହାହିଁ ବୈରାଗ୍ୟ । ନିଜ ଭିତରେ ଯୁଝିବା ଓ ତାହାରି ଆର ସଂସ୍କରଣ ଭଳି ବାହାରେ ଏହି ପୃଥିବୀ ସହିତ ମଧ୍ୟ ଯୁଝିବା । ପୃଥିବୀଯାକର ଧର୍ମମାନେ ସେହି ବୈରାଗ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଯୁଝିବା ବିଷୟରେ କେତେ କେତେ ଉପଚାର ବତାଇ ଆସିଛନ୍ତି । ତଥାପି ଯୁଝିବାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ସେହି ଦୁର୍ଗତି ଭିତରୁ ବାହାରକୁ ବହକି ପଡ଼ି ସେମାନେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବି କ'ଣ କମ୍ ଲଢୁଛନ୍ତି ଏବଂ ପୃଥ୍ୱୀଜୀବନର ଯଥାର୍ଥ ସଂହତିକୁ କମ୍ ଅନ୍ତରାଳ କରି ରଖିଛନ୍ତି ? ଅନୁରାଗର ଡୋରଗୁଡ଼ିକ ନିରନ୍ତର ଲାଗିରହିଥିବ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରହ୍ମରେ ତଥା ସତ୍ୟରେ ନିତ୍ୟ ଆସ୍ଥା ରହିଥିବ, ତେବେ ପୃଥିବୀରେ ଭୟ ମଧ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର 'ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୁପ୍ତଟୀକା'ରେ ତେଣୁ 'ଭୟଟି ତେଣୁ ନାଶ ଯିବ ନିର୍ଭୟ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଥିବ'' ବୋଲି କେଡେ ସଳଖ ଭାବରେ କୁହାଯାଇଛି । ଗୋଟିଏ ଭଜନରେ ''ଭୟ ଛାଡ଼ି ନିର୍ଭୟ ହେଲେ ଆତ୍ମା ପାଶେ ମିଳଇ'' ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି । ଆମେ ହୁଏତ ଏହି ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକରୁ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହ ପାଇ ଏପରି କହି ପାରିବା ଯେ, ଆତ୍ମା ନିରନ୍ତର ହିଁ ପାଶରେ ରହିଥାଏ । ଭୟ ଥାଏ ବୋଲି ସେହି ଅନୁଭବ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ଭୟ ଚାଲିଗଲେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୁଏ । ତେଣୁ, 'ଦୂତୀ- ବୋଧିନୀ'ରେ ସେହି ପୁରାତନ କଥା : ''ସେ ଛନ୍ତି ଆମ୍ଭ ହୃଦରେ ।'' ସିଏ ଘରେ ନିତ୍ୟବିରାଜିତ ରହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ''ଘର ଭିତରକୁ ପେଲିଣ ପଶ''- ଏବଂ ''ଜଞ୍ଜାଳଜାଲ ନୟନରୁ କାଟ ଜାଗିଲେ ପାଇବୁ ପରମ ଭେଟ'' ଓ ''ଜାଗ୍ରତେ ରହି କର ଦର୍ଶନ'' । ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଥିବା ପରି ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ କେତେ ଅଳପରେ କଥାଗୁଡ଼ିକ କହୁଛନ୍ତି ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ କେଡ଼େ ସହଜରେ ବୁଝି ହୋଇଯାଉଛି !

ତା'ପରେ ସଂସାରରେ ପର କିଏ ଏବଂ ଅପର କିଏ ? ସେଇଥିପାଇଁ, 'ଭକ୍ତିଟୀକା'ରେ 'ପର ଅପର ଏକ କରି ମଣିଲେ ଭେଟ ପାଇ ଚଉବାହା ।' ତାହା ହିଁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ । ଆପଣାର ଆଚରିତ ଏବଂ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ମାର୍ଗକୁ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଭକ୍ତିଯୋଗ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଭକ୍ତିର ମାର୍ଗକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଓ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କେବଳ ଭାରତବର୍ଷରେ ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ସାଧନା-ପରମ୍ପରାରେ କେତେ କେତେ ଶାସ୍ତ୍ର ଲେଖାଯାଇଛି । ଜ୍ଞାନଯୋଗ, କର୍ମଯୋଗ ଏବଂ ରାଜଯୋଗର ସମାନ୍ତର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାର୍ଗ ପରି ଭକ୍ତିମାର୍ଗକୁ ଚିହ୍ନଟ କରି ଦିଆଯାଇଛି । କିଏ କିଏ ଭକ୍ତିକୁ, ସତେଅବା ଗୋତ୍ରଗୁଡ଼ାକୁ ବାଛି ନବଧା ଓ ସେହିପରି ଆହୁରି କେତେ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାହାଚ ପାହାଚ ହିସାବରେ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ସତକଥା ହେଉଛି ଯେ ଭକ୍ତ ଅନୁସାରେ ହିଁ ଭକ୍ତି । ତେଣୁ ବହି ଦେଖି ସେଥିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭକ୍ତି

ଅନୁସାରେ ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ବିଚାର କରିବସିଲେ ହୁଏତ ଆମେ ବହୁ ପ୍ରମାଦରେ ପଡ଼ିଯିବା ଏବଂ ଆଦୌ କିଛି ବୁଝି ପାରିବା ନାହିଁ । ତେଣୁ, ସମ୍ଭବତଃ ଭକ୍ତ ଅନୁସାରେ ହିଁ ଭକ୍ତି, ଅନୁରାଗ ଅନୁସାରେ ହିଁ ଭକ୍ତି । ଅନୁରାଗୀର ଭକ୍ତି ଏବଂ ବୈରାଗୀର ଭକ୍ତି । ଭକ୍ତିକୁ ସର୍ବମୂଳ କରି ମାନିଥିବା ସଂପ୍ରଦାୟମାନେ ବାହାର ଭେକ ଏବଂ ବିଧିଗୁଡ଼ାକ ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରଠାରୁ ଯେତେ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଦେଖା ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରୁ ସେମାନଙ୍କର ଆଦୌ କୌଣସି ଯଥାର୍ଥ ନିରୂପଣ କରି ହେବନାହିଁ । ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା (୧୩ଶ ଅଧ୍ୟାୟ)ରେ ମନ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଛି ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା ଜଣାଉଛି:

''ଆହେ ଚୈତନ୍ୟ ତୁ ଇଶ୍ୱର, ଭକତି ମାଗୁଛି ପାମରା ।
ଆହେ ଚୈତନ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମ ତୁହି, ଭକତି ଯୋଗ ଦିଅ କହି ।''

ଏବଂ, ସେହି ପୋଥିର ୭୪ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ :

''ଭକତି ଯୋଗ ଯେ ବୋଲିଣ,
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିଜ ଧର୍ମ ପୁଣ ।''

ବୋଲି ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଏବଂ, ଗୋଟିଏ ଭଜନରେ କିଞ୍ଚିତ୍ ଅର୍ଥପ୍ରବେଶ କରାଇ ଦେଇଥିବା ପରି ଅରକ୍ଷିତ କହିଛନ୍ତି :

"ପ୍ରଭୁ ହେ ! କ୍ଷୀରରେଟି ଘୃତ ଥାଇ, ତାକୁଟି ନଦେଖେ କେହି
ସେହିରୂପେ ସିନା ତୁହି ମୁହିଁ । କ୍ଷୀରଟି ମୁହିଁ ଅଟଇ,
ଘୃତ ରୂପେ ତୁମ୍ଭେ ରହି, ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭ ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନ କାହିଁ ହେ ପ୍ରଭୁ ।
ପ୍ରକୃତି ସଙ୍ଗରେ ପଡ଼ି ଆମ୍ଭେ, ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନ କରି ମରେ, ସର୍ବେ ହେ ପ୍ରଭୁ ।"

ପୁନଶ୍ଚ, "ପ୍ରଭୁ ହେ ! ପ୍ରକୃତି ବୋଲନ୍ତେ ତୁହି, ମନ ରୂପେ ଭ୍ରମୁ କହି, ଜୀବରୂପେ କଷ୍ଟ ପାଉ ତୁହି । ପରମ ରୂପ ତୁ ହୋଇ, ପାଳୁଅଛୁ ସର୍ବଦେହୀ, କାଳରୂପେ ନାଶୁଅଛୁ ମହୀ ହେ ପ୍ରଭୁ । ଏମନ୍ତ ମାୟାଟି ତୋର ହୋଇ, ତୋତେ କେ ଚିହ୍ନିବ ମନେ ଧ୍ୟାୟୀ ହେ ପ୍ରଭୁ ।" ଏବଂ, ତା' ସହିତ,

"ପ୍ରଭୁହେ ।
ଜାଲରେ ନ ପଡୁ ତୁହି, ପାଂଶରେ ନଲାଗୁ ତୁହି,
ନାନା ଯୋଗ କଲେ ଯେ ନ ପାଇ ଧ୍ୟାନ ସୂତ୍ର କରେ ଯେହି,
ତୋତେ ସେ ପାଇବ କାହିଁ, କୀଟୁ ବ୍ରହ୍ମଯାଏ ତୁମ୍ଭ ଦେହୀ
ହେ ପ୍ରଭୁ ।
ପ୍ରଭୁ ସର୍ବଭୂତେ ପୂରି ରହି, ତୋତେ ଯେ ନ ଦେଖିପାରେ କେହି
ହେ ପ୍ରଭୁ ।"

ଗୋଟିଏ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ବୋଲି ସମଜି ନେଇଥାଉ । ଆପଣାକୁ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ପରି ଦେଖୁଥିବା ସେହି କାଟର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରମାନେ ହିଁ ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଜାଭଳି ଦେଖନ୍ତି । ଜଗତ୍‌କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଯେଉଁଭଳି ସମ୍ପର୍କ ରହିବା ଉଚିତ, ସେହି ସମ୍ପର୍କଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନେ ଭାଙ୍ଗି ପକାନ୍ତି, ନାୟକ ବନି ଏଠାରେ ସବୁକିଛିକୁ ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର କରି ରଖିବାରେ ନିମିତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ହୃଦୟ ସେହି କଥାଟିକୁ ମୋଟେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ରାଜପଣକୁ ନିନ୍ଦି ସିଏ ଏକ ଅଧିକ କାମ୍ୟର ତଲାଶରେ ଉଆସରୁ ବାହାରି ଆସିଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ଏହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସନ୍ଦର୍ଭକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ସ୍ମରଣରେ ରଖି ଆମେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଓ ତାଙ୍କର ରଚନାବଳିକୁ ବୁଝିବାର ଯାବତୀୟ ପ୍ରୟାସ କରିବା । ତୁଚ୍ଛା ସାହିତ୍ୟ ତାହା କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ପରମଟା ଏବେ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦୁଛି । ତେଣୁ ଆହ୍ୱାନଟି ଏବେ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ପରମର ଆହ୍ୱାନ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରି ପାରିଲେ ଯାଇ କେତେ ସହଜ ମାର୍ଗଟିଏ ପାଇ ଆମେ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଓଲାସୁଣି ଯାଏ ଆସିପାରିବା ।

୬

ଓଲାସୁଣି ଗୁମ୍ଫା ତରଫରୁ ପ୍ରକାଶିତ 'ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା'ରେ ସର୍ବମୋଟ ତେୟାନବେଟି ଅଧ୍ୟାୟ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାୟର ଏକ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ରହିଛି । ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଏକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଏହି *୬୬*ତମ ଅଧ୍ୟାୟ ପଦ୍ୟ ଓ ଗଦ୍ୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାରେ ଲିଖିତ । ପ୍ରଥମେ ପଦ୍ୟରେ, ଅନ୍ୟ ସକଳ ଅଧ୍ୟାୟ ସଦୃଶ ନବାକ୍ଷରୀ ପଦରେ ଲେଖାଯାଇଛି, ତା'ପରେ ଗଦ୍ୟରେ ବକ୍ତବ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରାୟ ଅଧପୃଷ୍ଠା ପଦ୍ୟରେ ଅଧ୍ୟାୟଟିର ମୁଣ୍ଡି ମରିଛି । ଗଦ୍ୟ-ଅଂଶଟି ଭିତରେ ଅଧିଗମି ସାରିବା ପରେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ନିଜ ଭିତରୁ ପ୍ରଶ୍ନଟିଏ ବାହାରି ଆସୁଛି, ଏହି ଅଂଶକୁ ଅରକ୍ଷିତ ଅବଶ୍ୟ ପଦ୍ୟରେ ଲେଖି ପାରିଥାନ୍ତେ । ତେବେ ଗଦ୍ୟରେ ଲେଖିବାକୁ କ'ଣ ପାଇଁ ମନ କଲେ ? ତାଙ୍କର କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ଏପରି କିଛି କହିବାକୁ ଥିଲା, ଯାହାକୁ ପଦ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଗଦ୍ୟରେ ହିଁ ଅଧିକ ସଳଖ ଓ ସୁଗମ୍ୟ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରିବ ? ସେହି ଯୁଗପରିମଳଟି ମଧ୍ୟ ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ ଏପରି ଥିଲା ଯେ ମଣିଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ତଥା ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ଗଦ୍ୟରେ ହିଁ ସକଳ କଥୋପକଥନ କରୁଥିବା ସମୟରେ ପୋଥିରୂପେ କିଛି ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ରଖିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରିବା ମାତ୍ରକେ ତାକୁ ପଦ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ପଦ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଗଦ୍ୟରେ କୌଣସି ଯଥାର୍ଥ ଛନ୍ଦଶୃଙ୍ଖଳା ରହିବା କଦାପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ବୋଲି ତତ୍କାଳୀନ ସଭାଗୁଡ଼ିକର ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏକ ଧାରଣାକୁ ସେତେବେଳେ ଖୁବ୍ ବଦ୍ଧମୂଳ କରି ରଖିଥିଲେ । ତେଣୁ, ପଦ୍ୟର ଭାଷା ମଧ୍ୟ ସେହି କାରଣରୁ ବହୁ ଅଳଙ୍କାର ଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡିତ ହୋଇରହିଥିଲା, ଯେପରିକି ତାହା ସତକୁ ସତ କୌଣସି ଅସଲ ବାରତାକୁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲା । ମୁଁ ମୋ'ର ରଚନାଗୁଡ଼ିକର ମାଧ୍ୟମରେ ଯାହା କହିଛି ବା କହୁଛି, ତାହାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ମୁଁ କହିନାହିଁ ଅଥବା କହୁନାହିଁ, ଦେବୀ ସରସ୍ୱତୀ ହିଁ ମୋ' କଣ୍ଠରେ ବସି ମୋ' ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କରି କଥା ମାନଙ୍କୁ କୁହାଇ ନେଉଛନ୍ତି- ସେତେବେଳେ ଏ କଥାଟିର ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା । ଆମ କହିବାର ଛନ୍ଦଶୃଙ୍ଖଳା ଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଆମ ଦ୍ୱାରା ପଦ୍ୟ କିମ୍ବା ଗଦ୍ୟର

ବ୍ୟବହାର ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ଭର କରେ, ସେତେବେଳେ ଏହି କଥାର ମର୍ମ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାର ବେଳ ତଥାପି ଆସିନଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଆମର ଏକ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ ଯେ, ମଝିରେ ଦୁଇତିନି ପୃଷ୍ଠାର ଅନୁପ୍ରବେଶ ଘଟାଇ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ତତ୍କାଳୀନ ଲିଖିତ ଗଦ୍ୟ ସହିତ ଆମକୁ ମୋଟାମୋଟି ପରିଚିତ ମଧ୍ୟ କରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । କଥିତ ଗଦ୍ୟଠାରୁ ଲିଖିତ ଗଦ୍ୟକୁ ଭିନ୍ନ କରି ବ୍ୟବହାର କରିବାର ରୀତି ହୁଏତ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟରେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏନାହିଁ । ମାତ୍ର କଥିତ ଗଦ୍ୟକୁ ପ୍ରାୟ ସେହିପରି ନିରାଭରଣ କରି ରଖି ତଥାପି ଯେ ଏପରି ଶକ୍ତିମନ୍ତ ଓ ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ଆପଣାର ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ବାଢ଼ି ଦିଆଯାଇ ପାରେ, ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାର ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାୟର ଧାପେ ଅଂଶରେ ଯେ ସେହି ସତ୍ୟକୁ ଦର୍ଶାଇ ଦେଇ ପାରିଛନ୍ତି, ସେହି ଭାଷାର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହିଁ କରିଦେବ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟର ନମୁନା ରୂପେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଏହି ନମୁନାଟିକୁ ଏକ ପ୍ରତିନିଧିମୂଳକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରୂପେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିରଖି ହୁଏତ ଭାଷାନୁରାଗୀମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତରେ ଏପରି ପ୍ରତ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ପାରିବ, ଯାହାକି ଆମର ଏହି କାଳରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ଆମ ସାହିତ୍ୟିକ ଗଦ୍ୟରେ କେତେଭଳି ସୃଜନାତ୍ମକ ଉତ୍ତୋଳନକୁ ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବ କରି ଆଣିପାରିବ । ଏବଂ ଭାରି ପଚାରିବାକୁ ମନ ହୁଏ, ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାର ଏହି ମାତ୍ର ଗଣ୍ଡୂଷେ ମାତ୍ର ଗଦ୍ୟ କ'ଣ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ହାତକୁ ଅଚାନକ କେଉଁ ଆକାଶମଣ୍ଡଳରୁ ଖସି ପଡ଼ିଥିଲା ? ନା ଏହାର ମଧ୍ୟ ଏକ ବିବର୍ତ୍ତନଗତ ଇତିହାସ ରହିଛି, ନମୁନାର ଅଭାବରୁ ଯାହାକୁ ଆମେ ଆଦୌ ଜାଣିବାଲାଗି ସମର୍ଥ ହେଉନାହୁଁ ? ଧନ୍ୟ ସେହି ରାଜା ଓ ସେମାନଙ୍କର ଅନୁକମ୍ପାଶ୍ରିତ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ କହିବା, ଯେଉଁମାନେ କି ପ୍ରାତ୍ୟହିକ ନିଜ ନିଜର ପ୍ରିୟ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟର ମାଧୁରୀକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଭାଷାରେ ପ୍ରାୟ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ-କେଳିମାନ କରୁଥିଲେ । ଆମେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟରେ ଏଯାଏ ଯେତିକି ସନ୍ଧାନ କରି ପାରିଛୁ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କର 'ଅର୍ଥ କୋଇଲି'ରେ ହିଁ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟର କିଞ୍ଚିତ୍ ନମୁନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ସେଇଟି ମଧ୍ୟ ପୂରା ଗଦ୍ୟରେ ଲେଖାଯାଇନାହିଁ । ପଦ୍ୟ ଭିତରେ ଠାଏ ଠାଏ ସୂତା ପ୍ରମାଣେ ଗଦ୍ୟକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଇଛି । 'ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା'ର କଳେବର ମଧ୍ୟ ମୁଖ୍ୟତଃ ପଦ୍ୟ ଏବଂ, କେବଳ ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଆଂଶିକ ଭାବରେ କେଇ ପୋଷ ଗଦ୍ୟକୁ ଆଣି ଭର୍ତ୍ତି କରି ଦିଆଯାଇଛି । ଆଦ୍ୟରେ ପଦ୍ୟ ଓ ପଛରେ ପଦ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ଭବତଃ କେଉଁ ଗରିଷ୍ଠମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଏଡ଼ିବାର ଅଭିପ୍ରାୟରେ କିଛି ଗଦ୍ୟକୁ ତଥାପି କିଛି ଥାନ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଇଛି ।

ସେହି ଅରୀତି ସମ୍ଭବତଃ ବେଳେ ବେଳେ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ ପ୍ରଶସ୍ତ ବୋଲି ମନେ ହୋଇ ନଥିବ । ରାଜାମାନେ ଯେତେ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକତର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚଳି ଆସୁଥିବା ପ୍ରଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଆଦୌ ଭାଙ୍ଗି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତଥାପି ରାଜବଂଶଜ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ, ଧନଞ୍ଜୟ ଭଞ୍ଜ ଓ ଅଭିମନ୍ୟୁ ଶ୍ରୀ ସାମନ୍ତସିଂହାର ଭଳି ରାଜବଂଶଜ କେତୋଟି ନାମ ଆମ ସମ୍ମୁଖରେ ରହିଛି, ଯେଉଁମାନେ କି ସେକାଳେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ କିଞ୍ଚିତ୍ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ଚିନ୍ତା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗର ଉଦ୍ୟମରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଅନନ୍ୟତାମାନ ହାସଲ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆରେ କାବ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ; କାବ୍ୟିକ ନୈପୁଣ୍ୟ ଲାଭରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ସଫଳ ନମୁନା ରୂପେ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦନ କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟର ରାଜାମାନେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରିତ ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏଥିରେ ଅବଶ୍ୟ ଢେର ପ୍ରମାଦ ଗଣିଥିବେ; ମାତ୍ର ମୁହୂର୍ତ୍ତଟି ତଥାପି ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଖସିଯାଉ ବୋଲି କାଳର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଆସିଲା, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ନିରସ୍ତ ହୋଇଯିବା ବ୍ୟତୀତ ସମ୍ଭବତଃ ଆଉ କୌଣସି ଚାରା ହିଁ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ, ସେହି କେତେଶହ ବର୍ଷର ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ଆମେ କ'ଣ ଅର୍ଥକୋଇଲି ଏବଂ ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାର ଗଦ୍ୟକୁ ହିଁ ସେହି ଉଦ୍ୟମର ଏକମାତ୍ର ନମୁନାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇ ପାରିବା ? ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୀଚୀନ ବୋଲି ଲାଗୁଛି ଯେ, ଆହୁରି ବହୁତ ଗଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ସେହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଲେଖା ଯାଇଥିବ । ଏପରିକି ସାରଳା ଦାସ ଏବଂ ବଳରାମ ଦାସ ପୁରୋଧାପ୍ରାୟ ଭୂମିକାମାନ ଗ୍ରହଣ କରି ଯେଉଁ ଦାଣ୍ଡିବୃତ୍ତରେ ଯଥାକ୍ରମେ ମହାଭାରତ ଓ ରାମାୟଣର ରଚନା କରିଥିଲେ, ତାହାକୁ ପ୍ରାୟ ସମାନ ସ୍ୱୀକୃତି ସହିତ ଉଭୟ ଗଦ୍ୟ ଏବଂ ପଦ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ସୃଜନାତ୍ମକ କଥାଟିଏ ଜଣେ ଯଥାର୍ଥରେ ସମ୍ମତ ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନର ହୃଦୟ ଭିତରୁ ଯେତେବେଳେ ବାହାରେ, ସେତେବେଳେ ତାହା ହୁଏତ ଖାଲି ପଦ୍ୟ ଅଥବା ଖାଲି ଗଦ୍ୟ କୌଣସିଟିକୁ ହିଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଧାନ ରୂପେ ଆଦରିନେଇ ନଥାଏ । ମଥାର ସ୍ତରକୁ ଆସି ହିଁ ହୁଏତ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ବିଶେଷ କାରିଗରି ହାତ ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼ି ତାହା ଏଇଟି ଅଥବା ସେଇଟି ରୂପେ ପ୍ରକଟ ହୋଇଥାଏ । ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାର ସେହି ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାୟରେ ହୁଏତ ପଦ୍ୟର ଅନ୍ତଃସ୍ରୋତଟିଏ ରହିଛି ବୋଲି ସିନା ତାହା ଆମକୁ ଏଡ଼େ ଭଲ ଲାଗୁଛି ।

ସେକାଳ ଗଦ୍ୟର ସେହି ମଧୁରତାକୁ ଆମେ କବି ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନାଙ୍କର 'ଚତୁର ବିନୋଦ'ରେ ପୁନର୍ବାର ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥାଉ । ଏକାବେଳେକେ ଆଧୁନିକ କାଳକୁ ଆସି କବିବର ରାଧାନାଥ, ଭକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନ ଏବଂ ଏପରିକି ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମାଙ୍କର ଗଦ୍ୟ ପାଖରେ ଆସି ଯେତେବେଳେ ପହଞ୍ଚୁ, ସେତେବେଳେ ଏହି କଥା ପ୍ରାୟ ଆପେ ଆପେ

ଏକ ପ୍ରଶ୍ନରୂପେ ଆମ ଆଗରେ ଆସି ଛିଡ଼ା ହୋଇଗଲା ପରି ଭାରି ମନେ ହୁଏ; ଏମାନେ କ'ଣ ଅର୍ଥକୋଇଲି, ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା ଓ ଚତୁର ବିନୋଦ ବାଟେ ମୋଟେ ଅକସ୍ମାତ୍ ବାଟବଣା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଥରେ ପଶିଯାଇ ନାହାନ୍ତି ? ସମ୍ଭବତଃ ଅସଲ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ତୁମେ ଗଦ୍ୟ କିମ୍ବା ପଦ୍ୟ ଯାହା ଲେଖୁଥିବ ପଛକେ, ଗଦ୍ୟରେ ନଲେଖି ପଦ୍ୟରେ ଲେଖୁଛ ବା ପଦ୍ୟରେ ନଲେଖି ଗଦ୍ୟରେ ଲେଖୁଛ, ଏଇଟି ବିଷୟରେ ତୁମର ଅନ୍ତଃକରଣରେ ମୋଟେ କୌଣସି ଅତିସଚେତନତା ହିଁ ନଥିବ । ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ, ଶ୍ରୀ ବିପିନ ବିହାରୀ ରାୟ ତଥା ଶ୍ରୀ ରତ୍ନାକର ପତି ତାଙ୍କ କାଳର ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟରେ ଏପରି ଏକ ଚଉପାଢ଼ୀ ଉପରେ ଅଲଗା ହୋଇ ବସିଥିବା ପରି ଦୃଶ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି, ଯେଉଁଠାରେ ଗଦ୍ୟ ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ଦାନ୍ତ ବାହାର କରି ପଦ୍ୟକୁ ଚେନା ଚେନା କରି ଫାଡ଼ି ପକାଇବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଆମର ଏକାବେଳେକେ ଏକାଳରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଗୋଡ଼ିମିଶା ଲାଳିତ୍ୟଶୂନ୍ୟ ଗଦ୍ୟର ଏକାଧିକ ନମୁନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ସେମାନେ କେହି ପଛକୁ ଅନାଇ ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା ପାଖରେ କ'ଣ ଦଣ୍ଡକ ନିମନ୍ତେ ଠିଆ ହୋଇନଥିଲେ ? ଆମର ଆଧୁନିକ କବିତା- ପସରାରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଏକାଧିକ ଦାନ୍ତଭଙ୍ଗା କବିତା ରହିଛି ଯାହାକୁ କି ସଂପୃକ୍ତ ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡମାନେ ଆମକୁ ମୁଥ ମାରିବାର ମୁଦ୍ରାରେ ଅବସ୍ଥିତ ରହି କତିପୟ କବି ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେମାନେ କବିତାର କୌଣସି ଆମନ୍ତ୍ରଣଧର୍ମୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପର୍ଶ ଦେବାକୁ ଆମଠାକୁ ଆସିନାହାନ୍ତି- ବରଂ ଆମକୁ ଏଠୁ ଉତ୍ପାଟିତ କରି ନେଇ ସେମାନେ ବେହେରାଣିଆ ଖଟୁଥିବା କୌଣସି ପ୍ରଗତି ମଇଦାନ୍ ଭିତରେ ନେଇ ଭର୍ତ୍ତିକରି ନେବା ସକାଶେ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ବି ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା ପଢ଼ିଥାଆନ୍ତେ ଏବଂ ଏକ ଉତ୍ତରାଧିକାରର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଥାଆନ୍ତେ । ସେଠାରେ ପ୍ରକୃତରେ ଗଦ୍ୟ ବା ପଦ୍ୟ ମୋଟେ କିଛି ବାରି ପାରିନଥାନ୍ତେ । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଏବଂ ସେହି କାଳର ତାଙ୍କ ସମଧର୍ମୀମାନେ ମୋଟେ କାହାକୁ ହେଲେ ଉତ୍ପାଟିତ କରି ନେବାଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରିନଥିଲେ । ସେମାନେ ସତେଅବା ପାଠକ ମାତ୍ରକେ ଆମ ନିଜ ଭିତରେ ଆମର ତଥାପି ଅନାବିଷ୍କୃତ କେତେ କେତେ ସଦନ ଭିତରକୁ ବାଟ ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଏକାଧାରରେ ଗୁରୁପରି ତଥା ବନ୍ଧୁପରି ବାଟ ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଆମକୁ ସହଜ କରିଦିଅନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସିଏ ଆଧୁନିକ କି ପ୍ରାଚୀନ, ଆମକୁ ଗଦ୍ୟରେ ଅଥବା ପଦ୍ୟରେ ସଂଖୋଳି ନେବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି, ସେହି ବିଷୟରେ ହୋସ୍ ବି ରହେ ନାହିଁ । ମହୀମଣ୍ଡଳର ସ୍ପର୍ଶ ମିଳେ ଏବଂ ଅଭାବନୀୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ଭାବି ହୁଏ । ଏହି ଆମ ନିଜ କାଳରେ ଆମେ ଗଦ୍ୟ କି ପଦ୍ୟ ଯାହା ଭିତରେ ରହି ଥାଉ ପଛକେ, ଆପଣା ଭିତରେ ଏକାଧିକ ପାହାଚ ଉଠିଗଲା ପରି ଏବଂ ଏକାଧିକ ଦରଜା ଖୋଲିଗଲା ପରି ଲାଗୁଥାଏ । ନିଜକୁ ନିଜର ମଧ୍ୟ ମିତ୍ରଟିଏ ପରି ଲାଗୁଥାଏ ।

ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାରେ ୩୮ଶ ଅଧ୍ୟାରେ ଚୈତନ୍ୟ ମନକୁ ଏକ ସମାଧାନ ଦେଇ କହୁଛନ୍ତି: "ଦେବତା ଏହି ଦେହେ ଛନ୍ତି ଏହା ନଜାଣେ ମୂଢ଼ ମତି । ପିତଳ କାଷ୍ଠ ପାଷାଣକୁ ଦେବତା ବୋଲି ପୂଜେ ତାକୁ । ଏକି ଗତି ମୁକତି ଦେବେ ଏହା ନଜାଣେ ମୂଢ଼ କେବେ ।" ଅର୍ଥାତ୍, "ଏହା ନଜାଣି ଦେବତାକୁ ଆଚାରୀ ହୋଇ ପୂଜେ ତାକୁ । ଏ ଦେହେ ଯେଉଁ ଦେବତା ହିଁ, ଅଣଆଚାରୀ ଅଟେ ସେହି । ଏତ ଆଚାରୀ ହୋଇ ମଲା, ଦେବତା କେହି ନ ଚିହ୍ନିଲା ।" ଆଚାରରେ ପଞ୍ଚଭୂତ ନାହାନ୍ତି । ପବନ ତ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପୃଥିବୀଯାକ ବୋହୁଛି, ସ୍ଥାନ ମାନୁନାହିଁ, ପାତ୍ରାପାତ୍ର ବିଚାର କରୁନାହିଁ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଜଳ ଅଣାଚାର, ଅଗ୍ନି ଅଣାଚାର ଏବଂ ପୃଥିବୀ ଅଣାଚାର । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅଣାଚାର । ଖଣ୍ଡକୁ ଖଣ୍ଡ ବିଲଗ କରି ଦେଖିଲେ ସିନା ଗୋଟିଏ ଆୟତନର ଆଚାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆୟତନର ଆଚାର ସହିତ ଆଦୌ ମେଳ ଖାଉନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସମଗ୍ର କରି ଦେଖିଲେ ତାହା ସକଳ ଆଚାରର ଅତୀତ । ସେହି ଅଣଆଚାର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ହେଉଛି ଯଥାର୍ଥ ସତ୍ୟର ପ୍ରତୀକ ଏବଂ ପରିଚାୟକ । ପୁନର୍ବାର, ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଅନନ୍ୟ ସେହି ୬୬ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ, ସେହି ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ ଚୈତନ୍ୟ ଓ ମନର ସମ୍ବାଦଛଳରେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ସେହି କଥାକୁ କହି ପ୍ରକୃତ ଖିଅଟିକୁ ହିଁ ଧରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି; "ହେ ମନ ଶୁଣ ଏବେ ତୁହି ଏକ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଭାବ କହି । ତୁହିଟି ସର୍ବଭୂତେ ଅଛୁ ନଚିହ୍ନି କିମ୍ପାଇଁ ଭ୍ରମୁଛୁ । ଛପନ କୋଟି ଜୀବହୋଇ କିମ୍ପାଇଁ ଭୟ କରୁ ତୁହି । ମେରୁଠାରୁ ପର୍ବତ ଯେତେ ତୁହି ହୋଇଛୁ ଜାଣ ଚିତ୍ତେ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଠାରୁ ଯେତେ ଦେବ ତୁହିଟି ହୋଇଅଛୁ ସର୍ବ । ସିଂହରୁ ଦଶିପୋକ ଯାଏ ତୁହି ହୋଇଛୁ ସର୍ବ କହେ । କାକରୁ ଗରୁଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ତୁହି ହୋଇଛୁ ଜାଣ ଚିତ୍ତେ । ଚଣ୍ଡାଳୁ ବ୍ରହ୍ମଯାଏ ପୁଣ ତୁହିଟି ସର୍ବ ହେଉ ଜାଣ... କୀଟରୁ ବ୍ରହ୍ମ ପରିଯନ୍ତେ ତୁହିଟି ଜାଣ ସର୍ବ ଭୂତେ । ପୃଥ୍ୱୀ ଜଳ ସ୍ଥଳ ଅନଳ ତୁହିଟି ହୋଇଛୁ ସକଳ । ଚଉଦ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଟି ତୁହି ହୋଇଛୁ କିମ୍ପା ହେତୁ ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେ ତାରାଗଣ ତୁ ହୋଇଅଛୁ ନ ଚେତିଣ । ଜଳ ପବନ ଅଗ୍ନି ତୁହି ହୋଇଛୁ କିମ୍ପା ହେତୁ ନାହିଁ ଚାରି ମେଘ ହିଁ ଚାରି ବେଦ ତୁହି ହୋଇଛୁ ମନେ ଭେଦ । ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ଶିବଟି ତୁହି ସର୍ବ ଦେବତା ତୁହି ହୋଇ । ରାତ୍ର ଦିବସ ସାତ ବାର ତୁ ହୋଇଅଛୁ ହେତୁ କର... ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ଯେତେ ଆତଯାତ ସେ ସର୍ବ ହୋଇ ଅଛୁ ତୁ ତ । ତୋ' ବିନୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ କେହି ନାହିଁଟି ଚେତ ଭାବ କହି ।" ସୁମାରି କରି କହିଦେବାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶୈଳୀରେ ଅରକ୍ଷିତ ଯେପରି ଗୋଟିଏ କାହାକୁ ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼ି ନଯିବେ, ସେଥିପ୍ରତି ସତେଅବା ଖୁବ୍ ସାବଧାନତା ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ସେଇ ସବୁକିଛି ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରୂପେ ପ୍ରକଟ ହୋଇଛନ୍ତି; ଏଇଟି ତ ଭାରତବର୍ଷର ଅଧ୍ୟାତ୍ମରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ପରିଚିତ କଥା, ଏକ ନିତାନ୍ତ ସୁବିଦିତ ସତ୍ୟ । ଜ୍ଞାନୀମାନେ କେତେ ଖୁସୀ

ହୋଇ ରାଜି ହୋଇଯିବେ । ମାତ୍ର, ଯେପରି ଏକ ବିଶେଷ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଇ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ କଥାଟିର ଉପସ୍ଥାପନା କରିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ସମସ୍ତେ ରାଜି ହୋଇଯିବେ ତ ?

ସେଇ ହେଉଛି ସର୍ବକର୍ତ୍ତା, ସର୍ବବ୍ୟାପୀ, ସର୍ବବୃହତ୍ । ଏଇଟି ସେହି ଚିରପୁରାତନ କଥା, ଚିରସନାତନ ସତ୍ୟ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅରକ୍ଷିତ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ରାଜି ହୋଇଛନ୍ତି ବୋଲି ତ ସେଇଥିରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ତା'ପରେ ଆପଣାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟାଖ୍ୟାରେ ଆମକୁ ସେ ଯେମିତି ଏକ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ପରିଚାଳିତ କରି ନେବାପାଇଁ ମନ ବଳାଇଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ଆମ ଚିନ୍ତା ଦର୍ଶନର ଗୁଳାରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରୁଥିବା ଢେର ଅନ୍ୟମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ଆଦୌ ରାଜି ହେବେନାହିଁ । ମୋ' ସମେତ, ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମେତ ଏହି ଚଳନ୍ତା ଜଗତକୁ ମାୟା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ଆସିଥିବା ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାର୍ଗ ତ ଏହାକୁ ହୁଏତ ଏକ ସତ୍ୟଦ୍ରୋହ ବୋଲି କହି ଶଙ୍କିତ ହୋଇଉଠିବ । ମୋ' ଭିତରେ ସେହି ରହିଛି, ତୁମ ଆମ ସକଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସିଏ ରହିଛି, ଉଡ଼ାବୁଡ଼ା ଆଦି ଚାରିଖାନିଙ୍କ ଭିତରେ ଅଛି, ତା' ବୋଲି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏହି ସବୁ ଭିତରେ ରହିଛି, ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମା, ମୁଁ ବିଷ୍ଣୁ, ମୁଁ ଶିବ, ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମ, ଏତେ ସିଧା ଭାବରେ ମହାମହା ସନ୍ଥମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହା କହିନାହାନ୍ତି । ଏବଂ, କ'ଣ ବିଚାର ଅଥବା ମନସ୍ଥ କରି ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଏହି ଅଭିନବ କଥାଟିକୁ କହିବା ସକାଶେ ଇଚ୍ଛା କଲେ କେଜାଣି ? ଏପରି କରି ସିଏ ପ୍ରାୟ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଏକୁଟିଆ ହୋଇଗଲେ ନାହିଁ ତ ? ଏହି ଆକାଶ, ଏହି ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ତାରାଗଣ, ମୁଁ ଚାରୋଟି ଯାକ ମେଘ ଏବଂ ଚାରୋଟିଯାକ ବେଦ– ବହୁ ବହୁ ପବିତ୍ରଙ୍କର କାନକୁ ଏସବୁ କଥା ନିଶ୍ଚୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପବିତ୍ର ହିଁ ଶୁଣାଯିବ । ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ଆତ୍ମା ଅଛି ଏବଂ ସେହି ଆତ୍ମାକୁ ହିଁ ଆମେ ତା'ର ବିରାଟ ରୂପ ବୋଲି ଜାଣିବା ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନ ଭିତରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା, ପୃଥିବୀରେ କେତେ ନା କେତେ ଶୁଭାକାଙ୍କ୍ଷୀ ଗୁରୁ କାଳେ କାଳେ ପ୍ରଚାର କରି ଯାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଆମକୁ ଉଶ୍ୱାସ ଲାଗିଲାଭଳି ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରସାର କରାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ ପରି ଏତେ ସାହସରେ କେହି ଆମକୁ ଏତେ ଅଧିକାରିତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିନାହାନ୍ତି । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ପୁଣି ଏହି ମାର୍ଗକୁ ଭକ୍ତିର ମାର୍ଗ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । କେତେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ସିଏ ସେହି ଭକ୍ତିର ମାର୍ଗ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛନ୍ତି । ଭକ୍ତିକୁ ନେଇ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆଚାରଗୁଡ଼ିକୁ ନିଠ କରି ଯେଉଁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟମାନେ କାଳେ କାଳେ ଗୋଳ ଲଗାଇ ଆସିଛନ୍ତି ଓ ଏବେ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ନାକ ଟେକିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କୁ ହୁଏତ୍ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଓ ମ୍ଳେଚ୍ଛ ପରି ହିଁ ବିଚାର କରିବେ । ଭକ୍ତ ତଥା ସନ୍ଥର ମେଦିନୀଧାରଣା ନାମକ ସମଗ୍ରଟି ଭିତରେ ସିଏ ସତେଅବା ଅନନ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଆମ ଅପରମାନଙ୍କର ଗୁଳାଗୁଡ଼ିକ ଯେତେ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଯଦି ତଥାପି ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ

ତାଙ୍କ ନିଜର ଭାବକଳନାର କାଠିଗୁଡ଼ିକ ସାହାଯ୍ୟରେ ବୁଝିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା, ତେବେ ସ୍ୱୟଂ ମଧ ଏକାଧିକ ପ୍ରକାରେ ଉପକୃତ ହିଁ ହେବା ତଥା ଆବଶ୍ୟକ ଭାବରେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଆମର ଏହି ପୃଥିବୀର ଉନ୍ମୋଚନରେ ମଧ କାମରେ ଲାଗିପାରିବା ।

ଏହାପରେ ଉପାୟଗୁଡ଼ିକୁ ବତାଇ ଦେବାର ପାଳି : "ତୋ ବିନୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ କେହି ନାହିଁଟି ଚେତ ଭାବ କହି । ଅର୍ଥରେ ଏବେ କହିଦେବା ତୋ ମନୁଁ ସଂଶୟ ଫେଡ଼ିବା । ଯେ ଭାବେ ସେହୁ ବଶ୍ୟ ହୋଇ ଶୁଣ ସୁମନ ଚିତ୍ତ ଦେଇ ।" ଏବଂ, ଏହିଠାରେ ହିଁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଅଢ଼େଇ ପୃଷ୍ଠାର ସେହି ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଗଦ୍ୟାଂଶ । ଏଠାରେ ଆମେ ତାହାକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ପାଠ କରିବା ଓ ତାହାର ଅନ୍ତଃପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିବା: ଶୁଣ ହୋ ମନ ଅର୍ଥ-

"ଅଦେଖା ଦେଖିବ, ଅତୋଳା ତୋଳିବ, ଅମପା ମାପିବ, ଅସାଧ ସାଧିବ, ଅଭକ୍ଷ୍ୟ ଭକ୍ଷିବ, ଅଜପା ଜପିବ, ଅକର୍ମ କରିବ, ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଏତେ କର୍ମ ଯେ କରି ପାରଇ, ସେହିଟି ବ୍ରହ୍ମକୁ ଚିହ୍ନଇ, ଅତି ଅନୁଭବେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଚିହ୍ନଇ, ବ୍ରହ୍ମକୁ ଚିହ୍ନିକରି ଯେତେ କଥା କରଇ, ତାହା କହିବା ଶୁଣ – ଆହାରକୁ ନଜଗଇ, ନିଦ୍ରାକୁ ନଜଗଇ, ମୈଥୁନକୁ ନଜଗଇ, ବାୟୁକୁ ନଜଗଇ, ତୃଷାକୁ ନଜଗଇ, ଖରା, ବରଷା, ଶୀତକୁ ନଜଗଇ, ନୟନ, ନାସା, ମୁଖ, କର୍ଣ୍ଣ, ଇନ୍ଦ୍ରି, ଗୁହ୍ୟ ଏମାନଙ୍କୁ କେବେ ନଜଗଇ, ପାଞ୍ଚମନକୁ ନଜଗଇ, ପଚିଶ ପ୍ରକୃତିକୁ ନଜଗଇ, ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିକୁ ନଜଗଇ, ଷଡ଼ ରିପୁକୁ ନଜଗଇ, ତ୍ରିଗୁଣକୁ ନଜଗଇ, ରୋଗମାନଙ୍କୁ ନଜଗଇ, ପାପ, ପୁଣ୍ୟ, ଧର୍ମ, ଅଧର୍ମ, ସ୍ୱର୍ଗ, ନର୍କ, ଶୁଭ, ଅଶୁଭ, ସତ୍ୟ, ଅସତ୍ୟ, ଭଲ, ମନ୍ଦ, ମାୟା, ନିର୍ମାୟା, ଦୁଃଖ, ଅଦୁଃଖ, ସୁଖ, ଅସୁଖ, ଲୋଭ, ଅଲୋଭ, କାମ, ଅକାମ, ସାଧୁ, ଅସାଧୁ, ଲାଭ, ଅଲାଭ, ସାର, ଅସାର, ବିକାର, ଅବିକାର, ଜାତି, ଅଜାତି, ସ୍ତିରୀ, ଅସ୍ତିରୀ, ପୁରୁଷ, ଅପୁରୁଷ, ଜୀବ, ଅଜୀବ, ଜପା, ଅଜପା, ଶୁଣହୋ ମନ, ଏ ସର୍ବ କଥାମାନଙ୍କୁ କେବେ ନଜଗଇ; ଜୀବ, ପରମ, ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ, ଇନ୍ଦ୍ର, ଶଚୀ, ଯମ, ବାୟୁ, ଆକାଶ, ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଏମାନଙ୍କୁ କେବେ ନଜଗଇ । ଚାରି ବେଦ, ଯୋଗାନ୍ତ, ବେଦାନ୍ତ, ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ନାଗାନ୍ତ, ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଏମାନଙ୍କୁ କେବେ ନସାଧଇ, ନଜଗଇ । ବ୍ରହ୍ମକୁ ଯେବେ ଚିହ୍ନିଥାଇ, ଭଜନ, ସ୍ମରଣ, ଅର୍ଚ୍ଚନ, ବନ୍ଦନ, ଜ୍ଞାନ, ଧ୍ୟାନ, ଜପ, ମନ୍ତ୍ର, ଯୋଗସୂତ୍ର, ଲୟ, ତୀର୍ଥ, ବ୍ରତ, ଉପାସ, ଶୁଣ ହୋ ମନ, କେବେ ନ ଜଗଇ । ନାନା ତୀର୍ଥ, ନାନା ଉପାସ, ନାନାଦି ଯୋଗ, ନାନାଦି ଜ୍ଞାନ, ନାନାଦି ଧ୍ୟାନ, ନାନାଦି ନାମ, ନାନାଦି ଭକ୍ତି, ନାନାଦି ସ୍ମରଣ, ନାନାଦି ଜପ, ନାନାଦି କୀର୍ତ୍ତନ, ନାନାଦି ଭ୍ରମଣ, ନାନାଦି ତିଳକ, ନାନାଦି ମନ୍ତ୍ର, ନାନାଦି କଳପ, ନାନାଦି ମଉଷଧି, ନାନାଦି

ଦେବତା, ନାନାଦି ଚଣ୍ଡୀଚାମୁଣ୍ଡା, ନାନାଦି ଭୂତପ୍ରେତ, ନାନାଦି ଡାଆଣୀ, ନାନାଦି ଚିରଗୁଣୀ, ନାନାଦି- ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଏ ସର୍ବଙ୍କୁ କେବେ ନଜଗଇ, କେବେ ନ ଭଜଇ, କେବେ ନସାଧଇ, କେବେ ଭୟ ନ କରଇ ମନେ ନଗଣଇ, ଏହାକୁ ସମାନ କରି ବୋଲଇ ମୁହିଁ ମୋ ବିନୁ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ, ମୁହିଁଟି ସଂସାରେ ଘୋଟିଅଛି, ମୁହିଁଟି ସ୍ୱୟଂ ବ୍ରହ୍ମ- ଏମନ୍ତେ ମନେ ପାଞ୍ଚି ସର୍ବ ସମାନ କରି ମଣଇ । ନାନାଦି ବୃକ୍ଷ, ନାନାଦି ପୁଷ୍ପ ନାନାଦି ଫଳ, ନାନାଦି ମାଟି, ନାନାଦି ଗୋଡ଼ି, ନାନାଦି ପାଷାଣ, ନାନାଦି ପକ୍ଷୀ ଜନ୍ତୁ, ନାନାଦି ପୋକ, ନାନାଦି ମାଛ, ନାନାଦି ମାଛି ଡାଆଁଶ, ନାନାଦି ଗୋରୁ ମଇଁଷି, ନାନାଦି ବ୍ୟାଘ୍ର ଭାଲୁ, ନାନାଦି ବରାହ, ନାନାଦି ମୃଗ, ନାନାଦି କୁରଙ୍ଗ, ନାନାଦି ହସ୍ତୀ ଘୋଡ଼ା, ନାନାଦି ଛେଳି ମେଣ୍ଢା, ଘୁଷୁରି, ନାନାଦି ବିରାଡ଼ି, କୁକୁର, ମୂଷା, ନାନା ସର୍ପ, ନାନାଦି ଜନ୍ତୁ ଜୁନ୍ତା, ନାନାଦି ଜନ୍ଦା, ପିମ୍ପୁଡ଼ି, ଉଇ, ନାନାଦି ଏଣ୍ଡୁଅ, ଝିଟିପିଟି, ବିଛା, ନାନାଦି ମନୁଷ୍ୟ, ନାନାଦି ଦେବତା, ନାନାଦି ରାକ୍ଷସ, ନାନାଦି ଶସ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର, ନାନାଦି ପୁରାଣ, ନାନାଦି ଗୀତା, ନାନାଦି ବାଦ, ନାନାଦି ବିବାଦ, ନାନାଦି ବେଦ ବିଦ୍ୟା, ଜ୍ୟୋତିଷ, ନାନାଦି ଭୋଗ, ନାନାଦି ରୋଗ, ନାନାଦି ନୃତ୍ୟ ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ, ନାନାଦି ବସ୍ତ୍ର, ନାନାଦି ଆହାର, ଷଡ଼ରସ, ଅଷ୍ଟଧାତୁ, ନବରତ୍ନ, ଷଡ ଋତୁ, ଚଳ, ଅଚଳ, ଉଡ଼ା, ବୁଡ଼ା, ସ୍ଥାବର,ଜଙ୍ଗମ, କୀଟ ପତଙ୍ଗ, ଚାରିଖାନି, ଏ ସମସ୍ତ ଛପନକୋଟି ଜୀବନ, ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଏ ସର୍ବଙ୍କୁ ସମାନ କରି ମଣଇ, କୀଟରୁ ବ୍ରହ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ମଣଇ, ଏମନ୍ତ ଲୋକକୁ ବ୍ରହ୍ମଭକ୍ତ ବୋଲି ଜାଣିବ । ଜଳରେ ନବୁଡ଼ଇ, ଅଗ୍ନିରେ ନପୋଡ଼ଇ, ପବନରେ ନଉଡ଼ଇ, ଖଡ଼ଗେ ନଛିଡ଼ଇ, ପୃଥ୍ୱୀକ୍ଷୟ ଗଲେ ପିଣ୍ଡ କ୍ଷୟ ନୁହଁଇ, ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ, ପାତାଳ ହୋଇ ପାରଇ, ଛପନ କୋଟି ଜୀବରେ ମିଶଇ, କେତେବେଳେ କେତେ ରୂପ ହୁଅଇ, ସପ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ତାକୁ ତୃଣପ୍ରାୟ ଦିଶଇ, ବ୍ରହ୍ମା, ଇନ୍ଦ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ତାକୁ କେହି ସରି ନୁହନ୍ତି, ତେତିଶ କୋଟି ଦେବ, ନର, ରାକ୍ଷସ, ପୃଥ୍ୱୀ, ଆପ, ତେଜ, ବାୟୁ, ଆକାଶ ତାକୁ କେହି ସରି ନୁହଇ । ଶୁଣହୋ ମନ ଭକ୍ତିର ମହିମା, କିଛି ମନେ ନଜାଣଇ, ଜଗତଯାକ ବ୍ରହ୍ମ ମଣଇ, ଏକାନ୍ତେ ଭ୍ରମୁଥାଇ, ଏକା ବ୍ରହ୍ମକୁ ଭାବଇ, କାହାରି ସଙ୍ଗତେ ନରହଇ, ବ୍ରହ୍ମକୁ ସଙ୍ଗ କରିଥାଇ, କୌଣସି କଥାକୁ ଭୟ ନକରଇ, ବ୍ରହ୍ମ ବେତିରେକେ କିଛି ନଜାଣଇ, ସେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଜାଣଇ; କାହାକୁ ମନେ ନଜାଣେ, କେବଳ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଜାଣେ, ବ୍ରହ୍ମରେ ଧ୍ୟାନ, ବ୍ରହ୍ମରେ ସ୍ମରଣ, ବ୍ରହ୍ମରେ ଉପାସନା, ବ୍ରହ୍ମରେ ରଚନା, ବ୍ରହ୍ମରେ ଗାୟନ, ବ୍ରହ୍ମରେ ଶୟନ, ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଯାହା ପଚାରିଲୁ ତାହା ତ କହିଲୁ । ଏକାକାର ଲୋକକୁ ଏ ଲୋକ ଜାଣଇ, ଅନ୍ୟ ସେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଜାଣିବ କାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମକୁ କେହି ନଜାଣଇ, ତାହାଙ୍କର ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ, ନୟନ ନାହିଁ, ମୁଖ ହିଁ ନାହିଁ, କର୍ଣ୍ଣ ହିଁ ନାହିଁ, ନାସା

ନୟନ ହିଁ ନାହିଁ, ହସ୍ତପାଦ ହିଁ ନାହିଁ, ହୃଦୟ ନାହିଁ । ପେଟ ହିଁ ନାହିଁ, କଟି ହିଁ ନାହିଁ, ପିଠି ହିଁ ନାହିଁ । ଶିର ଚର୍ମ ହିଁ ନାହିଁ, ରୂପ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଚିହ୍ନ ହିଁ ନାହିଁ, ରକ୍ତ, ମାଂସ, ହାଡ଼ ହିଁ ନାହିଁ, ଅଦୃଷ୍ଟି, ଅଶ୍ରୁତି, ଅବର୍ଣ୍ଣ ଅବାୟୁ, ଅରୂପ, ଅଜପା, ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଏମନ୍ତ ସେ ବ୍ରହ୍ମ, ତାହାଙ୍କୁ କେହି ନଦେଖନ୍ତି ଭକ୍ତିଭାବରେ ବଶ ହ୍ୱନ୍ତି; ଯେ ଏକାକାର ବ୍ରହ୍ମର ଭାବରେ ତାହାକୁ ଦୃଶ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି, ନୋହିଲେ କେବେ ଦୃଶ୍ୟ ନୁହନ୍ତି, ବ୍ରହ୍ମରୁ କ୍ଷରି ଜୀବ ରୂପରେ ବିହାର କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ଦେହରୁ ଯେବେ ଯାଇ, ବ୍ରହ୍ମରେ ଲୀନ ହୁଅଇ । ସଂସାରେ ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ମଲେ ଜନ୍ମ ହୁଅଇ, ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଏ ମିଛ, ତହିଁକି ଉପମା କହିବା ଶୁଣ, ପାଣିକୁମ୍ଭେ ମିଷ୍ଟକ ଗୋଳି ପୋଖରୀକି ଘେନିଯିବା, ସେ ପାଣକି ପୋଖରୀ ଭିତରେ ନିଉଡ଼ି ଦେବା, ନିଉଡ଼ି ଦେଇ ନେଉଟି ପାଣି କୁମ୍ଭେ ଆଣିବା, ସେ ପାଣି ଆଉ କି ମିଷ୍ଟକ ଲାଗିବ ? ଏହି ରୂପେଟି ଗଲେ ନଆସଇ, ବ୍ରହ୍ମରେ ଲୀନ ହୁଅଇ, ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଆଉ ଜନ୍ମ କେ ହୋଇ, ଏ ମଲେ ଆଉ ଜନ୍ମ ନୁହଁଇ, ଏ ଦେହ ଗଲେ ଆଉ ନପାଇ, ଯେବେ ଏ ଦେହ ରଖିବ ତେବେ ଏକାକାର ବ୍ରହ୍ମକୁ ଚିହ୍ନିବ । ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଏକାକାର ଭାବ କର, ବିକାର ନ ରଖ, ବିକାର କଲେ କେବେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ନ ଚିହ୍ନଇ ।”

ଏବଂ, ଅଧ୍ୟାୟର ଶେଷରେ ଥିବା ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପଦ୍ୟାଂଶରେ : “କେବଳ ଭାବେ ବଶ୍ୟ ସେହି ହେ ମନ ଭାବ ତାକୁ ତୁହି । ସେ ବ୍ରହ୍ମ ଦୟା ଯେ କରିବେ ସର୍ବ ଘଟରେ ଦୃଶ୍ୟ ହେବେ । ସର୍ବ ଘଟରେ ସେହୁ ଥାଇ ନ ଲାଗି ବିଲଗେ ଖେଳଇ । ଏ ଘେନି ନିଷ୍ଠାମେ ଭାବିବୁ ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନ ଭୁଲିବୁ ।... ଏକ ବ୍ରହ୍ମକୁ କର ଆଶ ପାଇବୁ ପରମରେ ବାସ ।” ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ସେହି ଉକ୍ତିଟି ପରେ କୃତଜ୍ଞ ମନ ଉତ୍ତର ଦେଇ କହୁଛି : “ମନ ଶୁଣି ଆନନ୍ଦ ହୋଇ ବୋଲଇ ନିସ୍ତରିଲି ମୁହିଁ । ଏବେ ମୁଁ ସଂଶୟ ଛାଡ଼ିଲି ବ୍ରହ୍ମର ମହିମା ଶୁଣିଲି । ପୂର୍ବେ ତୁ କିମ୍ପା ନ କହିଲୁ କିପାଇଁ ଏତେ କଷ୍ଟ ଦେଲୁ । ଘରୁ ଆସିଲି ଯେଉଁ ମନେ ସେ ମନ ହରିଲୁ କେସନେ । ତୋର ମାୟାରେ ମୁଁ ଭ୍ରମିଲି କେତେ କଷ୍ଟ ହିଁ ମୁଁ ପାଇଲି ।

ଏହି ସମଗ୍ର କଥୋପକଥନଟିର କୌଣସି ବିସ୍ତୃତ ଅଥବା ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ଆମେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିନେବା ଯେ, ଏହା ମନବୋଧ ଚଉତିଶାର ଆଦୌ ଏକ ସମଜାତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ନୁହେଁ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଦୁର୍ଗତ ଆମକୁ ଆଦୌ ଏହି ସଂସାରରୁ ଡେରା ଉଠାଇ ତେଣେ ଆଉ କେଉଁ ଅମରଧାମକୁ ପଳାଇଯିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉନାହାନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ସାଧନା ଓ ଉପାସନାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ବଇରାଗୀ ଏବଂ ବର୍ଜନଧର୍ମୀ ଗୁରୁମାନେ ପ୍ରାୟ ଶତମୁଖୀ ହୋଇ ଏଠୁ ଛାଡ଼ି ସେଠାକୁ

ଯଥାଶୀଘ୍ର ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବା ଲାଗି ହିଁ ଯେତେବେଳେ ନାହିଁ ନଥିବା ଉତ୍ସାହରେ ବହୁ କଥା କହିଆସିଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ କେଡ଼େ ଦୃଢ଼ ଏବଂ ସକାରାତ୍ମକ ଭାବରେ ଆମକୁ ଏକ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରାଇନେଉଛନ୍ତି, ତାହାହିଁ ତାଙ୍କୁ ଏତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଅନନ୍ୟ କରିରଖିଛି । ଭାରତୀୟ ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକୁ ଏବଂ ପ୍ରାୟ ସେହି ଭିତ୍ତିକୁ ସବୁଯାକ ବୋଲି ସେମାନେ ଭାରତୀୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଧାନତଃ ଜଗତ ତଥା ଜୀବନକୁ ଅସାର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରୁଥିବା ମାର୍ଗ ବୋଲି କହି ଅପବାଦ ଦେଇଛନ୍ତି । ବସ୍ତୁତଃ ଭାରତବର୍ଷର ସାମାଜିକ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ବହୁ ପରିମାଣରେ ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟ ଶିରାପ୍ରଶିରା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ରହିଆସିଛି । ସନାତନ ଧର୍ମ କହିଲେ ସନାତନୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ସେତିକି ହିଁ ବୁଝୁଛନ୍ତି । ଆମକୁ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ମହିମାର କଥା କହିଛନ୍ତି; ସେହି ମହିମା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ସିଏ ଆମର ସଂସାର ନାମକ ଏହି ଚାରଣାକୁ ମଧ୍ୟ କେତେ ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ଦେଖିଛନ୍ତି ଓ ତେଣୁ କେତେ ଅନ୍ୟ ସୁରାଖ ପାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ସଂସାର ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ସେଇ ପୂରି ରହିଥିବାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବା ଏବଂ ସିଏ ଏହି ସଂସାର ବାହାରେ ଆଉ କେଉଁ ଧାମରେ ନିତ୍ୟାବସ୍ଥାନ କରୁଛନ୍ତି ଓ ତେଣୁ ଏହାକୁ ନିଃସାର ବୋଲି କହି ଏଠୁ ବର୍ତ୍ତି ବାହାରିଯିବା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ମାର୍ଗ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିବା– ଏହି ଦୁଇ ମଧ୍ୟରେ ଏକାଧିକ ପ୍ରକାରେ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ ବହୁତ ଅନ୍ତର ରହିଛି । ପୁନଶ୍ଚ, ସଂସାରକୁ ଦରବାରୀ ସାଧୁପରାମର୍ଶମାନଙ୍କରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ମାୟା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ବୋଲି ଭାରତବର୍ଷରେ ଆମେ ସଂସାରୀମାନେ ନିଜ ନିଜର କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ୱାର୍ଥାୟତନଗୁଡ଼ିକୁ ନିତାନ୍ତ ଭୟାଳୁ ଭାବରେ ଯାବୁଡ଼ି ଧରି ଅଚେତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ଏକ ସମୁଚିତ ପନ୍ଥା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନେବା ପାଇଁ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହ ଲାଭ କରିଛୁ କି ?

ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ଭଗବାନ ନାହାନ୍ତି, ସତ୍ୟ ନାହିଁ, ତେଣୁ ବସ୍ତୁବାଦୀ ଅତିଶୟତାଗୁଡ଼ାକ ଏଠାରେ ଏତେ ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସମର୍ଥନ ଯୋଗାଇ ଦେବା ପରି ହୃଦୟହୀନ କରି ରଖିଛି କି ? ଏହିପରି ଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ହୃଦୟହୀନ ତଥା ପରସ୍ପରବିମୁଖ କରିବାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆଖି ବୁଜିଦେଇ ପ୍ରାୟ ଏକ ଅନମନୀୟ ଅନ୍ୟନିଷ୍ଠା ସହିତ ନିଜ ସୁଖ, ନିଜ ଭାଗ୍ୟ ଏବଂ ନିଜ ଉଦୟରେ ହିଁ ମନୋନିବେଶ କରି ରହିବାରେ ଆମର ଗୁରୁମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ପ୍ରୟୋଜନରେ ପଡ଼ି ଆମକୁ ନାନାବିଧ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି କି ? ଫଳରେ, ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ଧର୍ମଦ୍ୱାରା ଅନୁସିକ୍ତ ଦେଶ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିବା ଏହି ଭୂମି ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ ନ୍ୟାୟତଃ ଈଶ୍ୱରବର୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଛି କି ? ଏହାଦ୍ୱାରା ସଂସାର ଭିତରେ ରହିଥିବା ମଣିଷମାନେ

ସଂସାର ପ୍ରତି ଏକ ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଅନୁଭବ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ତଥାକଥିତ ଗୁରୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ହିଁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ନିର୍ଭର କରି ରହିବାର ଏକ ଅପସଂସ୍କୃତିରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି କି ?

ଅଧ୍ୟାତ୍ମ, ଭାଗବତ ବିଧାନ ଉପରେ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ବିଶ୍ୱାସ ମଣିଷକୁ ସାହସ ହିଁ ଦିଏ- ଭଗବତ୍‌ସମର୍ପିତ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସବାଆଗ ସାହସୀ ହିଁ ହୁଅନ୍ତି; ନିମିତ୍ତ ହୋଇ ବାହାରନ୍ତି, ନିମିତ୍ତଟିଏ ହୋଇପାରିବା ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସାହୀ ହୁଅନ୍ତି । ଅସୁମାରି ମାର୍ଗ ତଥା ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ସାଲୁ ସାଲୁ ହେଉଥିବା ଆମର ଏହି ଭୂମିଟି- ଅସୁମାରି ମନ୍ଦିର, ଅସୁମାରି ପ୍ରକାରର ପ୍ରତିମା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଥିବା ଯାବତୀୟ ଉପାସନା- ଅସୁମାରି ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଅସୁମାରି ଶାସ୍ତ୍ରାର୍ଥମାନେ- ତଥାପି ସାହସଶୂନ୍ୟ, ତଥାପି ଉଦାସୀନ ଏବଂ ତଥାପି ନାନାଭାବେ ଭୟଭୀତ ଓ ତେଣୁ ଅପାରଗ । ଗାଦୀମାନେ ବ୍ରହ୍ମ ହୋଇ ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମ ସତେ ଅବା ଏଠାରେ ଆମର ପ୍ରାତ୍ୟହିକ ପାରସ୍ପରିକତାର ଜୀବନକୁ ଆତଯାତ କରୁଥିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକରୁ ବିଦା ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ଠାକୁରମାନଙ୍କର ବେଢ଼ା ଭିତରେ ଭିଡ଼ ଲଗାଇଥିବା ବିଚରା ମଣିଷମାନେ ଏକ ଆରେକଠାରୁ ସତେ ଅବା ବହୁଦୂର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସୂତାଟିଏ ରହିଛି ବୋଲି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅବଗାହୀମାନେ କହି ଆସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ସୂତାକୁ ଜୀବନରେ ବଂଚି ପାରିବାର ଅସଲ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସୁଦୂର-ପରାହତ ହୋଇ ରହିଛି ।

କାହାଣ କାହାଣ ପଥ ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ କାହାଣ କାହାଣ ନିୟମ ଏବଂ ନିଷେଧ । ବାହ୍ୟଗୁଡ଼ାକର ଏବଂ ଭେକଗୁଡ଼ାକର ଭେଦରେ ଆମେ ଯେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛୁ ତା' ନୁହେଁ, ଏହିସବୁ କଥାରେ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛୁ ବୋଲି ଅନ୍ୟ ନିୟମ ଏବଂ ନିଷେଧମାନଙ୍କୁ ମାନୁଥିବା ଆଉମାନଙ୍କଠାରୁ ଆପଣାକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଅଧିକ ସରସ ବୋଲି ଭାବିନେଇ ଭାରି ଗର୍ବ ମଧ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ । ସତେ ଅବା ତହିଁରୁ ହିଁ ଏକ ଚରମ ସାର୍ଥକତା ଅନୁଭବ ମଧ୍ୟ କରୁଛୁ । ଯେତେ ମାର୍ଗ, ସେତିକି ସେତିକି ଗୁରୁ । ଆମ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା ଅଲଗା କରି ରଖିବାରେ ଭାରତବର୍ଷର ଗୁରୁମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ଏକ ସଦାବଳବାନ୍ ଭୂମିକା ରହିଆସିଛି । ଭାରତୀୟ ସୀମାର ବାହାରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିବା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ପ୍ରାୟ ସେହି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ରୀତିରେ ଅଭିନୟଗୁଡ଼ିକୁ କରାଯାଇଛି । ତଥାପି, ଭାରତବର୍ଷରେ ଆମେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମ୍ଭବତଃ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଗରେ ହିଁ ରହିଛୁ ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହରେ ତାହାକୁ ଆବୋରି ରହିଛୁ । ଭାରତକୁ ମଧ୍ୟ କେତେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ସନ୍ଦେଶ ବହନ କରି କେତେ ନୂଆ ତତ୍ତ୍ୱଦ୍ରଷ୍ଟା ଆସିଛନ୍ତି, ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଆମ ବାଡ଼ିଟା ସତେ ଅବା ଏକ ଠିକଣା ଥଳରେ ବାଜିଗଲା ପରି ପ୍ରତ୍ୟୟଟି ମିଳିଛି- ଏକ ନୂଆ

କୋଳାହଳ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଛି ଏବଂ ଏଣିକି ଆଉ ଚିନ୍ତାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ବୋଲି ବହୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ମିଳିଯାଇଛି । ଏବଂ ତା'ପରେ ସାପ ସେହି ପୁରୁଣା ପେଡ଼ି ଭିତରେ ଯାଇ ପଶିଗଲା ପରି ସବୁ ଶାନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ବବତ୍ ହୋଇଯାଇଛି । ପୁରାତନ କୌଣସି ଏକ ସଂସ୍କାରକୁ ମାନିବା ବାଗିର୍ ନୂଆ ସଂପ୍ରଦାୟଟିଏ ମୁକୁଳି ଉଠିଛି । ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ମୂଳ ଗୁରୁଙ୍କ ଅନ୍ତେ ହିଁ ଏହି ଘଟଣା ଘଟିଛି ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଗ୍ରଣୀମାନେ ଶତବଳ ହୋଇ ଅଭିନବ ନାନା ବେଭାରରେ ଗୁରୁଙ୍କ ନାମରେ ଗୁଳାଗୁଡ଼ିକର ଭିଆଣ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ବାହ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଲାଭ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହିଗୁଡ଼ିକର ପାଳନ ଉପରେ ହିଁ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ଅବଶେଷ ରୂପେ ଏକ ସଂପ୍ରଦାୟ ବ୍ୟତୀତ ହୁଏତ ଆଉ ବେଶି କିଛି ରହିପାରିନାହିଁ । ସଂପ୍ରଦାୟର ସ୍ତରକୁ ଖସିଆସି ସନ୍ଦେଶ ମଧ କନାକଉପୁନୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କିଳି ହୋଇ ରହିଯାଇଛି । ଅଚଳାୟତନମାନେ ସେଥିରୁ ବହୁତ ସାନ୍ତ୍ୱନା ବି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି ।

ଭୂମିକାଟି ଆମକୁ ଭାରତବର୍ଷର ଏକାଧିକ ନୂତନ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଥିବା ଉଦ୍‌ବେଳନ ଆଡ଼କୁ ନିଶ୍ଚୟ ଅଂଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଦେଉଥିବ । ଆପଣା କାଳରେ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଅଭିନବ ବାର୍ତ୍ତା କ'ଣ କମ୍ ଉଦ୍‌ବେଳନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିବ ? ତତ୍କାଳୀନ ସାମାଜିକ ଗଢ଼ଣକୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ପ୍ରାୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଦୋହଲାଇ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିବ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ବୋଧିଲାଭ-ପରବର୍ତ୍ତୀ ପରିବ୍ରାଜକ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଧାନତଃ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବ । ଉଚ୍ଚବର୍ଗମାନେ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଥିବେ । ସକଳଜ୍ଞାନ ତଥା ପ୍ରଜ୍ଞାକୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପରିଚ୍ଛଦ ତଳେ ଢାଙ୍କି ରଖିବାର ପ୍ରଚଳିତ ରୀତି ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଧକ୍କା ଖାଇବା ପରି ଅନୁଭବ କରିଥିବ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ସ୍ୱ-ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କୁ 'ଆତ୍ମଦୀପ' ହେବା ନିମନ୍ତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଯାଇଥିଲେ । ଆତ୍ମଦୀପମାନଙ୍କର ସଂଘଟିଏ, ସିଏ କେବଳ ସେହି ଯୁଗରେ ନୁହେଁ, ଆମର ଏହି ଯୁଗର ପୀଢ଼ି ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଶାନ୍ତିଭଂଗର କାରଣ ଅବଶ୍ୟ ହେବ । ତଥାପି, କେଉଁଠି କ'ଣ ସବୁ ହୁଗୁଳି ଯାଉଥିଲା କେଜାଣି, ରାଜାମାନେ ଏହାର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ହୋଇ ବାହାରିଲେ । ସ୍ତମ୍ଭ ଓ ସ୍ତୂପମାନ ନିର୍ମାଣ କଲେ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ପରିଣତ ହେଲେ ଓ ପୂଜା ପାଇଲେ । ବୌଦ୍ଧଶାସ୍ତ୍ରମାନ ତେଣିକି ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଲେଖାଗଲା । ବୌଦ୍ଧମାର୍ଗ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ବହୁ ଶାଖା ହେଲା । କାଳମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହରେ ବୁଦ୍ଧଦେବ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଅବତାରଧାଡ଼ି ଭିତରକୁ ଆସିଲେ । ଭାରତବର୍ଷର ବାହାରକୁ ଯାଇ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ କେତେଭଳି ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରଭାବଦ୍ୱାରା ନବମଣ୍ଡନ ଲାଭ କରି ଭଳି ଭଳି ବେଶ ଧାରଣ କଲା । ମହିମାଗୁଡ଼ିକର କୀର୍ତ୍ତନ ଅବାରିତ ରହିଥିଲା, ମାତ୍ର ମୂଳ ବାରତା ହଜିଗଲା ।

ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଧର୍ମସଂସ୍କୃତିର ଇତିହାସଧାରା ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟଯୁଗର କେତୋଟି ଶତାବ୍ଦୀକୁ ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ସମୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ । ସନ୍ଥମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ସମାଜର ତଳସ୍ତରରୁ ବାହାରିଥିଲେ । ଲୋକଭାଷାରେ ଗୀତ ଲେଖିଲେ, ଲୋକମାନଙ୍କର ହୃଦୟକୁ ଛୁଇଁବା ଭଳି ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ବଖାଣିଲେ ଏବଂ ତେଣୁ, ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ମାଧ୍ୟମରେ ଏକ ସାମଗ୍ରିକ ଜାଗରଣରେ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଲେ । ଉତ୍ତରଭାରତ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ସେହି ନେତୃତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ନିତାନ୍ତ ଅପାଂକ୍ତେୟ ଓ ଅକିଞ୍ଚନମାନଙ୍କର ଆଖି ଏବଂ ଆସ୍ପୃହାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ କେତେ କେତେ ଆଡ଼କୁ ସଂଚାରିତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସନ୍ଥମାନେ ହିଁ ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ପ୍ରଭୃତି ମହାକାବ୍ୟକୁ ଭାଷାରେ ଲେଖି ସାଧାରଣମାନଙ୍କର ଦ୍ୱାରଦେଶକୁ ବହି ଆଣିଥିଲେ । ସଂସ୍କୃତକୁ ଆବଦ୍ଧ କୂପଜଳ ବୋଲି ଆଖ୍ୟା ଦେଇ ଭାଷାକୁ ହିଁ ବହିଯାଉଥିବା ନୀରର ସ୍ରୋତ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିପାରିଥିଲେ । ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ତତ୍‌ସଂପର୍କୀୟ ଯାବତୀୟ ଭେଦ ସ୍ପୁତେଅବା ଚୂଲିକୁ ଗଲା ଏବଂ ସତେଅବା ଏକ ଅଭୂତପୂର୍ବ ସାଧର୍ମ୍ୟର ପ୍ରେରଣାରେ ଲୋକମାନେ ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଆସିଲେ । ସେତେବେଳର ସମାଜ ତଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠାଗତ ସ୍ୱୀକୃତିମାନେ ଏହାଦ୍ୱାରା କମ୍ ଧକ୍କା ପାଇନଥିବେ । ସନାତନୀମାନଙ୍କର ହୃତ୍‌କମ୍ପ ଜାତ ହୋଇଥିବ । ସେମାନଙ୍କ ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପୁଞ୍ଜି ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି କୌଣସି ସଂପ୍ରଦାୟ ଗଢ଼ା ହେବନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନେ ଖୁବ୍ ସତର୍କ କରିଦେଇ ହିଁ ଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ କଥା ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । କଥିତଅଛି, ସନ୍ଥ କବୀରଙ୍କର ପୁଅ ହିଁ କବୀର-ପନ୍ଥଟିଏ ଗଢ଼ିଲେ । ସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସନ୍ଥମାର୍ଗୀ ଅତ୍ୟନୁରାଗୀମାନେ ସଂପ୍ରଦାୟ ସକଳ ଗଠନ କଲେ । ସନ୍ଥମାନେ ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ସ୍ୱୟଂ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପତି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ସମଗ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ହିଁ ଉତ୍ତୋଳିତ କରି ଧରି ମଝିରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ ଏବଂ ସମଗ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହିଁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପତିଙ୍କର ବାର୍ତ୍ତାକୁ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସଂପ୍ରଦାୟମାନେ ପରସ୍ପର ଭିତରେ ଭେଦ ଦେଖିଲେ- ବାହ୍ୟଗୁଡ଼ାକରୁ ହିଁ ଭେଦଗୁଡ଼ିକର ନିରୂପଣ କଲେ ଏବଂ ତେଣୁ ସାନବଡ଼ ବାରିଲେ । ସେମାନେ ସତେ ଅବା ଆପଣାକୁ ହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣଶୁଦ୍ଧ ବୋଲି ବିଚାର କଲେ । ଖାସ୍ ନିଜକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣବତ୍ ଦେଖିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ବହୁତ ହୁଡ଼ିଗଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାର ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କୁ ମନେ ପକାଇବା ମାତ୍ରକେ ଭିତରଟା ବସ୍ତୁତଃ କେତେ ବା କେତେ ଉଶ୍ୱାସ ଲାଗିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଯାକର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ସମ୍ଭବତଃ ଚିରକାଳ ହିଁ ସଂପୃକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଏହିପରି ଭାବରେ ଉଶ୍ୱାସ ହିଁ କରିଦେଇଥିବ । ଯୋଡ଼ି ପାରୁଥିବା ସୂତାଟିଏ ଅଥବା ସେତୁଟିଏ ଏକାବେଳେକେ ହାତପାଆନ୍ତାରେ ଆସି ମିଳିଯାଏ, ଯାହା ସକାଶେ ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟର ଏକାବେଳେକେ କତି ହୋଇଆସେ । ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମର

ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଆସେ । ପାଞ୍ଚଟା ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଜାଗାରୁ ସେହି ଗୋଟିଏ ବ୍ରହ୍ମସମ୍ପଦର ଲୋଭରେ ବାହାରିଥିବା ପରି ସେମାନେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ-ପୀଠରେ ଆସି ଏକ ଆରେକୁ ଭେଟିଲେ- ଏକାଠି ହୋଇ କେଡ଼େ ଉଲ୍ଲୋଳ ଭାବରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଦୀକ୍ଷା ନେଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ସେହି ମୂଳରୁ ହିଁ ପାଞ୍ଚଶହଙ୍କ ଭିତରେ ପାଞ୍ଚଜଣ ହୋଇ ବାରିହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ ଅଗଡମ୍, ବଗଡମ୍ କିଛି ମାନିଲେ ନାହିଁ, ନିଜକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସମ୍ମତ ହୋଇ ଶୂଦ୍ର ବୋଲି ଚିହ୍ନାଇଲେ, ଶୂଦ୍ର ହେଲେ ମନ ସରୁଆ ହୋଇଯାଏ ବୋଲି କେଡ଼େ ଦ୍ୱିଧାଶୂନ୍ୟ ଓ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରହିତ ଭାବରେ ଘୋଷଣା କଲେ । ତୀର୍ଥ ଯିବାକୁ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ବୋଲି କହିଲେ, ଜଟା, ଚିତା ଏବଂ ପଇତା ଆଦି ଭେଦକୁ କେଡ଼େ ସହଜ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରୟୋଗ କରି ହସରେ ଉଡ଼ାଇ ଦେଇଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ବଧିରା ସମାଜକୁ ସେମାନେ ସେତେବେଳେ କମ୍ ହଇରାଣରେ ପକାଇନଥିବେ, ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଉଚ୍ଚସ୍ଥମାନଙ୍କୁ କମ୍ ଆଚମ୍ବିତ ବି କରି ନଥିବେ । ସେହି ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କର ଗାଦି ଏବେ ମଧ୍ୟ ଥାନମାନଙ୍କରେ ରହିଛି- ମାତ୍ର ସେଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ସବୁ କାରଣରୁ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପରେ ନିଜକୁ ବେଢ଼ା ବୁଲାଇ ରଖିଛନ୍ତି ଯେ କେତେଟା ବିଶେଷ ଦିବସରେ ସେସବୁ ଥାନରେ କିଞ୍ଚିତ୍ ଖୋଳକରତାଳର ଆବାଜ ସିନା ହେଉଛି, ମାତ୍ର ଅସଲ ଆବେଦନମାନେ ପ୍ରକୃତରେ କୋଉ ଅନ୍ତରାଳରେ ଯାଇରହିଛନ୍ତି । ସମାଜ ସେଇ ପୁରୁଣା ବିଭେଦଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ବିଭାଜିତ ହୋଇରହିଛି । ସଂପୃକ୍ତ ନାମଧାରୀମାନେ ଏବେ ନିଜକୁ ବୈଷ୍ଣବ ବୋଲି କହିଲେଣି ଏବଂ ତାହାରି ଆଡୁଆଳରେ ଅସଲ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଦୃଷ୍ଟି ଆଉ ମୋଟେ ଧରାପଡୁ ନାହିଁ । ପଞ୍ଚସଖା କ୍ରମେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିଳାସଉଦ୍ୟାନ ଭିତରକୁ ଆସିଲେଣି ଏବଂ ଘୋର ଗବେଷଣା କରୁଥିବା ସେହି ପୁରୁଣା ପାରାବତମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନାନାବିଧ ଯଶସ୍ୱିତାକୁ ସାଉଁଟି ଆଣିପାରୁଛନ୍ତି । ବାର୍ତ୍ତାମାନେ ଏକ ଶୀତଳୀକରଣର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବହିରେ ଆସି ରହିଲେଣି ।

ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲେ, ସାରା ଜଗତର ନାଥଙ୍କୁ ବୁଝାଉଛି ବୋଲି ଯାଉଣୁ ଆସୁଣୁ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ଉତ୍କଳୀୟ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତମାନେ ତାଙ୍କୁ ହାଉଲେ ହାଉଲେ ଆମର ବୋଲି ଖାତାମାନଙ୍କରେ ଲେଖାଇ ନେଇସାରିଲେଣି । ସନାତନ ଧର୍ମ ହେଉଛି ଚିରକାଳର ଧର୍ମ; ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ଧର୍ମ ଅଥବା ସେ ଧର୍ମ ଆସୁଥିବ ଏବଂ ଚାଲିଯାଉଥିବ ସିନା, କିନ୍ତୁ ସନାତନ ଧର୍ମ ରହିଥିବ । ଏହି ଉକ୍ତିର ପ୍ରକୃତମର୍ମକୁ ଭଲକରି ବୁଝିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଏ କାଳରେ ମଧ୍ୟ ଭାରତବର୍ଷରେ ଏଭଳି ମେଧାବନ୍ତ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ସେମାନେ ବଂଶାନୁକ୍ରମେ ଉପବୀତ ରୂପେ କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ଆସୁଥିବା ତଥାକଥିତ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଗଡ଼ଣକୁ ହିଁ ସନାତନ ଧର୍ମ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି ଏବଂ ନିଜକୁ ସେଥିଲାଗି ଖୁବ୍ ପରାକ୍ରମୀ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ନାମକ ଦେବତାକଳ୍ପନା ଆମ କବଳରେ ପଡ଼ି ସେହିଭଳି କୌଣସି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୋଗ କରୁଛି କି ? ସେହି Hubrisର ଜୋର୍‌ରେ ନାମକରଣଗୁଡ଼ିକ ହେବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ ଅଧିକ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼ିନଥିବ । ଦାଣ୍ଡ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ ହେଲା, ପ୍ରସାଦ ମହାପ୍ରସାଦର ଆଖ୍ୟା ପାଇଲା । କେତେ ଯାତ, କେତେ ବେଶ ଓ କେତେ ଅଭିଷେକ । ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ମନୁଷ୍ୟ- କଳ୍ପନାକୁ ନେଇ ଆରୋପ କରିବାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆମେ ସର୍ବାଧିକ ପତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତିତ୍ୱର ପରିଚୟ ଯେ ଦେଇଛୁ, ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟିକ କାରିଗରମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଉଦ୍ୟମରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ କରିବାରେ କୌଣସି ହେଳା କରିନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଆନନ୍ଦ-ବଜାରରେ ଜାତିର ବାରଣ ନାହିଁ ଏବଂ ସିଏ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ଆଖିରେ କେଡ଼େ ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ଭାବରେ ଅନାଇ ରହିଛି ବୋଲି ଆମେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଖାଲି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନୁହେଁ, ଆପଣାକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଇବାରେ ଲାଗିଛୁ । ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କର ବେଢ଼ା ଭିତରେ ପଶି ଜାତିଗତର ଯାବତୀୟ ବାରଣକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜନିଜର ସ୍ଥାନୀୟ ଜୀବଜଗତର ସଂସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ କାହିଁକି ତଥାପି ଦୂରତା ମାନୁଛନ୍ତି, ଶାନ୍ତ ହୋଇ ନିଜକୁ ଅଥବା ପରସ୍ପରକୁ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ନିମନ୍ତେ ମତିମାନ୍‌ମାନେ ତଥାପି ନିରାପଦ ମଣୁନାହାନ୍ତି ? ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଜଗମୋହନ ଉପରେ ବସି ତାଙ୍କର ସେବାର୍ଚ୍ଚନା କରୁଥିବା ପଣ୍ଡାମାନେ କ'ଣ ନିର୍ବୋଧ ହୋଇଛନ୍ତି ଯେ, ମନ୍ଦିରର ଚଉହଦୀ ଭିତରେ ଜାତିଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ଗୋଳିଆଘଣ୍ଟା ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ଘରେ ଅଥବା ନିଜ ସାହୀରେ ବଳବତ୍ତର ରହିଥିବା ଦୂରତା ଏବଂ ବାରଣଗୁଡ଼ାକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବେ ? ଏଣୁ, ଜଗତର ନାଥ ପ୍ରାୟ ଗୋଟାପଣେ ଆମର ଏକ ସମ୍ପତ୍ତିପ୍ରାୟ ହୋଇ ରହିଲେ । ଏହି ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଯୁଗକୁ ଆସି ଆମର ସ୍ଥାଣୁତାଗୁଡ଼ିକ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାୟ ଏକ ଉତ୍‌ପ୍ରେରକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ, ଆମକୁ ଏକ ସମୂହ ହିସାବରେ ଭାରି ଦୁଷ୍ଟ କରି ରଖିଲେ ।

ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଗଜପତି ରାଜପଣର ମୂଳ କଳା ନିଭିଯିବା ହେତୁ ଏହି ଭୂମିରେ ସ୍ଥାନୀୟ ବହୁ ବହୁ ସାନ ରଜା ଆପଣାକୁ ଜଣେ ଜଣେ ଗଜପତି ଅଥବା ତା'ଠାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ବୋଲି ମଣିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ତାକତ ଦେବାଲାଗି ସଭାରେ କାବ୍ୟକାରୀ କବିମାନେ ରହିଲେ । ସେମାନଙ୍କର କାଳକୁ ଏବେ ଆମେ ରୀତିକାଳ ବୋଲି କହୁଛୁ । ସନ୍ଥ-ପରମ୍ପରା ଲୁଚି ଲୁଚି ଯିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସନ୍ଥମାନେ ତତ୍କାଳୀନ ହାଉଆଗୁଡ଼ାକର ଆଖିରେ ନିଶ୍ଚୟ ଭାରି ନାପସନ୍ଦ ହିଁ ଦେଖାଯାଇଥିବେ । ଗଞ୍ଜାମର ସାନଖେମୁଣ୍ଡି, ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ଆଦି କୁଜି ରାଜ୍ୟଏକକ ଗୁଡ଼ିକ ସେତେବେଳେ ପ୍ରକୃତରେ

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁରାତ୍ମ ହୋଇଥିବେ । ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟର ଯୁବରାଜ ହୋଇ ବଳଭଦ୍ର ଦେବ ପୃଥିବୀକୁ ଆସିଥିଲେ । ସିଏ ବି ସେତିକି ଭିତରେ ମଜ୍ଜି ଯାଇଥିଲେ କୁଆଡ଼େ ଲୁଚି ଖସିଯାଇଥାନ୍ତେ । ତାଙ୍କୁ ରାଜପଣର ପ୍ରମତ୍ତତାଗୁଡ଼ିକ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ବାପା ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ଦେଉଥିଲେ । ବାପାଙ୍କଠାରୁ ଶିକ୍ଷା କରି ସିଏ ସିନା ସେହି ଅବିଧିଗୁଡ଼ିକ ନିମନ୍ତେ ମଣ ହୋଇଥାନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ବାସନା ନିୟତିନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ତେଣିକି ମୋଟେ ଗଲା ନାହିଁ । ଏହି ନିୟତି କ'ଣ କେଉଁଠାରେ ବାହାରେ ରହିଥାଏ ଏବଂ ବାହାରୁ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ବାଧ କରି ବହକାଇ ନେଇଯାଏ ନା ସିଏ ସେଇ ମଣିଷର ଭିତରେ ରହିଥାଏ ଓ ଅସଲ ବେଳଟି ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ସେହି ଭିତରୁ ହିଁ ମହମହ ହୋଇ ବାସେ ! ସତେ ଅବା ଏପରି ଭାବରେ ଆଉଆଡ଼େ ଟାଣେ ଯେ ବାହାରର ରାଜସୁଖ ଏବଂ ରାଜ୍ୟଭୋଗ ଯାବତୀୟ ସବୁକିଛି ପରାଭୂତ ହୋଇ ରହିଯାଆନ୍ତି ଅଥବା କ'ଣ ଗୋଟାଏ ବୁଝିପାରୁଥିବା ପରି ଅସଲକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତି ? ତେଣୁ ମୋଟେ କାହା ସହିତ ଲଢ଼େଇ କରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ କିମ୍ବା ଆଦୌ କିଛି ତ୍ୟାଗ କରୁଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ହୁଏନାହିଁ । କେଉଁଟାକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ କେଉଁଟାକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ପରି ମୋଟେ ଲାଗେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ବଳଭଦ୍ର ଦେବ୍ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସକୁ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଯିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏପକ୍ଷ ଅଥବା ସେପକ୍ଷ କାହାକୁ ହେଲେ କୌଣସି କସରତ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନଥିବ । ଉପରର ପଥର ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଡ଼ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରକେ ଅନ୍ୟ ଗୋଡ଼ ଯେପରି ତଳ ପଥରରୁ ଆପେ ଆପେ ଛାଡ଼ିହୋଇଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ମତି ଜ୍ଞାପନ କରେ, ଇଏ ହେଉଛି ଠିକ୍ ସେହିପରି ଏକ ଘଟଣା । ରାଜପୁତ୍ର ସତ୍ୟର ଅନ୍ୱେଷଣରେ ବାହାରିଯିବା- ଉତ୍ତରଭାରତର ସନ୍ଥ ରଜ୍ଜବଙ୍କର ଜୀବନରେ ହିଁ ଆମକୁ ତାହାର ଏକ ସମାନ୍ତର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିପାରିବ । ସମସାମୟିକ ଦାଦୂ ଏବଂ ରବିଦାସ ପ୍ରଭୃତି ସମାନଧର୍ମୀମାନଙ୍କର ତୁଳନାରେ ରଜ୍ଜବଙ୍କର ପଦମାନଙ୍କରେ ଯେପରି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ରହିଥିବା ପରି ଅନେକ ସମୟରେ ବେଶ୍ ବାରିହୋଇପଡ଼େ, ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକଗୋଚରକୁ ଆସିଥିବା ଅନ୍ୟ ସନ୍ଥମାନଙ୍କଠାରୁ ବେଶ୍ ବାରିହୋଇପଡ଼ନ୍ତି, ଏକାବେଳେକେ ଏକ ଅନନ୍ୟ ସକାରାତ୍ମକତାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିନିଅନ୍ତି ।

ଏହି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଉପରେ ଆମେ ମହାମଣ୍ଡଳ ଗୀତାର ଉକ୍ତ ଗଦ୍ୟାଂଶଟିର କିଛି ଆଲୋଚନା କରିବା ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଦେଇଯାଇଥିବା ଆହ୍ୱାନର ମଧ୍ୟ କିଛି ଆକଳନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା । ବାହ୍ୟ ଆଚାର ପାଳନରେ କୌଣସି ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ସିଦ୍ଧ ହୁଏନାହିଁ ଏବଂ ତେଣୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନିଜ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ତଥା ଜୀବନଭୂମିରେ ହିଁ ଅସଲ ଡୋରକୁ ଲଗାଇ ରଖିଲେ ଯାଇ ଯେ ଅଭ୍ୟୁଦୟ

ଲାଭ କରାଯାଇପାରିବ, ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚାରିତ ମାର୍ଗରେ ଆମେ ତାହାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମାନ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା । ଏବଂ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁସବୁ ଈଶ୍ୱରପ୍ରେରିତମାନେ ତାଙ୍କର ସେହି ଭୂମିରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥିଲେ ବୋଲି ବାଇବେଲ୍‌ରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏକାଧିକ ଅବସରରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ କହିଯାଇଛନ୍ତି । ସନ୍ଥମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ପୃଥିବୀସାରା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବାଆଗ ଧାଡ଼ିରେ ରହିଛନ୍ତି । ଏଠି ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ କେତେ କର୍କଶ ବିଦ୍ରୂପ ଏବଂ ବ୍ୟଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇ ଅନୁରୂପ ପରାମର୍ଶଗୁଡ଼ିକୁ ଦିଆଯାଇଛି । ତଥାପି ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାର ଗଦ୍ୟରେ ଲିଖିତ ସେହି ଅଧ୍ୟାୟକୁ ପାଠ କଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ବିବାଦ ଭାବରେ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ଯେ, ଏଇଟିର ସନ୍ଦର୍ଭରେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ସତକୁ ସତ କୌଣସି ପଟାନ୍ତର ହିଁ ନାହିଁ । ଏକ ପଟାନ୍ତରହୀନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳ ଅଥଚ ଅର୍ଥଘନ ଗଦ୍ୟ- ଭାଷାରେ ଅରକ୍ଷିତ ବିସ୍ତାରିତ ଭାବରେ ଯାହା କହିଛନ୍ତି, ତାହାକୁ କେବଳ ନକାରାତ୍ମକ କେତୋଟି ପରାମର୍ଶ ବୋଲି ଯେତେ କହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଭିତରେ କୋଉ ଜିଜ୍ଞାସୁଟିଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନୁରାଗୀଟିଏ ମୋଟେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଯିବା ସକାଶେ ରାଜି ହେବ ନାହିଁ । ଯଦି ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାରେ କେବଳ ଏହି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅଧ୍ୟାୟ ରହିଥାଆନ୍ତା ଏବଂ ଅଧ୍ୟାୟ ପରେ ଅଧ୍ୟାୟକୁ ଯୋଡ଼ି ଆଦୌ କୌଣସି ତତ୍ତ୍ୱକଥାର ବଖାଣ ହୋଇନଥାନ୍ତା, ତଥାପି ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସକଳ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ସହିତ ବୁଝିବାକୁ ହୁଏତ କୌଣସି ଆୟାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ । ସେହି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟକୁ ସୂଚାଇ ଦେବା ପାଇଁ କ'ଣ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ସେଇଟିକୁ ବିଶେଷ କିଛି ଚିନ୍ତାକରି ଗଦ୍ୟରେ ଲେଖିବାକୁ ମନ କରିଥିଲେ କି ? ଭାରି ପଚାରିବାକୁ ମନ ହେଉଛି, ସେତେବେଳେ ଆପଣାର ଏକ ମିତ୍ରମଣ୍ଡଳୀ ଆଗରେ ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାକୁ ଶୁଣାଇବା ଅବସରରେ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କର ଗହଣ ଭିତରୁ ଯଦି କେହି ସ୍ୱୟଂ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥାଆନ୍ତେ, ତେବେ ଅରକ୍ଷିତ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦେଇଥାନ୍ତେ !

ଅଦେଖା, ଅତୋଳା, ଅମପା, ଅସାଧ- ଏତେଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନକାରାତ୍ମକ ଓ ନିଷେଧାତ୍ମକ ଶବ୍ଦ ? କେବଳ ନକାରାତ୍ମକ ହୋଇଥିଲେ ତ ସେଗୁଡ଼ କୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ ଭିତରୁ କିଏ କବାଟଟାକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେଉଥିବା ପରି ହିଁ ଲାଗୁଥାଆନ୍ତା- ଆମକୁ କଦାପି ଘର ଭିତରେ ପୂରାଇ ଦେବନାହିଁ ବୋଲି ପଣ କରି ବାଟ ଓଗାଳି କେହି ବାଡ଼ ଉଠାଇଥିବା ପରି ମନେହୁଅନ୍ତା । ଅସୁମାରି, ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ, ଅଶେଷ, ଅମର ଓ ଅବିନାଶ- ଗଡ଼ଣଟା ଯେତେ ନକାରାତ୍ମକ ପରିଧାନ ଦେଇ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଚିତ୍ତଲୟରେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁଥିଲେ ସତେଯେପରି କାହାର

କତିକୁ ଓ ଆହୁରି କତିକୁ ଚାଲିଯାଇ ପାରୁଥିବା ପରି କାହିଁକି ମନେହୋଇଥାଏ ? ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଆମକୁ ଅଭକ୍ଷ୍ୟ ଭକ୍ଷିବାକୁ କହିଛନ୍ତି, ଅଜଣା ଜାଣିବାକୁ ଏବଂ ଅକର୍ମ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ କହିଛନ୍ତି । ସତେ ଅବା ନିଜ ଜୀବନରେ ସାଧି ସାରିଥିଲା ପରି, ଏହିଭଳି କରିପାରିଲେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମକୁ ଚିହ୍ନିବ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମର ଚିହ୍ନା ପାଇଯିବା ଉତ୍ତାରେ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଚରଣ ପ୍ରକୃତରେ କିପରି ହେବ ?

ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ ଭାଷାରେ :

ଆହାରକୁ ନ ଜଗଇ, ନିଦ୍ରାକୁ ନ ଜଗଇ,
ଖରା, ବରଷା, ଶୀତକୁ ନ ଜଗଇ...
ପାଞ୍ଚ ମନକୁ ନ ଜଗଇ,
ପଚିଶି ପ୍ରକୃତିକୁ ନ ଜଗଇ...
ରୋଗମାନଙ୍କୁ ନ ଜଗଇ- ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।
ସିଏ ଶୁଭ ଓ ଅଶୁଭକୁ ଜଗିବ ନାହିଁ,
ସତ୍ୟ ଓ ଅସତ୍ୟକୁ ଜଗିବ ନାହିଁ...
ସାଧୁ ଅସାଧୁ ତଥା ଲାଭ ଅଲାଭକୁ ମଧ୍ୟ ଜଗିବ ନାହିଁ ।
ସାଧୁ ଅସାଧୁ, ଜପା ଅଜପା, ଚାରି ବେଦକୁ ମାନିବ ନାହିଁ ।

ପୁନଶ୍ଚ, ବ୍ରହ୍ମକୁ ଯେବେ ଚିହ୍ନିଥାଇ,ଭଜନ, ସ୍ମରଣ, ଅର୍ଚ୍ଚନ, ବନ୍ଦନ, ମନ୍ତ୍ର, ଯୋଗସୂତ୍ର... ତୀର୍ଥ, ବ୍ରତ, ଉପବାସ– ଏଗୁଡ଼ିକୁ କେବେହେଲେ ଜଗିବ ନାହିଁ । ନାନାଦି ନାମ ଓ ନାନାଦି ଭକ୍ତି, ନାନାଦି ସ୍ମରଣ... ନାନାଦି କୀର୍ତ୍ତନ, ନାନାଦି ଭ୍ରମଣ, ନାନାଦି ତିଳକ... ନାନାଦି ଦେବତା ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ସମ୍ଭବତଃ ବାସ୍ତବ କଉତୁକ କଥାଟି ହେଉଛି ଯେ, ସାଧନାରେ କେତେ ନା କେତେ ଉଚ୍ଚକୁ ଠାଣ ଓ ଠାବ କରିପାରିଥିବା ସିଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତମାନେ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ, ଜଗତ୍‌କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ତଥା ପରମସତ୍ୟଙ୍କୁ ଆଦୌ କୌଣସି ପରିଚିତ ଅନ୍ଦାଜ କିମ୍ବା ଆୟତନ ମଧ୍ୟରେ କିଳି ରଖାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ ବୋଲି କେତେ ପ୍ରତ୍ୟୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ କହିଯାଇଛନ୍ତି ସିନା, କିନ୍ତୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ତାହାକୁ ଅଳପଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ଛନ୍ଦିଦେବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ପାଇଲେ ବୋଲି ଏକ ଆଶ୍ୱାସନା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ ସମ୍ଭବତଃ ଅଧିକସଂଖ୍ୟକ ଗୁରୁ ଏହି ରୀତିକୁ ଆପଣାର ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଛନ୍ତି । ବିଶେଷ କରି, ଯେଉଁମାନେ ଗୋଟାଏ ସଂପ୍ରଦାୟ ଠିଆ କରିଦେଇ ନ ପାରିଲେ ଆମକୁ କେହି ଯଥାର୍ଥ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଇ ଚିହ୍ନି ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ହୁଏତ ଏକ ଆଶଙ୍କା କରିଛନ୍ତି, ସେହିମାନେ ହିଁ ଏହିଟି ଲାଗି ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଇଛନ୍ତି । କିଛି ସନ୍ତକ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଶେଷ ଚିହ୍ନଟ ନ ରହିଲେ ସେମାନେ ଯେ ନିଜର

ସକଳ ସତ୍ତା ହରାଇ ଏକ ସମଗ୍ରତା ଭିତରେ ପୂରାପୂରି ବୁଡ଼ିଯିବେ, ସେଥିଲାଗି ଏଭଳି କରିଛନ୍ତି କି ? ଏବଂ ସେହିଭଳି କରି ଅଧିକତର ଅବସରରେ ସେମାନେ ସତ୍ୟକୁ, ପରମାସ୍ବଦକୁ ବୁଡ଼ାଇଦେଇ ନାହାନ୍ତି ତ ?

ଏହା ଓ ଏହାର ବିପରୀତ ତାହା– ଏହା ଭଲ, ତେଣୁ ତାହା ଅଭଲ, ଏହା କାମ୍ୟ ଓ ତେଣୁ ତାହା ଅକାମ୍ୟ ଏବଂ ଘୃଣ୍ୟ– ଏହିଭଳି ଦେଖିବାକୁ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ବିକାର ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ତାଙ୍କରି ଉକ୍ତି ଅନୁସାରେ, "ଏକାକାର ଭାବ କର, ବିକାର ନ ରଖ, ବିକାର କଲେ କେବେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ନ ଚିହ୍ନଇ ।" ଆମର ଏବର ଏହି ପୃଥିବୀରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସଂସ୍କୃତି ବୋଲି ଯାହା କହୁଛୁ, ତାହା ମଧ୍ୟ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ବହୁ ଭାଗ କରିରଖିଛି । ନାନାଦି ଦେଶ, ନାନାଦି ଆଚାର, ନାନାଦି ଧର୍ମ । ଏହି ଆଚାରଗୁଡ଼ିକ ଯେ, ସ୍ଥାନ ବିଶେଷରେ ବହୁ ତାତ୍କାଳିକ ଭାବନା ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକତାରୁ ଗଢ଼ିଉଠିଛି, ସେ କଥା ଜଳଜଳ ହୋଇ ଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେଉଁ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଭ୍ୟସ୍ତତାଗୁଡ଼ିକ ହେତୁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ନିଜଗୁଡ଼ିକୁ ଆଚାର ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିପାରିବା ଲାଗି ଅନ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଅନାଚାର ବୋଲି କହିବାକୁ ବାଧ ହେଉଛନ୍ତି । ମୋ ଆଚାର ହିଁ ଆଚାର, ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ଯାବତ ଆଚାର ଅନାଚାର ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ? ଏହି ଅଡୁଆଟି ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ଭାବରେ ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ କରି ରଖିଛି । ଯିଏ ସତକୁ ସତ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଦେଖୁଥିବେ, ତେବେ ସିଏ ନିଶ୍ଚୟ ଠୋ' ଠୋ' ହୋଇ ହସୁଥିବେ । ତେଣୁ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ କେଡ଼େ ସଳଖ ଭାବରେ ଘୋଷଣା କରିପାରିଛନ୍ତି ଯେ, ଯିଏ ନିଜ ଭିତରେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ବହନ କରି ରହିଛି ବୋଲି ସତକୁ ସତ ଉପଲବ୍ଧ କରୁଛି, ଯିଏ କଦାପି ଭେଦକୁ ମାଧ୍ୟମ କରି ମୋଟେ କିଛିହେଲେ ଦେଖିବ ନାହିଁ । ସ୍ୱୟଂ ବ୍ରହ୍ମକୁ ବହନ କରୁଥିବାରୁ ଏହି ଖିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ଅବଶ୍ୟ ସମର୍ଥ ହେବ । ଅଥବା, ଅନ୍ୟ ପଟୁ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମଦ୍ୱାରା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ଉପଲବ୍ଧ କରୁଥିବାରୁ ହିଁ ଆପଣା ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମକୁ ବହନ କରି ରହିଥିବ । ତେଣୁ ସେ ଅଣଆଚାରୀ ହେବ ବୋଲି ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଏତେ ବେଶୀ ଗୁରୁତ୍ୱର ସହିତ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ଅଣାଆଚାରୀ ହେଲେ ଯେ ଆଚାରଶୂନ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ଆଚାର ଅବଶ୍ୟ ରହିବ; ସଂସ୍କୃତି ଅବଶ୍ୟ ରହିବ; ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସାମୂହିକ ଜୀବନ ଭିତରେ ପରିମଳଟିଏ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ; ମାତ୍ର ସେଥିରେ ବିକାର ଲାଗି କୌଣସି ଅବକାଶ ରହିବ ନାହିଁ ।

ଏହି ପୃଥିବୀରେ ନାନାଦି ଭାଷା, ନାନାଦି ତତ୍ତ୍ୱ; ତେଣୁ ନାନାଦି ମତ ଏବଂ ନାନାବିଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ । କୋଉ ଭାଷା ସରସ ଏବଂ କୋଉ ଭାଷା ନୀରସ ? କିଏ ଶିଷ୍ଟ ଏବଂ କିଏ

ଅଶିଷ୍ଟ ? କେଉଁ ମତ ଠିକ୍ ଓ କେଉଁଟା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ? ପଣ୍ଡିତମାନେ ନିଜ ନିଜର ମତରୁ ତତ୍ତ୍ୱମାନ ବାହାର କରି ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଏପରି ବଶ କରି ରଖିବା ସକାଶେ ଭାଡ଼ିବାନ୍ଧି ଥୋଇ ଦେଇଛନ୍ତି କାହିଁକି କେଜାଣି ? ସବୁ ମଣିଷ ତତ୍ତ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇପାରନ୍ତୁ ଏବଂ ସତ୍ୟର ଆବିଷ୍କାର କରନ୍ତୁ ବୋଲି ସେମାନେ କିପରି ଇଚ୍ଛା କରିପାରିନାହାନ୍ତି କେଜାଣି ? କୌଣସି ଅଣଭଗବାନ୍ କ'ଣ ସେମାନଙ୍କର କଣ୍ଠରେ ବସି ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଉଦୟର ସୌଭାଗ୍ୟରୁ ବଂଚିତ କରି ରଖିବା ଲାଗି କୁମନ୍ତ୍ରଣାମାନ ଦେଇଆସିଛି ? ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର ହୃଦୟ ଅଛି, ମଥାଟିଏ ମଧ୍ୟ ରହିଛି, ଆତ୍ମଆବିଷ୍କାରର ବାଟଟିଏ ଚାଲିବା ନିମନ୍ତେ ନିଷ୍ଠା ଅର୍ଥାତ୍ ଇଚ୍ଛୁକତାଟିଏ ରହିଛି । ତଥାପି ସେମାନେ କାହିଁକି ତଥାକଥିତ ଆଚାରଜନିତ ବିବାଦ ଏବଂ ଦୂରତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଛନ୍ଦିହୋଇ ରହି ଅସଲ ଆଚାର ଏବଂ ଅସଲ ଆରୋହଣଗୁଡ଼ିକରୁ ବଂଚିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ? ଯହୁଁ ଯହୁଁ ପୃଥିବୀରେ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଅଧିକ କୌଶଳ ନାମରେ ଚାତୁରୀମାନ ବଢୁଛି, ମାର୍ଗମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହାରି ଉତ୍ସାହରେ ବାରରୁ ବାରଶହ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ସିନା, ମାତ୍ର ଅସଲ ମାର୍ଗ ତଥାପି ଅନ୍ତରାଳ ହୋଇ କାହିଁକି ରହିଯାଇଛି ? ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ନିଜର ଘର ବୋଲି ଆଦରି ନେଇ ଯିଏ ଯେଉଁଠାରେ ଥାଉ ପଛକେ, ସେହିଠାରେ ଥାଇ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଦେଖିପାରୁ ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ? ଯାହା ମୋର, ମୋ ଭାଷା, ମୋ ଧର୍ମ, ମୋ ଆଚାର, ମୋ ଠାକୁର ଏବଂ ମୋର ନିୟତି, ତାହାକୁ ନିବିଡ଼ ଏବଂ ସତକୁ ସତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ ଚିହ୍ନି ପାରୁଥିଲେ ଆମେ ଏହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥା ସମଗ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଚିହ୍ନିନେଇ ନ ପାରିବା ବା କିପରି; ଏଭଳି ଗୋଟିଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ଯେଉଁଠାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାନ ରହିଥିବ, ଠାବ ରହିଥିବ, ସ୍ୱୀକୃତି ରହିଥିବ, ସମ୍ମାନ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବ ? ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯଦି ସତକୁ ସତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇଥିବ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଉଚ୍ଚତାଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣି ସେହି ଅନୁସାରେ ନିଜକୁ ଆତଯାତ କରି ରଖିଥିବ, ତେବେ ସିଏ ଆଉ ଜଣକୁ ଶୂଦ୍ର ବୋଲି କିପରି ବା କହିବ ଏବଂ କିପରି ନାକ ଟେକି ତା'ଠାରୁ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିବ ? ଶୁଦ୍ଧ ଯଦି ସତକୁ ସତ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିବ, ତେବେ ସିଏ ଅଶୁଦ୍ଧ ଆଉ ଜଣକୁ କିପରି ବା ପଛରେ ପକାଇଦେଇ ଆଗକୁ ବାହାରିଯାଇ ପାରିବ ? ଯିଏ ସତକୁ ସତ ପରମସତ୍ୟର ଅନୁରାଗୀ ହୋଇଥିବ, ତେବେ ସେହି ପରମ ସତ୍ୟରୁ ହିଁ କ୍ଷରିତ ହୋଇ ଆସିଥିବା ଏହି ପୃଥିବୀଟି ପ୍ରତି କେଉଁ ବିବେକରେ ବିମୁଖ ହୋଇ ରହିପାରିବ ? ସତ୍ୟଦର୍ଶୀ ପୁଣି କିପରି ସ୍ପର୍ଶକାତର ହୋଇପାରିବ ? ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ସେହି ସ୍ପର୍ଶକାତରତାରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ପାଇଁ ଅଣଆଚାରୀ ହେବାର ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି କି ? ଜଣେ ସ୍ପର୍ଶକାତର ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଏକ ସ୍ପର୍ଶକାତର ସମୂହ ଯେ କଦାପି କୌଣସି ଭାଗବତ ଅର୍ଥରେ ଆଚାରବାନ୍ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ– ଆମ ଏ

ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଅନାଇ ଦେଖିବା ମାତ୍ରକେ ଆମକୁ ତାହାର ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରମାଣ ମିଳିଯାଇ ପାରିବ । ଏହି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାତର ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟକାତର ମନୁଷ୍ୟ ଓ ସମୂହମାନେ ହିଁ କାଳେ କାଳେ ବହୁ ପ୍ରମାଦର କାରଣ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଖଂଜରେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଗଞ୍ଜଣାପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖିଛନ୍ତି- ସତ୍ୟକୁ ତଣ୍ଟିଚିପି ଧରିଛନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ବାଟ ଛାଡୁନାହାନ୍ତି ।

ଯାହା ଭକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ, ତାହାହିଁ କ'ଣ ଅଭକ୍ଷ୍ୟ; ଯାହା କର୍ମ ନୁହେଁ, ତାହା ହିଁ ଅକର୍ମ ? ପୁନଶ୍ଚ, ଯାହା ଧର୍ମ ନୁହେଁ, ତାହା ହିଁ କ'ଣ ଅଧର୍ମ ? ଅଦ୍ୟାବଧି ଅର୍ଥାତ୍ ଅଦ୍ୟତମ କାଳଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥିବୀର ସାମାଜିକ ଜୀବନ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେତେସବୁ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅନୁସନ୍ଧାନ ହୋଇଆସିଛି, ବହୁ ବହୁ ବିଭେଦ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏଗୁଡ଼ିକ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ସେହି ଗୋଟିଏ ମୂଳ ନିର୍ଯ୍ୟାସରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ଯେ, ଖାସ୍ ଧର୍ମ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ ଯେ, ତାହାର ବିରୋଧୀ ଆଉ ସବୁକିଛିକୁ ପୃଥିବୀଯାକ ଅଧର୍ମ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ସେହିଭଳି, ଆଚାର ବୋଲି କେଉଁଠାରେ ଗୋଟିଏ ଅଲଗା ହୋଇ କିଛି ରଖାହୋଇନାହିଁ ଯେ, ତାହାର ବିରୋଧୀ ଆଉ ଆଚାରମାନଙ୍କୁ ପୃଥିବୀ ତମାମ୍ ଅନାଚାର ବୋଲି ବି କୁହାଯାଇପାରିବ । ହଁ, ଯେଉଁସବୁ ସ୍ଥଳରେ ଏକ ଦୁରାଚାରୀ ବୁଦ୍ଧି ନିଜର ଅନୁସୃତ ଆଚାରଗୁଡ଼ିକୁ ଏକମାତ୍ର ଆଚାର ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିବ, କେବଳ ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହାକୁ ଅନ୍ୟ ଆଚାରମାନେ ଅନାଚାର ସଦୃଶ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବେ । କୌଣସି ଦୁରାଚାରୀ ସମୂହ ଯଦି ଆଖିଗୁଡ଼ାକୁ ବନ୍ଦ ରଖି ଆପଣାର ଧର୍ମକୁ ଏକମାତ୍ର ଧର୍ମ ବୋଲି ନିତାନ୍ତ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବ ଅଥବା ଆପେ କରୁଥିବା କର୍ମଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ସମୁଚିତ କର୍ମ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଲାଗି ପାଠ ପଢ଼ି ଆସିଥିବ, ତେବେ ଆନ ଧର୍ମ ଓ ଆନ କର୍ମଗୁଡ଼ିକୁ ସିଏ କେବଳ ଅଧର୍ମ ତଥା ଅକର୍ମ ବୋଲି କହିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇବ । ଦୁରାଚାରୀମାନଙ୍କ ତରଫରୁ କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ କମ୍ ବହି ଲେଖାଯାଇଛି ଏବଂ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଲେଖାଯାଉଛି ? ସେହି ଶାସ୍ତ୍ରମାନେ ସିଧା ଭଗବାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇ ପୃଥିବୀଯାକ ମଣିଷଙ୍କର ଉଦ୍ଧାର ଲାଗି ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି ବୋଲି କେତେ କେତେ ଦମ୍ଭରେ ବି କୁହା ନ ଯାଇଛି ! ଶୁଦ୍ଧ-ଅଶୁଦ୍ଧ, ପବିତ୍ର-ଅପବିତ୍ର, ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ-ବର୍ଜ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ପୃଥିବୀର ଯାଉଁଳି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ସଚରାଚର ସମ୍ଭବତଃ ସେହି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ଖଣ୍ଡଦୃଷ୍ଟିରୁ ହିଁ ଗଠିତ ହୋଇଥିବେ । ପୃଥିବୀଯାକର ମଣିଷଙ୍କୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ବିବେକକୁ ଭଗବାନଙ୍କର ହଲପ ଦେଇ ଭେଳିକି ଭିତରେ ମୁଗ୍ଧ ଏବଂ ବିବେକହୀନ କରି ରଖିଥିବା ଗୁରୁମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀରେ କୌଣସି ସମୟରେ ସେପରି ଅଭାବ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆଚାରମାନେ ଜବର ହୋଇବସିଛନ୍ତି, ବାଟ ଓଗାଳି ରହିଛନ୍ତି ଓ ବସା କରି ରଖିଛନ୍ତି । ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ,

ଦୁରାଚାରମାନେ ହିଁ ମାମଲାତକାରର ଭୂମିକାରେ ରହି ପୃଥିବୀଯାକ ଗୋଳ ଲଗାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ।

ତେଣୁ, ଆଚାର ଅନାଚାରର ବିପରୀତ ନୁହେଁ । ଅସଲ ଦ୍ରବ୍ୟ ହେଉଛି ବିବେକ, ଏବଂ ବିବେକ ହେଉଛି ଯାବତୀୟ ଦୁରାଚାରର ହିଁ ବିପରୀତ, antidote; ଧର୍ମ ବା କର୍ମ ଅଧର୍ମ ଅଥବା ଅପକର୍ମର ବିପରୀତ ନୁହନ୍ତି, ଏବଂ ବିବେକ ହେଉଛି ଯାବତୀୟ ଦୁଷ୍ଟଧର୍ମ ତଥା ଦୁଷ୍କର୍ମର ବିପରୀତ, antidote; ପୃଥିବୀଯାକର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ-କାହାଣୀରେ ଧର୍ମ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ଆସିଥିବା ଖୋଳଗୁଡ଼ାକର ଆଶ୍ରୟଲାଭ କରି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଯେଉଁସବୁ ଦୁରାଚାର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଉପରେ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ଦେଖାଇଆସିଛନ୍ତି, ସନ୍ଥମାନେ ସେହିଗୁଡ଼ିକର ବିରୋଧ କରିଛନ୍ତି, ପ୍ରତିବାଦ କରିଛନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ, ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ବିସ୍ମିତ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ଯେ, ପୃଥିବୀର ରାଜା ଓ ସମ୍ରାଟମାନେ କାଳେ କାଳେ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ସନ୍ଥମାନେ ବି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କାଳେ କାଳେ ଏତେ ଗଞ୍ଜଣା ପାଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଦୁଇ Establishment ଏକାଠି ହୋଇ ସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଗଞ୍ଜଣା ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ଆଲୋଡ଼ନଗୁଡ଼ିକରୁ ପୃଥିବୀକୁ ବଂଚିତ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଧର୍ମ ପ୍ରାୟ କୌଣସି କାଳେ ବିବେକକୁ ସହ୍ୟ କରିନାହିଁ ଏବଂ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ବରଂ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣାର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତାଗୁଡ଼ିକୁ ନାନାଭାବେ ଗୌଣ କରି ରଖି ମଧ୍ୟ ତାହା ସେପଟକୁ ଆଉଜି ପଡ଼ିଛି । ଏହି ପୃଥିବୀର ମାନବନିୟତିଟିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦାରୁଣ ଭାବରେ ବଞ୍ଚିତ କରିନରଖିଛି ! ଏବଂ ଏପରି କରିବା ଦ୍ୱାରା ଧର୍ମ କ'ଣ କିଭଳି ଭାବରେ ଉପକୃତ ବା ନ ହୋଇଛି, ସେହି କଥାର ବିଚାର କରିବାକୁ ଧର୍ମଦୁର୍ଗର ରକ୍ଷକମାନେ ପ୍ରାୟ କୌଣସି ସାହସ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇପାରି ନାହାନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ଅସଲ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ଧର୍ମ ସାହସୀ ହୋଇପାରିଲେ ତାହା ପ୍ରାୟ ସର୍ବତ୍ର ଅଧ୍ୟାତ୍ମଆଡ଼କୁ ଅନୁରାଗୀ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ; ଏକ ଉତ୍ତୋଳନ ଘଟେ ଓ ସ୍ଥିତାବସ୍ଥା କଡ଼ ଲେଉଟାଇବାର ସୂଚନା ଦିଏ । ଏକ ନୂତନ ନେତୃତ୍ୱ ଜନ୍ମଲାଭ କରେ ଅଥବା ସେହି ପୁରୁଣା କଥାଗୁଡ଼ିକ ନୂଆ ନୂଆ ବ୍ୟଞ୍ଜନାରେ ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଉଠନ୍ତି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଆହ୍ୱାନ ରୂପେ ଅନୁଭୂତ ହୁଅନ୍ତି । ସତେ ଅବା ଲୋକମାନେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ନିମନ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଆନ୍ତି ଓ ଏପରି କିଛି ହେଉ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ଆମକୁ ଏହିସବୁ ବିଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଉଦ୍‌ବେଳନ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିବାର ବହୁତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିଯିବ । ଏବଂ, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯଥାର୍ଥ ସାହସକୁ ହରାଇ ବସିବାର ପର୍ବଟି ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ସଂପୃକ୍ତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ରାଜୀରେ ଏକ ଧର୍ମରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ ବୋଲି ସମାନ ଭାବରେ କୁହାଯାଇପାରିବ

କି ? ଆମେ ଖୋଜିବସିଲେ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଉଦାହରଣଗୁଡ଼ିକର ଆଦୌ କୌଣସି ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ ।

ଆଚାର ଅନେକ, ଧର୍ମ ଅନେକ ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ବସତିଗୁଡ଼ିକର ତଥାକଥିତ ବିବେକଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅନେକ । ବସତିଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ହୋଇପାରନ୍ତି, ସାନ ବି ହୋଇପାରନ୍ତି । ଏହି ନ୍ୟାୟରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏକକର ଭ୍ରମ ସୃଷ୍ଟି କରି କାଳକ୍ରମେ ଗଢ଼ିହୋଇଆସିଥିବା ବସତିଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରି ଦେବା ନିମନ୍ତେ ତିଆରି ହୋଇଯାଇଥିବା ବେଢ଼ାମାନେ । ଚିହ୍ନଟ କରିଦେବାର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଚଳନ୍ତି ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଯେ କେଡ଼େ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ କେତେ ଅଲଗା, ସେହି କଥାକୁ ଦେଖାଇଦେବା । ଆମେ ଯେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଏତେ ଏତେ କିସମରେ ଅଲଗା ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, ତାହା ଦେଖାଇଦେବା । ଆମଟି ତ ଆମକୁ ସବା ଆଗ ଦିଶିବ ହିଁ ଦିଶିବ, କାରଣ ଆମେ ଏହାରି ଭିତରେ ହିଁ ରହିଛୁ ଏବଂ ସେହି ନ୍ୟାୟରେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ଆବୋରି କରିରହିଛି । ଯାହା ମୋର, ତାହା ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରକୃତରେ ଅଉଲ, ସେହି ଅନ୍ୟ ବଣ ଭିତରେ ଆସି ପଶିଯିବାକୁ ନିଜର ବେଢ଼ାଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ପୃଥିବୀ ଗୋଟାକର ବେଢ଼ା ବୋଲି ମାନିନେବାକୁ ସଚରାଚର ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ମୋଟେ ବେଶୀ କଷ୍ଟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିନଥିବ । ସେହି ରୀତିରେ ହିଁ ମୋ ଧର୍ମଟା ମୋ ଆଖିକୁ ସବାଆଗ ଦେଖାଯାଉଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଏକନମ୍ବର ଭଳି ଦେଖାଯାଉଛି । ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମୋ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ ସବୁଧର୍ମଠାରୁ ଅଧିକ ଅଉଲ; ମୋ ଆଚାରଗୁଡ଼ିକ ବସ୍ତୁତଃ ଯାହା ହୋଇଥାନ୍ତୁ ପଛକେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ଅଧିକ ଉପାଦେୟ ଏବଂ ଅଧିକ ଉତ୍ତମ । ସନ୍ଥମାନେ ଯେ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ସଂକ୍ରମଣ ଦ୍ୱାରା ସଂକ୍ରମିତ ହୋଇ ଏହି ପାରମ୍ପରିକ ଉତ୍ସାହ ସହିତ ଆଦୌ ରାଜି ହୋଇପାରିନାହାନ୍ତି, ସେହି ବିଷୟରେ ଆମ ସଂସାରୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଲୋଚନା ହୋଇପାରିବା ଉଚିତ ଏବଂ କେବଳ ଆମର ଏହି ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡ ତଥା ଓଡ଼ିଆ ସନ୍ଥସାହିତ୍ୟ ନୁହେଁ, ଭାରତବର୍ଷର ସମଗ୍ର ସନ୍ଥପଂକ୍ତିର ମେଳରେ ଏବଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ଥସାହିତ୍ୟରେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କ ଭଳି ଏତେ ନିର୍ମଳ ଏବଂ ସଳଖ ଭାବରେ ନିଜର ସେହି ଅରାଜୀକୁ ସମ୍ଭବତଃ ଆଉ କେହିହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିନାହାନ୍ତି । ନିଜର ସେହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବକ୍ତବ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ସ୍ୱକୀୟ ଗଦ୍ୟର ପରିଧାନ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇ ସେ ଆମ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ତାହା ଏପରି ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଏବଂ ଆବେଦନଯୁକ୍ତ ହୋଇପାରିଛି କି ? ଏବଂ ଗଢ଼ଣରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ନକାରାତ୍ମକ ଭଳି ଲାଗୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସକାରାତ୍ମକ ସନ୍ଦେଶର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ହୋଇ ଆମକୁ ଆସି ସ୍ପର୍ଶ କରୁଛି କି ?

ମୋ'ଟି ଆଚାର, ତେଣୁ ଅନ୍ୟଟି ଆଚାର ନୁହେଁ, ମୋ ଧର୍ମ ହିଁ ପୃଥିବୀର ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ସିଧା ସେହି ଧାମରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇ ଆସି ଏଠାରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଛି; ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ କେଡ଼େ ହୃଷ୍ଟ ହୋଇ ନ କହିଛନ୍ତି । ଏବଂ ସେମାନେ ହୁଏତ ସେହି ଭୋଳରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଧରିନେଇଛନ୍ତି ଯେ, କେବଳ ମୁଇଁ ଉଚିତ ମାର୍ଗରେ ରହିଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟସମସ୍ତେ ତୁଚ୍ଛା ବଣା ହୋଇ ଅସାରରେ ମଜି ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ପଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଖୁବ୍ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଲାଗିରହିଛି- ସକଳ ସଦିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଧର୍ମଦ୍ୱାରା, ଆଚାର ଦ୍ୱାରା ଏବଂ ସମୁଚିତ କର୍ମ ଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀରେ ଯାହା ହେଉ ବା ଯାହାସବୁ ଘଟୁ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କରୁନାହାନ୍ତି, ତାହା ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ନୂଆ ନୂଆ ଉନ୍ମାଦନାମାନେ କେଡ଼େ ଶୀଘ୍ର ସେହି ପୁରାତନ ଗୁଳାମାନଙ୍କରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଯାଉଛନ୍ତି ଓ ରଞ୍ଜକ ହରାଇ ବସୁଛନ୍ତି । ତୁଚ୍ଛା ବାହ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ନେଇ ଆଡ଼ମ୍ବର ଚାଲିଛି । ବାହ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ନେଇ ଝଗଡ଼ା ଲାଗିରହିଛି । ଅଧ୍ୟାତ୍ମବକ୍ତା ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ତଥାକଥିତ ଭକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଅଭକ୍ଷ୍ୟ, ଗମ୍ୟ ଓ ଅଗମ୍ୟ, ଆଚାର ଏବଂ ଅଣଆଚାର ଓ ତଥାକଥିତ ଧର୍ମ ଓ ଅଧର୍ମ ଉଭୟକୁ ହିଁ ବାହ୍ୟ ବୋଲି କେଡ଼େ ସହଜ ହୋଇ ଘୋଷଣା କରିପାରିଛନ୍ତି । ମୋର ଭକ୍ଷ୍ୟ ତା' ପାଇଁ ଅଭକ୍ଷ୍ୟ ଏବଂ ତା'ର ଭକ୍ଷ୍ୟ ମୋ ପାଇଁ ଅଭକ୍ଷ୍ୟ, – ଯାହା ତାହା ପାଇଁ ଗମ୍ୟ, ମୁଁ ତାହାକୁ ନିଷିଦ୍ଧ ବୋଲି ମାନୁଛି ଏବଂ ଯାହା ମୋ ପାଇଁ ଗମ୍ୟ ଓ ଗ୍ରହଣୀୟ, ତା'ର ପୋଥିଗୁଡ଼ାକରେ ଓ ତା' ଗୁରୁମାନଙ୍କର ତୁଣ୍ଡରେ ନିଷିଦ୍ଧ ବୋଲି ଘୋଷିତ ହୋଇଛି । ଜଗି ଜଗି ଜୀବନ ଯାଉଛି; ମାନି ମାନି ମଣିଷମାନେ ମେଣ୍ଢା ହେଉଛନ୍ତି ସିନା, ମାତ୍ର ଅସଲ ସମ୍ପଦର ଅର୍ଥାତ୍ ରତ୍ନଗୁଡ଼ିକର ପରିଚୟ ପାଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାତ୍ମଦ୍ୱାରା ଯାହାକିଛି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇରହିଥିଲା, ତାହା ପ୍ରତିହତ ହୋଇ ରହିଯାଉଛି । ସେହି ଜଣେ ଏହି ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ପୂରି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓ ଏହି ପୃଥିବୀ ତାହାରି ହିସାବରେ ଚାଲିବ ବୋଲି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତିମିରଗୁଡ଼ାକ ମୋଟେ ହଟୁନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହିଁ ହଟି ହଟି ଯାଉଛି । ଏବଂ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତାର ପରିଧିକୁ ହୁଏତ ଆମ ଏକାଳ ଯାଏ ବଢ଼ାଇଦେଇ କାହିଁକି କୁହାନହେବ ଯେ, ମନୁଷ୍ୟର ଯାବତୀୟ ଦାସତ୍ୱକୁ ସତେ ଅବା ଚିରସ୍ଥାୟୀ କରି ରଖାଯାଇଛି; ପୃଥିବୀ ଭାରି ଅସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସୌକ୍ଷମ୍ୟହୀନ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି ? ଏବଂ କାନକୁ କମ୍ପାଇ ଦେବା ଭଳି ଦର୍ପମାନ ଦେଖାଇ ଯଦି ପୃଥିବୀ ତଥାପି ଅସୁନ୍ଦର ଓ ଅସୁକ୍ଷମ ହୋଇ ରହିବ, ତେବେ ପୃଥିବୀରେ ଏତେ ମାର୍ଗ ଏବଂ ମାର୍କାର ହଟଚମଟ କାହିଁକି ଲାଗିରହିଥିବ ?

ମନକୁ ନିତାନ୍ତ ଆପଣାର ସହଯୋଗୀ ଓ ସହଗାମୀ ବନ୍ଧୁଟିଏ ଭଳି ଦେଖୁଥିବା ପରି ଚୈତନ୍ୟ ସେଥିଲାଗି କହୁଛନ୍ତି : ଏ ସର୍ବଙ୍କୁ କେବେ ନ ଜଗଇ... କେବେ ଭୟ ନ କରଇ,

ମନେ ନ ଗଣଇ, ଏହାକୁ ସମାନ କରି ବୋଲଇ ମୁହିଁ, ମୋ ବିନୁଁ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ, ମୁହିଁଟି ସଂସାରେ ଘୋଟିଅଛି । ମୁହିଁଟି ସ୍ୱୟଂବ୍ରହ୍ମ– ଏମନ୍ତେ ମନେ ପାଞ୍ଚ ସର୍ବ ସମାନ କରି ମଣଇ ଏବଂ ତା'ପରେ ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ଅସରନ୍ତି ସୁମାରିର ତାଲିକାରେ, ନାନାଦି ବୃକ୍ଷ, ପୁଷ୍ପ, ଫଳ, ମାଟି, ପାଷାଣ, ନାନାଦି ପକ୍ଷୀ ଜନ୍ତୁ, ପୋକ, ମାଛ, ମାଛି, ଗୋରୁ ମଇଁଷି, ବ୍ୟାଘ୍ର, ଭାଲୁ, ବରାହ, ମୃଗ, ହସ୍ତୀ, ଛେଳି ଓ ମେଣ୍ଢା, ସର୍ପ ନାନାଦି ଜନ୍ତୁଜୁନ୍ତା ପୁଣି ନାନାଦି ମନୁଷ୍ୟ, ନାନାଦି ଦେବତା ନାନାଦି ରାକ୍ଷସ, ଶସ୍ତ୍ର, ଶାସ୍ତ୍ର, ପୁରାଣ, ଗୀତା, ନାନାଦି ବାଦ, ନାନାଦି ବିବାଦ, ବେଦ ବିଦ୍ୟା.... ନାନାଦି ଭୋଗ, ରୋଗ, ଷଡ଼ ଋତୁ, ଚଳ ଅଚଳ ଉଡ଼ା, ବୁଡ଼ା, ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ, ଚାରିଖାନି, ଏ ସମସ୍ତ ଛପନକୋଟି ଜୀବନ, ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଏସବୁକୁ ସମାନ କରି ମଣଇ, କୀଟରୁ ବ୍ରହ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ମଣଇ, ଏମନ୍ତ ଲୋକକୁ ବ୍ରହ୍ମଭକ୍ତ ବୋଲି ଜାଣିବ । ଗୀତାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେଉଁଠି ଜଣେ ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞ ପୁରୁଷର ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରାୟ ଜଣେ ଗୁରୁଶିଷ୍ୟକୁ ବତାଇ ଦେଉଥିବାର ସାରାଂଶରେ ବତାଇ ଦେଉଛନ୍ତି, ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଅରକ୍ଷିତ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିବା ଜଣେ ବ୍ରହ୍ମଭକ୍ତଙ୍କର ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ି ଯାଉଥିବା ବେଳେ ତାହା ହୁଏତ ଭାରି ଅତର୍କିତ ଭାବରେ ମନେପଡ଼ିଯିବ । ଉଚ୍ଚତାରେ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆବେଦନରେ ଏବଂ ଅଭିପ୍ରେତ ଆଲୋଡ଼ନଗୁଡ଼ିକୁ ଉନ୍ମେଷିତ କରି ଆଣିବାରେ ଦୁଇଟିଯାକ ଭାରି ଫରକ ହୋଇରହିଛି । ମୁହିଁଟି ସ୍ୱୟଂ ବ୍ରହ୍ମ ଏହାକୁ କେବଳ କଥାଟିଏ ପରି ଶୁଣିହେଲେ ସଚରାଚର ଆଦୌ କିଛି ବି ହୁଏ ନାହିଁ; ଏହାଦ୍ୱାରା ନିଜ ଭିତରେ କିଛି ଘଟେ ନାହିଁ, ପୃଥିବୀରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ହେଲେ ଘଟେ ନାହିଁ । ଅଥଚ ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାରେ ଏହି ନିତ୍ୟସ୍ମରଣୀୟ ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ ବାରମ୍ବାର ପାଠ କଲେ ତଥାପି ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ କାହିଁକି ଲାଗେ କେଜାଣି ? ସତକୁ ସତ ଭୟ ଦୂର ହୋଇଯାଏ- ନିଜ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଘୋଷଣାଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ହେଉଥାଏ । ସତେ ଯେପରି ନିଜ ମାଆର ମୁହଁରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆମର ପୂରା ଗଭୀର ଭିତରେ ସଂଚିତ ହୋଇ ରହିଥିବା କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଣୁଥିବା ପରି ଲାଗେ । ସତକୁ ସତ ଭୟ ଛାଡ଼ିଯାଏ ।

ସେହି ଚମତ୍କାରଟି କ'ଣ, ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ବ୍ୟବହାର କରିଥିବା ଭାଷାର ନା ଆପଣାର ଏକ ଏକାନ୍ତ ସ୍ୱକୀୟ ସାଧନାନୁସନ୍ଧାନ ଦ୍ୱାରା ସେ ଲାଭ କରିଥିବା ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସହଜତାର ? ଏପରି ଏକ ବ୍ରହ୍ମସ୍ପର୍ଶଜନିତ ସହଜତା କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ରହିଛି, ଯାହାକି ଇଚ୍ଛାକଲାମାତ୍ରକେ ଜଣେ ବ୍ରହ୍ମଭକ୍ତକୁ ତା'ର ସକଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ସତକୁ ସତ ଏକ ପରମାତ୍ମୀୟତାର ସହଜ ପ୍ରସ୍ତୁତିଏ ଆଣିଦେଇଯାଏ; ବ୍ରହ୍ମସ୍ପର୍ଶ ପୃଥିବୀକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାର୍ଗକୁ ଉନ୍ମୋଚିତ କରିଆଣେ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଠିକଣା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଆସି ଆପେ ଆପେ

ହାବୁଡ଼ିଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ସଂକୋଚମୁକ୍ତ କରିଦିଅନ୍ତି ? ସେଥିଲାଗି, ଏକଥା ଦେଖି ଆଦୌ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେନାହିଁ ଯେ, ପୃଥିବୀଯାକର ସନ୍ଥମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ସଙ୍କୋଚମୁକ୍ତ ଭାବରେ ହିଁ ନିଜର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ କହିପାରିଛନ୍ତି । ଆଗ ଭାଷାକୁ ବୁଝି ତାହାରି ମାଧ୍ୟମରେ ଜଣେ ଲେଖକକୁ ବୁଝି ବାହାରିବା- ଏହା ତ ଔପଚାରିକ ସବୁ ଅବସରରେ ସଚରାଚର ଚଳିଆସିଛି ଏବଂ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସେଇଥିରୁ ଭଳି ଭଳି ସାହିତ୍ୟତତ୍ତ୍ୱର ପରିଚାୟକ କାନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଗଢ଼ି ଥୋଇଦେଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସନ୍ଥମାନେ ଆଗ ସମ୍ଭବତଃ ପାଠକବର୍ଗଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜକୁ ହିଁ ଏପରି ଏକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସହଜତା ସହିତ ଆସି ଉଭା କରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ, ତା'ପରେ ସେମାନଙ୍କର ତୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରିଥିବା କଥାଗୁଡ଼ିକ ଆମ ଅନ୍ତର ଭିତରକୁ ଚାଲିଯାଇପାରିଛି, ଯେଉଁଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଯାହାକୁ ଛୁଇଁବା କଥା, ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ତାହାକୁ ଛୁଇଁପାରିଛି । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଆହୁରି ଆଗକୁ ଯାଇ କହୁଛନ୍ତି : (ବ୍ରହ୍ମଭକ୍ତ) ଜଳରେ ନ ବୁଡ଼ଇ, ଅଗ୍ନିରେ ନ ପୋଡ଼ଇ, ପବନରେ ନ ଉଡ଼ଇ, ଖଡ୍‌ଗେ ନ ଛିଡ଼ଇ, ପୃଥ୍ୱୀ କ୍ଷୟ ଗଲେ ପିଣ୍ଡ କ୍ଷୟ ନୁହଇ, ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ପାତାଳ ଓହ୍ଲାଇ ପାରଇ, ଛପନକୋଟି ଜୀବରେ ମିଶଇ, କେତେବେଳେ କେତେ ରୂପ ହୁଅଇ,... ବ୍ରହ୍ମା, ଇନ୍ଦ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ ତାକୁ କେହି ସରି ନୁହନ୍ତି, ତେତିଶ କୋଟି ଦେବ, ନର, ରାକ୍ଷସ, ପୃଥିବୀ, ଆପ, ତେଜ, ବାୟୁ, ଆକାଶ ତାକୁ କେହି ସରି ନୁହନ୍ତି । ଏବଂ ଶୁଣ ହୋ ମନ ଭକ୍ତିର ମହିମା- କିଛି ମନେ ନ ଜାଣଇ, ଜଗତଯାକ ବ୍ରହ୍ମ ମଣଇ, ଏକାନ୍ତେ ଭ୍ରମୁଥାଇ, ଏକା ବ୍ରହ୍ମକୁ ଭାବଇ, କାହାରି ସଂଗତେ ନରହଇ, ବ୍ରହ୍ମକୁ ସଂଗ କରିଥାଇ, କୌଣସି କଥାକୁ ଭୟ ନ କରଇ । ପ୍ରାୟ ଉପନିଷଦର ଶୈଳୀରେ ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକର ଉପସ୍ଥାପନା କରି ଗଦ୍ୟାଂଶକୁ ଶେଷ କରି ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ କହିଛନ୍ତି : ପାଣିକୁମ୍ଭେ ମିଷ୍ଟକ ଖୋଳି ପୋଖରୀକି ଘେନିଯିବା, ସେ ପାଣିକି ପୋଖରୀ ଭିତରେ ନିଉଡ଼ି ଦେବା, ନିଉଡ଼ି ଦେଇ ନେଉଟି ପାଣି କୁମ୍ଭେ ଆଣିବା, ସେ ପାଣି ଆଉ କି ମିଷ୍ଟକ ଲାଗିବ ? ଅରକ୍ଷିତ ଏକାକାର ବ୍ରହ୍ମକୁ ଚିହ୍ନିବା ସକାଶେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏବଂ ଶେଷରେ "ଶୁଣ ହୋ ମନ, ଏକାକାର ଭାବ କର, ବିକାର ନରଖ, ବିକାର କଲେ କେବେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ନ ଚିହ୍ନଇ ।" ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଏକାକ୍ଷର ବ୍ରହ୍ମ କଥା କୁହାଯାଇଛି । ଅରକ୍ଷିତ ଏକାକାର ବ୍ରହ୍ମ ବିଷୟରେ କାହିଁକି କହିଲେ କେଜାଣି ?

ଏକାକାର ଏବଂ ଏକାକ୍ଷର- ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ ଏକାଧିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଦୁଇଟି ଭିନ୍ନ ମେଦିନୀ – ଧାରଣାକୁ ଆଶ୍ରେ କରି ଠିଆ ହୋଇଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରିବ । ଦୁଇ ବିପରୀତ ନୁହେଁ, ତଥାପି ଭିନ୍ନ । କ୍ଷର ଭିତରୁ ଆପଣାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହୃତ କରିନେବାର ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସଂସାରତ୍ୟାଗୀମାନେ ଏକାକ୍ଷର ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଥାଆନ୍ତି

ବୋଲି ଏକାଧିକ ଉପାସନା- ମାର୍ଗରେ କେତେମନ୍ତେ ସୂଚିତ କରିଦିଆଯାଇଛି । ତେଣୁ, ଶବ୍ଦଟିରୁ ଏକ ବିକର୍ଷିତ ହୋଇଯିବାର ଏକ ଆଗ୍ରହ ବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ଖୁବ୍ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଉଠୁଛି । ମାୟାବାଦ ହେଉଛି ସେହିପରି ଏକ ବିକର୍ଷିତ ହୋଇ ଅପସରି ଯିବାର ଆହ୍ୱାନ । ଏହି ବିଶ୍ୱ ତୁଚ୍ଛା ମାୟା ଏବଂ ତେଣୁ ଏହି ମାୟାକୁ କାଟିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମାୟାକୁ କାଟିଲେ ଯାଇ ମୁକ୍ତି । ଅନେକ ମଧ୍ୟରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଲେ ଯାଇ ଏକର ଅନୁଭବ ଓ ଉପଲବ୍ଧି । ଭାରତୀୟ ବହୁ ସାଧନାରେ ନାନାବିଧ ଛଳ ଏବଂ ଆଳରେ ସେହି କଥାକୁ କୁହାଯାଇଛି । 'ଏକାକାର' କଥାରେ ସତେ ଅବା ଆକର୍ଷଣ ନାମକ ସେହି ଅନ୍ୟ ଚମତ୍କାର ଉପରେ ପ୍ରଧାନତା ଦିଆଯାଇଛି । ସାଧନା ଯହୁଁ ଯହୁଁ ପ୍ରଭାବଯୁକ୍ତ ଏବଂ ପରିପକ୍ୱ ହେଉଥିବ, ଆମେ ତହୁଁ ତହୁଁ ଏହି ବିଶ୍ୱ ସହିତ ଏକାକାର ହୋଇଆସୁଥିବା । ଏହି ସବୁକିଛି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇରହିଛି; ତେଣୁ ବ୍ରହ୍ମୋପଲବ୍ଧି ହୋଇଆସୁଥିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଆମର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇରହିଥିବା ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଆଖିରେ ଦେଖାଯିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ ।

ବ୍ରହ୍ମର, ପରମସତ୍ୟର ସଂପ୍ରସାରିତ ସ୍ୱରୂପ- ତାହାହିଁ ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ । ତେଣୁ ସେହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମୋତେ ତାହାରି ନାନା ଆକାରରେ ହିଁ ବିମଣ୍ଡିତ ହୋଇରହିଥିବାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହେବ । ମୋ ଭିତରେ ଯିଏ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନିକଟ ଏବଂ ଅଧିକ ନିବିଡ଼, ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ରହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମାୟା ବୋଲି ପୁଣି କେଉଁଠି କ'ଣ ଅଛି ଯେ, ମୁଁ ଛନ୍ଦି ହୋଇଯିବି ଓ ହୁଡ଼ିଯିବି ବୋଲି ଭୟ କରୁଥିବି ? ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମାୟା ନୁହେଁ, ନିଜ ଭିତରେ ଏହି ତମାମ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ବ୍ରହ୍ମ ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ କରି ଦେଖିବାର ଅସମର୍ଥତା ହିଁ ହୁଏତ ମାୟା, ଯାହାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ଉଦାସୀନତା ନୈବ ନୈବ ଚ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ହିଁ ନୌକା । ଭବସାଗରକୁ ପାରି ହୋଇ ଆଉ କେଉଁଠାକୁ ପଳାଇଯିବାର ନୁହେଁ, ଏହି ସାଗର ଭିତରେ ସେହି ବ୍ରହ୍ମର ମହିମାକୁ ହିଁ ଅନୁଭବ କରୁଥିବାରୁ ଏହାରି ସହିତ ସତତ ବିହାର କରିବାର ଏକ ନୌକା । ଯଦି ସେଇ ସର୍ବତ୍ର ପୂରି ରହିଛନ୍ତି, ମୋର ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ଜୀବନର ବାରଶହ ଖଣ୍ଡକୁ ଯିଏ ଗୋଟିଏ ଅନୁକମ୍ପା ଏବଂ ଆସ୍ପୃହା ମଧ୍ୟରେ ଏକତ୍ର ବାନ୍ଧି ମୋ ଆଖି ଦୁଇଟା ଭିତରେ ଏତେ ଜିଜ୍ଞାସା ଏବଂ ସହୃଦୟତା ଭରି ରଖିଛନ୍ତି, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଏବଂ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ମୁଁ କିପରି ତାଙ୍କୁ ଥୟ ଭାବରେ ମୋ' ସହିତ ରଖିପାରିବି ?

ଆମର ଏହି ଆଧୁନିକ କାଳରେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ବିଶ୍ୱ ଆମର ଏତେ ଏତେ ଉଦ୍ୟମ ଦ୍ୱାରା ଯେ ଏକ ପଡ଼ିଶାରେ ପରିଣତ ହୋଇଆସୁଛି, ଆମେ କ୍ରମେ ଏକ ଆରେକେ ଆପଣାକୁ ପରସ୍ପରର ହିତ ତଥା ଉଦୟର ବହୁବିଧ ମାର୍ଗରେ ପରସ୍ପରର ପଡ଼ିଶା ହେବା ନିମନ୍ତେ ଆଗଭର ହୋଇଯାଉଛୁ, ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ସୂଚାଇ ଦେଇଯାଇଥିବା ବ୍ରହ୍ମ ସହିତ

ଏକାକାର ହେବାର ସେହି ସନ୍ଦେଶ ତଦ୍ୱାରା ଆମ ହାତପାଆନ୍ତାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚୁଥିବାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇଆସୁଛି କି ? ବ୍ରହ୍ମର ଉପଲବ୍ଧି ଅର୍ଥାତ୍ ଆମ ସଭିଙ୍କର ଏହି ବିରାଟ ଘର ସଦୃଶ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଟିର ମୁକ୍ତି । ଏଇଟି ଭିତରୁ ବାହାରି ଯାଇ ନିଜ ପାଇଁ ବିଲଗ ଭାବରେ କିଛି ହାସଲ ଅଥବା ହଡ଼ପ କରିନେବାର ଯେଉଁ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଅଥବା ଦୁର୍ବାସନା, ତାହାହିଁ ମାୟା ଏବଂ ସେହି ମାୟାରେ ପୃଥିବୀ ଆଜିଅବଧି ବଡ଼ କଲବଲ ହୋଇଆସିଛି । ବ୍ରହ୍ମକୁ ଏକାକାର ରୂପେ ଦେଖିବାର ଉପଚାର ତଥା ଅନୁରାଗଗୁଡ଼ିକ ଯେତିକି ସାକାର ହୋଇପାରୁଥିବେ, ମାୟାମାନେ ସେତିକି କଟିଯାଉଥିବେ ।

ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ତତ୍ତ୍ୱକାରମାନଙ୍କର ମେଧାଟା ଏହି ଜୀବନ୍ତ ପୃଥିବୀଟାକୁ ଯେତେ ଯାହା ଶାସ୍ତ୍ର ଲେଖି ବହୁଖଣ୍ଡ କରି ଦେଖାଇବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାଟିଏ ପ୍ରାୟ କାଳକାଳରୁ ହିଁ କରିଆସିଛି । ତଥାପି ଥିର ହୋଇ ଦେଖିପାରିଲେ ଅବଶ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହେବ ଯେ, ସର୍ବଦା ସମାନ୍ତର ଭାବରେ ସତ୍ୟକୁ, ବ୍ରହ୍ମକୁ, ସୁଖକୁ ଏବଂ ସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାକାର କରି ଦେଖିବାର ଆର ପ୍ରବୃତ୍ତି ତଥାପି ପୃଥିବୀରେ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇ ରହିଛି । ଆମେ ତାହାକୁ ସନ୍ଥର ପ୍ରବୃତ୍ତି ବୋଲି କହିପାରିବା । ଏହି ସନ୍ଥମାନେ ମଧ୍ୟ ଘର ଛାଡ଼ିଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ସତକୁ ସତ ଏହି ସବୁକିଛିକୁ ଏକାକାର କରି ଦେଖିବାର ବାସନା ନିଜ ଭିତରେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ସମ୍ଭବତଃ ସେମାନଙ୍କୁ ସେଇ ପୁରୁଣା ପୃଥିବୀର ଘରୁ ବାହାର କରିନେଇଛି । ନଅର ମୋଟେ ସୁଖ ଦେଇପାରି ନାହିଁ, ରାଜସୁଖ ପିତା ଲାଗିଛି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଯାକରେ କିଏ ଆମର ପର ଯେ, ତାହାକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଆମେ ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଲାଭ କରିପାରିବା ? ସନ୍ଥମାନେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ପରମାଶ୍ରୟ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ସତକୁ ସତ ପରମାତ୍ମୀୟ ରୂପେ ଆବିଷ୍କାର କରି ହିଁ ସେହି ସମ୍ପଦର ଭାଜନ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସହିତ ଏକାକାର ହେବାର ମାଧ୍ୟମ ଦ୍ୱାରା ବ୍ରହ୍ମରେ ବିହାର କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବା, ଇଏ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏକ ଆକର୍ଷଣର କଥା । ଆଦୌ ପଳାଇଯିବାର ଏକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ନୁହେଁ । ଆକର୍ଷିତ ହୋଇଯାଉଥିବାର ଏହି ଯେଉଁ ସର୍ବମୂଳ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ତାହା ହିଁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ବ୍ରହ୍ମର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ କରି ନେଉଥିବ ।

ଅରକ୍ଷିତ ଅଣଆଚାରୀ ହେବା ଉପରେ କେତେ ନା କେତେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ କହିଛନ୍ତି । ଅଣଆଚାରୀ ହେଲେ ଯାଇ ବ୍ରହ୍ମର ଉପଲବ୍ଧି ହୋଇପାରିବ । ଏହି ଅଣଆଚାରୀ ହେବା ଏବଂ ଏକ ଅନାଚାରୀର ଜୀବନଯାପନ କରିବା, ଦୁଇଟାଯାକ କଥା ଆଦୌ ଗୋଟିଏ କଥା ନୁହନ୍ତି । ପଛ ଇତିହାସ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିହେବ ଯେ, ପୃଥିବୀରେ କାଳେ କାଳେ ଘୋର ଆଚାର ମାନୁଥିବା ମଣିଷମାନେ ହିଁ ମାରାତ୍ମକ ନାନା

ଅନାଚାରର କାରଣ ହୋଇଛନ୍ତି । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ କ'ଣ ଆମକୁ ଆଚାରହୀନ ହେବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି ? ଆଚାରରେ ରହିବା ଏବଂ ଆଚାରମାନଙ୍କୁ ମାନିବା, ସମ୍ଭବତଃ ଅସଲ ଫରକ ସେଇଠାରେ ଯାଇ ରହିଛି ।

ଆମ ପୃଥିବୀରେ ଗୁରୁ ଯେତିକି, ସମ୍ପ୍ରଦାୟମାନେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି; ଏବଂ ସଂପ୍ରଦାୟ ଯେତିକି, ଆଚାରମାନେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି । ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଭିତରେ ଆବର୍ଜନା ପଶିଯାଏ ଯେତିକି, ତାହା ସେତିକି ପରିମାଣରେ ଏକ ଧର୍ମରେ ପରିମିତ ଓ ପରିଣତ ହୋଇ ରହିବାର ଭୟ ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ । ଆଚାର ଅତି ହେଲେ ସେଇଥିରୁ ହିଁ ଭଳି ଭଳି ଅତ୍ୟାଚାର ଉକୁ ହୋଇଆସନ୍ତି କି ? ଆଚାରର ସ୍ତର ହେଉଛି କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଗ୍ର ତଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟନୀୟ 'ନେତିନେତି'ର ସ୍ତର ଏବଂ ଆଚାରର ବୁଦ୍ଧି ହେଉଛି 'ନେତିନେତି'ର ଏକ ବୁଦ୍ଧି, ଏବଂ, ତେଣୁ ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନାନା ପ୍ରହରଣ ଧାରଣ କରିଥିବା ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି । ଆଚାରମାନଙ୍କୁ ମାନିବା ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଗୁରୁବୃନ୍ଦ ଅତୀବ ପ୍ରଗଲ୍‌ଭତା ଦେଖାଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ପୃଥିବୀରେ ଯାବତୀୟ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉତ୍ତୋଳନର ବାଟ ଓଗାଳି ଛିଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ସେହି ଗଦ୍ୟାଂଶକୁ ପାଠ କରିସାରିବା ପରେ ସେଥିପାଇଁ ସତକୁ ସତ ବଡ଼ ଉଶ୍ୱାସ ଲାଗିବ ହିଁ ଲାଗିବ । ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରାରବ୍ଧ ପରି ଅବଦମିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଏକ ଅଭିନବ ବାସନା ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ସେଇ ଭିତରୁ ଏକାବେଳେକେ ଆଗକୁ ବାହାରି ଆସି ସମ୍ମୁଖରେ ଛିଡ଼ା ହେବ ଏବଂ ମୁଁ ପୂରାପୂରି ସମ୍ମତ ବୋଲି ନିର୍ଭର ଦେବ । ମନ ମୁକୁଳି ଯିବା ଓ ଚୈତନ୍ୟ ଆଗରେ ଆପେ ଆପେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଯାଇ 'ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ' ବୋଲି କହିବା– ଯେକୌଣସି ମନୁଷ୍ୟର ଗ୍ରନ୍ଥିମୁକ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୃହୀତ ହେବାର କାହାଣୀରେ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ଆଉ କ'ଣ ଅଛି ?

ଅର୍ଥାତ୍ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମାନୁଥିଲେ ମୁଁ ଉତ୍ତମ ଅନୁଗାମୀଟିଏ ହେବି ସିନା, ତଥାପି ଅସଲ ଉଦୟରୁ ବଂଚିତ ହୋଇ ହିଁ ରହିଥିବି । ଏବଂ ଅସଲ ଉଦୟଟି ସମ୍ଭବ ହୋଇନଥିଲେ ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମକୁ କିପରି ଅନୁଭବ କରିପାରିବି ? ପୁନଶ୍ଚ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଅନୁଭବ କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ଅଂଗେ ନିଭାଇ ପାରିବାର ସେହି ଅନ୍ୟ ମହାର୍ଘ ପ୍ରାପ୍ତିଟି– ସେଇଟି ତ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୂରର କଥା । ଆଚାରଗୁଡ଼ାକୁ ଯେଉଁମାନେ ତୁଚ୍ଛା ମାନି ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସବୁ ହୋଇଗଲା ବୋଲି ଭାବିନେଇଥାନ୍ତି, ସେହିମାନେ ହିଁ ସଚରାଚର ହିଂସ୍ର ହୁଅନ୍ତି, ପୃଥିବୀରେ ନାନା ଅରାଜକତାର କାରଣ ହୁଅନ୍ତି । ଭିତରେ ଅସଲ ଅନୁରାଗଟିଏ ବିକଶିତ ହୋଇଆସିଲେ ତାହାରି ସହିତ ଯଥାର୍ଥ ଆଚାରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାନ୍ତି ଓ ଅଗ୍ରସର କରାଇ ନିଅନ୍ତି। ଅଧ୍ୟାତ୍ମରେ ସବୁକିଛି ସର୍ବପ୍ରଥମେ ସେହି ଭିତରୁ

ହିଁ ବିକଶିତ ହୋଇଆସିଥାଏ– ନିଜର ଶୃଙ୍ଖଳା ନିଜେ ଆବିଷ୍କାର କରେ । ସିଏ ଖୁସି ହୋଇ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ରହିଥାଏ– ରାଜପୁତ୍ର ସଦୃଶ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଏହି ସଂସାରରେ ବିଚରଣ କରୁଥାଏ । ମୋଟେ ଭୟ କରେ ନାହିଁ । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ବାରବାର ସେହି ଭୟମୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାର କଥା କହିଛନ୍ତି । ଭୟ ଛାଡ଼ି, ନିର୍ଭୟ ହେବାଲାଗି ବାରମ୍ବାର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଭୟାଳୁମାନେ ହିଁ ମାନନ୍ତି– ଭିତରେ ହୁଏତ ମୋଟେ ମନଟା ବୁଝୁନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଉପରେ ମାନିବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ନିଜ ସହିତ ଆଦୌ ନପଡ଼ିବାର ଏକ ଉପଦ୍ରବ ହିଁ ଲାଗିରହିଥାଏ । ଏବଂ ନିଜ ସହିତ ନ ପଡ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କ ସହିତ ପୁଣି କିପରି ବା ପଡ଼ିବ ? ଆମ ପୃଥିବୀକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଧାନତଃ ଭୟାଳୁମାନେ ଶାସନ କରୁଛନ୍ତି କି ? ସେମାନେ କ'ଣ ଆଚାର ମାନୁଛନ୍ତି ଏବଂ ସୁଯୋଗ ପାଇବା ମାତ୍ରକେ ଅନ୍ୟ ବହୁତଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବୋଝ ବୋଝ ଆଚାର ଲଦି ଦେଉଛନ୍ତି ? ପୃଥିବୀକୁ ବାରଶହ ପ୍ରକାରେ ଅରାଜକ କରି ରଖିଛନ୍ତି ? ଭୟ ହିଁ ଆମକୁ ଚାବୁକଟାଏ ହାତରେ ଧରି ବାଧ୍ୟ କରି ରଖିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟ କେବେହେଲେ ବ୍ରହ୍ମର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ବାହ୍ୟ ଫିସାଦଗୁଡ଼ାକରେ ଜାରି ହୋଇ କେତେ ବଡ଼ ଦେଖାଯାଉଥିବ ସିନା, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ କଦାପି ନିଜର ଘର ଓ ତେଣୁ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ଘର ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତୁଚ୍ଛା ଭୟାଳୁମାନେ ହିଁ କପଟ ଭିତରେ ଥାଆନ୍ତି, କପଟାଚାର କରନ୍ତି । ନିଜ ନିଜର ଭାଗବତ ପରିଚୟକୁ ପଛରେ ଲୁଚାଇ ରଖି ଭେକ ଓ ବାହ୍ୟର ବହୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ ସହିତ ଗୁରୁ ହୋଇରହିଥାନ୍ତି । ଭାରି ଅର୍ଥାର୍ଥୀ ହୁଅନ୍ତି । ନିଜର ତିଳଗୁଡ଼ାକୁ ତାଳ ବୋଲି ଦେଖାଇ ସେମାନେ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପୂରା ଅନ୍ୟମନସ୍କ କରି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । କେବେହେଲେ ଭୟମୁକ୍ତ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବରଂ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଯାକର ନାନାବିଧ ଭୟର କାରଣ ହୁଅନ୍ତି । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ସେଥିପାଇଁ ଏକ ଅନ୍ୟ ଆଚାରମାର୍ଗର ବାରତା ଦେଇ ଆମକୁ ଭୟମୁକ୍ତ ହେବା ବିଷୟରେ ଏତେ କଥା କହିଛନ୍ତି । ଅଣଆଚାରୀ ହେବାର ମାର୍ଗକୁ ଧରି ଅସଲ ଆଚାର ଅର୍ଥାତ୍ ଅସଲ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବାର କଥାଟିକୁ ହିଁ କହିଛନ୍ତି ।

୭

ଯାହା ପ୍ରାଚୀନ, ତାହା କ'ଣ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାଚୀନ ? ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ପର୍ବତଗୁମ୍ଫାରେ ବସି ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଯାହାକିଛି ଲେଖିଗଲେ, ତାହା କ'ଣ ସେହି ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ହିଁ ରହିଗଲା ଏବଂ ଆମ ଏବମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତାହାର କ'ଣ ଆଦୌ କୌଣସି ଆବେଦନ ନାହିଁ ? ରାଜପୁତ୍ର ବଳଭଦ୍ର ଏକଦା ଯାହାର ବା ଯେଉଁସବୁର ସନ୍ଧାନରେ ରାଜନଅର ଛାଡ଼ି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରକୁ ବାହାରିଥିଲେ, ସେହି ସନ୍ଧାନଗୁଡ଼ିକର କ'ଣ ଆମ ଏକାଳର ଆସ୍ପୃହାଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ନାହିଁ ? ତୁଚ୍ଛା ସାହିତ୍ୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହୁଏତ ସେସବୁ ଆଡ଼କୁ ମୋଟେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ମନ କରିବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଆମକୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଏକ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କରିବେ : କେଉଁଠାରେ କେବେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ଗୃହତ୍ୟାଗ କଲେ, ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ର ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବହୁ କଷ୍ଟକୁ ବରଣ କରିଥିଲେ, ବହୁ କଟାଳ ସହିଲେ ଏବଂ ବହୁତ ଗଞ୍ଜଣା ପାଇଲେ । ପୁରୀରେ ପଣ୍ଡାମାନେ ତାଙ୍କୁ ଘଉଡ଼ାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏବଂ ଶେଷକୁ ଓଳାସୁଣି ପାହାଡ଼ରେ ଠାବ ପାଇଲେ । ସେଠାରେ ତପଃସାଧନା କଲେ । ଆପଣାର ଅନୁଭବଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାଧିକ ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । ସିଏ ଜଣେ ସନ୍ଥ ଥିଲେ, ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ହଁ, ସେମାନେ ଆହୁରି କହିବେ ଯେ, ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେହି ପାହାଡ଼ରେ ତାଙ୍କର ପୀଠ ରହିଛି । ଗାଦିଟିଏ ରହିଛି । ଗାଦିରେ ମହନ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ମହନ୍ତମାନଙ୍କର ପରମ୍ପରାଟି ସେହି ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ କାଳରୁ ହିଁ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଆସିଛି । ମହନ୍ତଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ହିଁ ପୀଠର ପରିଚାଳନା କରାଯାଏ । ସହଯୋଗୀ ଭାବରେ ଆହୁରି କେତେ ଜଣ ବାବା ରହିଛନ୍ତି । ସେହି ପୀଠଟି ସହିତ ସୁପରିଚିତ ଅନ୍ୟମାନେ ସେଠାରେ ନିୟମିତ ପାଳନ କରାଯାଉଥିବା ବିଶେଷ ଦିବସ ଅର୍ଥାତ୍ ପର୍ବଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ କହିବାକୁ ମନ କରିବେ । ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଏଠାରେ ବିଶେଷ ଦିନ । ଏହି ଅବସରମାନଙ୍କରେ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ସମାଧିରେ ନୂତନ ବସ୍ତ୍ର ଲାଗି ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ବିଶେଷ ବିଶେଷ ନାମକରଣ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା

ଦିନ ଦେବାଭିଷେକ ହୁଏ, ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମାକୁ ପାଞ୍ଜିପାଠ କରାଯାଏ । ଗହ୍ମା ପୂର୍ଣ୍ଣମୀକୁ ରାକ୍ଷୀ ଲାଗି ହୁଏ । ନୂଆ ଧାନର ଚୂଡ଼ାରେ ଭୋଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାହୋଇଥାଏ । ଚନ୍ଦନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାକୁ ଚନ୍ଦନଲାଗି ହୁଏ ଏବଂ ପ୍ରଥମେ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ଚନ୍ଦନ ନିବେଦନ କରିବା ପରେ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପରକୁ ଚନ୍ଦନ ଲାଗି କରନ୍ତି । ଏଥିରେ କୌଣସି ଭେଦବିଚାର ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ସେତେବେଳେ ଏକ ବିରଳ ବିହ୍ୱଳ-ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଅନୁଭବ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାକୁ ଭାଗବତ ବଢ଼େ । ଖୀରି, ଖେଚୁଡ଼ି ଭୋଗ କରାଯାଏ । ବର୍ଷଯାକ କେତେକ ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପାଳନ କରିବାର ବିଧି ଚଳିଆସିଛି । ହଁ, ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀରେ ମଧ୍ୟ ଖୀରୀଖେଚୁଡ଼ି ଭୋଗ ହୁଏ, ଏବଂ ନୂତନ ବସ୍ତ୍ର ଲାଗି ହୋଇଥାଏ । ସେଦିନ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ନୀତି ହୋଇନଥାଏ ।

ପୀଠର ପବିତ୍ରତମ ପର୍ବଦିବସ ହେଉଛି ମାଘମାସର କୃଷ୍ଣ ଏକାଦଶୀ । ସେତେବେଳେ ସପ୍ତାହଯାକ ଉତ୍ସବ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ତାହା ହେଉଛି ସ୍ୱୟଂ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ଦିନ । ଦୂରଦୂରାନ୍ତରୁ ଆସିଥିବା ବହୁ ଭକ୍ତଙ୍କର ସମାଗମ ହୁଏ । ସାତଦିନଯାକ ସେମାନେ ପୀଠରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ଏକାଦଶୀ ଦିନ ଶ୍ରୀଗୁରୁଙ୍କୁ ସ୍ନାନ କରାଇ ଦିଆଯାଏ ଓ ଛବେଶ କରାଇଦିଆଯାଏ । ସେହି ଅବସରରେ ପୋଡ଼ପିଠା ଭୋଗ ନିବେଦନ କରାଯାଇଥାଏ । ଆରତି କରାଯାଏ ଏବଂ ଉପସ୍ଥିତ ସକଳ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରସାଦ ବିତରଣ ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ । କୌଣସି ବାଛବିଚାର କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଥରେ ଥରେ ଦଶ ପନ୍ଦର ହଜାରରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ବି ସମବେତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଆନନ୍ଦମୟ ପରିବେଶର ସୃଷ୍ଟି କରେ । ପରମ୍ପରା ଅନୁସାରେ ରନ୍ଧନ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହାର ହେଉଥିବା ପରିବା ପ୍ରଭୃତି କେବେହେଲେ କଟାଯାଏ ନାହିଁ– ଅକଟା, ଅବଟା ଏବଂ ଅବନା ଥାଇ ହିଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ତାହା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁସ୍ୱାଦୁତାର କାରଣ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ହଁ, ଏହି ଉତ୍ସବଟିର ପୂର୍ବଦିନ ଦଶମୀ ତିଥିରେ ଶୁଖୁଆପୋଡ଼ା ଭୋଗ ଦିଆଯାଏ । ଦଶମୀ ଓ ଏକାଦଶୀ ଦୁଇଦିନଯାକ ଆଗନ୍ତୁକ ଦର୍ଶକ ତଥା ଭକ୍ତମାନେ ମଧ୍ୟ ନାନାପ୍ରକାରର ଭୋଗମଣୋହି ଧରି ପୀଠକୁ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ସେମାନେ ପୋଡ଼ପିଠା ହିଁ ଆଣନ୍ତି ଏବଂ ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ ଯେ, ଏହି ପୋଡ଼ପିଠା ଭୋଗରେ ହିଁ ପୀଠ-ଠାକୁରଙ୍କର ପ୍ରକୃତରେ ଅଧିକ ମନ ରହିଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ତ ଗଣନାତୀତ ମଠ ଆଦି ରହିଛି । କେବଳ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ପୁରୀଠାରେ ତ ଶହେରୁ ଅଧିକ ମଠର ଥାପନା ହୋଇଛି । ସେମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶାଖା ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପରମ୍ପରାକୁ ମାନି ଚଳୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ତଥାପି ଗୋଟିଏ ଗୁଳାରେ ପକାଇ ବୁଝିହୁଏ । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଓଲାସୁଣୀ ପୀଠକୁ ଏକାଠି ଆଦୌ ଗୁନ୍ଥି କରି ଦେଖିହୁଏ ନାହିଁ ।

ଭାରତବର୍ଷରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟକୁ ସବୁକାଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଯାଇଆସିଛି ସତ ଏବଂ ତାହାକୁ ଏକାଧିକ ମାନଦଣ୍ଡ ଉପରେ ପକାଇ ବିଚାର କରି ଏକ ସୁସ୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ବୋଲି କୁହାଯିବ ସତ, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ଜୀବନ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ସତ୍ୟ-ଅନ୍ୱେଷଣ ତଥା ସାଧନାରୀତି ସଦୃଶ ତାଙ୍କର ପୀଠକୁ ମଧ୍ୟ ସବାଆଗ ଅନନ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚିତ୍ର ବୋଲି କହିବାକୁ ମନ ହେବ । ଅନ୍ୟ ପରମ୍ପରାମାନେ ନିଜ ବେଢ଼ଗୁଡ଼ିକର ଅବୟବ ବୃଦ୍ଧି ସକାଶେ କେତେମନ୍ତେ ମିହନ୍ତ କରି ଆସିଛନ୍ତି- ମାତ୍ର ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ଏହି ପୀଠ ତରଫରୁ ଆଉ କେଉଁଠାରେ ଶାଖାଗାଦି ଆପନା ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇନାହିଁ । ତାହା ଆପଣା ମାର୍ଗର ସତେ ଅବା ଏକମାତ୍ର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଯୁଗପତ୍ ଭାବରେ ଅଦ୍ୱୈତବାଦୀ ଏବଂ ମାୟାବାଦୀ ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ତ ନିଜର ତତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ପଥର ପ୍ରସାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେଯୁଗରେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ କରି ବାହାରିଥିଲେ ଓ ଧାମମାନଙ୍କରେ ଗାଦି ସ୍ଥାପନା କରାଇପାରିଥିଲେ । ଦଣ୍ଡୀ ସଂପ୍ରଦାୟ ଗଢ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ଏପରିକି, ହିମାଳୟର ବଦ୍ରିନାରାୟଣ ମନ୍ଦିରର ପୂଜକ କେରଳର ନମ୍ବୁଦ୍ରୀ ବଂଶରୁ ଆସିବେ ବୋଲି ବରାଦ କରିଯାଇଥିଲେ । ଆମ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପୀଠରେ ବଡ଼ଠାକୁରଙ୍କ ମନ୍ଦିରର ନିର୍ଘଣ୍ଟ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ମାର୍ଗର କେତେକ ରୀତିକୁ ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରାଇପାରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ଆପଣା ଗହଣ ସହିତ ଖୋଳ କରତାଳ ଧରି ପୁରୀରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରାୟ ଆଗରୁ ଫଇସଲା କରିଥିବା ପରି ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କର ମନକୁ ଜୟ କରିନେଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିହ୍ୱଳତାର ବନ୍ୟା ସମ୍ଭବ କରିପାରିଲେ ଯେ, ତାହାର ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଶହ ବର୍ଷ ପରେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଦୁରନ୍ତ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଲୀଳା ଆଜିଯାଏ ସକ୍ରିୟ ନାନା ଆନୁଷ୍ଠାନିକତାର ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଛି ଓ ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେହି ମୂଳ ବଂଗଳା ଭାଷାରେ ହିଁ କୀର୍ତ୍ତନମାନ ବୋଲାହେବେ ବୋଲି କେହି ବିକଳ୍ପ ହୋଇ ବାହାରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଆଉ କିଛି ରଚନା କରି ଚଳାଇବାକୁ ମନ ଅଥବା ସାହସ କରିନାହିଁ ।

ଏହି ସନ୍ଦର୍ଭ ଉପରେ ଠିଆହୋଇ ଦେଖିଲେ, ଏତେ ଏତେଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ କାହିଁକି ଯେ ଭିନେ ଗୋଠ ହୋଇ ରହିଯାଇଛନ୍ତି, ସେହିଭଳି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ଲାଗି ଭାରି ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାର ଏକାଧିକ ସ୍ଥାନରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ମନ୍ଦିର ରହିଛି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଆହୁରି ନୂଆ ନୂଆ ଜାଗାରେ ମନ୍ଦିରମାନ ଗଢ଼ାଯାଉଛି ଏବଂ ସବୁଠାରେ ଏହି ପୁରୀ ମନ୍ଦିରର ରୀତିକୁ ହିଁ ଅନୁସରଣ କରାଯାଉଛି । ମାତ୍ର ଓଳାସୁଣି ପୀଠର ରୀତିଗୁଡ଼ିକରେ କାହିଁକି କୌଣସି ପ୍ରସାର ଘଟୁନାହିଁ ? ବିଶେଷ ଦିନମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁମାନେ କେତେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଏବଂ ସ୍ୱଚ୍ଛ ମନ ସହିତ ସାଙ୍ଗରେ ପୋଡ଼ପିଠା ଧରି ଓଳାସୁଣିକୁ ଆସୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜ ଗାଆଁର

ଅସଲ ଧର୍ମୀୟ ପରିଚିତିଗୁଡ଼ିକୁ ହରାଇ ବସିଥାନ୍ତି । ଧର୍ମାଚରଣର ରୀତିଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ଯେଉଁ ସମ୍ଭାବନା ତଥା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତାଗୁଡ଼ିକ ରହିଥାଏ, ସେଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ବିସ୍ମୃତ ହେବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ବାହ୍ୟ ଭିତରେ ସତେ ଅବା ସମସ୍ତେ ଭୋଳ ହୋଇରହିଥାନ୍ତି । ନାନାବିଧ ଭୟ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ କାମୁଡ଼ି ଧରିଥାଏ । ସେତିକିବେଳେ ସଂସ୍କାରକ ଏବଂ ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୁଏ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ପୁରୁଣା ସଂସାର ପାଖରୁ ବହୁ ଅପବାଦ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ ।

ଚଳନ୍ତି ଶୈଳୀମାନେ ଯାହାକୁ ବା ଯେଉଁସବୁକୁ ଏକାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ମାନିନେଇଥାଆନ୍ତି, ଜଣେ ଜଣେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହୋଇ ଏପରି ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଆନ୍ତି ଓ ଏକାବେଳକେ ଏପରି ଅନ୍ୟ ପରିମଳର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ କହନ୍ତି, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେଗୁଡ଼ିକ ଦୋହଲିଯିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ସାଧାରଣ ଲୋକମାନସ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକତର କ୍ଷେତ୍ରରେ ହୁଏତ ଅନୁକୂଳ ଭୂମିଟିଏ ତିଆରି ହୋଇରହିଥାଏ, ଯାହା ସଚରାଚର ସବା ଆଗ ସେହି ଜଣେ ଜଣେ ବ୍ୟତିକ୍ରମଙ୍କୁ ସ୍ୱୀକୃତି ମଧ୍ୟ ଦେଇଥାଏ– ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ବହୁତ ସାହସ ମଧ୍ୟ ପାଇଥାଏ । ସନ୍ଥମାନେ ତେଣୁ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଯୁଗରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ତରଫରେ ରହିଥିବା ପରି ବି ଲାଗେ । ରାଜା ବିରୋଧ କରେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦେଉଳ ଓ ଡିହମାନେ ବିରୋଧ କରନ୍ତି, ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥ ଏବଂ କ୍ଷମତା ହିଁ ବାଡ଼ି ଉଞ୍ଚାନ୍ତି । ପୁରୋଗାମୀମାନେ ସବୁ ସହ୍ୟ କରନ୍ତି । ସତ୍ୟ ନିଜପଟେ ରହିଥିବାରୁ ସମ୍ଭବତଃ ସନ୍ଥମାନେ ଏତେ ଏତେ ସହ୍ୟ କରିବାର ଶକ୍ତିକୁ ନିଜ ଭିତରୁ ଲାଭ କରିଥାନ୍ତି । ରାଜା ଆଗରେ ଏବଂ ପଣ୍ଡିତସଭାମାନଙ୍କ ଆଗରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ପୁରୋହିତମାନେ ବିଦ୍ରୂପ କରନ୍ତି, ସମାଜର ଉଚ୍ଚବର୍ଗଟା ମଧ୍ୟ ସେହିମାନଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ ଦିଏ । ତଥାପି ସନ୍ଥର ଦୃଢ଼ତା ଭାଂଗିଯାଏ ନାହିଁ । ସିଏ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ, ସତେ ଯେପରି ସୃଷ୍ଟିର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଭବିଷ୍ୟ ତଥା ହିତର ଚିନ୍ତା କରୁଥିବା ବିଧାତା ମଧ୍ୟ ତାହାରି ପଟେ ରହିଛନ୍ତି ଓ ତାକୁ ନିମିତ୍ତ ରୂପେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି । ସେଇଥିରୁ ହିଁ ଅମିତ ଶକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ; ସହ୍ୟ କରିବାର ଅମିତ ଶକ୍ତି, ପୁରୁଣା ଆଗରେ ଅବିଚଳିତ ଓ ସଳଖ ଭାବରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଆପଣାର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ କହିପାରିବାର ମଧ୍ୟ ଅମିତ ଶକ୍ତି । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ସେହି ସହ୍ୟ କରିବାର ତଥା ସାହସ ଦେଖାଇବାର ଶକ୍ତିର ନିଦର୍ଶନ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ସମଗ୍ର ପଂକ୍ତିରେ ମଧ୍ୟ ଏଭଳି ଅଲଗା ହୋଇ ବାରି ହୋଇପଡୁଛନ୍ତି । ପଞ୍ଚସଖା ମଧ୍ୟ କମ୍ ସହ୍ୟ କରିନାହାନ୍ତି ଏବଂ ତଥାପି କମ୍ ସାହସଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଯେକୌଣସି ସଂଯୋଗବଶତଃ ହେଉ ପଛକେ, ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଗହଣ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣାକୁ ସାମିଲ୍ କରିନେଇ ସେମାନେ ତଥାପି ବହୁ

ପରିମାଣରେ ସ୍ଥାନସ୍ଥମାନଙ୍କର କୋପଗୁଡ଼ିକୁ ଏଡ଼ିଯାଇ ପାରିଛନ୍ତି । ଅରକ୍ଷିତ ଜାଣି ଜାଣି ନିଜସ୍ୱ ଜୀବନ ବାଛିଛନ୍ତି, ବଳଭଦ୍ରଦେବ ନାମକ ନିଜର ସେହି ପ୍ରଥମ ଓ ଜନ୍ମଗତ ଭୂମିକାରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ନିଜର ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ସିଏ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭୂମିକା ମଧ୍ୟକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିପାରିଛନ୍ତି । ଗୌତମ ତ ବୁଦ୍ଧତ୍ୱ ଲାଭ କରିବା ପରେ ତଥାପି କପିଳବାସ୍ତୁ ଯାଏ ଯାଇଥିଲେ । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଆଉ କେବେହେଲେ ସାନଖେମୁଣ୍ଡିକୁ ମନ କରିନାହାନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ଏକକ ପରଭା ଏବଂ ପ୍ରତିଭାରେ ଏକକ ପରି ଠିଆହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଏବେ ମଧ୍ୟ ବିସ୍ମୟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି ।

\+ \+ \+

ଆଗେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଜୀବନଗ୍ରାମଟି ନିତାନ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟ ଥିଲା । ଆଖି ଯୋଉଯାଏ ଦେଖୁଥିବ ଓ ପାଉଥିବ, ସେଇଯାଏ ତ ତାର ଅନ୍ଦାଜ ! ତେଣୁ ଚେତନାମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନୀୟ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ପରିଧିମାନେ ବଢ଼ିଲେ, କାରଣ ସମ୍ପର୍କମାନେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲେ । ପ୍ରକୃତି ସହିତ ସମ୍ପର୍କ, ପରସ୍ପର ସହିତ ସମ୍ପର୍କ, ଜୀବନ ନାମକ ଏହି ପୃଥ୍ୱୀଛବିକୁ ନାନାଭାବେ ଉକୁଟାଇ ରଖିଥିବା ତା'ର ମସ୍ତିଷ୍କ ତଥା ହୃଦୟ ସହିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ ମୂଳତଃ ସେଇଥିରୁ ହିଁ ତାକୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ବେଷ୍ଟନ କରି ରହିଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କ ତଥା ହୃଦୟଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ପରିଚୟ। ସେହି ପରିଚୟରୁ ପ୍ରୟୋଜନଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଅଭାବନୀୟ ନାନା ଅଭିବୃଦ୍ଧି । ହୁଏତ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ସମ୍ପର୍କବଦ୍ଧ କ୍ଷଣକ୍ଷଣର ନିତ୍ୟବଂଚିବାରୁ ଏକ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନତାର ଧାରଣା ଦୃଢ଼ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତା' ମସ୍ତିଷ୍କ ସେଥିପାଇଁ ବୁଣାଟଟିଏ ବୁଣିଦେଲା ଓ ହୃଦୟ ଆବଶ୍ୟକ ସମର୍ଥନମାନ ଯୋଗାଇଦେଲା । ଏମିତି ନିଜର ଚଳମାନ୍ ବହୁବିଧତା ମଧ୍ୟରେ ମଣିଷ ନିଜ ଭିତରେ ଏକ କେନ୍ଦ୍ରର ସନ୍ଧାନ ମଧ୍ୟ ପାଇଯାଇଥିଲା । ନିଜ ଭିତରର ଏହି ନୂତନ ଜ୍ଞାନୋପଲବ୍ଧି ଏହି ବୃହତ୍ତର ଜଗତ୍‌ଗ୍ରାମର ମଧ୍ୟ ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ସେହି ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରତ୍ୟୟଟିକୁ ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେଇଥିଲା । ସେଇଥିରୁ ନୀତି ଆସିଲା, ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ ଆସିଲା । ଜଣେ ଜଣେ ବିଶେଷ ବାର୍ତ୍ତାବହଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଆବିର୍ଭାବ ଘଟିଲା ଯେଉଁମାନେ କି ପୁରୋଗାମୀ ରୂପେ ଅଧିକ ଚେତନାକୁ ଅଂଗେ ନିଭାଇପାରିଲେ; ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସମୂହର ବିବେକ ପରି ହୋଇ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଲେ- ସାନ ବାଡ଼, ସାନ ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ସାନ ସାନ ଭୟକୁ କାଟି ବୃହତ୍ତର ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅବତାରଣା କରାଇଥିଲେ । ସମସାମୟିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରତିଭୂମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଳପ ଅଳପ ହୁଏତ ବୁଝିଲେ- ତଥାପି ସେମାନେ ବଖାଣୁଥିବା ନୂଆ କଥାଗୁଡ଼ିକରୁ ପ୍ରମାଦ ବି ଗଣୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତେ ସଂପୃକ୍ତ ଶିଷ୍ୟମାନେ ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ସଜାଡ଼ି ଧର୍ମପଥମାନଙ୍କର

ଭିଆଣ ବି କରିଥିଲେ । ପୃଥିବୀର ଯାବତୀୟ ଧର୍ମ ଏହିପରି ଭାବରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳମାନଙ୍କରେ ହିଁ ସମ୍ଭୂତ ହୋଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଅଳ୍ପବହୁତ ପରିମାଣରେ ସୂଚାଇ ଦିଆଯାଇପାରିବ ।

ଭାରତବର୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ସଂସାର ଚଳିବା ପାଇଁ ଏହିପରି ଭାବରେ ଧର୍ମବାର୍ତ୍ତା ବା ଧର୍ମରୀତିଗୁଡ଼ିକର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା । ତଥାପି ଯେଉଁମାନେ ଗୁହାଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ନିହିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ବାସନା ପାଉଥିଲେ, ସେମାନେ ଲୋକବସତି ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନିକାଞ୍ଚନକୁ ବାହାରିଯାଉଥିଲେ । ଭାରତବର୍ଷର ଯାବତୀୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ସ୍ଥୂଳତଃ ସେହି ଅରଣ୍ୟରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲା । ସେହି ବିରଳ ଋଷିମାନେ ହିଁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଲେଖିଲେ । ସଂସାର ନିମନ୍ତେ ଧର୍ମ ଏବଂ ଋଷିଜୀବନ ନିମନ୍ତେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ୍ୟ ଧର୍ମ ଭିତରେ ପ୍ରାଥମିକ କସରତ କରୁ କରୁ ଏବଂ ପ୍ରାଥମିକ ନଇଗୁଡ଼ିକୁ ପହଁରୁ ପହଁରୁ ଅନ୍ତତଃ କିଛି ମଣିଷ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ମନ କରିବେ, ଋଷି ଓ ଗୁରୁମାନେ ସେକାଳେ ସେହିପରି କିଛି ମନରେ ପାଞ୍ଚୁଥିଲେ କି ?

ପ୍ରକୃତ ବ୍ୟାପାର ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରୟାସଜଗତ ଏହିପରି ଭାବରେ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ରହିଗଲା । ସଂସାର ସଂସାର- ଅନ୍ଦାଜରେ ରହିଲା ଏବଂ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ସଂସାରତ୍ୟାଗୀମାନଙ୍କର ତପସ୍ୟା ଓ ତାହାର ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଆହୁରି କେତେ କେତେ ସଂସାରବିମୁଖତା ଭିତରେ । ପ୍ରେୟ ଓ ଶ୍ରେୟ ପରସ୍ପରଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଲେ । ସଂପୃକ୍ତ ଦୁଇପକ୍ଷ ସେଇଟିକୁ ପ୍ରାୟ ସ୍ୱୀକାର ବି କରିନେଇଥିଲେ । ଧର୍ମର ଚଉପାଢ଼ୀଗୁଡ଼ିକୁ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିନେବାକୁ ସମାଜର କ୍ଷମତାପନ୍ନମାନଙ୍କୁ ତା'ପରେ ନିଶ୍ଚୟ ଖୁବ୍ ସହଜ ବି ଲାଗିଥିବ । ରାଜାମାନେ ଦେଉଳ ଗଢ଼ିଦେଲେ- ପ୍ରଜା ପାଳିଲେ- ଠାକୁରମାନେ ରାଜାମାନଙ୍କର ସେବା ଖଟିଲେ । ରାଜାକୁ ଏହି ମର୍ତ୍ତ୍ୟଧାମରେ ନରରୂପଧାରୀ ନାରାୟଣ କୁହାଗଲା । ପଣ୍ଡିତମାନେ ସତେ ଅବା କେଉଁ ଅପଶକୁନ ଦ୍ୱାରା ଆବିଷ୍ଟ ହୋଇ ଏପରି ଏକ ଭାଷାରେ କାରବାର ହେଲେ, ଲୋକାୟତ ସହିତ ଯାହାର ଆଦୌ କୌଣସି ସଂପର୍କ ହିଁ ନଥିଲା । ସେହି ଭାଷାକୁ କିଛି ଲୋକ ଆମ ଏ କାଳରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ସିଧା ଅବତରଣ କରିଥିବା ଏକ ଖାସ୍ ଭାଷା ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ସବା ଆଗ ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ କର୍ମ ଅନୁସାରେ ବର୍ଣ୍ଣର ବଣ୍ଟୁଆରା ହୋଇଥିଲେ ହୋଇଥିବ ସିନା, ମାତ୍ର ଏବେ ତ ବଂଶଗତ ଅନୁକ୍ରମରେ ଜାତିମାନେ ଆମର ଏହି ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶରେ ଉଚ୍ଚନୀଚ ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତମ ଅଧମ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଉତ୍ତମ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଆଉ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଉପବୀତ ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡୁ ନାହିଁ, ଅଧିକ ପଇସା ଉପାର୍ଜନ କରିବା, ତାହା ଯେକୌଣସି ଉପାୟରେ

ହେଉ ପଛକେ, ବ୍ରାହ୍ମଣତ୍ୱ ଲାଭର ମାନଦଣ୍ଡ ହୋଇଛି । ଅଳପ ମଣିଷ ଅଧିକ ଜମାଇ ରଖିପାରିବେ ବୋଲି ଅଧିକ– ସଂଖ୍ୟକ ବର୍ଗଟିକୁ ବଂଚିତ କରି ରଖାଯାଇଛି । ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିଥିବା ଗୋଟିଏ ଦେଶରେ ନ୍ୟାୟତଃ ମନୁଷ୍ୟମାତ୍ରକେ ହିଁ ନାଗରିକର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲାଭ କରିଥାଆନ୍ତେ । ଭାରତବର୍ଷର ନେତୃତ୍ୱଗୁଡ଼ିକ ସତେଅବା ଅଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥିବାର କାରଣରୁ ସେହି ଦିଗରେ ଆଗକୁ ବାଟ ଦେଖାଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ସ୍ଥିତାବସ୍ଥା ହିଁ ବଳବତ୍ତର ହୋଇ ରହିଛି; ସେଇଥିସକାଶେ ଅଧିକତର ପରିମାଣରେ ବଳ, ବୁଦ୍ଧି, ବିଦ୍ୟା ଏବଂ ଅର୍ଥର ବିନିଯୋଗ କରାଯାଉଛି । ସବୁ ମଣିଷର ଅଲବତ ଗୋଟାଏ ଆତ୍ମା ଅଛି ବୋଲି ବହିମାନଙ୍କରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଲେଖାହୋଇ ରହିଛି, କିନ୍ତୁ ବସ୍ତୁତଃ କୋଟି କୋଟି ମଣିଷଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ସାମାନ୍ୟ ଉଦରସଂସ୍ଥାନଟିଏ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାବନ୍ତମାନେ ସେ କାଳର ମୁନିରଷିମାନଙ୍କ ପରି ତପସ୍ୟାରେ ମାତିଛନ୍ତି ।

ସ୍ଥାନୀୟ ପୃଥିବୀକୁ ହିଁ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ବୋଲି ବୁଝୁଥିବା ଯାଏ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ନିଜର ପରିଚିତ ଛାଞ୍ଚଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଫୁଲେଇ ନ ହୋଇଛନ୍ତି ! ମୋ ଧର୍ମ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଠିକ୍ ଧର୍ମ, ମୋ ରୀତି ହିଁ ଏକମାତ୍ର ରୀତି, ମୋ ବହିମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଏକମାତ୍ର ପବିତ୍ର ବହି– ଆମେ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବଛା ହୋଇ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଆସିଛୁ, ଅନ୍ଧାର ହିଁ ଅନ୍ଧାର ଘୋଟି ରହିଥିବା ପୃଥିବୀରେ ଆଲୋକର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅର୍ଥାତ୍ ପୃଥିବୀଯାକର ମଣିଷଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତି ଆଲୋକକୁ ଆଣିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରକୃତରେ ଆମର; ଆମେ ବୀର, ଏକମାତ୍ର ବଳବାନ୍ ଓ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଆମେ ହିଁ ଶାସନ କରିବୁ– ଏହି ଘମଣ୍ଡୀ ଧାରଣାଗୁଡ଼ାକ ପୃଥିବୀରେ କାଳେ କାଳେ କେତେ ଗୋଳ ଲଗାଇ ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ବହୁ ଅନ୍ୟାୟର କାରଣ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଉଗ୍ର ସ୍ଥାନୀୟମାନେ ହିଁ ପୃଥିବୀଯାକର ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ଓ ଉଦୟକୁ ବାଟ ଓଗାଳି ରହିଛନ୍ତି । କେତେ ବିଚିତ୍ର ଏବଂ ବୀଭତ୍ସ ପ୍ରକାର ଘୃଣା, ଭୟ ଓ ତ୍ରାସକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧମାନ ଭିଆଇଛନ୍ତି । ଏବେ ତ ଆମ ପୃଥିବୀରେ ତୁଚ୍ଛା ସମ୍ପ୍ରଦାୟଗୁଡ଼ାକ, ତୁଚ୍ଛା ବାଦ ଓ ବିବାଦଗୁଡ଼ାକ ଏବଂ ତୁଚ୍ଛା ଅହଙ୍କାରଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ରାଜତ୍ୱ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଭଗବାନଙ୍କ ପାଇଁ ସମ୍ଭବତଃ କହୁଣିଏ ଜାଗା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ସମ୍ପଦ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇରହିଛି କିନ୍ତୁ ସୁଖ ନାହିଁ, ସମ୍ଭାବନା ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଛି ଓ ତଥାପି ଏକ ଆରେକକୁ ବିଲୁପ୍ତ କରିଦେଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ଶାନ୍ତି ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ଉନ୍ମାଦଙ୍କ ସଦୃଶ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଆମ ତୁମ ଗାଆଁ, ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଦେଶ ମଧ୍ୟ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇ ରହିଛି । ଏବଂ ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ନାନାଖଣ୍ଡରେ ବାଣ୍ଟି ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କରି ନାମରେ ମଣିଷମାନେ ଟେଳା ଟେଳା ଅଫିମ ଖାଇ ଏହି

ପୃଥିବୀରେ ଜୀବନକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହତଶ୍ରୀ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧିମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଭାଂଗି ପକାଇବାର ଏବଂ ବିଲୋପସାଧନ କରିବାର ଅକାର୍ଯ୍ୟଟାରେ ହିଁ ନିୟୋଜିତ ହେଉଛନ୍ତି । ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବଳୀୟାରରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ବଳୀୟାର ହୋଇ ମଣିଷ ଉପରେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ପରାକ୍ରମ ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ ମୂଳତଃ ଏହି ମଣିଷ ସକାଶେ ତିଆରି ହୋଇଥିଲେ ବୋଲି ଆଉ ମୋଟେ ବିଶ୍ୱାସ କରିହେଉନାହିଁ । ସ୍ଥାନୀୟତାର ଭେଳିକିଟା ରାଜନୀତି ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ପଶିଗଲାଣି ଏବଂ ମାନବୀୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ବିବେକଗୁଡ଼ିକ ବିକଶିତ ହୋଇ ଆସିବା ନିମନ୍ତେ ସତେ ଅବା ଯାବତୀୟ ଅନୁକୂଳତାକୁ ବରବାଦ କରିଦିଆଯାଉଛି ।

ହୃଦୟ କୁଆଡ଼େ କେତେ ତଳେ ଯାଇ ପୋତି ହୋଇ ରହିଲାଣି । ବହୁବିଧ ଭୟ ହିଁ ସାମୂହିକ ଜୀବନବେଭାର ଗୁଡ଼ିକୁ ସତେ ଅବା ବଡ଼ କୁଟିଳ ଏବଂ କୁଣ୍ଠିତ କରି ପକାଇବାରେ ଲାଗିଛି । ହୃଦୟ ସିନା ସବା ବଡ଼ ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଜଣେ ମଣିଷ ନିଜ ଭିତରେ ବହନ କରି ରହିଥିବା ବିଶାଳତାଗୁଡ଼ିକର କିଛି ସନ୍ଧାନ ପାଇପାରନ୍ତା । ଭୀତ ମଣିଷମାନେ ହିଁ ତ ସଚରାଚର ହିଂସ୍ର ହୋଇ ବାହାରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସର୍ବବିଧ ଦୂରତାବୋଧ ଓ ସ୍ପର୍ଶକାତରତାର ଦଉଡ଼ି ପୂରା ଛାଡ଼ିଦେଇଛନ୍ତି । ଧର୍ମମାନେ ଆଉ ପ୍ରାୟ ଆଦୌ ଯୋଡ଼ିପାରୁନାହାନ୍ତି; ବିଦ୍ୟା ଯୋଡ଼ିପାରୁ ନାହିଁ, ବୁଦ୍ଧି କୌଶଳମାନେ ପୃଥିବୀକୁ ଭୋଗ ତଥା ସମ୍ଭୋଗଚୟର ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଇନ୍ଦ୍ରଭୁବନ ପରି ଗଢ଼ି ଥୋଇଦେଇପାରୁଛନ୍ତି ସିନା, ମାତ୍ର ଜୀବନର ଅସଲ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ, ଅସଲ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ହରଣ କରିନେଉଛନ୍ତି । ଗୁରୁମାନେ ବି ଆଉ ପାରୁନାହାନ୍ତି- ସେମାନେ ବି ନିଜ ନିଜର ବଦଭ୍ୟାସ ଓ କୁସଂସ୍କାର ପାଖରେ ବାଧ ହୋଇ ଏପରି ସ୍ଥିତାବସ୍ଥା ପାଖରେ ପୋଷା ମାନି ବି ଯାଉଛନ୍ତି ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଉ ସାହସର ସଂକ୍ରମଣ ସମ୍ଭବ ହେଉ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଆଉ କଳାଗୁଡ଼ାକୁ କଳା ବୋଲି କହିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସାହସ ଘରେ ମଡ଼କ ପଡ଼ିଛି । ତେଣୁ ଅସଲ ଭଗବାନମାନେ ଆଉ ମୋଟେ ଦୃଶ୍ୟ ହେଉନାହାନ୍ତି ।

ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ହେଉଛି ଅସଲ ଭଗବାନମାନଙ୍କର ଆୟୁଧ ସ୍ୱରୂପ । ଭୀରୁ ଯୁଗର ଭଗବାନମାନେ ହୁଏତ ସେହି କାରଣରୁ ଭୀରୁ ହୋଇରହିଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭୀରୁ ହୋଇରହିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସତେ ଯେପରି ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ଗୁରୁମାନେ ମଧ୍ୟ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଆମର ଏହି ସାହସବର୍ଜିତ ଯୁଗଟାରେ ମାଳ ମାଳ ହୋଇ ଯେଉଁ ଗୁରୁମାନେ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏବେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅତିରଂଜିତ ଭାବରେ ବାହ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ତଥା ବିଧିଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ବହୁଗୁଣିତ କରି ରଖିବା ଲାଗି ମନ୍ତ୍ରଣା ଦେଉଛନ୍ତି । ବାରଣଗୁଡ଼ାକ ଶତଗୁଣ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଏହି ସମୂହଟି ସେହି ଅନ୍ୟ ସମୂହଟିଠାରୁ

କେଉଁ କେଉଁ ହିସାବରେ ଫରକ, ତାହାରି ଉପରେ ସମଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଉଛି । ମନ୍ଦିର, ମସ୍‌ଜିଦ ଓ ଗୀର୍ଜାବାଲାମାନେ ଆଉ ନିଜ ନିଜର ଦେଉଳ ଭିତରେ ପରସ୍ପରର ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖିପାରୁନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ତଥାକଥିତ ନିଜର ଦେଉଳ ଭିତରେ ନିଜର ଭଗବାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତିକୁ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ସମ୍ଭବତଃ କଦାପି ସେଭଳି ହେଉନଥାନ୍ତା । ତେଣୁ, ସଦ୍‌ଭାବନାର ଘୋର ଅଭାବ ପଡ଼ିଛି ଏବଂ ଏହା ଭଂଗା ନ ହେଲେ କିମ୍ବା ତାହା ଭାଂଗି ନ ଦେଲେ ଆମ ଭଗବାନଙ୍କର ଇଜ୍ଜତ କେବେହେଲେ ରହିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଏକ ନିତାନ୍ତ ଅଣଈଶ୍ୱରୀୟ କୋପନ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବହୁତ ମଣିଷଙ୍କୁ ଭାରି ଗ୍ରାସ କରି ରହିଛି । ଏହି ଗ୍ରସ୍ତ ମଣିଷମାନେ ହିଁ ଆମ ଦାଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କୋଳାହଳ କରୁଛନ୍ତି । ଗୁରୁମାନେ ମଧ୍ୟ ସମାନ ଭାବରେ ଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଭଗବାନ ପ୍ରକୃତରେ ଆପଣାକୁ ଖୁବ୍ ଅସହାୟ ଅନୁଭବ କରୁଥିବେ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କର କଥାକୁ ଶୁଣିପାରିବେ କି ନାହିଁ, ହୁଏତ ସେହି ବିଷୟରେ ସେ ବସ୍ତୁତଃ ଘୋର ସଂଶୟ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିଯାଇଥିବେ ।

କିନ୍ତୁ ମଣିଷମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ର ଏବଂ ନାନାବିଧ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ପ୍ରରୋଚନା ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିଯାଇ ପରସ୍ପର ମଝିରେ ବହୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଚ୍ଛତାଗୁଡ଼ିକୁ ଯାବୁଡ଼ି ଧରି ରହିବା ଲାଗି ପ୍ରବୃତ୍ତିମାନ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା ସମୟରେ ତେଣେ ପୃଥିବୀରେ ଏପରି ବହୁ ଘଟଣାଘଟି ଯାଉଛି, ଯାହାକି ସେହି କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଂଗିଦେବା ନିମିତ୍ତ ମଧ୍ୟ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କହିଲେ ଯେ ବହୁତ ଅଧିକକୁ ହିଁ ବୁଝାଏ, ସେହି ଅନ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟୟ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ଆଗରେ ପୂର୍ବରୁ ଅଭାବନୀୟ ନାନା ନୂତନ ଆହ୍ୱାନକୁ ସାଂଗରେ ନେଇଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଉଛି । ମନେହେଉଛି, ଆଉ ଇଚ୍ଛା କଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ମଣିଷମାନେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ତଥା ବିମୁଖ ହୋଇ ମୋଟେ ରହିପାରିବା ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏକାବେଳକେ ନୂତନ ଆଭାସ ଦେଉଥିବା ନୂଆ ଶ୍ରଦ୍ଧାମାନେ ଆସି ଆମ ଦୁଆର ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେଣି ଏବଂ ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ପାଟିରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେଣି ଯେ, ଏହି ଗୋଟାକଯାକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ରହିଲେ ଯାଇ ଆମେ ଜଣେ ଜଣେ ସତକୁ ସତ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ରହିପାରିବା । ଆମର ସ୍ଥାନୀୟ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟା ଏଠି ନିତାନ୍ତ ଅଳପ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ରପରିମିତ ମାଟି ଅରାଏ ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇପାରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭୂମି କହିଲେ ଏଣିକି ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏହି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ହିଁ ବୁଝାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି । ଦୂରତା ବୋଲି ସତେ ଅବା ଆଉ କେଉଁଠି କିଛି ହେଲେ ରହୁନାହିଁ । ସାରା ପୃଥିବୀକୁ ନିଜର ଘର ବୋଲି ବରଣ କରିନେବାକୁ ମଥା ଭିତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ଭବ ହେଲାଣି, ପୃଥିବୀଯାକ ମଣିଷଙ୍କର ପେଟ ପୂରିପାରିବ ବୋଲି ସେହି ଘର ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବଳ ତଥା ତଜ୍ଜନିତ ଅନ୍ନସମ୍ଭାବନାମାନ ମହଜୁଦ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଅନୁକୂଳ ସ୍ଥିତି ଆମ

ସମସ୍ତଙ୍କର ପରିଚର୍ଯ୍ୟାରେ ନିୟୋଜିତ ହୋଇପାରିବାର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସମାଗତ ହୋଇ ଆସୁଥିବାର ଦେଖି ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଥିବା ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ସତକୁ ସତ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇଉଠୁଛି । ଆଗ ପେଟ ପୂରିବ, ଆଗ ବାହୁରେ ବଳ ଆସିବ, ମଥାରେ ବିଦ୍ୟା ସମ୍ଭବ ହେବ; ଏହି ପ୍ରାଥମିକ ଭୂଇଁସ୍ତରର ପାରସ୍ପରିକତାମାନେ ପୂରଣ ହେବାର ନକ୍ସାଗୁଡ଼ିକ ପୃଥିବୀଯାକ ସତକୁ ସତ ଚାକ୍ଷୁଷ ହୋଇ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବ ଏବଂ ତେବେ ଯାଇ ତ ହୃଦୟଗୁଡ଼ିକ ସତକୁ ସତ ସେମାନଙ୍କର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମଟିକୁ ବଂଚିପାରିବେ ଏବଂ ଅଭୟ ପାଇ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇପାରିବେ । ଆଧୁନିକ ଯୁଗ କହିଲେ ପୃଥିବୀର ଇତିହାସରେ ବସ୍ତୁତଃ ଏବେ ସେହି ଅନୁକୂଳତା ଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ବୁଝାଇଆସିଲାଣି ।

ଏହି ନୂତନ ପବନର ସଂସ୍ପର୍ଶ ଆସି ବାଜିବା ଫଳରେ ଆମର ପୁରାତନ ଧର୍ମଧାରଣାଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ କେତେ ଉଦ୍‌ବେଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲାଣି । ସ୍ଥିର ହୋଇ, ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍ ହୋଇ ଅନୁଭବର ଆଖିରେ ଅନାଇଦେବା ମାତ୍ରକେ ଆଉ ମୋ' ଧର୍ମ, ତୋ' ଧର୍ମ ବା ତା' ଧର୍ମ ବୋଲି ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ ମୋଟେ କିଛିହେଲେ ଯେ ଦିଶିବ ନାହିଁ, ଏଣିକି ସେହିପରି କିଛି ଘଟିବାକୁ ଯାଉଛି । ମୋ' ଧର୍ମ ରହିବ, ମୋ' ନିଜ ମନ୍ଦିର କେବେହେଲେ ଭାଂଗିବ ନାହିଁ- କାରଣ ବିଶ୍ୱଧର୍ମ ବା ପୃଥ୍ୱୀଧର୍ମ ବୋଲି ଆହୁରି ସମ୍ପଦଟିଏ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ହିଁ ଧରି ରଖିଥିବ । ରାଷ୍ଟ୍ର, ଶାସନମାନେ ରହିଥିବେ; ସ୍ଥାନୀୟ ଭାଷାମାନେ ରହିଥିବେ । ତଥାପି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏପରି ଏକ ଜୀବନଭାଷାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇ ରହିଥିବେ, ଯେପରିକି ତାହାରି ଭିତରେ ହିଁ ନିଜ ନିଜର ଭାଷା, ଧର୍ମ, ଠାକୁର, ଦେଉଳ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ବିବେକଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନିନେଇ ପାରୁଥିବେ । ଗୋଟିଏ ମାଳୀ ହିଁ ଏହି ସବୁଯାକ ବଗିଚାକୁ ଭିଆଇ ରଖିଛି ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇଯାଉଥିବ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେହି ଗୋଟିଏ ଡୋର ହିଁ ବାନ୍ଧି ରଖିଛି ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ରହିଛୁ– ସେହି ଖିଳ ସତ୍ୟ ମାଆ ପରି ହୋଇ ଆମକୁ ସମ୍ଭାଳି ଧରିଥିବ । ତେଣୁ ସାଧନାର ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ ଏବଂ ନୂଆ ନୂଆ ସାହସ କରି ମଣିଷମାନେ କେବଳ ପାହାଚକୁ ପାହାଚ ଉଠିଯାଉଥିବେ । ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁକୂଳତାଗୁଡ଼ିକୁ ପାଇଲେ ମଣିଷ ଯେ କେତେକେତେ ମନ୍ତେ ବିକାଶଲାଭ କରିବ, ତାହାର କୌଣସି ସୀମାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଏକ ନୂଆ ବିଶ୍ୱାସ ଏକଦା ଇଉରୋପକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କରିଦେଇଥିଲା ଏବଂ ସେହିଠାରୁ ହିଁ ଆଧୁନିକ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାର ଯୁଗଟିଏ ଦାନା ବାନ୍ଧିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଶିଳ୍ପ-ବିପ୍ଳବ ହେଲା, ଏକାଧିକ ଜନଜାଗରଣ ଫଳରେ ପୁରୁଣା ସାମନ୍ତବାଦର ଭାଡ଼ିଗୁଡ଼ାକ ଭୁଷୁଡ଼ି ପଡ଼ିଥିଲା । ଜ୍ଞାନକୁ ଶକ୍ତି ବୋଲି କୁହାଗଲା, ଅଗ୍ରଗତି ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ସିଏ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବା ମୁହୂର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକର

ଅସଲ ଧର୍ମ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ଇଉରୋପୀୟ ବଣିକମାନଙ୍କ ସହିତ ଇଉରୋପର ଏହି ବିଚାର ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀଯାକ ଖେଦି ଯାଇଥିଲା । ସେହି ନୂତନ ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ଟିଆଁଟା ମଧ୍ୟ କିଛି ପରିମାଣରେ ଭାରତବର୍ଷର ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ଉଭମମାନଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା । ତା'ପରେ ଶହେବର୍ଷ ଯାବତ୍ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯାହାସବୁ ଘଟିଥିଲା, ସେଇଟିକୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏକ ନବଜାଗରଣ ପର୍ବର ଉନ୍ମେଷଣ ହେବା ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ ଓ ସେହିଠାରୁ ଭାରତବର୍ଷ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଔଚିତ୍ୟ ସହିତ ଆଧୁନିକତା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ବୋଲି ଦର୍ଶାଇ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଲେ, ଏକ ସତତ ଅଗ୍ରଗତି, କେବଳ କେତେଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବା କେତୋଟି ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ମଣିଷ ମାତ୍ରକେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଅଗ୍ରଗତି ନିମନ୍ତେ ଏକ ସର୍ବନିମ୍ନ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ତଥା ପ୍ରସ୍ତୁତି– ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦରେ କହିଲେ ନିରନ୍ତର ବାଟ ଦେଖାଇ ନେଇଯାଉଥିବା ଏକ ଆଶାବାଦୀ ଓ ଉଚ୍ଚାକାଙ୍କ୍ଷୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି– ଏବେ ଆଧୁନିକତା କହିଲେ ମୋଟାମୋଟି ସେହିପରି କେତେକ ସାହସଯୁକ୍ତ ଅନୁମାନକୁ ବୁଝାଉଛି ।

ତେବେ ଆଉ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ କ'ଣ ରହିଲା ? ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ଭାବିବାକୁ ହୁଏତ ଆରମ୍ଭ କଲା ଯେ, ଏଣିକି କେବଳ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ପରେ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ, କେବଳ ସୁଖ ପରେ ସୁଖ । ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ବିଜୟ ପରେ ବିଜୟ ଏବଂ ଅଖଣ୍ଡ ସୁଖଲାଭ । ଉଦ୍ୟମ ସହସ୍ରଗୁଣ ହେଲା । ବୁଦ୍ଧି ସହସ୍ରଗୁଣ ପ୍ରଖର ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ କଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବଢ଼ିଲା । ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରିବାର ମନକୁ କୁଣ୍ଠ ବି ପାଇଲା ନାହିଁ । ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ତା'ର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ଏହି ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠ ଉପରେ ସ୍ୱର୍ଗର ରାଜ୍ୟ ଅବତରଣ କରିଆସୁ ବୋଲି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଆସିଥିଲେ । ଏଥର ସେହି ପ୍ରାର୍ଥନା ସତକୁ ସତ ଫଳିଆସୁଥିବା ପରି ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲା । ବେଳେ ବେଳେ ଆଧୁନିକତାର ଶକଟ ଉପରେ ବସି ଆଗକୁ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଚାଲିଯାଉଥିବା ମଣିଷମାନେ ଭାବିଲେ, ସେଇ ତ ଏଥର ସବୁ ସାଧ କରିପାରିବ, ତେଣୁ ଭଗବାନ ନାମକ ସେହି ବସ୍ତୁର ଆଉ ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ହିଁ ରହିବ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଭାବରେ ବାଇଆ ହୋଇ ଧାଉଁ ଧାଉଁ ସିଏ ଦିନେ ଜଳକା ହୋଇଗଲା । ସମ୍ଭବତଃ କେଉଁଠି କେଉଁ ଅଭାବମାନ ରହିଯାଉଥିଲା, ଯାହା ଫଳରେ କି ଦୁର୍ଗତି ତଥାପି ଘୁଞ୍ଚିଲା ନାହିଁ । ସବୁ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ନିଃସ୍ୱତା ଗଲା ନାହିଁ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଦୁଇଦୁଇଟା ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଘଟିଗଲା ଏବଂ ମଣିଷକୁ ନିଜର ଭିତରୁ ହିଁ ନିତାନ୍ତ ହତବଳ କରି ପକାଉଥିଲା । ସତେ ଅବା ଏକ ମୋହଭଂଗର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ତାକୁ ସଚେତ କରାଇଦେବା ନିମନ୍ତେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ତା'ର ନିଜ ଆୟୁଧଗୁଡ଼ିକ ଉପରୁ ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟି ତୁଟି ଗଲା । ସବୁ ଜମା

ହୋଇରହିଥିବ, ଦଶଜଣ ବାସ କରୁଥିବା ତା'ର ଏହି ସଂସାରରେ ଶହେଜଣଙ୍କର ପେଟ ଓ ଭୋଗମନ ପୂରିବା ନିମନ୍ତେ ସରଞ୍ଜାମମାନ କୁଢ଼ କୁଢ଼ ଜମା ହୋଇ ରହିଥିବ; ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଏବଂ ପୌରୁଷମାନେ ପରିବେଶକୁ କେଡ଼େ ଗୁରୁ କରି ରଖିଥିବ– ତଥାପି ଆଗକୁ ବାଟ ଦିଶିବ ନାହିଁ, ଭିତରେ ଥାଇ କେହି ଶକ୍ତି ଯୋଗାଇ ଦେବା ପରି ମନେହେଉନଥିବ– ନାନାବିଧ ନିଃସଂଗତା ଅର୍ଥାତ୍ ଏକାକୀ ହୋଇ ରହିଥିବାର ଭାବନାଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସହଜ ଭାବରେ ଚାରିଆଡୁ ଆସି ମାଡ଼ିବସୁଥିବେ– ବ୍ୟକ୍ତି ଶୁଖି ଶୁଖି ଯାଉଥିବ ଏବଂ ରାଷ୍ଟ୍ର ମହାଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ତାକୁ ବଡ଼ ଅଣଅକ୍ତିଆର କରି ରଖିଥିବ । ଏହିସବୁ ଦୁଃସ୍ଥିତିରେ ପଡ଼ି ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ଏବେ ଯାହାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିବାକୁ ଚିନ୍ତା କଲାଣି, ତାହାକୁ ସିଏ ଉତ୍ତର– ଆଧୁନିକତା ବୋଲି କହିଲାଣି ।

ଆଉ ସେ ପରିଚିତ ଛାଞ୍ଚଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ କୌଣସି ଆସ୍ଥା ରଖିପାରୁ ନାହିଁ । ଏହି ତଥାକଥିତ ନୀତି ଓ ନୈତିକତା, ସଦାଚାର ଏବଂ ଶୃଙ୍ଖଳା– ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକୁ ତା' ଅଭ୍ୟସ୍ତ ପରମ୍ପରାଗୁଡ଼ିକର ବରିଷ୍ଠମାନେ ତା'ର ସୁଖ ଓ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ତିଆରି କରିଦେଇଥିଲେ, ସିଏ ଆଉ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମୋଟେ ଭରସା କରି ରହିପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ତା'ର ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ତେଣୁ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଯଦି କୌଣସି କାମ ଦେଲା ନାହିଁ ବା ଦେଉ ନାହିଁ, ସେଗୁଡ଼ାକ ଆଉ ସତକୁ ସତ ନ ରହୁ ବୋଲି ସିଏ ନିଜ ପାଖରେ କ୍ରମେ କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ ବି କଲାଣି । ସିଏ କେଡ଼େ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ମାନିଆସିଥିବା ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ସାମର୍ଥ୍ୟ କିମ୍ବା ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ, ତେବେ ସେଗୁଡ଼ାକ ଏଣିକି ଭାଂଗି ହିଁ ଯିବା ଉଚିତ । ସେଗୁଡ଼ିକର ଚରମ ନିରର୍ଥକତା ଧରାପଡ଼ିଯିବା ପରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ସଚେତନ ଭାବରେ ହିଁ ଭାଂଗିଦେବା ଅଧିକ ସମୀଚୀନ ହେବ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକତା destructuralism ବୋଲି କହିଲାଣି । କଥାଟି ସତେ ଅବା ଆମ ଉପନିଷଦର ମୈତ୍ରେୟୀଙ୍କର ଆପତ୍ତିଟି ଭଳି ଶୁଣାଯାଉଛି : ଯଦି ଏଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ ଅମରତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରି ନ ପାରିବ, ତେବେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ? ଏଗୁଡ଼ିକ ଆଉ କାହିଁକି ରହିବ ? ଦେଶ, ଜାତି, ସଂସ୍କୃତି, ରାଷ୍ଟ୍ର, ସଭ୍ୟତା, ଭବ୍ୟତା, ସଦାଚାର, ସାମାଜିକ ବିବେକ, ଶୃଙ୍ଖଳା, ନୈତିକତା– ଏହି ସବୁଯାକ ହେଉଛନ୍ତି ସେହି ପୁରାତନ ବଚନିକାଗୁଡ଼ିକରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ– ଏମାନେ ଆଦୌ ପାରିକରାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆମେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିଯିବା । ବେଳେ ବେଳେ ଗୋଟାଏ ଚରମ ଅରାଜକତା ଆସି ଘୋଟିଗଲା ପରି ଅବଶ୍ୟ ମନେହେଉଛି । ମାତ୍ର, ଯାହାକୁ ଏତେ ଏତେ ମନୁଷ୍ୟ ସଚେତନ ଭାବରେ ବରିନେବାକୁ ପନ୍ଥା ରୂପେ ବାଛିନେଉଛନ୍ତି, ତାକୁ କେବେହେଲେ ଅରାଜକତା ବୋଲି

କହିହେବ କି- ଏବଂ ଉତ୍ତର– ଆଧୁନିକତା ନାମକ ଏହି ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଏକ ବାଚାଳ ବିବେକହୀନତା ବୋଲି ଉଡ଼ାଇଦେଇ ହେବ କି ?

ପୃଥିବୀରେ ସତକୁ ସତ ବହୁ ନିର୍ଭରଶିଳା ଭାଂଗି ଭାଂଗି ଯାଉଛି । ପୁରୁଣା ମୂଲ୍ୟ-ପରିମିତିମାନେ ଆଉ କାମ ଦେଉନାହାନ୍ତି । ପବିତ୍ର ଧର୍ମ ତଥା ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁ ଉତ୍ସାହ ଦେଇ ସଜାଡ଼ି ରଖିଥିବା ଶାସ୍ତ୍ରମାନେ ଏବର ବାସ୍ତବ ଧର୍ମସଂକଟ ତଥା ଜୀବନସଂକଟଗୁଡ଼ିକରେ ଆଦୌ କୌଣସି ପରାମର୍ଶ ଦେଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ସତେ ଅବା କୌଣସି ଅନ୍ଧରାଜାର ସଭାରେ ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣ ହୋଇ ବସିରହିଛନ୍ତି ଏବଂ କାଳଟାର ବସ୍ତ୍ରହରଣ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ସେହି ପୁରୁଣା ଖେଳନାଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ଆଉ ମୋଟେ କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦେଇପାରିଲା ଭଳି ଖେଳ ଖେଳିହେବ ନାହିଁ ଏବଂ ଚଳନ୍ତି ନୈତିକତାଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଆମକୁ ଘେରି ଘେରି ଆସୁଥିବା ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକ ନିମନ୍ତେ ମୋଟେ ସମାଧାନ ମିଳିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମଣିଷ, ବିଶେଷତଃ ଯେଉଁମାନେ ପୃଥିବୀ ବିଷୟରେ ତଥାପି ଆସ୍ଥା ରଖିଛନ୍ତି, ଭାରି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଆସିଲେଣି ।

ଏହି ଆଧୁନିକ କାଳର ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଏବେ ଜଣେ ସମୀକ୍ଷକ ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକତା ବା post-moderrismକୁ Obliteration of Boundaries ବୋଲି ସଂଜ୍ଞାଟିଏ ଦେଇ କହିଛନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍- ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକତା ହେଉଛି ସୀମାଗୁଡ଼ିକର ବିନାଶ ବା ସୀମାଗୁଡ଼ାକର ଉତ୍ପାଟନ । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସଚେତନ ଭାବରେ ସୀମାଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ପାଟନ । ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ, ବିବିଧତା ଅବଶ୍ୟ ରହିବ, ମାତ୍ର ମଝିରେ ଏହି କାନ୍ଥମାନେ କାହିଁକି ରହିବେ ? ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ, ଆମ ସ୍ଥାନୀୟତାର ବାଡ଼ଗୁଡ଼ିକର ମଧ୍ୟରେ ରହି ଆମେ ଯାହାକୁ ବା ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକୁ ସାଧ୍ୟ ବୋଲି କହୁଛୁ, ତାହା ବସ୍ତୁତଃ ଆମ ଅଭ୍ୟସ୍ତତାର କବଳରେ ପଡ଼ି ଏକ ସୀମା ଭିତରେ ହିଁ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ସେହି ହିସାବରେ ଯାହାକୁ ବା ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକୁ ଅସାଧ୍ୟ ବୋଲି କହୁଛୁ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ କେଡ଼େ ଅନୁରକ୍ତି ଦେଇ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ କରି ରଖୁଛୁ । ଆମେ ଯାହାକୁ ଭକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି କହୁଛୁ, ତାହା ଆମରି କେତେକ ପ୍ରୟୋଜନ ଅଥବା ପରାଙ୍ମୁଖତାର ଅନୁରୋଧରେ ପଡ଼ି ଏକ ସୀମା ଭିତରେ କିଳି ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ଆମର ଭ୍ରମଗୁଡ଼ିକୁ ଚର୍ବ୍ୟ, ଚୋଷ୍ୟ ଦେଇ ପ୍ରସନ୍ନ କରି ରଖିଛି । ଆମ ବିଚାରରେ ଆମ ବାଡ଼ର ସେପଟେ ରହିଥିବା ଯାବତୀୟ ଭକ୍ଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ କେଡ଼େ ବାଗରେ ତୁଚ୍ଛା ଅଭକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛି । ଠିକ୍ ସେହିପରି କାମ୍ୟ ଓ ଅକାମ୍ୟ, ଗମ୍ୟ ଓ ଅଗମ୍ୟ, ପବିତ୍ର ଓ ଅପବିତ୍ର, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ଅମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଏବଂ ଧର୍ମ ଓ ଅଧର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଭୁବନ ଭିତରେ ତଥାପି କୋଟି କୋଟି ମଣିଷ ନିଜ ନିଜର କେତେ ନା କେତେ

ଭାରି ସୁହାଉଥିବା ସ୍ଥାନୀୟତା ଭିତରେ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ି ରହିଛନ୍ତି । ତଥାକଥିତ ସତ୍ୟ ଏବଂ ଅସତ୍ୟ ନାମରେ ବିଭାଜିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ବିବାଦରେ ଲିପ୍ତ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଘୋର ଆଚ୍ଛନ୍ନତା ଭିତରେ ଅସଲ ସତ୍ୟ, ଅସଲ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏବଂ ଅସଲ ଭାବାତ୍ମକତାଗୁଡ଼ିକୁ ମୋଟେ ଦେଖିପାରୁନାହାନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ ସମ୍ଭବତଃ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଏପରି କ୍ୱଚିତ୍ ଗୁରୁ ରହିଆସିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ସେହି ସୀମାଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଆସିବାରେ ପ୍ରାୟ ବଡ଼ ଖୁସି ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ଏହି ନଶ୍ୱର ଜଗତରେ ବହୁ ମିଛ ଈଶ୍ୱରବୋଧର ଆକର୍ଷକ ଅଧ୍ୟାସକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଆସିଥିବା ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ଏହି ସୀମାତତ୍ତ୍ୱ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ନିରନ୍ତର ହିଁ ଭାରି ସୁହାଇ ଆସିଛି । ଅସଲ ପଥିକମାନେ ହୁଏତ କ୍ୱଚିତ୍ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛନ୍ତି, ଏହି ଯାବତୀୟ ସୀମାଗତ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଭିତରେ ମୋଟେ ଭଳିଯାଇ ନାହାନ୍ତି- ଗିରିଶିଖଟି ଉପରେ ଲୟ ରଖି ତଥାପି ବାଟ ଚାଲିଛନ୍ତି । ସବାଆଗ କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଂଗି ପକାଇବା ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଆଲୋଚ୍ୟ ସମୀକ୍ଷକ ଆହୁରି ଆଗକୁ ଯାଇ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଜଣେ postmodern ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଈଶ୍ୱର ଏ ଧର୍ମର ନୁହନ୍ତି କି ସେ ଧର୍ମର ନୁହନ୍ତି, ମୋ' ଧର୍ମର ନୁହନ୍ତି କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ଧର୍ମର ନୁହନ୍ତି । ସିଏ ଈଶ୍ୱର; ଯାବତୀୟ ଧର୍ମ ତାଙ୍କର ଆକଳନ କରିବାର ପ୍ରାୟ ଏକ ଆସୁରିକ ଉଦ୍ୟମ କରିଆସିଥିଲେ ସିଏ ଏହି ସବୁ କିଛି କଳନାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ, ସକଳ ସୀମାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛନ୍ତି । ନିଜର ଗାର ଏବଂ ଗୁଳାମାନଙ୍କୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଲାଗି ଭାଜନ ହୋଇପାରିଲେ ସିନା ମୁଁ ତାଙ୍କର ଆଦୌ କୌଣସି ସଂଗତିଯୁକ୍ତ ଅନ୍ଦାଜ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବି ! ଏହି ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ବଡ଼ ବାସନାଟିକୁ ସାହସ କରିପାରିଥିବା କେତେଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଥବା କେତୋଟି ଗୋଷ୍ଠୀ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସତକୁ ସତ ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକ ବୋଲି କହିପାରିବେ ତଥା ତଦନୁରୂପ ପ୍ରେରଣାକୁ ବହନ କରି ଜୀବନଟିଏ ବଂଚିପାରିବେ ? ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ତଦନୁରୂପ ସଂବନ୍ଧ ଯୋଡ଼ିପାରିବେ ? ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଧର୍ମମାନେ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକର ସୀମାଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଭଗବତ୍-ସତ୍ୟର ଉପଲବ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ବୋଲି ମଣୁଥିବା ଗରିଷ୍ଠମାନେ ସେହି ଅସଲ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାକୁ ଦେବାରେ ଅସମର୍ଥ ହେଲେ ଏବଂ ବହୁ ହାନୀର କାରଣ ହେଲେ ବୋଲି ସନ୍ଥମାନେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଏହି ସୀମାଗୁଡ଼ିକୁ ମୋଟେ ନ ଜଗିବାର ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି କି ? "ନାନାଦି ମନ୍ତ୍ର, ନାନାଦି ଯୋଗ, ନାନାଦି ନାମ, ନାନାଦି ଦେବତା, ନାନାଦି... ନାନାଦି.. ଏ ସର୍ବଙ୍କୁ କେବେ ନ ଜଗଇ, କେବେ ନ ଭଜଇ, କେବେ ନ ସାଧଇ, କେବେ ଭୟ ନ କରଇ" ବୋଲି କହିଛନ୍ତି କି ? ନିଜ ଭିତରେ କେଉଁଠି କି

ଅଭାବ ରହିଥିଲେ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମ ତା' ନିଜସ୍ୱ ମହନୀୟତା ତଥା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକୁ ନିବଦ୍ଧ କରି ନ ରଖି ଆଗ ପ୍ରାୟ ବ୍ୟାଧିତ ଭାବରେ ସୀମାସଚେତନ ହୋଇପଡ଼େ, ଅନ୍ୟମାନେ ତାକୁ ଗ୍ରାସ କରି ପକାଇବେ ବୋଲି ଡରି ମରୁଥାଏ ? ଆପେ ଆଉ କାହାକୁ ଗ୍ରାସ କରି ପକାଇବାର ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିକୁ କରିଥାଏ ବୋଲି ଅନ୍ୟମାନେ ତାକୁ ଗ୍ରାସ କରି ପକାଇବେ ବୋଲି ଭୟ କରୁଥାଏ କି ? ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଭୂମିରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ଏକ ସୁସ୍ଥ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱାଭାବିକ ସନ୍ଦୀପନ-କ୍ରମରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସୋପାନ ପରେ ସୋପାନ ଅଗ୍ରସର କରାଇ ନେବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଅଶୁଭ ଆସି ପଶିନଯାଏ ! ପ୍ରାୟ ସବୁକିଛି ଆଗରେ ସଫା ହୋଇ ଦିଶୁଥିଲେ ମଧ ତଥାପି ସତେ ଅବା ଭିତରେ ଥାଇ କେଉଁ ଅପଶକ୍ତି ବାଦ କରୁଥିବା ପରି ଖୋଜଗୁଡ଼ିକ ଆଗକୁ ପଡ଼ିବା ଲାଗି ସମ୍ମତ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଧର୍ମମାନେ ଆସନ୍ତି, ଧର୍ମମାନେ ଯାଆନ୍ତି- ତଥାପି ସେହି ପୁରୁଣା ଚକ୍ରଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟରୁ ମୋଟେ ମୁକୁଳି ହୁଏ ନାହିଁ । ହୁଏତ ସେହି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ସ୍ୱୟଂ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମଧ ଜଣେ postmodern କହିବାକୁ ମନ ହୁଏ, ଉଦ୍ଧାରର ପଥ ମିଳିଯାଏ ।

ଧର୍ମରେ ସୀମା, ଆଦର୍ଶରେ ସୀମା, ସାଧନାବିଧିଗୁଡ଼ାକରେ ସୀମା, ଭୋଗ ଏବଂ ସୁଖର ଯୋଜନାମାନଙ୍କରେ ସୀମା- ଭଗବାନ୍ ଆଉ ପ୍ରାୟ କେଉଁଠି ହେଲେ ଦେଖାଯାଉ ନାହାନ୍ତି । ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିଠ କରାଯାଇ ଘେରା ହୋଇଥିବା ବାଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ଯାବତୀୟ ଦୃଷ୍ଟିପଥକୁ ଅବରୁଦ୍ଧ କରି ରଖିଛି ଏବଂ ସେହି ସୀମା ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅଳପଟାକୁ ବିଶେଷ ବୋଲି କହି ଉତ୍ସାହୀମାନେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଭଗବାନଙ୍କୁ ଗୌଣ କରି ସତେ ଅବା ବିଶେଷମାନେ ହିଁ ଫୁଲେଇ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଭୂମିକୁ ବାଣ୍ଟିଦେଇ କେଉଁଠାରେ ପିତୃଭୂମି ତଥା ଆଉ କେଉଁଠାରେ ମାତୃଭୂମି ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କୁ ତାହାରି ସେବାରେ ଖଟାଇ ରଖାଯାଇଛି । ଏହିପରି ଏକ ଅବସ୍ଥାକୁ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ "ପରମ କାନ୍ଦେ" ବୋଲି କେତେ ନା କେତେ ଅନ୍ତର୍ବ୍ୟଥା ପ୍ରକାଶ କରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଛନ୍ତି । ପରମ କାନ୍ଦୁଛି ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ହିଁ କାନ୍ଦୁଛି । ନିଜର ପିତା ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ଦେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ତେଣୁ ପରମ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ କେତେ ଆକୁଳ ଭାବରେ କହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କହିବା ଅନୁସାରେ ସିଏ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ରାଜପଣକୁ ଅନୁକ୍ଷଣ ନିନ୍ଦା କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ମଧ ତାଙ୍କର ଭଜନରୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ମିଳିଯାଉଛି । ଆମର ଏହି ଉପସ୍ଥିତ ପୃଥିବୀଟିରେ ମଧ ପରମ କଣ କମ୍ କାନ୍ଦୁଥିବେ ! ସୀମାଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଉତ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଦୁରାତ୍ମମାନେ ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ ଯେତେ ଦୁଃଖ ଭିଆଉଛନ୍ତି, ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କଠାରୁ ଖିଅ ନେଇ ଆମେ ମଧ ସତକୁ ସତ ପରମ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ବୋଲି କହିପାରିବା । ସତ୍ୟ କାନ୍ଦୁଛି,

ବିଶ୍ୱସ୍ତ କେହି ସେମାନଙ୍କର କାନ ପାଖରେ ଆସି ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ କହିଯାଇଛି ଓ ସେମାନେ ସମ୍ମତ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ଏବଂ ଯୁଗପତ୍ ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କ ଆପଣା ଭିତରୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସେହି ବାଣୀର ପ୍ରତିଧ୍ୱନିକୁ ଶୁଣିପାରିଛନ୍ତି । ବାହାରେ ମୋତେ ଯେଉଁ ପରମାତ୍ମୀୟ ସତେ ଅବା ଆମନ୍ତ୍ରଣର ବାରତା ସହିତ ମୋ ଦୁଆରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେଣି, ନିଜ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଯଦି ମୁଁ ସେହି ବାରତାକୁ ଶୁଣିପାରୁଛି- ଖାଲି ଜଣେ ସନ୍ଥ ନୁହେଁ, ଯେକୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ-ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ସେଇଟିକୁ ହିଁ ଆମ ଜୀବନର ଏକ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଆମକୁ ସାଥୀ ଭଳି ଜଣେ ସାଥୀ ମିଳିଯାଇ ଥିବାର ଅନୁଭବଟିଏ ମିଳିଯାଉଥିବ । ଏବଂ ତା'ପରେ ଆମେ ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଂଶୟରହିତ ଭାବରେ ଆମର ପରମାତ୍ମୀୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇ ପାରିବା । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ହିଁ ଆମର ଯାବତୀୟ ମାୟାରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାର କାରଣ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ, ଆମକୁ ଅସଲ ମାୟାଗୁଡ଼ିକରେ ବାନ୍ଧି ରଖି ଆମ ମୁକ୍ତିର କାରଣ ହେବ । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ମଧ୍ୟ ତାହାରି ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି କି ?

ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକ ବିଚାରର ଖିଅକୁ ପଛକୁ ପଛକୁ ଲମ୍ବାଇ ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଯାଇ ସନ୍ଥ ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବା, ସେତେବେଳେ ପ୍ରକୃତରେ ଭାରି ଆଚମ୍ବିତ ହୋଇଯିବା । ଅତ୍ୟାଧୁନିକ କାଳର ଏହି ପୃଥ୍ୱୀବିଚାରଟି ଆଜିଠାରୁ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଆମର ନିତାନ୍ତ ହାତପାଆନ୍ତାରେ ହିଁ ଜଣେ ସନ୍ଥଙ୍କର ରଚନା ତଥା ଜୀବନର ମାଧ୍ୟମରେ ଯେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିଲା, ସେହି ସତ୍ୟ ଆମକୁ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କ ପ୍ରତି ଅପାର କୃତଜ୍ଞତାରେ ଭରିଆଣିବ । ପୂର୍ବର ଏକ ଚର୍ଚ୍ଚାକୁ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଇ ସମ୍ଭବତଃ ସୂଚାଇ ଦେଇ ହେବ ଯେ, ଏକ ଆଧୁନିକ ମନ ତଥା ଦୃଷ୍ଟି ସହିତ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ସଂପୃକ୍ତ ଭାବରେ ପ୍ରାଚୀନ ବାର୍ତ୍ତାଗୁଡ଼ିକର ଅନ୍ତଃପ୍ରବେଶ କରିପାରିଲେ ଆମକୁ ଆଧୁନିକ ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ସମାଧାନଗୁଡ଼ିକ ମିଳିଯାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ହେବ । ଫଳରେ ଆଧୁନିକତା ଭିତରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଆଦୌ ଗୁଡ଼ାଏ ଭୟ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ତାହା ହିଁ ଅଗ୍ରସର କରାଇ ନେଉଥିବ । ନ ବାରିବ, ନ ଜଗିବ ଓ ନ କରିବ ଆଦି ସମ୍ବୋଧନରେ ଶେଷ କରାଯାଇଥିବା ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ତା'ପରେ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଆଦୌ ନକାରାତ୍ମକ ହୋଇ ଶୁଣା ବି ଯିବ ନାହିଁ । ତେବେ ଯାଇ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଜାଣିବ- ବ୍ରହ୍ମକୁ ଜାଣି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଜାଣିବ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟକୁ ଫେରିଆସିବ । ଅହଂ ତୁଟିଯିବ, ମୋହ ତୁଟିଯିବ- ବନ୍ଧନ ଫିଟିଯିବ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ, ସବୁରି ତଥା ଏହି ସବୁ ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ଏକ ଅଭୂତପୂର୍ବ ଆତ୍ମପରିଚୟରେ ଆବିଷ୍କାର କରିପାରିବ, ଭୟମୁକ୍ତ ହେବ । ଯାବତୀୟ ସୀମାକୁ ତୁମେ ଅତିକ୍ରମ କରିଯାଇପାରୁଥିଲେ ଯାଇ ବ୍ରହ୍ମର ଦର୍ଶନଲାଭ କରିବ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ନିତ୍ୟସ୍ପର୍ଶ ଭିତରେ ରହି ବ୍ରହ୍ମସ୍ପର୍ଶର ଅଧିକାରୀ ହେବ ।

ଧର୍ମମାନେ ଆସୁଛନ୍ତି ଓ ପୁରୁଣା ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି । ସଂପ୍ରଦାୟମାନେ ଆସୁଛନ୍ତି ଓ କଳଙ୍କି ଲାଗିଯାଉଛନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ପୁରୁଣା ହେଉ ନାହିଁ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମ କେବେହେଲେ ଆଦୌ କୌଣସି ଗରଜରେ ପଡ଼ି ଆଦୌ କୌଣସି ମାର୍ଗ ସହିତ କଳହ କରି ନାହିଁ, କେବଳ ସୀମାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ହିଁ ଚେତାଇ ଦେଇଛି । ବରଂ, ବିଧିମାନେ, ଭେକମାନେ ଓ ବହିମାନେ ଗୋଟାଏ ମାର୍ଗକୁ ଠିକ୍ ଓ ତେଣୁ ଆଉ ଯାବତୀୟ ମାର୍ଗକୁ ଅଠିକ୍ ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବାର ଅନ୍ୟାଗ୍ରହ ଏବଂ ଉଗ୍ରତାରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ଚାପିଦେବାର ଚେଷ୍ଟାଗୁଡ଼ିକୁ କରିଆସିଛନ୍ତି । ତଥାପି ଆହ୍ୱାନ ରହିଛି । ସବୁକାଳ ପରି ଏକାଳେ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ସନାତନ ସତ୍ୟ ଅଥବା ସନାତନ ଧର୍ମ କହିଲେ ଆମେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ଏହି ବିଶେଷ ବ୍ୟଞ୍ଜନାକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝିବାଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରିପାରିବା । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ରଖିଯାଇଥିବା ବାଣୀ ଏବଂ ଲେଖିଯାଇଥିବା ରଚନାଗୁଡ଼ିକର ଅଧିକ ଆଲୋଚନା ହେଉ, ଗାର ଏବଂ ଗୁଳାଗୁଡ଼ିକୁ ନ୍ୟାୟତଃ ଗାର ଏବଂ ଗୁଳା ବୋଲି ବୁଝୁଥିବା ଆସ୍ପୃହାବନ୍ତମାନେ ସମୁଚିତ ଗ୍ରହଣଶୀଳତା ସହିତ ତାଙ୍କୁ ପାଖରେ ବସାନ୍ତୁ । ମନ ପଚାରୁ ଏବଂ ଚୈତନ୍ୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଦେଉ । ଏହି ମନ ଭିତରେ ହିଁ ଚୈତନ୍ୟ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେହିଠାରେ ଆମେ ନିଜର ଜଣେ ପରମାତ୍ମୀୟ ରୂପେ ଆବିଷ୍କାର କରିପାରିବା । କେଡ଼େ ଖୁସି ହୋଇଯିବା ।

ପରିଶିଷ୍ଟ

ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ପୀଠଥାନ ଓଳାସୁଣିର ଅନତିଦୂରରେ କନ୍ତିଆ ଆଶ୍ରମ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆଶ୍ରମ ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଚଳ । ଆଶ୍ରମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ମହାପୁରୁଷ ମଧୁ ଦାଶ ବା ମଧୁସୂଦନ ଦାଶ । ଶ୍ରୀ ମଧୁ ଦାଶଙ୍କର ଜନ୍ମର ଅଠେଇଶି ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ଦେହରକ୍ଷା ହୋଇସାରିଥାଏ । ନିକଟତରମାନଙ୍କର ଅନୁମାନ ଅନୁସାରେ ତାହା ୧୮୩୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ବୋଲି ହିସାବ କରାଯାଇଛି । ଆପଣାର କୃତିଗୁଡ଼ିକରେ ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ଦାଶ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ ଆପଣାର ଗୁରୁ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର 'ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା' ପରି ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଧାନତମ ରଚନାକୁ ସେ 'ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା' ବୋଲି ନାମକରଣ କରିଛନ୍ତି । 'ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା' ଏବେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଘଟ ହୋଇନାହିଁ । କେବଳ କାଗଜରେ ଉତୁରା ହୋଇରହିଛି । ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଶିଷ୍ୟମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, ଯେତେବେଳେ ଆଦେଶ ହେବ, ସେତେବେଳେ ଯାଇ ତାହା ଛାପାବହି ହୋଇ ବାହାରିବାର ବେଳ ଆସିବ। ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତାରେ ମୋଟ ପଞ୍ଚାନବେ ଅଧ୍ୟାୟ । ସେହି ନବାକ୍ଷରୀ ଚିହ୍ନା ଛାନ୍ଦରେ ଲେଖାହୋଇଛି । 'ମହୀମଣ୍ଡଳ'ର ଅଧ୍ୟାୟ ସଂଖ୍ୟାଠାରୁ ଦୁଇ ଅଧ୍ୟାୟ ଅଧିକ ।

ଖୁବ୍‌ସମ୍ଭବ, ଏହା ତାଙ୍କର ପରିପକ୍ୱ ଜୀବନର ଲେଖା । ଯେଉଁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପୋଥି ଛାପାହୋଇ ବାହାରିସାରିଲାଣି, ତାହା ହେଉଛି 'କଳି ଭାଗବତ' । 'କଳି ଭାଗବତ' ପାଞ୍ଚୋଟି 'ରସାମୃତ' ଗ୍ରନ୍ଥର ସମଷ୍ଟି : ଭକ୍ତି ରସାମୃତ, ଟୀକା ରସାମୃତ, ରାଧା ରସାମୃତ, ଚୈତନ୍ୟ ରସାମୃତ ଏବଂ ନାମ ରସାମୃତ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ଦାଶଙ୍କ ନାମରେ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଜଣାଣ, ଭଜନ, ଚଉପଦୀ, ଚଉତିଶା, ଦୋଳଗୀତ ଏବଂ ରାହାସ ଗୀତ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । 'ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରିକା' ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କରି ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବହି । 'କଳି ଭାଗବତ' ହେଉଛି ମଧୁଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଜୀବନର ଲେଖା- ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ କିଛି କିଛି ସଂଶୋଧିତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିବ । ହଁ, ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା ସହିତ ମଧ୍ୟ ପାଞ୍ଚ ଅଧ୍ୟାୟ ବିଶିଷ୍ଟ 'ଶ୍ରୀ ଭୂମଣ୍ଡଳ ଟୀକା'ଟିଏ ସଂଯୋଜିତ ହୋଇରହିଛି ।

ଦୁଇଟିଯାକ 'ଗୀତା'ରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ, ଏଗୁଡ଼ିକରେ ଅରକ୍ଷିତ ଏବଂ ମଧୁସୂଦନ ଦୁହେଁ ନିଜର ଜୀବନକଥାକୁ ହିଁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ନିଜ ଅନ୍ୱେଷଣଗୁଡ଼ିକର କଥା, ଆବିଷ୍କାର ଗୁଡ଼ିକର କଥା, ଅସନ୍ତୋଷ ତଥା କଷଣଗୁଡ଼ିକର କଥା । ସମ୍ଭବତଃ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର ଭୀମ ଭୋଇଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ସତ୍ୟସନ୍ଧାନୀ ବିଭୁସାଧକ ଏତେ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ଆପଣାର ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଥିବା କଥାଗୁଡ଼ିକୁ କହିନାହାନ୍ତି । ସେହି ପିଲାଦିନରୁ ହିଁ ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ମନ ସତେଅବା ଯେତିକି ଦେଖୁଥିଲା ବା ଜୀବନ ବୋଲି ହାବୁଡ଼ିଯାଉଥିଲା, ତା'ଠାରୁ ବହୁତ ଅଧିକଯାଏ ଭେଦି ଯାଉଥିଲା । ହଁ, ବହୁତ ଅଧିକଯାଏ– ଏବଂ ତାହା ହିଁ ତ ଅସଲ ଜିଜ୍ଞାସା । ଏକାବେଳେକେ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଆପଣାର ପାଥେୟରେ ପରିଣତ କରିନେଇ । ପିଲାମନ ବୁଝୁଥିଲା, ମାଆ ଓ ବାପା ବୁଝାଇ ବି ଦେଉଥିଲେ । ପର୍ବ ଏବଂ ଉପାସନା ନାମରେ ଲୋକମାନେ ଯାହା କରୁଥିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁସବୁ କଥାକଳ୍ପନା ଦ୍ୱାରା ସଂପୃକ୍ତ ଆଚାରଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନେ ରସାଣିତ କରି ରଖିଥିଲେ, ବାଳକ ମଧୁସୂଦନ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସତ ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟୟ କରିପକାଉଥିଲେ ।

'ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା'ର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଅଛି, ଥରେ ହରିଜନ୍ମ ଉତ୍ସବ ପାଳନ ଉପଲକ୍ଷେ ଗାଆଁଯାକର ହେତୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମନ୍ଦିରରେ ଯାଇ ଏକତ୍ର ହୋଇଥିଲେ । ସମସ୍ତେ କହୁଥିଲେ ଯେ, ରାତ୍ରିର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରହରରେ ହରି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିବେ । ବାଳକ ମଧୁ ମଧ ସେଠାରେ କେଡ଼େ ଆଶା ନେଇ ନାକେଇ ରହିଥିଲେ । ଭଗବାନ୍ ହରି ଜନ୍ମଲାଭ କରିବେ ଏବଂ ସେ ଦେଖିବେ । ଶାସ୍ତ୍ରପାରାୟଣ ବଢ଼ିଲା, ସମ୍ଭବତଃ ପ୍ରସାଦବିତରଣ ବି ହୋଇଗଲା, ସମସ୍ତେ ଘରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲେ । କିନ୍ତୁ, କାହିଁ ହରିଙ୍କର ଜନ୍ମ ହେଲାନାହିଁ ତ । ମଧୁ ଅଧିକ ଅଭିଜ୍ଞତା ରହିଥିବା ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ପରିହାସ ମଧ କଲେ । ସବୁ ପିଲାଙ୍କ ପରି ଏହି ପିଲାର କାହିଁକି ହେତୁ ପାକଳ ହୋଇନାହିଁ ବୋଲି ଭାବି ସେମାନେ ବେଶ୍ ଆମୋଦିତ ବି ହୋଇଥିବେ । ସମସ୍ତେ ଘରକୁ ଗଲେ, ମଧୁ ସେହିଠାରେ ବସି ରହିଲେ । ପୁଅ କାହିଁକି ଫେରିଲା ନାହିଁ ବୋଲି ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ବାପା ହିଁ ତାଙ୍କୁ ସେହି ଚଉପାଢ଼ୀରେ ଯାଇ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ସବାଆଗ ମଧୁ ବାପାଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜର ସେହି ସଂଶୟକୁ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ବାପା ପୁଅକୁ ନେଇ ଘରକୁ ଫେରିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ମନରେ କେଉଁଭଳି ପ୍ରତିକ୍ରିୟାମାନ ହୋଇଥିବ କେଜାଣି ?

ଅରକ୍ଷିତ ଦାଶ ହିଁ ତାଙ୍କର ଗୁରୁ ବୋଲି ମଧୁସୂଦନ ନିଜ ଭିତରୁ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ପାଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଅନ୍ୱେଷଣର ପଥରେ ଯଥାବଶ୍ୟକ ଏଣେତେଣେ ହେବାପରେ ସିଏ ଶେଷକୁ ଓଳାସୁଣିରେ ହିଁ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ତାହା ହିଁ ସମ୍ଭବତଃ ଯାବତୀୟ ଅନ୍ୱେଷଣର ଅସଲ

ଧାତୁଗତ ଧର୍ମ । କେତେ କେତେ ବାଟ ବୁଲିସାରିବା ପରେ ଯେଉଁଠାକୁ ଆସି ନିଜର ଯଥାର୍ଥ ସଦନ ମିଳିଯାଏ, କେବଳ ତାହା ଯେ ଠିକ୍ ଓ ପଛରେ ଛାଡ଼ିଆସିଥିବା ଅନ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ ନୁହନ୍ତି, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଠିକ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚି ଇପ୍‌ସିତ ଧନଟି ମିଳିଗଲା ପରି ଅନୁଭବ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ଆଗରୁ ଘୁରିଆସିଥିବା ସବୁକିଛି ହିଁ ନିୟତି ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରୀକୃତ ସ୍ଥାନରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବାର ପ୍ରସ୍ତୁତିକ୍ରମରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମୋଡ଼ ସଦୃଶ ବୋଧ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ କୌଣସିଟି ମୋଟେ ବୃଥା ହୋଇନଥାଏ । ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ବରାଦ ଅନୁସାରେ ଓଳାସୁଣିକୁ ଆସି ସେ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ଦର୍ଶନ ଲାଭକରିଥିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କଠାରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇଲେ ଓ ସାଧନା- ଦୃଷ୍ଟିର ମୀମାଂସକ ଖୁଣ୍ଟଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ଲାଗି ସେହିଠାରେ ହିଁ ତାଙ୍କର ବିବେକ ନିମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଯାଇଥିଲା ।

'ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା'ରେ କୁହାଯାଇଛି,

"ଓଳାସୁଣିର ପଥେ ଯେହି, ସେ ଗୁରୁସ୍ଥାନ ମୋ ଅଟଇ
ସେ ଅରକ୍ଷିତ ମୋର ଆତ୍ମା, ସେ ମୋତେ ଦେଉଥାଇ ଚେତା ।"

(ଅଧ୍ୟାୟ-୬୮)

ପୁନଶ୍ଚ, ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ,

"ହେ ଅରକ୍ଷିତ ଧର୍ମବାଣୀ, ସାଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ତୁ ଅଗ୍ରଣୀ ।
ହେ ଅରକ୍ଷିତ ଧର୍ମପନ୍ଥା, ସାଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ମହାଚେତା ।
ହେ ଅରକ୍ଷିତ ଧର୍ମେ ରତ, ସାଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ତୁହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
ସକଳ ଧର୍ମେ ରୂପ ତୋ'ର, କିବା ବର୍ଣ୍ଣିବି ତୋ' ପୟର ।
ସେହି ପୟରେ ମୋ'ର ଚିତ୍ତ, ହେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଅରକ୍ଷିତ ।"

ଶିଷ୍ୟ ଯେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରିବ, ସେକଥା ଆଦୌନୁହେଁ । ସ୍ୱାଭାବିକ ସାଧନାର ପୃଥିବୀରେ ଏପରି କେବେ ହେଲେ ଘଟେ ନାହିଁ । ଜଣେ ସତ୍‌ଗୁରୁ ମଧ୍ୟ କେବେହେଲେ ନିଜକୁ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଜଣେ ସତ୍‌ଶିକ୍ଷକ ଯେପରି ନିଜକୁ ତା'ର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ଦିଏନାହିଁ, ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ସତ ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟକୁ ବୁଝେ, ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମଭାବନା ଅର୍ଥାତ୍ ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝେ ଏବଂ ସ୍ୱଭାବ ଅନୁସାରେ ଆପଣା ପଥଟିର ବାସନା ପାଇ ସେହି ଅନୁସାରେ ବାଟ ଚାଲିବା ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରି ନେଉଥାଏ । ହଁ, ଯେଉଁସବୁ ସ୍ଥଳରେ ସାଧନାକୁ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ବାହ୍ୟ ବିଧିକୁ ମାନିବା ରୂପେ ହିଁ ସଂକୁଚିତ କରି ଅଣାଯାଏ, ସେଠାରେ ନିଶ୍ଚୟ ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ଘଟେ । ମାତ୍ର, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସାଧନା ଗୌଣ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସୂତ୍ରର ପାଳନ

କରିବାକୁ ସର୍ବସାର ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ମଧୁସୂଦନ ଦାଶ ମଧ୍ୟ ଆଗକୁ ଯାଇ ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନ୍ତଃପ୍ରେରଣାଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ, ଆପଣାର ଉପଲବ୍ଧିଗୁଡ଼ିକୁ କେତେ କେତେ ନିଜସ୍ୱ ପ୍ରଶସ୍ତତା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତଥାପି ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କୁ ହିଁ ନିରନ୍ତର ଗୁରୁ ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲେ । ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥର ୭୯ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ସେଥିଲାଗି ତାଙ୍କର ଲେଖନୀରୁ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇପାରିଛି :

ମୋ ଗୁରୁ ଅଟେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସର୍ବ ଧର୍ମରେ ମୁଁ ଦୀକ୍ଷିତ ।
ସର୍ବ ଆତ୍ମାରେ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି, ସେ ପାଦେ ମୋହରି ଭକତି ।

୯୧ତମ ଅଧ୍ୟାୟରେ କେଡ଼େ ସହଜ ଭାଷାରେ 'ଅରକ୍ଷିତ ଚେତାଇଦେଲେ' ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ପୁନଶ୍ଚ, ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିସମ୍ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଷାର ବେଢ଼ଣ ଦେଇ କୁହାଯାଇଛି :

ଯେ ଗୁରୁ ଜ୍ଞାନଦିଏ କହି,
ସେ ଗୁରୁ ପରମ ପୁରୁଷ,
ଯା' ନେତ୍ରେ ହେଉଥାଇ ଦୃଶ୍ୟ ।
ପରମ ଶିଷ୍ୟ ସେ ଅଟଇ,
ପରମ ତତ୍ତ୍ୱେ ରହିଥାଇ ।

ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧ୍ୟାୟରେ,

'ବ୍ରହ୍ମକୁ କରେ ସେ ଦର୍ଶନ, ଉଦୟ ହୁଏ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ।
ଆତ୍ମାରେ ରୂପଦର୍ଶୀ ହୋଇ, ସକଳ ସମାନ ଦେଖଇ ।
ବ୍ରହ୍ମ କିରୂପେ ଲୀଳା କରେ, ଦେଖଇ ଅନ୍ତର ବାହାରେ ।

ଏହି ଧାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକୁ ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଲେଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ଯଦି କେହି ଆମକୁ କହନ୍ତା, ତେବେ ଆମକୁ ଆଦୌ ବିସ୍ମିତ ଲାଗନ୍ତା ନାହିଁ । ଗ୍ରନ୍ଥର ମଝିରେ ୫୦ତମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ମଧୁସୂଦନ ଏହି ସମଗ୍ର ପୋଥିର ଗୁଣ ନିରୂପଣ କରିଦେଇ ଆମକୁ କହିଛନ୍ତି :

ଆହେ ସୁଜନେ ଜନେ ଶୁଣ, ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଟଇ ନିର୍ଗୁଣ ।
ନିର୍ଗୁଣ ଶକ୍ତି ଯା'ର ହୃଦ, ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ କରଇ ସେ ଭେଦ ।

ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା ଓ ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା- ପୋଥି ଦୁଇଟିର ନାମକରଣରେ ଏପରି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଛି, ତାହାକୁ ଆମେ ସମ୍ଭବତଃ ଆକସ୍ମିକ ବୋଲି ଆଦୌ କହିପାରିବା ନାହିଁ । ହୁଏତ କିଞ୍ଚିତ୍ ସାହସ କରି କହିପାରିବା ଯେ, ଦୁଇଟିଯାକରେ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ହିଁ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ପରମାତ୍ମା ଓ ଆତ୍ମାର ବର୍ଣ୍ଣନାଗୁଡ଼ିକରେ ସନ୍ଥମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ

ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ପୃଥ୍ୱୀ ନାମକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ମୋଟେ ବାଦ୍ ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ ସତ, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ବା ଆମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆମକୁ ବେଷ୍ଟନ କରି ରହିଥିବା ଅହରହ କେତେ କେତେ ଅନ୍ୟସମ୍ଭାବନାର ଆହ୍ୱାନ ଦେବାରେ ଲାଗିଥିବା ଏହି ପୃଥିବୀ ପଛରେ ରହିଯାଇଛି । ସନ୍ଥମାନେ ସଚରାଚର ସଂସାରତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଏଭଳି ଘଟିଛି କି ?

ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ଆସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏବଂ ସନ୍ଥମାନେ ଅଧିକାଂଶତଃ ସଂସାରର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ହିଁ ଆପଣାର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଆବେଦନଗୁଡ଼ିକୁ ବଖାଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି କେଉଁଠି କ'ଣ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ଘଟିଛି କେଜାଣି, ସଂସାରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନତଃ ସଂସାରର- ତୁମ ଆମ ସଂସାରଟିର ବାହାରକୁ ଓ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଉଚ୍ଚ ଥାନମାନ ଦେଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ସଂସାରଟାକୁ ଆଖି ଆଗରେ ଥାପି ଯାହାକିଛି କହିଛନ୍ତି ତଥା ଲେଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ଅନୁରୂପ ସଂପୃକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ଚିନ୍ତା କରିନାହାନ୍ତି । ହଁ, ପଣ୍ଡିତମାନେ ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ଆଲୋଚନା କରୁଛନ୍ତି, ତଥାପି ଏହି ବିଶେଷ ଦିଗଟି ପ୍ରତି ସେତେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇନାହାନ୍ତି ।

ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ଦାଶଙ୍କୁ ଭେଟିଲା ବେଳେ ସେଥିପାଇଁ ରଚନାଗୁଡ଼ିକର ଛତ୍ରେ ଛତ୍ରେ ଏକ ନୂତନ ଅନୁଭବ ହୋଇଥାଏ । ପୁରୀ ତୀର୍ଥରେ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ ପଣ୍ଡାମାନେ ଭିତରକୁ ନ ଛାଡ଼ିବାରୁ ସେ ଯେ ଥରେ ସେଠା ଛାଡ଼ି ଚାଲିଆସିଥିଲେ, ତା'ପରେ ଆଉ ମୋଟେ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ମନ କରିନାହାନ୍ତି । ଯିଏ ଏହି ଖିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ପୂରି ରହିଛି, ତାକୁ ଏହି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ କାହିଁକି ଖୋଜିବି ଓ ଅଧିଆ ପଡ଼ିରହିବି ବୋଲି ସେ ଯେ ଥରେ ବୁଝିଛନ୍ତି, ତା'ପରେ ଆଉ ଆଦୌ ଲେଉଟି ନାହାନ୍ତି । ମଧୁସୂଦନ ଦାଶ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ସିଏ ମଧ୍ୟ ଏକଦା ବୃନ୍ଦାବନକୁ ତୀର୍ଥଦର୍ଶନରେ ଯିବାଲାଗି ମନ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଗୁରୁ ବାରଣ କରିବାରୁ ତେଣିକି ଆଉ ମନ ଦେଲେ ନାହିଁ । 'ରାଧା-ରସାମୃତ' ନାମକ ଗୋଟିଏ ପୋଥିର ରଚୟିତା ମଧୁ ଦାଶ ଯେ ବୃନ୍ଦାବନ ଯିବାରୁ ଆପଣାକୁ ନିରସ୍ତ କରି ରଖିପାରିଲେ, ତାହାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରମ୍ପରାର ସୂଚନା ଦେଇଯାଉଛି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ସନ୍ଥସାହିତ୍ୟ କହିଲେ ଅନେକେ ସବାଆଗ ମାଳିକାକୁ ବୁଝନ୍ତି । ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ କହିଲେ ଅନେକ ବିଦ୍ୱାନ ମଧ୍ୟ ଭାବନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି ସିଏ ମାଳିକା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛିହେଲେ ରଚନା କରିନାହାନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ମଧୁ ଦାଶଙ୍କର 'ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା'ରୁ ସୂଚନା ମିଳୁଛି, ସିଏ ମଧ୍ୟ ଏକଦା ତେଣିକି ବେଶ୍ ମନ ବଳାଇଥିଲେ । ଏବଂ ଗୁରୁ ଅରକ୍ଷିତ ଦେବ ଚେତାଇ ଦେବାରୁ ସେ ସେହି ଉଦ୍ୟମରୁ ବିରତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ତ ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଶରୀରରେ ନଥିଲେ, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ଚେତାଇ ଦେବାକୁ କେଉଁଠାରୁ

ଆସିଲେ ? ଶିଷ୍ୟର ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବତଃ ସର୍ବତ୍ର ଏକ ଆରୋହଣକ୍ରମ ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ । ପାହାଚ ପାହାଚ ହୋଇ ଅଧିକ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧିକ ବ୍ୟାପ୍ତି ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ସହିତ ଶିଷ୍ୟର ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଏବଂ ଚେତନାରେ ଯାହାକିଛି ବହୁ ଅଭିନବ ପ୍ରକାରେ ଘଟୁଥାଏ, ତାହାକୁ ସିଏ ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ଘଟୁଛି ବୋଲି କେଡ଼େ ସହଜରେ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । ୮୪ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହି ମାଳିକା ତଥା ଗୁରୁ ଅରକ୍ଷିତ ଚେତାଇ ଦେବାର ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ କାହିଁକି ସେହି ବ୍ୟଞ୍ଜନାର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବା ? ଯେଉଁ ଗୁରୁମାନେ ମାଳିକାକୁ ହିଁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ଆଣିବାର ଏକ ପ୍ରଧାନ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁ ତଥାକଥିତ ଧର୍ମଭୀରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଅପରାଧ- ସଚେତନ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ମାଳିକାଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ହିଁ କୌଣସି ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରତ୍ୟୟଟିଏ ମିଳିଗଲା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ସେହି ମାଳିକାମାନଙ୍କରେ ହିଁ ଅସଲ ଠାବ ମିଳିଗଲା ବୋଲି ଚଟ୍ କରି ବୁଝିପକାନ୍ତି ଏବଂ ବହୁତ ଖୁସିହୋଇ ପ୍ରାୟ ସେତିକିରେ ହିଁ ଅଟକିଯାଆନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଜୀବନରେ ସେତିକିରୁ ଅଧିକ କିଛି ଘଟୁ ବୋଲି ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ମାଳିକାରେ ହିଁ ଲୋକାଗ୍ରହଗୁଡ଼ିକ ତୃପ୍ତ ହୋଇ ରହୁ ବୋଲି ସେ କଦାପି ଇଚ୍ଛା କରୁନଥିଲେ । ଶିଷ୍ୟ ମଧୁ ଦାଶଙ୍କର ପଦଗୁଡ଼ିକରୁ ଆମକୁ ତାହାରି ଏକ ସୂଚନା ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଛି । ଅଧ୍ୟାତ୍ମଟା ଧର୍ମଯାଏ ଖସିଆସିବାକୁ ଆଦୌ ବେଶି ସମୟ ଲାଗେ ନାହିଁ । ସନ୍ଦେଶମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିକ୍ରମରେ କେତେ ଅବଲୀଳା ସହିତ ସୂତ୍ରରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର, ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ମଣ୍ଡଳ ଭିତରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଉଦୟକୁ ମଧ୍ୟ ଯଥାର୍ଥ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଇ ଦେଖୁଥିବା ଗୁରୁ ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ଦେଖୁଥାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ଭଳି କଥା ମଧ୍ୟ କହେ । ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ ଶିଷ୍ୟ ମଧୁସୂଦନ 'ନାରାୟଣ' ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । (ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ) ଗୁରୁଙ୍କର ମନ ଜାଣି ସେ ଆଉ ମାଳିକା ଆଡ଼େ ମନ ଦେଇନାହାନ୍ତି । 'ମାଳିକା'ର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଠାଇ ଅପରାଧ କଲେ ବୋଲି ଅନୁତାପ ବି କରିଛନ୍ତି ।

ମୂଳ ତାଳପତ୍ର ପୋଥିରୁ କାଗଜକୁ ଉତାରିବାର କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁରକ୍ତମାନ ହିଁ କରନ୍ତି । ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥାନ୍ତି ବୋଲି କରନ୍ତି। ତେଣୁ ଅନେକ ସମୟରେ କିଛି କଥା କିମ୍ବା ଧାଡ଼ି ମିଶାଇ ବି ଦିଅନ୍ତି । ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା (୩୨ଶ ଅଧ୍ୟାୟ)ରେ ଉତୁରା ହୋଇଥିବା ଖାତାରେ ମହିମାଧର୍ମ, ଭୀମ ଭୋଇ, ଜୋରଦାର ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି ଏବଂ ୩୩ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଯୀଶୁ, ଇସ୍‌ଲାମ ଏବଂ ପାକିସ୍ତାନ- ଏମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା ଭିତରକୁ ଅଣାଯାଇଛି ବୋଲି ଆମେ ମୋଟେ କ୍ଷୋଭ ପ୍ରକାଶ କରିବା ନାହିଁ ଏବଂ ସମସ୍ତ ପୋଥିଟାକୁ କଦାପି ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ ବୋଲି କହି ଉଡ଼ାଇ ଦେବା ନାହିଁ । କାରଣ, ସେହି ଅନୁରକ୍ତି ଜାଣିଶୁଣି ଅତିରଂଜିତ କରିବାର ଏକ ଅନୁରକ୍ତି ଆଦୌ

ନୁହେଁ । ତାହାକୁ ଆମେ ଏକ ଆସ୍ପୃହାଜନିତ ଅନୁରକ୍ତି ବୋଲି କହିପାରିବା । ସେହି ଅନୁରକ୍ତିର ଅଧିକାରରେ ମଧୁସୂଦନ ପୋଥିଟିର ୧୫ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ 'ହେ ବ୍ରହ୍ମ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ' ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ମହିମାକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କ୍ଷୁନ୍ନ କରି ଦର୍ଶାଇବାର ଅଭିପ୍ରାୟରେ ସେଭଳି ଆଦୌ କୁହାଯାଇନାହିଁ । ନିଜର ପ୍ରେରଣାଗୁରୁଙ୍କ ସହିତ ଏକ ନୈକଟ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିବାର ସହଜ ଉଲ୍ଲାସରେ ହିଁ ତାହା କୁହାଯାଇଛି । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଏକ ପ୍ରଥମ କାଳର ଲେଖା ମଧୁ ଦାଶଙ୍କର ପଦଗୁଡ଼ିକରୁ ମଧ ଆମେ ତାଙ୍କର ଲେଖାରେ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ମେଦିନୀ-ଧାରଣା ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଭାବଚ୍ଛାୟା ପଡ଼ିଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଘ୍ରାଣ କରିପାରିବା । ମଧୁ ଦାଶଙ୍କର ସମୟରେ ସେ ସମ୍ଭବତଃ ଏକୁଟିଆ ଥିଲେ ଯିଏକି ଅରକ୍ଷିତଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରମ୍ପରାକୁ ସଚଳ କରି ରଖିପାରିଥିଲେ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ, 'ଭକ୍ତି-ରସାମୃତ'ର ଏକବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ,

ବ୍ରହ୍ମ ପରତେ ଯେବେ ହେବୁ, ମାର୍ଗ ସଂଶୟ ନ ରଖିବୁ ।
ନ ଖୋଜିଯିବୁ ନାନା ସ୍ଥାନ, ଏକ ଠାବେ ନଥିବୁ ପୁଣ ।
ନାନାଦିଦିଅଁ ନ ପୂଜିବୁ, ନ ପୂଜି କେବେହେଁ ନଥିବୁ ।
ନାନାଦି ତୀର୍ଥ ଯେତେ ପୁଣ, ନ ଗମି ଗମିବୁ ତୁ ପୁଣ ।
ନାନାଦି ବ୍ରତ ଯେତେ ଅଛି, ନ କରି କର ତୁ ହୋ ନିତି ।
ନାନାଦି କ୍ରିୟା କର୍ମମାନ, ନ କରି କର ତୁ ହୋ ପୁଣ ।
ନାନାଦି ଭୋଗ୍ୟ ଯେତେ ଅଛି, ନ କରି କରିଥିବୁ ମୂର୍ଚ୍ଛି ।
ସାର ଅସାର ଯେତେ ଦ୍ରବ୍ୟ, ନ ଘେନି ଘେନିବୁ ତୁ ଭାବ ।
କୌତୁକ ଖେଳ ହର୍ଷ ରସ, କରି ତୁ ନୋହିଥିବୁ ବଶ ।

ଇଏ ହେଉଛି ସକଳ ଅର୍ଥରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରମ୍ପରା, ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ଆବେଦନ । କେବଳ ଓଡ଼ିଶାର ନୁହେଁ, ଭାରତବର୍ଷର ସାଧାରଣ ସନ୍ଥ-ସାହିତ୍ୟର ପରିଚିତ ଧିସାରେ ଏପରି ହୁଏତ ଆଦୌ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ ନାହିଁ ।

ବାହ୍ୟକୁ ବର୍ଜନ କରି ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ପରାମର୍ଶ ପ୍ରାୟ ସବୁ ସନ୍ଥ ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି । ଗମିବୁ ଅଥଚ ଗମିବୁ ନାହିଁ, ଭକ୍ଷିବୁ ଅଥଚ ଭକ୍ଷିବୁ ନାହିଁ, ପୂଜିବୁ ଅଥଚ ପୂଜିବୁ ନାହିଁ– ଏହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବଟି ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କର ବାର୍ତ୍ତାଗୁଡ଼ିକରେ ହିଁ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ହୋଇଉଠିଛି । ଆପଣାର ପଦଗୁଡ଼ିକରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମଧୁ ଦାଶ ମଧ ସେହି ପରମ୍ପରାଟିକୁ ଅବ୍ୟାହତ ରଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ମଧୁ ଦାଶଙ୍କ ପରେ ଆମେ ଅନ୍ୟତ୍ର କେଉଁଠାରେ ତାହାକୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା କି ? ଆଧୁନିକ ଆମର ଏହି ସମୟଟିରେ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମ ତଥା ସଂସ୍କୃତିର

ସମୂହମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଟିକୁ ଯେତିକି ସକାରାତ୍ମକ ତଥା ଗ୍ରହଣଶୀଳ ଭାବରେ ଆବିଷ୍କାର କରୁଛନ୍ତି, ଉକ୍ତ ଅଧିକ ଅସଲ ସତ୍ୟଦୃଷ୍ଟିଟି ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ହୁଏତ ସେତିକି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅର୍ଥାତ୍ ବାସ୍ତବ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାନୀୟ ଅଳିନ୍ଦଗୁଡ଼ିକରୁ ଏକ ସମୁଦାୟ ବିଶ୍ୱକୁ ସମ୍ଭାଳି ଧରିବା ଭଳି ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଯେତିକି ଯେତିକି ଖିଳ ଚେତନାର ପରିସୀମାଟି ମଧ୍ୟରେ ଧରା ଦେବାରେ ଲାଗିଛି, ସେତିକି ସେତିକି ତାହାର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ତଳର ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଏବଂ ମଧୁ ଦାଶଙ୍କର ବାର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କରେ ଆମେ ସେହି ସତ୍ୟମର୍ମଟିର ଥିର ଆଭାସଟିଏ ଯେ ପାଇଯାଉଛୁ, ଏକଥାଟିକୁ ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ମରଣ ରଖିବା ।

'ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ରସାମୃତ'ର ଦଶମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଅଛି :

> ବିଧିବିଧାନ ଯେତେ ହୋଇ, ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ରରେ ଯେ ପୂଜଇ ।
> ମୁଁ ତହିଁ ପ୍ରବେଶ ନୁହଇ, ସେ ମୋତେ ମିଛେ ଜପୁଥାଇ ।

ବାହ୍ୟ ବିଧାନଗୁଡ଼ିକୁ ବର୍ଜନ କରିବା, ସେଇଟି କେବଳ ଏକ ପ୍ରାଥମିକ ପରାମର୍ଶ ମାତ୍ର । ଏହାର ଅସଲ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ହେଉଛି ବାହ୍ୟ ଭିତରେ ବୁଡ଼ି ରହିବା, ବାହ୍ୟରେ ହିଁ ଅଟକିଯିବା ଏବଂ ବାହ୍ୟଟାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମଣିବା– ଏହା ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାର୍ଗ ମୋଟେ ନୁହେଁ । ଏଇ ନକାରାତ୍ମକତା କେବଳ ଏବର ନୁହେଁ, ସମ୍ଭବତଃ ଆନୁମାନିକ ଧର୍ମର ସେହି ପ୍ରାରମ୍ଭ-କାଳରୁ ହିଁ ଏହିପରି ଏକ ଦୃଷ୍ଟି ଅଧିକତର ଧର୍ମୋତ୍ସାହକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୂଷିତ କରି ରଖିଆସିଛି । ଅନ୍ୟ ବାହ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ନିଃସାର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ଏବଂ ନିଜ ଧର୍ମର ପ୍ରାୟ ବାହ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଭାବରେ ଆବୋରି ଧରି ପୃଥିବୀରେ ବହୁ ଅଧର୍ମର ଭିଆଣ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ବିଶେଷତଃ ଯେଉଁ ଧର୍ମପ୍ରଚାରଗୁଡ଼ିକୁ ରାଜକୃପା ମିଳିଛି, ସେମାନେ ସର୍ବଥା ବିଶେଷ ପ୍ରକୋପ ସହିତ ପୃଥିବୀରେ ବହୁ ଅନର୍ଥର କାରଣ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆମ ସାମାଜିକ ଗଢ଼ଣରେ କେଉଁଠି କ'ଣ ସବୁ ବିଡ଼ମ୍ବନା ରହିଯାଇଛି କେଜାଣି, ଧର୍ମ ତଥା ଭଗବାନଙ୍କ ନାମରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ପୁଲକ ସହିତ ସମରାଭିଯାନମାନ ବାହାରିଛି, ମନ୍ଦିର ଭଂଗାଯାଇଛି ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ନିତାନ୍ତ ବାହ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଗୁରୁ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।

ସତ୍ୟମାନେ, ଅସଲ ଅଧ୍ୟାତ୍ମମାନେ ପବିତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ କେଡ଼େ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ସ୍ୱଗୁରୁଙ୍କର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରାୟ ଦୋହରାଇଲା ପରି ଭକ୍ତିଯୋଗ କଥା କହିଛନ୍ତି : "ଭକତି ଯୋଗ ନିର୍ବିକାର" ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତା' ପଛକୁ "ବିକାର କଳେଟି ନ ପାଇ" ବୋଲି ଧାଡ଼ିଟିଏ ଯୋଡ଼ି ବି ଦେଇଛନ୍ତି । (ତତ୍ରୈବ)

ପୁନଶ୍ଚ :

ଏଥି ଏକଇ ଆତ୍ମା ସାର, ଏକଷଠି ହୋଇ ବିସ୍ତାର ।
ଆତ୍ମାକୁ ନ ଜାଣି ଅଜ୍ଞାନ, ପ୍ରତିମା ଆଦି କରି ଜ୍ଞାନ ।
ସାକ୍ଷାତେ ଆତ୍ମା ନ ଜାଣଇ, ଘୋର ନରକେ ସେ ପଡ଼ଇ ।

ତେଣୁ ସପ୍ତଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ, କାଳ ନିୟମନିଷ୍ଠା ନାହିଁ, ଭକତ ଲକ୍ଷଣଟି ଏହି । ଏବଂ, ସମତା ଦୃଷ୍ଟି ସତ୍ୟ ଭାଷା, ନିତ୍ୟେ କରିବ ଏଣେ ଆଶା । (ନବମ ଅଧ୍ୟାୟ) ତେଣେ ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା (୮୭ତମ ଅଧ୍ୟାୟ)ରେ ମଧ୍ୟ,

ଆତ୍ମାରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇବ, ସକଳ ନୟନେ ଦେଖିବ ।
ବିରାଟ ରୂପେ ଲୀଳା ହୋଇ, ବିରାଟ ଶାନ୍ତି ଉଦେ ହୋଇ ।
ବିରାଟ ହୃଦରେ ଜାଗ୍ରତ, ଆତ୍ମାରେ ଦେଖିବ ଜଗତ ।

ହଁ, ବାରମ୍ବାର ସେହି ଜଗତ; ବାରମ୍ବାର ଭୂମଣ୍ଡଳ ତଥା ମହୀମଣ୍ଡଳ । ଓଡ଼ିଆ ସନ୍ଥ-ସାହିତ୍ୟରେ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ହିଁ ବାରି ହୋଇପଡୁଛି । ବ୍ରହ୍ମଚେତନା ଯେ ଭୂମଣ୍ଡଳ-ଚେତନାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ, ସେହି କଥା ବାରମ୍ବାର କୁହାଯାଇଛି । ବାରମ୍ବାର ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଉଛି ।

'ଟୀକା ରସାମୃତ'ର ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟରେ,

'ବିଷମେ ସମ ଯହୁଁ ଦେଖି, ତା' ମନ ରହିଯିବ ଲାଖି'

ବୋଲି ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟରେ 'ଆତ୍ମାକୁ ଆଖିରେ ଦେଖିବ' ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । 'ଚୈତନ୍ୟ ରସାମୃତ'ର ଏବଂ ମୀମାଂସା କରି ଦେଇଥିବା ପରି ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ରସାମୃତର ନବମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଚଣ୍ଡାଳୁ ବ୍ରହ୍ମ ପରିଯନ୍ତେ ଅଭିନ୍ନ ବୋଲି ଦେଖିବାର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ସହିତ, ଏହି ଭାବ ଯାହାର ହୃଦୟରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ, ସେ ବିପ୍ର ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏବଂ ବେଦାଦିର ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ହିଁ ଅଶୁଦ୍ଧ ଓ ଶୂଦ୍ର କୁହାଯାଇପାରିବ ବୋଲି ପରାମର୍ଶ ବି ଦିଆଯାଇଛି । ତେଣୁ କେତୋଟି ନିଦା ମାର୍ଗଚାରଣାର କଥା ବତାଇଦେଲା ପରି ସେହି ଭକ୍ତି-ରସାମୃତ (୨୧ଶ ଅଧ୍ୟାୟ)ରେ ଘୋଷିତ ହୋଇଛି :

ବସ୍ତୁ ସଂଗତେ ବସ୍ତୁ ପ୍ରାୟେ, ଥାଇ ଚିନ୍ତିବୁ ବ୍ରହ୍ମମୟେ...
ବସ୍ତୁବିକାର ନ ଧରିବୁ, ବ୍ରହ୍ମ ରସରେ ମଜ୍ଜିଥିବୁ ।
ନଧରି ଦୋଷଗୁଣମାନ, ଅନ୍ତରେ ହିଂସା ନ ଚିନ୍ତିଣ ।
ସଂସାରେ ଏ ଯେତେ ପ୍ରକାଶ, ଜାଣିବୁ ମାୟାଏ ଅବଶ୍ୟ ।
ପୁଣି ହିଁ ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶିଣ, ଘେନିବୁ ଅତି ଯତ୍ନେ ପୁଣ ।
ଯେ ବ୍ରହ୍ମ ସର୍ବଠାବେ ଥାଇ, ଲୋଡ଼ିଲେ ଏକଠାବେ ପାଇ ।

ଅଲଗା ଅଲଗା କରି ଦେଖିଲେ ମାୟା, ଖାଲି ଉପରଟାକୁ ଦେଖିଲେ ମାୟା ଏବଂ ସେହି ମାୟାରୁ ହିଁ ଯାବତୀୟ ହିଂସା, ଯାବତୀୟ ହୀନତାବୋଧ ।

ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ସର୍ବତ୍ର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭାବରେ ରହିଥିବା ସେହି ଅସଲ ଉପଲବ୍ଧିର ସମ୍ପଦକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ଉପନିଷଦୀୟ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ସହିତ କହିଛନ୍ତି (ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା, ୯୦ତମ ଅଧ୍ୟାୟ) :

ସେ ରୂପ ଅରୂପଟି ଜାଣ, ଆପକୁ ଆପେ ଯେ ନିର୍ମାଣ ।
ଆପକୁ ଆପେ କରି ସୃଷ୍ଟି, ଆପକୁ ଆପେ ଧରି ଶକ୍ତି ।
ଆପକୁ ଆପେ ଯେ ଶରୀର, ଆପକୁ ଆପେ ଯେ ବିଚାର ।
ଆପକୁ ଆପେ କରେ ଖେଳା, ଆପକୁ ଆପେ କରେ ଲୀଳା ।
ଆପକୁ ଆପେ ଯେ ଗଢ଼ଇ, ଆପକୁ ଆପେ ନାଶ ଯାଇ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦରେ କହିଲେ, ଅନିର୍ବଚନୀୟ, ସକଳ ଶବ୍ଦବର୍ଣ୍ଣନାର ଅତୀତ । ଏବଂ ସିଏ ପୂରି ରହିଥିବା ଏହି ଭୂମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଶେଷ ସମ୍ଭାବନା ଦ୍ୱାରା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ତାଙ୍କୁ ଏଭଳି ଦେଖିବାକୁ ସମର୍ଥ ନ ହେବା, ତାହା ହିଁ ମାୟା । ସେହି ମାୟା ଆମର ଆଖିଗୁଡ଼ିକୁ ଘାରି ରହିଥିବା ଯାଏ ସବୁ ମାୟାଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ବିଲଗ ହୋଇରହିଥିବା ପରି ଦେଖାଯାଏ । ପରସ୍ପର ପାଖରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ, ଧର୍ମମାନେ, ଅଭିପ୍ରାୟମାନେ ଏବଂ ଅନ୍ଦାଜମାନେ ଅଲଗା ହୋଇ ଦେଖୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ମାୟାର ଅଧୀନ ହୋଇ ଦେଖାଯାଉଥିବ । ମୋତେ କେବଳ ମୁଁଟା ଦେଖାଯାଉଥିବା ଯାଏ ମାୟା ଅବଶ୍ୟ ମୋତେ ଅଧିକାର କରି ରହିଥିବ । ନାନାବିଧ ଭୟ ମଧ୍ୟ ମୋ'ର ଦେଖିପାରିବାର ପରିମଳଗୁଡ଼ିକୁ ଦୂଷିତ କରି ରଖିଥିବ । ପାର୍ଥକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖୁଥିବା ଯାଏ ମୁଁ ଯାହାକିଛିକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବି, ତାହା ମୋ ସହିତ ଯୁଝିବାକୁ ଆସୁଥିବା ପରି ଲାଗୁଥିବ । ପ୍ରାୟ ଏହିପରି କିଛି କାରଣରୁ ବିଚରା ଏହି ପୃଥିବୀ ଶଇତାନ ହାତରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଯାଇଥିବା ପରି ଏଡ଼େ ବିକ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇରହିଛି କି ? ଶଇତାନମାନେ ଆମର ଅପସଂସ୍କାରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ତିଆରି ହୋଇଛନ୍ତି । ମଣିଷଠାରୁ ଶଇତାନମାନେ ହିଁ ଅଧିକ ବଳୁଆ ବୋଲି ଲାଗୁଛନ୍ତି । ଅରକ୍ଷିତ ଏବଂ ମଧୁସୂଦନ ଆମକୁ ଏକାଧିକ ଭରସା ଦେଇ ସେହି କଥା ବିଷୟରେ ହିଁ ଚେତାଇ ଦେଇଛନ୍ତି କି ? ଏହି ଭୂମଣ୍ଡଳକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପବିତ୍ରତାର ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଖିବାର ଭରସା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି କି ?

'ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା'ର ଶେଷକୁ ଏକ ଟୀକାର ଶୀର୍ଷକରେ ଅଧିକା ପାଞ୍ଚୋଟି ଅଧ୍ୟାୟ ରହିଛି ଏବଂ ସେଇଥିରୁ କେତୋଟି ଧାଡ଼ିର ଉଦ୍ଧୃତି ଦ୍ୱାରା ଆମେ ଆମ ପରିଶିଷ୍ଟର ଏହି ଭାଗକୁ ଶେଷ କରିବା :

ଚେତା ଶକ୍ତି ଚେତନା ଥାଇ, ଅଚେତା ହେଲେ ପାଏ ନାହିଁ ।
ସଂସାରୀ ଜନେ ଭାବେ ଥିବ, ଚେତାକୁ କେଭେ ନଛାଡ଼ିବ ।
କର୍ମ କରିବା ନାନା ମତେ, ଚେତା ରଖିବ ପାଦଗତେ ।
ଯହିଁ ଗମନ କରୁଥିବ, ସେ ତାକୁ କେଭେ ନଛାଡ଼ିବ ।
ଛାଡ଼ିଲେ ପୁଣ୍ୟ ନ ହୋଇବ, ଯେ ଜନ୍ମ ବିଅର୍ଥ ହୋଇବ ।
ନାନାଦି ଜପ ଯଜ୍ଞମାନ, ଯେ ସବୁ ବେଦର ନିୟମ ।
ନିର୍ବେଦ ତତ୍ତ୍ୱେ ଯେ ଗମଇ, ବେଦତତ୍ତ୍ୱକୁ ସେ ଛାଡ଼ଇ ।
ବେଦର ଥାଏ ଆତ୍ମା ପର, ନିର୍ବେଦ ଅଟେ ନିର୍ବିକାର । (ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ)

ଏହି କେତୋଟି ପଦରେ ଯେପରି ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ତଥା ଶ୍ରୀ ମଧୁ ଦାଶଙ୍କର ସବୁଯାକ କଥାକୁ ଗୋଟିଏ ହସ୍ତାମଳକର ଶୈଳୀରେ କହିଦିଆଯାଇଛି । ଏବଂ, ସବାଆଗ ସଂସାରୀମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏହିସବୁ କଥା କୁହାଯାଇଛି । ସଂସାରୀ ସଂସାରରେ ରହିବେ । ଚେତା ହୋଇ ରହିବେ । କାରଣ, ଅଚେତା ହେଲେ ଆଦୌ କୌଣସି ପାଇବା ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ସଂସାରତ୍ୟାଗୀମାନେ ବି ଅଚେତା ହେଲେ କ'ଣ ସମ୍ଭବ ହେବ ? ଅର୍ଥାତ୍, ତୁମେ ସଂସାରରେ ରହିଥାଅ ଅଥବା ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କଲ ବୋଲି ଆଉ ପରିଚୟଟି ଦେବାକୁ ସଂସାରକୁ ଛାଡ଼ିଥାଅ ପଛକେ, ତାହା ମୋଟେ ମୁଖ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଖ୍ୟକଥା ହେଉଛି, ତୁମେ ଚେତାରେ ରହିଛ ନା ଅଚେତା ରହି ଚେତାରେ ରହିଥିବାର ଭାଣ କରିବାରେ ଲାଗିଛ ।

ପୃଥିବୀଯାକର ଭାଗବତ ବାଣିଜ୍ୟରେ ସଂସାରତ୍ୟାଗୀମାନେ ଚିରକାଳ ବହୁ ଜଞ୍ଜାଳର କାରଣ ତଥା ମାଧ୍ୟମ ହୋଇଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ବହୁ ବିଧି ଓ ନିୟମରେ ଅସଲ ଅତିକ୍ରମଣଗୁଡ଼ିକର ପଥକୁ ଭାରି ଅନ୍ତରାଳ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ସେହିମାନେ ହିଁ ରଚନା କରିଆସିଥିବା ଓ ଏବେ ମଧ ରଚନା କରୁଥିବା ବହୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଧି ଓ ବିଧାନମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଚକ୍ଷୁରୁନ୍ମୀଳନ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ଦୋହରାଇ ଦୋହରାଇ କେତେ କ'ଣ ଲେଖାହୋଇଛି ସିନା, ମାତ୍ର ସର୍ବତ୍ର ତାହାରି ଉପରେ ହିଁ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ଚେତା ବିଷୟରେ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ କମ୍ କୁହାଯାଇଛି । ଏହି କଳିଯୁଗରେ ନାମସ୍ମରଣ ତଥା ସେହି କାଟର କେତେଟା ଉପଚାରକୁ ପ୍ରାୟ ସବୁକିଛି ମଣି ସେଇଥିରେ ନିର୍ଭର କରି ଯେତେବେଳେ ରହିବା ସକାଶେ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି, ସେତେବେଳେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱାସୀନମାନେ ଚେତନାର କଥାକୁ ସତେ ଯେପରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି । ବାହ୍ୟ ଭଳି ଭଳି ଆଚାରକୁ ଧର୍ମର ସଦର ତଥା ମଫସଲ ବୋଲି ଦେଖାଇ ସେମାନେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବିଷୟରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ କାହିଁକି ଭୁରାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ?

ଏବଂ ତୁମ ଆମର ଜୀବନକୁ ନେଇ ବିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥିବା ଏହି ପୃଥିବୀର ଅସୁମାରି ସମ୍ଭାବନାକୁ ପଥରୋଧ କରି ମଧ୍ୟ ରଖିଛନ୍ତି । ଚେତନାକୁ ହିଁ ଆପଣାର ପରମ ଅର୍ଜନ ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ପାଥେୟ କରି ସଂସାରକୁ ବଂଚୁଥିବା ଜଣେ ମଣିଷ କାହିଁକି ବାଉଳା ହେଉଥାନ୍ତା ? ଆପଣାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆତଯାତ ହେଉଥିବା ତଥା ଏହି ଯାବତୀୟ ପାରସ୍ପରିକତା ମଧ୍ୟରେ ସମୃଦ୍ଧିମନ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବା ମଣିଷ କାହିଁକି ଗଧ ପରି ବୋଲ ମାନୁଥାଆନ୍ତା, ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ସହୁଥାଆନ୍ତା ଓ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକାଶିତ ହେବାରେ ବିଳମ୍ବ ଘଟାଉଥାଆନ୍ତା ? ଶ୍ରୀ ମଧୁ ଦାଶ ସେହି କାରଣରୁ ଚେତନାକୁ କେଭେ ନ ଛାଡ଼ିବ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆମ ସଂସାରୀମାନଙ୍କୁ ହିଁ ତାହା କହିଛନ୍ତି । ଖୁବ୍ ମନେହେଉଛି, ସଂସାରୀମାନେ ଚେତାରେ ରହିଥିଲେ ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ ଗୁରୁମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଡ଼େ ସହଜରେ ପଥଚ୍ୟୁତ ମଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତେ ନାହିଁ । ପାର୍ଥକ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ନିଠ କରି ଦେଖାଇ ନାନା ଅହେତୁକ ଅତ୍ୟୁତ୍ସାହରେ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ସଂପ୍ରଦାୟ ଗଢ଼ି ପକାଇ ପୃଥିବୀକୁ ନାନା ମିଛ କୋଳାହଳ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟମନସ୍କ ବି କରିପକାନ୍ତେ ନାହିଁ । ଚେତନାକୁ ହୁଡ଼ିଗଲେ ଆଦୌ କିଛି ଦୃଶ୍ୟ ହେବନାହିଁ– ଏବଂ ଦୃଶ୍ୟ ନ ହେଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧର୍ମ, ଆଦର୍ଶ ତଥା ପଥମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଭଳି ଭଳି ଅଫିମରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପୃଥିବୀକୁ ଗଞ୍ଜଣା ଦେବାରେ ହିଁ ଲାଗିଥିବେ ।

କେଡ଼େ ସାହସ କରି ଶ୍ରୀ ମଧୁ ଦାଶ ବେଦକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ନାନା ନିୟମର ସମଷ୍ଟି ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ନିର୍ବେଦ ତତ୍ତ୍ୱରେ ଗମିବାର ବିକଳ୍ପଟିକୁ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ନିର୍ବେଦ ତତ୍ତ୍ୱ ଅର୍ଥାତ୍ ଚେତନାର ତତ୍ତ୍ୱ– ଯେଉଁ ତତ୍ତ୍ୱଟିକୁ ବଂଚି ପାରିଲେ ଆପଣାକୁ କେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ଅନୁଭବ ହେବ ଏବଂ ଖିଳ ବିଶ୍ୱ ତାହାର ପରିଧି ରୂପେ ଦୃଶ୍ୟ ହେବ; ପୁନଶ୍ଚ ଯୁଗପତ୍ ଭାବରେ ଖିଳ ବିଶ୍ୱ ମଧ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ଦୃଶ୍ୟ ହେବ ଓ ତାହାରି ପରିଧି ମଧ୍ୟରେ ଆପଣାକୁ ଆବିଷ୍କାର କରି ଏକ ବିଶ୍ୱଯୋଜନାର ନିତ୍ୟ-ସଚଳତା ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ନିମିତ୍ତ କରି ବି ନେଇ ହେଉଥିବ । ସେହି ନିମିତ୍ତ ହୋଇପାରିବା– ତାହାହିଁ ତ ଅସଲ ବିମୁକ୍ତି– ସକଳ କ୍ଷୁଦ୍ରତାରୁ ମୁକ୍ତି ଏବଂ ତେଣୁ ସକଳ ଭୟରୁ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତି । ବହୁ ଅସାଧୁତା ଅର୍ଥାତ୍ ଆତ୍ମପ୍ରତାରଣାର ଜାଲ ଭିତରୁ ମୁକ୍ତି । ନିଜକୁ ଉଭା ଓ ପୋତା ନାନା ବିଲଗତା ମଧ୍ୟରେ ବିଜଡ଼ିତ କରି ରଖିବା– ତାହାହିଁ ନିଃସଙ୍ଗ କରି ରଖିଥାଏ, ବହୁ ହୀନମନ୍ୟ ଜୀବନଭୀରୁ ଅହଙ୍କାର ମଧ୍ୟରେ ଅହଙ୍କାରୀ କରି ରଖିଥାଏ । ତାହାହିଁ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କରେ, ଉତ୍ପୀଡ଼କ ହେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ କରାଏ । ଆତ୍ମା ଓ ପର ବିଚାର କରିବା, ତାହା ବିକାର । ସକଳ ବିକୃତିର ଜନକ । ନିର୍ବେଦ ବିକାରମୁକ୍ତ, ନିର୍ବିକାର । ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଜୀବନକୁ ସକଳ ବାହ୍ୟତା ଓ ବାରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେହି ଗୋଟିଏ ଭାଗବତ ନିୟତିର ବାହକ ରୂପେ ବଂଚିବା ଏଠି ସମ୍ଭବ ହୋଇଗଲେ,

ଆମ ଭିତରେ ଏବଂ ବାହାରେ କେତେ କେତେ ଗଣ୍ଠି ଯେ ଖୋଲିଯାଇପାରନ୍ତା, ଆମେ ଉଚିତ ଭାବରେ ଏହି ବିଶ୍ୱର ଜୀବନ ବିଷୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ହୋଇ ରମିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଗଣ୍ଠିମାନେ ସତକୁ ସତ ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଯାଆନ୍ତେ । ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାରୁ ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତାର ପ୍ରାନ୍ତଯାଏ ଲଳିତ ନବାକ୍ଷରୀ ପଦରେ ଲେଖାହୋଇଥିବା ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ସତକୁ ସତ ସହଜ ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣସମ୍ମତ ହୋଇ ପାଠ କଲେ ସେଥିପାଇଁ ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆମେ ପ୍ରାରବ୍ଧରୁ ସାଇତି ରଖିଥିବା ଗଦା ଗଦା ବିକାରରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଉଥିବା ଭଳି ବୋଧ ହେଉଥାଏ । କେତେ କେତେ ସାନ୍ନିଧ ମିଳିଯାଉଥାଏ । ଆମକୁ କୃତଜ୍ଞ ହିଁ କରିନେଉଥାଏ ।

\+ + + +

'ଭୂମଣ୍ଡଳ ଗୀତା'ରେ ଏପରି ବହୁତ କଥା ରହିଛି, ଯାହା ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତାରେ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ 'ମହୀମଣ୍ଡଳ' ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇ ଯଦି ଆମେ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ବୋଲି ସ୍ୱୟଂ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତ 'ଭୂମଣ୍ଡଳ'କୁ ପାଠ କରିବା, ତେବେ ପ୍ରଥମେ ବଡ଼ ଖଟକା ଲାଗିବ । କଳିଯୁଗ ଭାଗବତ ଏବଂ 'ରସାମୃତ'ଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ି ନିଶ୍ଚୟ ଆହୁରି ଅଧିକ ବିଚିତ୍ର ବୋଧ ହେବ । ଦୁଇଟିଯାକ ପୁସ୍ତକ ବହୁ ଆଖ୍ୟାନ ଏବଂ ଉପାଖ୍ୟାନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି । ଅଧ୍ୟାୟପରେ ଅଧ୍ୟାୟରେ କୃଷ୍ଣଚରିତର ବିସ୍ତୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି । ଏକାଧିକ ସ୍ଥାନରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରାହୋଇଛି । ରାଧା-ରସାମୃତରେ ରାଧା ହିଁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଆସନରେ ଉପବିଷ୍ଟ ଅଛନ୍ତି । ନିର୍ଗୁଣ ସନ୍ଥସାଧକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକରେ ଏତେ ଏତେ ସଗୁଣ ଉପାଦାନ କାହିଁକି ଆସି ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଗଲା ବୋଲି ସଂଶୟଟିଏ ଅବଶ୍ୟ ଜାତ ହେବ । ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ମଧ୍ୟ ଏକାଧିକ ଧାଡ଼ିରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବେ । ଏତେ ଏତେ ସଗୁଣଧର୍ମୀ କାହାଣୀକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ମୂଳ ତଥା ମୁଖ୍ୟ ଆବେଦନ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧ୍ୟାୟରେ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇପାରିଛି । ତେଣୁ, ସମଗ୍ରତଃ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ଅସଙ୍ଗତି ରହିଯାଇଥିବା ପରି ଆଦୌ ଲାଗୁନଥିବ ।

ଜ୍ଞାତ ସାହିତ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟ ତିନିଶହ ବର୍ଷର ଯେତିକି ପରିଚିତି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଳିପାରିଛି, ଯଥାସମ୍ଭବ ଏକ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମରେ ତାହା ଉପରେ ଏକ ସମଗ୍ର ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିପାରିଲେ ସେହି ଆପାତ ଅସଙ୍ଗତିଗୁଡ଼ିକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଅଧିକତର ସଂଗତି ଯୋଡ଼ି ବୁଝି ବି ହେବ । ସନ୍ଥମାନେ ନିୟମତଃ ତଳୁ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସମୟରେ ସଭାମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଥିଲା । ସେହି ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ସ୍ତରରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଶ୍ୟମାନ୍ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତ ଓ ଆଦୃତ ହେଉଥିଲା । ସେହି ମଣ୍ଡଳ ଭିତରେ ରାଜାମାନେ ବି କ'ଣ ପାଇଁ ନ ରହିଥାଆନ୍ତେ ।

କେବଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ନୁହେଁ, ଭାରତବର୍ଷ ଓ ଇଉରୋପରେ ମଧ୍ୟ ସନ୍ଥମାନେ ଧର୍ମତଃ ସଭାଗୁଡ଼ିକର ବାହାରେ ହିଁ ରହିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଲୋକମେଳରେ ରହିଛନ୍ତି ଓ ଲୋକଭାଷାରେ ସାହିତ୍ୟ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । କେଡ଼େ ସହଜ ଭାବରେ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥରେ ଜଣେ ଜଣେ ଲୋକନେତାର ଭୂମିକାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛନ୍ତି । ମୂଳତଃ ଲୋକସ୍ୱୀକୃତି ବଳରେ ହିଁ ରାଜଧାନୀ, ରାଜସଭା ତଥା ଧାମମାନଙ୍କରେ ଯାହାକିଛି ଖୁଡ଼୍‌ଖାଡ଼୍ ଶୁଣାଯାଇଛି । ରାଜା କଟାଳ କରିଛନ୍ତି, ସଭା କଟାଳ କରିଛି । ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତମାନେ ମଧ୍ୟ କମ୍ କଟାଳ କରିନାହାନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷରେ ସଭାର ରାଜକୀୟ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ମଧ୍ୟ କେତେ ନାକ ଟେକିଛି । ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ନାନାବିଧ ଘଟଣାପ୍ରବାହ ଅନୁସାରେ ବିଚରା ସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସରଣୀଗୁଡ଼ିକୁ କେତେମନ୍ତେ ଅନୁକୂଳିତ କରିନେବାକୁ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିବ । ଅସଲ ଆଧାରଶିଳାମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ନଥିବ, ତଥାପି ଉପରେ କେତେ ପ୍ରକାରେ ଖାପ ଖାଇନେବାକୁ ପଡୁଥିବ । ଏହା ମୋଟେ ଏକ ସହଜ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏକ ସାମନ୍ତବାଦୀ ସାମାଜିକ ବ୍ୟୂହ ଭିତରେ ତଥାପି ଆପଣାର ଟିପକୁ ନିଜର ଯଥାର୍ଥ ଭୂମି ଉପରେ ଟାଣ କରି ରଖିବା ଲାଗି ଉପରେ ସାଁଲିଶ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିବ । ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କର ଅମଳରେ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କୁ କେତେ କେତେ ପରୀକ୍ଷାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ ନ ପଡ଼ିଛି । ପୁରୀର ପଣ୍ଡା ଏବଂ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ କେତେ ହଟହଟା ନ କରିଛନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ ତାହାରି ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ମହଜୁଦ ରହିଛି ।

ପଞ୍ଚସଖା ପରସ୍ପରକୁ ଆବିଷ୍କାର କଲାବେଳକୁ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ହିଁ ପୁରୀ ମହାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଲୀଳା କରୁଥାଆନ୍ତି । ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କୋଳାହଳ ତାଙ୍କୁ ହିଁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ହେଉଥିଲା । ସ୍ୱୟଂ ରାଜା ହିଁ ମଂଗିଯିବା ପରେ ମାର୍ଗ ପାଇଁ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବ ଉପାସନା ତ ଏହି ଭୂମିରେ ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଗୌଡ଼ୀୟ ସଂସ୍କରଣ ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ସଂପୃକ୍ତ ଚଳଣିଗୁଡ଼ିକୁ ମାଡ଼ି ବସିଲା । ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଗୋପପୁରର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରୂପେ ବେଶ କରିଦିଆଯାଇଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ମଧ୍ୟ ବରାଦମାତ୍ରକେ ଏହି ନୂଆ ଆଳଙ୍କାରିକତାକୁ ଚଟ୍ କରି ମାନିନେଲା । ତେଣିକି ଓଡ଼ିଶୀ ଖୋଳ ବଦଳରେ ନଦିଆଖୋଳ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା । କୀର୍ତ୍ତନମାନେ ବଂଗଳା ଭାଷାର ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଏବଂ କୃଷ୍ଣ ଉପାଖ୍ୟାନର କେବଳ ଗୋପଲୀଳାକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଲୀଳାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା । ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ପରେ ତାଙ୍କରି ମାର୍କା ହିଁ ରାଜ୍ୟଯାକ ଚଳିଲା । ଗଜପତିଙ୍କର ପାରମ୍ପରିକ ଆସନ ଭାଂଗିଯିବା ପରେ ଯେତେବେଳେ ସାନ ସାନ ରାଜାମାନେ ସାନ ସାନ ଜମିଦାରୀରେ ରାଜନ୍ୟତୁଲ୍ୟ ହୋଇରହିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଆପଣା ସ୍ୱଭାବର ବୋଲକୁ ମାନି

ଗୌଡ଼ୀୟ ଶାଖାଟିର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଥିଲେ । ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ପରେ ସନ୍ଥ ପରମ୍ପରା ରହିଲା ସିନା, କିନ୍ତୁ ଗୌଣ ହୋଇ ରହିଲା । ସଭା-କୋଳାହଳର ଖାତାରେ କୋଉ ପଛଧାଡ଼ିରେ ଯାଇ ରହିଲା । ତଥାପି, ଗୋଟିଏ କଥା ଖୁବ୍ ଭଲ ହେଲା ଯେ, ତାହା ବୃହତ୍ତର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ଆଡ଼କୁ ପ୍ରାୟ ଆପେ ଆପେ ଅପସରି ଗଲା । ଲୋକହୃଦୟ ତଥା ଲୋକାନୁରାଗର ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇଲା । ପୁରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଭୂମିର ଏବଂ ଭୂମି ବାହାରର ଏତେ ଏତେ ମଠ ଏବଂ ପୀଠମାନେ ତିହ ମାରି ରହିଛନ୍ତି । ଅଦ୍ୱୈତ ବେଦାନ୍ତୀମାନେ ମଧ୍ୟ ମଂଜି ବୋଲି ରହିପାରିଛନ୍ତି । ପୁରୀ ମନ୍ଦିର ସହିତ ନାନା ବଡ଼ ଆନୁଗତ୍ୟରେ ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସନ୍ଥମାନେ ଗାଆଁ ଗହଳରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରେରଣା ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ଭୂମିକାଗୁଡ଼ିକୁ ତୁଚ୍ଛା ସାହିତ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଖୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ସମ୍ଭବତଃ ସେମାନଙ୍କ କରଣିଗୁଡ଼ିକର ଏହି ଦିଗ ଆଡ଼କୁ ସେତେ ମନ ବଳାଇବାକୁ ରାଜି ହେବାନାହିଁ । ତିଷ୍ଠି ରହିବା ନିମନ୍ତେ ସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କେତୋଟି ଶତାବ୍ଦୀରେ କମ୍ ସାଲିସ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନାହିଁ । ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଦରବାରରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗକୁ ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ରୀତିଯୁଗ ବୋଲି ନାମକରଣ କରିବାକୁ ମନ କରିଛୁ, ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ଖବର ରଖିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିନାହୁଁ ବୋଲି ହୁଏତ ସେହିଭଳି କରିଛୁ । ରୀତି ଅର୍ଥାତ୍ ଆଳଙ୍କାରିତାର ଅତିଶୟତା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଧାନତଃ ସଭାମାନଙ୍କର ବିନୋଦନ ନିମନ୍ତେ ସାହିତ୍ୟ- କବିସମ୍ରାଟ ଏବଂ କବିସୂର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ଯୁଗଟି । ସାନ ଓ ବଡ଼ ରାଜାମାନଙ୍କର ଅନୁକମ୍ପା ଓ ଅନୁଗ୍ରହ ଲାଭ କରି କାବ୍ୟସାହିତ୍ୟର ରଚନା । ସେହି ଧର୍ମୀୟ ଭାରତବର୍ଷୀୟ ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ସମସାମୟିକ ସାହିତ୍ୟମାନଙ୍କର ତୁଳନାରେ ଓଡ଼ିଆ ରୀତିସାହିତ୍ୟ ଏକାଧିକ ବିଚାରରେ ଅଧିକ ଆଖିଦୃଶିଆ ଭାବରେ ବୁଦ୍ଧି- ଲାଳିତ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ରସ୍ଥାନୀୟ ହୋଇ ରହିଛି । ଏପରିକି ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଏକ ବିଶେଷ ଶିବିର ରହିଛି, ଯିଏକି ବିଶେଷ ଓ ଐକାନ୍ତିକ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରାୟ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ କରିରଖିଛି । ତେଣୁ ଏତିକି ବୁଝିବାରେ ଆମକୁ ଆଦୌ ଖୁବ୍ ବେଶି ଆୟାସ କରିବାକୁ ହେବନାହିଁ ଯେ, ଏହିପରି ଏକ ପରିବେଶରେ ସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକ ମଣି କେତେ ସତର୍କତା ଅବଶ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିବ । ଏପରିକି, ପଞ୍ଚସଖା କାଳରେ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ତାହାରି ଏକାଧିକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିଯିବ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୋପପୁରର କୃଷ୍ଣ ଆଖ୍ୟାୟିକାଟିକୁ ଖୁବ୍ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ବଜାୟ ରଖି ତଥାପି ନିତ୍ୟ କୃଷ୍ଣ ନିତ୍ୟ ରାଧା ଏବଂ ନିତ୍ୟ କଦମ୍ବର କଥା ମଧ୍ୟ କହିଛନ୍ତି । ସେହି କାରଣରୁ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କର 'ନିତ୍ୟ ରାହାସ' ନାମକ ସାନପୋଥିଟିର ଏକ ବିଶେଷ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି

ଓ ସମସାମୟିକ ଉଦ୍‌ବେଳନଗୁଡ଼ିକର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ତାହାର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତାକୁ ବେଶ୍ ବୁଝିହେଉଛି । ପ୍ରାୟ ସେହିପରି ଏକ ପ୍ରତୀକାବଲୋକନର ପରିଧି ମଧ୍ୟରେ ରହି ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ଦାଶ ତାଙ୍କର 'ରାଧା ରସାମୃତ'ର ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟରେ 'ରାଧାଟି ସର୍ବସ୍ତିରୀ ହୋଇ' ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ଏବଂ ତା'ପରେ ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ କଳ୍ପନାର ସମସ୍ତ ସୀମାକୁ ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ-ପ୍ରାୟ କରିଦେଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଧାଡ଼ିରେ 'ରାଧାଟି ସର୍ବ ପୁରୁଷ ଇଁ' ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି ।

ରାଧାକୃଷ୍ଣ ସାଧନାତତ୍ତ୍ୱର ମୂଳ ଖାମିନ୍ଦମାନେ ଏହି ବ୍ୟାଖ୍ୟାଟିକୁ ଆଦୌ ସହଜରେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏକ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନାର ଅବତାରଣା କରି ତାହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରିଥିବା ସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ବୁଝିବାରେ ତାହା ଆମକୁ ନିଶ୍ଚୟ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ମଧୁ ଦାଶ ତ ଗୋଟିଏ ଅବସରରେ ସ୍ୱଗୁରୁ ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ରାଧାମୂର୍ତ୍ତି ବୋଲି କହିପକାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତୀକଗୁଡ଼ିକରେ ଲାଖି ନ ରହି ଯଦି ଆମେ ଆପଣାର ସାଧନାଗତ ସୋପାନଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ସଚେତ ଏବଂ ସହଜ ହୋଇ ରହିଥିବା, ତେବେ ପ୍ରତୀକମାନେ ଆମର ଆଦୌ କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଆମକୁ ମୋଟେ ବାନ୍ଧିରଖି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ ପ୍ରତୀକଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ଯେ, ଲୋକମାନସର ଭିତରକୁ ସଂପ୍ରସାରଣଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ମୁଖରେ ଆଖି ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ହେବ, ସାଧନାର ସଂସାରରେ ସନ୍ଥମାନେ ହିଁ ସମ୍ଭବତଃ ସେହି ରହସ୍ୟକୁ ଜାଣିଥିଲେ । ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ମଧ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ, ଆପଣାର ଉପଲବ୍ଧିଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ବେଶି ଆପଣାର କୌଣସି ଅପହଞ୍ଚ ଏକାନ୍ତ ଉଚ୍ଚତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ଖାସ୍ ନିଜ ପାଇଁ ସେହି ସାକ୍ଷାତଗୁଡ଼ିକର ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ କ୍ୱଚିତ୍ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ; ସେମାନେ ସର୍ବତ୍ର, ଆପଣାର ଲବ୍ଧ ଆଲୋକନ ଦ୍ୱାରା ଏହି ପୃଥିବୀର ଲୋକଜୀବନରେ ଏକ ସନ୍ଦୀପନ ସମ୍ଭବ କରିବାର ଅଭିଳାଷ ହିଁ ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ ହିଁ ଆପଣା ଲାଗି ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲୋକହିତର ଚାରଣା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇଥିଲେ । ଲୋକଜୀବନକୁ ହିଁ ସବା ଆଗରେ ରଖିଥିଲେ । ଏପରିକି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂପ୍ରଦାୟ ଗଢ଼ି ଅନୁରକ୍ତ ଗଣଟିଏ ମଣ୍ଡାଇ ରଖିବାକୁ ସେମାନେ ବରଂ ଏକ ଗୌଣ କାର୍ଯ୍ୟ ରୂପେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଏବଂ ମଧୁ ଦାଶଙ୍କୁ ଆମେ ହୁଏତ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସଂଗତିଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ସେହିଭଳି ଏକ ସାରଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ କରି ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଓ ସେଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଯୋଗ୍ୟତାଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିବା । ତେବେ ଯାଇ ସେମାନେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିବା ଭକ୍ତିମାର୍ଗଟିକୁ ସଲଖ ଭାବରେ ବୁଝିପାରିବା । ସେହି କଥାଟିକୁ କରିପାରିବା ମଧ୍ୟ ମୋଟେ ସହଜ ନୁହେଁ ।

ତାହା ହୋଇଥିଲେ କାଳେ କାଳେ ଏହି ପୃଥିବୀ ଏତେ ଏତେ ସଂପ୍ରଦାୟରେ କଦାପି ବିଭାଜିତ ହୋଇ ରହିନଥାନ୍ତା ଓ ମୁଖ୍ୟତଃ ପାର୍ଥକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣାକୁ ହଜାଇଦେଇନଥାନ୍ତା । ପୃଥିବୀରେ ଏହି ବହୁ କିସମର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ବଢ଼ାଇବାରେ ଧର୍ମ ତଥା ସଂପ୍ରଦାୟମାନେ ମୋଟେ ଏତେ କରିତ୍କର୍ମା ପରି ବାହାରିଆସିନଥାନ୍ତେ । ସେମାନେ ଏହି ସବୁକିଛିକୁ ଏକତ୍ର ଯୋଡ଼ି ରଖିଥିବା ସୂତା ଆଡ଼କୁ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକୁ ମୁହାଁଇଦେଇ ପାରିଥାନ୍ତେ ଏବଂ, ଯାବତୀୟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଅନାଇଦେବା ମାତ୍ରକେ ପୃଥିବୀଯାକକୁ କେଡ଼େ ସମଗ୍ର ଭାବରେ ଦେଖିହେଉଥାଆନ୍ତା ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏହି ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଘରଟିରେ ସମଗ୍ର ଭାବରେ ବଂଚି ବି ହେଉଥାଆନ୍ତା । ନିଜ ଭିତରକୁ ଅନାଇଦେଲେ ପୃଥିବୀ ଦିଶୁଥାଆନ୍ତା ଓ ପୃଥିବୀ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଦେଲେ ଏଠାରେ ସମସ୍ତେ ଆତ୍ମୀୟବତ୍ ଦେଖାଯାଉଥାନ୍ତେ । ସିଏ ଏକ ଅନ୍ୟଭଳି ପୃଥିବୀ– ଯୁଗଯୁଗର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବସ୍ତୁତଃ ତାହାରି କଥା କହିଆସିଛି । ସନ୍ଥମାନେ ସଚରାଚର ମନୁଷ୍ୟକୁ ନେଇ ସେହି ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଦେଖିଆସିଛନ୍ତି ।

\+ + + +

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରୁ ତତ୍ତ୍ୱ । ଆମ ଭିତରେ ସେହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଯେତିକି ଯେତିକି ଭେଦି ଭେଦି ପାରୁଥିବ, ସେହି ଅନୁସାରେ ଆମର ଯାବତୀୟ ତତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ସେହି ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଉପଲବ୍ଧ ସତ୍ୟ ରୂପେ ଆମେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଉଥିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଆମେ ଏହି ଜଗତ ତମାମର ଜୀବନ ମଧ୍ୟକୁ ବି ସେତିକି ଅଧିକ ଆତ୍ମୀୟତା ସହିତ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯାଉଥିବା । ଆତ୍ମୀୟତା ସହିତ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯାଉଥିବା– ତାହା ହିଁ ତ ଯନ୍ତ୍ର ହେବା, ଧରା ଦେବା, କାମରେ ଲାଗିବା । ଏହି ପୃଥ୍ୱୀବିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଅଗ୍ରସର କରାଇନେବା । ଆପାତ ବିଭାଜନ ମଧ୍ୟରେ ତଥାପି ଗୋଟିଏ ମୂଳଭୂତ ସଂଲଗ୍ନତା ରହିଛି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ନିୟତି ହିଁ ଆପଣାକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହି ମୂଳଭୂତ ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ।

ଆଗ ତତ୍ତ୍ୱ ବାହାର କରି ସେହି ଅନୁସାରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କଳ୍ପି ବସିଲେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ । ସଂପ୍ରଦାୟଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ର ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରିବ– ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଣ କରି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଛାଞ୍ଚରେ ଗଢ଼ିନେବାର ସାହସ କରିବସେ । ପ୍ରାୟ ସବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ପୀଠମାନେ ଏବଂ ମଠମାନେ ରହିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ରପରି ଶାସନ କରନ୍ତି । ଛାଞ୍ଚରେ ପକାଇ ନିଅନ୍ତି । ଭେକମାନଙ୍କର ବହୁ ଭିଆଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କୁ ମନାଇ ନିଅନ୍ତି । ସେହି ମନାଇ ନେବାକୁ ହିଁ ବିହିତ ଶୃଙ୍ଖଳା ବୋଲି ମାନନ୍ତି । ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଗୁରୁମାନେ ହିଁ ସର୍ବମୁଖ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି ।

ତାଙ୍କରି ବୋଲ ଅନୁସାରେ ନିଜକୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଗଢ଼ଣରେ ଗଢ଼ିନେଇ ପାରିବାକୁ ହିଁ ମାର୍ଗ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସେହି ରୀତିରେ ସ୍ୱଭାବକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ବୁଝିବାକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୁରୁ ସର୍ବାଧିକ ଶ୍ରଦ୍ଧାଦେଇ ଶିଷ୍ୟର ସ୍ୱଭାବକୁ ବୁଝନ୍ତା– ସ୍ୱଭାବ ବୁଝି ବାଟ ବତାଇଦେଉଥାଆନ୍ତା । ଅମାପ ପରିମାଣର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ରଖିପାରୁଥାନ୍ତା, ଶିଷ୍ୟର ଭିତରୁ ହିଁ ବେଳ ଜାଣି ଏକ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ସରାଗରେ କଳିଟିଏ ବିକଶିତ ହୋଇଆସୁଥିବ ବୋଲି ଅବିଚଳ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ରହିଥାନ୍ତା । ସେହି ମୂଳଭୂତ ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ ରହିଥାଏ ଓ ତେଣୁ ଯଥାର୍ଥ ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ ଥାଏ ବୋଲି ସଚରାଚର ଗୁରୁମାନେ ଉପରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ବାହାରୁ ଶୃଙ୍ଖଳା ନାମରେ କେତେ କ'ଣ ଆଣି ଲଦିଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାନ୍ତି କି ? ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଏହି କାଟର ଗୁରୁମାନେ ହିଁ ସତେଅବା ଏହି ଜଗତଉଦୟର କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେ କ'ଣ ବିଗାଡ଼ିଦେଇ ଗୁରୁ ହିଁ ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଆହୁରି କେତେ ନଥା ଦେଇ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସମ୍ଭବତଃ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଶିଷ୍ୟମାନେ ମଉକା ପାଇବା ମାତ୍ରକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବିଭାଜିତ ହୋଇ ସାତଟା କିମ୍ବା ବାରଟା ସଂପ୍ରଦାୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି, ଅସଲ ବାସନାମାନେ ବଡ଼ ଛିନ୍‌ଛତ୍ର ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ଏତେ ଏତେ ଧର୍ମରେ ଗଢ଼ିଉଠିଥିବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟ, ପୀଠ ତଥା ମଠମାନେ ପ୍ରାୟ ଏକ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୈପୁଣ୍ୟରେ ଆମ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟାତ୍ମଚିନ୍ତାଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ବିଗାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ଦେଖିବାର ଏବଂ ଆପଣା ଭିତରେ ଖିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସହିତ ଲାଗିରହିଥିବା ଖିଅଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିବାର ସୁସ୍ଥ ତଥା ସହଜ ସମ୍ପତି ମଧ୍ୟ କୋଟି କୋଟି ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ଅକ୍ତିଆର ବାହାରକୁ ଚାଲିଯାଇଛି । ଭେକମାନେ ଭଳି ଭଳି ହୋଇ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ମୁଖ୍ୟତଃ ଭେକଗୁଡ଼ିକରୁ ହିଁ ମଣିଷକୁ ପ୍ରାୟ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ପଲରେ ସୁମାରି କରି ଦେଖିବାର ଦୁଷ୍ଟତା ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ପ୍ରତୀକ ଏବଂ ପ୍ରତିମାମାନଙ୍କର ହାଟମାନେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଆଜ୍ଞାବହ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେହି ଅନୁସାରେ ସହସ୍ର ପ୍ରମାଣେ ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ରଚନା ବି ହୋଇଛି । ବିଶେଷ ଗୁରୁମାନେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟରେ ବାହାରିଛନ୍ତି । ରାଜାମାନେ ରାଜସଭାରେ ଗୁରୁ ଗୁରୁରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରାଇଛନ୍ତି । ଠୁଳରେ ବିଶ୍ୱକୁ ଦେଖିବାର ସେହି ସନାତନ ଉଦ୍‌ବୋଧନକୁ ଏପରି ଚକ୍ରାନ୍ତ କରି କିଏ କ'ଣ ପାଇଁ ମାରା କରିଦେଇଛି କେଜାଣି ? ଭଗବତ୍-କଳ୍ପନାକୁ ମଧ୍ୟ ହିଡ଼ଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଇ ଅନୁଭବ ନ କଲେ ଆଉ ଅନୁଭବ ହିଁ କରିହେଉ ନାହିଁ ।

ଏକଦା ଏକ ପ୍ରଜ୍ଞା ଭାରତବର୍ଷରେ ନିଜ ଗୁରୁଙ୍କୁ ମାଧ୍ୟମ କରି ଜଗଦ୍‌ଗୁରୁଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବାର, ମନ୍ନାଥର ମାଧ୍ୟମରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରି ଆଣିବାର ସୂତ୍ର ବତାଇ

ଦେଇଥିଲା । ମୋ ନିଜର ଆତ୍ମା ସର୍ବଭୂତାତ୍ମା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଥିଲା । ସେହି ଉତ୍ତରାଧିକାରକୁ ଆମେ କାହିଁକି କେଉଁ ବିଭ୍ରାନ୍ତି ଭିତରେ ଛାଡ଼ିଆସିଲୁ କେଜାଣି ? ଏବର ଧର୍ମ ତଥା ସେହିସବୁ ଧର୍ମର ସାହିମାଲିକମାନେ କଦାପି ସେହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ । କେବଳ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଚେତାଇ ଦେଇପାରିବ । ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର କରି ଆଣିବା, ପରୋକ୍ଷମାନଙ୍କରୁ ଏକ ଅପରୋକ୍ଷ ଜୀବନସମ୍ପର୍କର ନିତ୍ୟ- ସହଜତା ମଧ୍ୟକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବା, ତାହା ହେଉଛି ଅଧ୍ୟାତ୍ମର କାର୍ଯ୍ୟ । ଧର୍ମମାନେ କଦାପି ସେହି ମହନୀୟ ସମ୍ପାଦନଟି ନିମନ୍ତେ ଯୋଗ୍ୟ ହେବେନାହିଁ । ମହାମହା ସଂପ୍ରଦାୟର ବେଢ଼ା ଭିତରେ ରହି ଏହି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିମୟ ମନୁଷ୍ୟଭୂମିକୁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବା ତଥା ନିତାନ୍ତ ଅଳ୍ପଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଭୂମାର ପ୍ରତୀତିରେ ଯାବୁଡ଼ି ଧରିଥିବା ଗୁରୁମାନେ ମଧ୍ୟ ପରାଭୂତ ହେବେ ଓ ରହିଯିବେ । ପରସ୍ପରର ଅସମର୍ଥତାଗୁଡ଼ିକୁ ଧରା ହିଁ ପକାଇଦେଉଥିବେ ।

ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ରାଷ୍ଟ୍ର ଭଳି ଶାସନ ବିସ୍ତାର କରି ରହିବା ଲାଗି ପ୍ରାୟ ଏକ କୁପିତ ଉତ୍ତାପ ଜାରି କରି ରଖିବା ଫଳରେ ମଣିଷମାନଙ୍କର ଏହି ପୃଥିବୀ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବିଡ଼ମ୍ବିତ ଏବଂ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଛି । ସବା ଆଗ ଯେଉଁ କଥା ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇଯିବା ଉଚିତ, ପୃଥ୍ୱୀଜୀବନର ଆୟତନଗୁଡ଼ିକରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ନିତାନ୍ତ ଗୌଣ କରି ରଖାଯାଇଛି । ତଥାକଥିତ ଧର୍ମମାନେ ଜଗତଜିତା ହୋଇ ବାହାରିଛନ୍ତି । ପାର୍ଥିବ ଜୀବନର ଯାବତୀୟ ପ୍ରୟାସ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଧର୍ମୀୟତା ଆସି ପଶିଯାଇଛି ଏବଂ ସାମୂହିକ ଜୀବନରେ ବହୁ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକରତାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦିଆଯାଇଛି । ଅସଲ ଧର୍ମ ସିନା ରାଜାମାନଙ୍କୁ କାଇଦା ମଧ୍ୟରେ ରଖିଥାନ୍ତା, ଯାହାଦ୍ୱାରା କି ଯଥାର୍ଥ ଜନକଲ୍ୟାଣଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଆନ୍ତେ ଏବଂ ଜନକଲ୍ୟାଣ ହିଁ ଆମର ଅସଲ ଅନୁରାଗ ରୂପେ ଚାକ୍ଷୁଷ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଈଶ୍ୱର ମଧ୍ୟ ଚାକ୍ଷୁଷପ୍ରାୟ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତେ । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ସମତା ତଥା ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ଉପରେ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥାନ୍ତା । ଆପଣା ଭିତରୁ ହିଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇଥିଲା ପରି ଆମେ ପରସ୍ପରକୁ ଲୋଡୁଥାଆନ୍ତେ । ଆମକୁ ଏପରି ଶୋଚନୀୟ ଭାବରେ ଏହି ବହୁବିଧ ବୈମନସ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଈଶ୍ୱରୀୟ ମହିମାଗୁଡ଼ିକରୁ କଦାପି ବିଚ୍ୟୁତ କରି ରଖିନଥାନ୍ତା ।

ଆମର ଉପାର୍ଜିତ ସକଳ ବିଦ୍ୟା ଆମକୁ ସତକୁ ସତ ବିମୁକ୍ତି ଆଣିଦିଅନ୍ତା । ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଏହି ପୃଥିବୀର ସହସ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧର ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରକଟ ହୋଇପାରୁଥିଲେ ମଣିଷମାନେ ଭଳି ଭଳି ଅମଳ ଖାଇ ଅଚେତା ହୋଇ ରହିବାକୁ ଆଦୌ ମନକରନ୍ତେ ନାହିଁ । ସାଂପ୍ରତିକ ପୃଥିବୀର ରାଜନୀତି, ଅର୍ଥନୀତି, ସକଳ ପ୍ରକାରର ସମାଜଗତ ସଂସ୍ରବ— ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର କଲ୍ୟାଣ ବାଞ୍ଛା କରୁଥିବା ବିବେକଟିଏ ସତକୁ ସତ କେଉଁଠାରେ ଆଗରେ ରହି ଆମକୁ ବାଟ

ଦେଖାଉଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରିବ ? ପୃଥିବୀରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ରାଷ୍ଟ୍ରଶାସକମାନଙ୍କର ସତକୁ ସତ କୌଣସି ବିବେକ ଅଛି କି ? ଗୁଡ଼ାଏ କ୍ଷମତା ଧାରଣ କରି ରହିଥିବା ସେମାନେ ସତେ ଅବା ନିଜକୁ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଗୁରୁ ସଦୃଶ ଭାବିବାର କୌଣସି ଧୃଷ୍ଟତା ମଧ୍ୟରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି କି ? ଜାତୀୟତାବାଦ, ଅର୍ଥାତ୍ ଜାତୀୟ ସ୍ୱାର୍ଥ, ଜାତୀୟ ବୃହତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଜାତୀୟ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ପ୍ରଭୃତି ଜାଲ ଭିତରେ ସେମାନେ ଯାଇ ପଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି କି ? ମଣିଷମାନଙ୍କ ପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ର; ନା, ନାନା ଭଳି ବୃହଦ୍‌ବପୁ ମିଥ୍ୟାକୁ ଯାବୁଡ଼ି ଧରିଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ର ପାଖରେ ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେମାନେ ଆପଣାକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅସହାୟ ମଣିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିବେ– ସତକୁ ସତ କୌଣସି ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଏହି ପୃଥ୍ୱୀର ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ ଏପରି ଏକ ସଂଶୟ ପାଇଁ ଆଦୌ କୌଣସି ଅବକାଶ ହିଁ ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ପୃଥିବୀରେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍‌ଭାଗ ମନୁଷ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ଅଭାବ, ଅଶିକ୍ଷା ଏବଂ ରୋଗରେ ପ୍ରାୟ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହୋଇ ରହିବାର କୌଣସି କାରଣ ଯେତେବେଳେ ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅଛନ୍ତି ବା କିପରି ? ଅସଲ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଅବଶ୍ୟ ଖବର ରଖନ୍ତା, ପ୍ରତିକାର ନିମନ୍ତେ ଅଗ୍ରାଧିକାରମାନ ଦିଅନ୍ତା । ତେବେ ଯାଇ ଏଠି ଧର୍ମ ରହିଛି ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇପାରନ୍ତା । ଅଧ୍ୟାତ୍ମମାନେ ଧର୍ମର ଅସ୍ତାବଲମାନଙ୍କ ଭିତରେ କିଳି ହୋଇ ଆଉ ଆପଣାର ମହତକୁ ହରାଇବସିଲେ କି ?

ତୁମ ଆମ ଗାଆଁମାନଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କୋଟି କୋଟି ମନୁଷ୍ୟ ବାସ କରୁଥିବା ଦେଶ ଓ ମହାଦେଶଗୁଡ଼ିକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ– ଈଶ୍ୱର ଏବେ ସର୍ବତ୍ର ହିଁ ପରିବର୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ତେବେ ତାଙ୍କର ନାମକୁ ଆଳ କରି ମିଛ ଆଡ଼ମ୍ବରମାନେ କିପରି କେଉଁ ସମାଧାନ ବାହାର କରି ଆଗକୁ ବାଟ ଦେଖାଇ ପାରିବେ ? ସର୍ବତ୍ର କେବଳ ଥାକ ଥାକ, କେବଳ ଉଚ୍ଚ ନୀଚ, ଦୂରତା, ଅବଜ୍ଞା– ଭାଗ୍ୟବାନ ଏବଂ ଭାଗ୍ୟବାଦୀମାନେ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଇଚ୍ଛାରେ ଯେ ପୃଥିବୀ ଏହିଭଳି ହୋଇ ରହିଛି, ତେଣୁ ଆଉ କିଛିହେଲେ କରିବାକୁ ନାହିଁ– ବହୁ ଚାକଚକ୍ୟ ସହିତ ସେହି ମିଛ ହିଁ ଆମକୁ ଘେରି ଚୌଦିଗ ଆବୋରି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଛି ।

ଧର୍ମମାନେ ନୁହନ୍ତି, ସନ୍ଥମାନେ ହିଁ କାଳେ କାଳେ ସେହି ମିଥ୍ୟାର ପ୍ରତିବାଦ କରିଛନ୍ତି । ସେହି କାରଣରୁ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ମୋତେ ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ ଯେ, ସେମାନଙ୍କୁ ସତ୍ତାଧାରୀମାନେ ଆଦୌ ସହିପାରିନାହାନ୍ତି । ସନ୍ଥମାନେ ସତ୍ତା ମାନି ନାହାନ୍ତି, ମଣିଷମାନଙ୍କ ତରଫରେ ରହିଛନ୍ତି, ମଣିଷମାନଙ୍କର ମେଳରେ ହିଁ ରହିଛନ୍ତି । ଆପଣାର ବାଣୀଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି ସାଧାରଣ ସର୍ବ-ମଣିଷଙ୍କ ପାଏ ଯାଇ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବ, ସେଥିଲାଗି ଅନୁରୂପ ବିକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକର ସାହାଯ୍ୟ ନେବାରେ ସେମାନେ କୌଣସି କାର୍ପଣ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି । ଜାତି ବାରି

ନାହାନ୍ତି, ଭାଷାର ମିଛ ବାରଣଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାନ୍ତ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସର୍ବଦା ଏକ ଅନ୍ୟ ସଚେତନତା ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ଆତ୍ମୀୟତାକୁ ସବା ଆଗରେ ରଖି ସାହସିକ ପଦକ୍ଷେପମାନ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଅବତରଣର ମହିମାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ନିଶ୍ଚୟ କରିଛନ୍ତି, ତେଣୁ ପୃଥିବୀର ଏହି ଏକାବେଳକେ ବାସ୍ତବ ତଳକୁ ଆପଣାର ବିଚରଣକ୍ଷେତ୍ର ରୂପେ ବାଛିନେଇ ବି ପାରିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରାଚୀନ ତଥା ସ୍ଥୂଳଚର୍ମ ଧର୍ମମାନେ ତ ଏବେ ସତେଅବା କୌଣସି ନିଦାନ ସମୟ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଉଥିବା ସମୟରେ ଆପଣାର ନାନା ଦାନବୀୟତାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ପରସ୍ପରର ବେଢ଼ା ଭାଂଗିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ମନେହେଉଛି, ଏହିପରି ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ହିଁ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତାମାନ ହରାଇବସିବେ ବୋଲି ବିଧାତା ସ୍ଥିର କରିସାରିଲେଣି କି ? ତା'ପରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରକୃତରେ ଆଉ କାହିଁକି କ'ଣ ଲୋଡ଼ିବାକୁ ମନ କରିବେ ? ସେତେବେଳେ ଯାଇ ଏକ ସମଗ୍ରତର ଅର୍ଥରେ ମଣିଷ ମଣିଷକୁ ଲୋଡ଼ି ବାହାରିବ । ଏହି ଭେକ ତଥା ବାହ୍ୟମାନଙ୍କରୁ ମାୟା ଛିଣ୍ଡାଇଦେଇ ପାରିଲେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି ବୋଲି ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାରରହିତ ଭାବରେ ବୁଝିହେବ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ସନ୍ଥମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ ଖୁବ୍ କାମ ଦେବ ।

ଏହି ସନ୍ଦର୍ଭରେ ଓଡ଼ିଆ ସନ୍ଥ– ପରମ୍ପରାଟି ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଏବଂ ମଧୁ ଦାଶ ଭାରି ଅନନ୍ୟ ଦିଶନ୍ତି । ଆଗରେ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଏବଂ ତାଙ୍କରି ଧାଡ଼ିରେ ତାଙ୍କୁ ଲାଗିକରି ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ଦାଶ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ଏତେ ସଂପୃକ୍ତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନ୍ତତଃ ଲିପିବଦ୍ଧ ସନ୍ଥ- ସାହିତ୍ୟରେ ଆଉ କେହିହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିନାହାନ୍ତି । ସାଂପ୍ରତିକ ପୃଥିବୀରେ ଏହି ସଚଳ ଭୂମି ଉପରେ ସମ୍ଭବତଃ ଆଉ କୌଣସି କିଛିର ଅଭାବ ନାହିଁ– ଧନସମ୍ପଦ ରହିଛି, ସାଧନସାମଗ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ରହିଛି । ବିଜ୍ଞାନର ବୁଦ୍ଧିମାନେ ଆହୁରି ଅଭିନବ କେତେ କେତେ ପ୍ରକାରେ ଅଭାବନୀୟ ନାନା ସମ୍ପନ୍ନତା ଆଣି ଯୋଗାଇଦେବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ସହିତ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛନ୍ତି । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ଗୋଟିଏ ଘର ପରି ଦେଖାଯାଉଛି । କେବଳ କେତେକଙ୍କର ଘର ନୁହେଁ, ଏକାବେଳେକେ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର ଘର । ବହୁ ବାସ୍ତବ ଭିନ୍ନତା ଓ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର ସେହି ସତ୍ୟକୁ ମୂଳରେ ରଖି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ସକାଶେ ନୂଆ ନୂଆ ତଦନୁକୂଳ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ସଂଗଠନଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ତିଆରି ହୋଇଆସିଲାଣି । ତଥାପି ମଣିଷମାନେ ସେହି ପୁରୁଣା ଅଡ୍ଡାଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ କ'ଣ ପାଇଁ କିଳିହୋଇ ରହିଛନ୍ତି କେଜାଣି ? ପୃଥିବୀରେ ଭରଣ ଭରଣ ନୈତିକତା ରହିଛି, ଭଳି ଭଳି ଜୀବନାଦର୍ଶର ଉଦ୍‌ବୋଧନମାନ ଭଳି ଭଳି ବେଢ଼ ଓ ମାର୍କାରେ ଲେଖାହୋଇ ରହିଛି ।

ଧର୍ମମାନେ ଭାଂଗି ଭାଂଗି କେତେ ଶାଖାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି । ବହୁ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହିତ ଗୁରୁମାନଙ୍କର ଦ୍ୱୀପପଂକ୍ତିମାନ ସଳଖ ମାର୍ଗରେ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜକୁ ଚିରନ୍ତନ ଶାନ୍ତି ଆଣି ଯୋଗାଇ ଦେବାର ଭରସା ଦେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ହଁ, ତୁମେ ଖାଲି ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତକଗୁଡ଼ିକରେ ରାଜି ହୋଇଯାଅ, ତା'ପରେ ଅନାୟାସରେ ସବୁକିଛି ହିଁ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଯିବ । ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ସତେ ଯେପରି କୌଣସି ବିରଳ ଭଗବାନଙ୍କଠାରୁ ଆଜ୍ଞାମାଳ ନେଇ ଆମ ପାଖରେ ଖାସ୍ ଆମରି ପରିତ୍ରାଣ ନିମନ୍ତେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ।

ଅର୍ଥାତ୍, ପ୍ରାୟ ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ସେମାନେ କହୁଛନ୍ତି, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ତୁମେମାନେ ଚାଲିଆସ ଏବଂ ସବା ଆଗ ତୁମକୁ ସବୁ ମିଳିଯିବ । କେହି ଯଥେଷ୍ଟ ସତଆନୁଗତ୍ୟ ସହିତ କହୁନାହାନ୍ତି ଯେ, ତୁମେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଟି ସହିତ ଏକାତ୍ମ ହେବାକୁ ରାଜି ହୋଇଯାଅ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ନିମନ୍ତେ ବଂଚ ଏବଂ ସେଇଥିରେ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଖୁସି ହୁଅ, ତେବେ ତୁମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ବହୁ ବହୁ କୁଣ୍ଠା ଦୂର ହୋଇଯିବ । ଅଥଚ ଖାସ୍ ଏହି କଥାରେ ସତକୁ ସତ ଅସଲ ସତ୍ୟ ତଥା ଅସଲ ମାର୍ଗଟି ନିହିତ ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ନିଜ ହୃଦୟଚକ୍ଷୁ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ଦାଜ କରିପାରିଲେ ଏବଂ ସେହି ଚକ୍ଷୁ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇ ବାଟଟିଏ ଚାଲିବାକୁ ଅନୁରୂପ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରଖିପାରିଲେ, ଆମର ଏହି ନିଜର ଭୂମି ତଥା ନିଜର ଭାଷାର ଆବେଷ୍ଟନ ମଧ୍ୟରେ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଏବଂ ମଧୁ ଦାଶ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟରେ ଆସି ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଯିବେ, ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଆମର ବନ୍ଧୁ ପରି ଲାଗିବେ । ଆମ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ସାନ ପୃଥିବୀର ବହୁ ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମକୁ ସତକୁ ସତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୃଥିବୀ ସହିତ ଯୁକ୍ତ କରିଦେବେ । ଓଡ଼ିଆ ଭକ୍ତି ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ବ୍ୟତିକ୍ରମର ପ୍ରକୃତରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ତଥା ଆହୁରି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଆଲୋଚନା ହେବା ଉଚିତ । ତାହା ଆମ ଅତି ସାନ ଏହି ଘରକୁ ମଧ ସକଳ ଅର୍ଥରେ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମହିମାରେ ଅବଶ୍ୟ ଉକୁଟାଇ ଆଣିବ ।

ସମଗ୍ର ପ୍ରକରଣଟି ମୁଣ୍ଡି ମରି ଆସିବା ବେଳକୁ କବି ଭୀମ ଭୋଇଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ 'ସ୍ତୁତି ଚିନ୍ତାମଣି'ରୁ ଥାନଟିଏ ପ୍ରାୟ ଆପେ ଆପେ ମନେପଡ଼ିଯାଉଛି । ସେଥିରେ କବି ଭୁବନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଅଭିଯୋଗ ଜଣାଇଛନ୍ତି । ନିଜ ବିଷୟରେ ନୁହେଁ, ଏହି ପୃଥିବୀ ବିଷୟରେ । ପୃଥିବୀ ବିଷୟରେ, ତେଣୁ ଅବଶ୍ୟ ନିଜ ବିଷୟରେ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବୁଡ଼ିଯାଉଛି । ତେଣୁ ହେ ପରମପ୍ରଭୁ, ତୁମେ ତାହାକୁ ରକ୍ଷା କର । ଆଗ ରକ୍ଷା କର । କାରଣ ଯଦି ପୃଥିବୀ ନ ରହିବ, ତେବେ ତୁମର ମହିମାକୁ ମୁଁ ପୁଣି କେଉଁଠାରେ ପ୍ରଚାର କରିବି ? ବଡ଼ ଶାଣିତ ଯୁକ୍ତିଟିଏ, ଯଥାର୍ଥ ଜଣେ ଭକ୍ତର ହିଁ ଅଭିଯୋଗଟିଏ ।

ବିଧାତା ଓ ପରମକର୍ତ୍ତା ପ୍ରଥମେ ଏହି ପୃଥିବୀର ବା ପ୍ରଥମେ ମୋର, ଏହି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଟିର ପ୍ରକୃତରେ ସବାଆଗ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବା ଉଚିତ । ଅଧିକାଂଶ ଭକ୍ତ କେଜାଣି କାହିଁକି ବଡ଼ ଅଳିଅଳ ହୋଇ ନିଜ ନିମନ୍ତେ ଏଇଟା ସେଇଟା କେତେ କ'ଣ ମାଗିଛନ୍ତି । ଏପରିକି, ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ନାନା ଜ୍ୱରପୂର୍ଣ୍ଣ ଆହବ ଭିତରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆପେ ମୁକ୍ତି ମଞ୍ଜୁର କରିନେଇ କେଉଁ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଯାଇ ଥାନ ପାଇବେ ବୋଲି କେତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି । ବିଚରା ପୃଥିବୀକୁ ଗୌଣ କରି ରଖି ମଣିଷମାନେ ଏକକ ଅନୁଗ୍ରହମାନ ଲାଭ କରି ପ୍ରକୃତରେ କୁଆଡ଼େ ବା ଯାଇପାରିଥାନ୍ତେ ! ତେଣୁ କ୍ଲେଶମାନେ ହିଁ ଲାଗିରହିଛନ୍ତି । ପୁନଷ୍ଚ, ଅଧିକାଂଶ କ୍ଲେଶ ପ୍ରାୟ ନିୟମତଃ ଆତ୍ମକାମୀ କେତେକ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିଲେ ଚତୁରତା ମଧ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି ଏବଂ ପୃଥିବୀରେ ହିଂସ୍ରତାମାନେ ନିରନ୍ତର ନୂଆ ଆନୁଗତ୍ୟମାନ ଲାଭ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ସିନା, ତଥାପି ଦୁଃଖ ସରୁନାହିଁ । ତେଣୁ, ସନ୍ଥ ଅରକ୍ଷିତ କହିବେ- ନାଇଁ ନାଇଁ, ଆଗ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ । ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ହିଁ ତୁ । କେଡ଼େ ଅନ୍ୟାସକ୍ତ ଭାବରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ପିଠି କରି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଯାଏ ତୁ ଏଠି ନିଜ ସମେତ ଅନ୍ୟ ସବୁକିଛିର ବୈରୀ ହୋଇରହିଥିବୁ । ତେଣୁ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରକୁ ଆ- ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯା । ଆମେ ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରିବା, ଶ୍ରୀ ମଧୁ ଦାଶଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରିବା ଏବଂ କୃତଜ୍ଞ ରହିବା ।

■ ■ ■